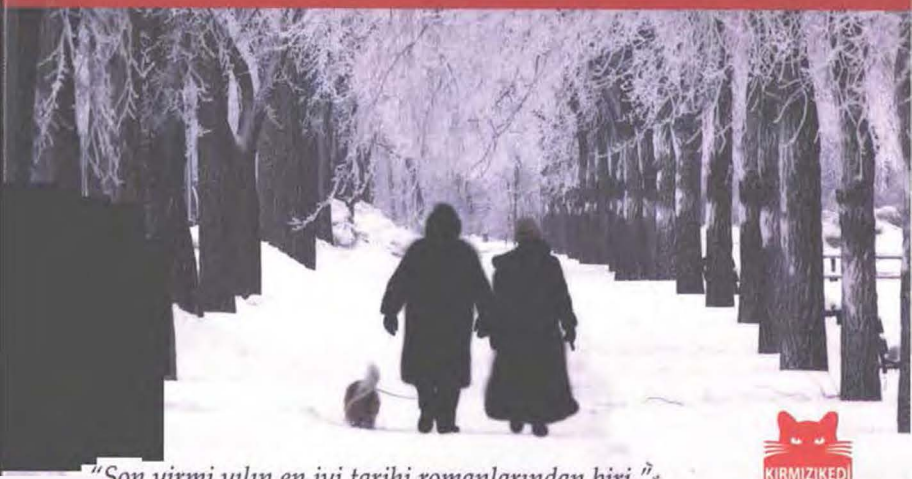

JAY PARINI

Son İstasyon

Tolstoy'un Son Yılı

Çeviren: İLKNUR ÖZDEMİR

"Son yirmi yılın en iyi tarihi romanlarından biri."
Gore Vidal

KIRMIZIKEDİ

Jay Parini

1948'de doğdu. John Steinbeck, Robert Frost ve William Faulkner gibi yazarların biyografilerini yazdı. Şiir kitapları ve romanlarının dışında politika ve edebiyat üzerine makaleleri yayımlandı. *Guardian*'ın sürekli yazarlarındandır. Middlebury Üniversitesi'nde İngilizce ve yaratıcı yazarlık dersleri vermektedir.

İlknur Özdemir

İstanbul'da doğdu. İstanbul Alman Lisesi'ni ve Boğaziçi Üniversitesi İşletme Bölümü'nü bitirdi. Almanca ve İngilizceden çok sayıda çevirisi ve *Senin Öykün Hangisi* adlı bir öykü kitabı vardır.
Başlıca Çevirileri: Paul Auster: *Yalnızlığın Keşfi, Yanılsamalar Kitabı, New York Üçlemesi*; Gabriel Garcia Marquez: *Şili'de Gizlice*; Heinrich Mann: *Mavi Melek*; Max Frisch: *Stiller*; J. M. Coetzee: *Utanç, Petersburglu Usta*; Michael Cunningham: *Saatler*; Günter Grass: *Yengeç Yürüyüşü, Soğanı Soyarken*; Hermann Hesse: *Klingsor'un Son Yazı*; Arundhati Roy: *Küçük Şeylerin Tanrısı*; Stefan Zweig: *Günlükler*; Bruno Schulz: *Tarçın Dükkânları*; Ian McEwan: *Cumartesi, Sahilde*; Ingeborg Bachmann-Paul Celan: *Kalp Zamanı*; Edith Wharton: *Keyif Evi*; Umberto Eco: *Genç Bir Romancının İtirafları;* Virginia Woolf: *Mrs. Dalloway, Kendine Ait Bir Oda, Dalgalar, Dışa Yolculuk, Yaşlı Kadın ve Papağan;* Pascal Mercier: *Lizbon'a Gece Treni, Sahnede Ölüm.*

KIRMIZIKEDİ

Kırmızı Kedi Yayınevi: 260
Çağdaş Dünya Edebiyatı: 33

Özgün adı: *The Last Station*
A Novel of Tolstoy's Last Year

Son İstasyon
Tolstoy'un Son Yılı
Jay Parini
Çeviren: İlknur Özdemir

© Jay Parini, 2009
© Kırmızı Kedi Yayınevi, 2012

Yayın Yönetmeni: İlknur Özdemir

Son Okuma: Serra Tüzün
Kapak Tasarımı ve Grafik: Yeşim Ercan Aydın

Bu kitabın Türkçe yayın hakkı Anatolialit Telif Hakları Ajansı aracılığıyla alınmıştır.

Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında, yayıncının yazılı izni alınmaksızın, hiçbir şekilde kopyalanamaz, elektronik veya mekanik yolla çoğaltılamaz, yayımlanamaz ve dağıtılamaz.

Bu kitabın ilk baskısı 2008 yılında yayımlanmıştır.
Kırmızı Kedi'de Birinci Basım: Kasım 2013, İstanbul
ISBN: 978-605-4764-78-5
Kırmızı Kedi Sertifika No: 13252

Baskı: Pasifik Ofset
Cihangir Mah. Güvercin Cad. No: 3/1 Baha İş Merkezi A Blok Kat: 2
34310 Haramidere/İSTANBUL T: 0212 412 17 77
Pasifik Ofset Sertifika No: 12027

Kırmızı Kedi Yayınevi
kirmizikedi@kirmizikedikitap.com /www.kirmizikedikitap.com
www.facebook.com/kirmizikedikitap
Ömer Avni M. Emektar S. No: 18 Gümüşsuyu 34427 İSTANBUL
T: 0212 244 89 82 F: 0212 244 09 48

Biz soluk almadan önce bulanık bir merkez vardı.
Mit başlamadan önce bir mit vardı,
Kutsal ve sarih ve eksiksiz.

Şiir şuradan doğar: Kendimizin olmayan bir yerde
yaşamamızdan ve daha da ötesi, kendimiz olmayan;
Ve zordur, gösterişli günlere rağmen.

Wallace Stevens,
'Üstün bir kurguya doğru notlar'

Jay Parini

SON İSTASYON

Tolstoy'un Son Yılı

Çeviren: İlknur Özdemir

KIRMIZIKEDİ

Devon'a,
Her kelimesi, daima

1
Sofya Andreyevna

Bir yıl daha bitti, yeni yüzyılın ilk on yılının sonuna geldik. Tuhaf rakamları günlüğüme yazıyorum. 1910. Mümkün mü bu?

Lyovoçka uyuyor, gün ağarana kadar da uyanmaz. Az önce gürültülü horlamasını duyunca koridordan geçip yatak odasına gittim. Horultusu, gıcırdayan bir kapı gibi ötüyor evin içinde, hizmetkârlar da kıkırdayıp duruyorlar bunu duyunca. "İhtiyar, odun kesiyor," diyorlar, hem de yüzüme karşı. Beni saydıkları yok artık, ama ben onlara gülümsüyorum.

Artık ayrı odalarda yattığımızdan Lyovoçka'nın horlaması beni rahatsız etmiyor. Aynı yatakta yatarken dişleri vardı: Dişler horultusunu azaltıyordu.

Ensiz, küçük yatağına oturdum ve anahtar desenli gri battaniyeyi çenesine kadar çektim. İrkildi, yüzü ürkütücü bir şekilde buruştu. Ama uyanmadı. Lev Tolstoy'u hemen hemen hiçbir şey uyandırmaz. Her ne yapıyorsa, eksiksiz yapar: Uyumak, çalışmak, dans etmek, at binmek, yemek yemek. Gazetelerde sürekli haberler çıkar onunla ilgili. Paris'te bile sabah gazeteleri onun hakkında, bizim hakkımızda cazip ve ilginç dedikodular yazmaya bayılır, doğru olup olmaması umurlarında değildir. "Kont Tolstoy kahvaltıda ne sever, Kontes?" diye sorarlar, yaz ayları boyunca, Tula'nın havası burayı zevkli bir hedef haline getirince, evin önündeki verandada röportaj için sıraya girdiklerinde. "Kendi saçını kendi mi kesiyor? Şu sırada ne okuyor? İsim günü için ona bir hediye aldınız mı?"

Bu soruları kendime dert etmiyorum. Sevinerek gitmelerine yetecek kadar şey anlatıyorum onlara. Lyovoçka aldırmaz görünüyor. Zaten yazılanları okumuyor da, gazeteleri kahvaltı masasına bıraktığımda bile. "Hiç ilginç değiller," diyor. "Böyle saçma sapan şeyler yayımlamayı neden isterler, anlamam."

Yine de fotoğraflara göz atıyor. Burada hep bir fotoğrafçı oluyor, çabucak fotoğraf çekiyor, portre çekmek için yalvarıyor. İçlerinden en sorun çıkaranı Çertkov. Kendisini fotoğraf sanatçısı sanıyor, ama başka şeylerde olduğu gibi bunda da beceriksiz.

Ben saçlarını okşarken Lyovoçka horlayarak uyumaya devam etti. Sert yastığının üzerinde kıvrılan saçlar. Beyaz sakalı rüzgârın denizden savurduğu su serpintisi gibi, yumuşak bir tüy serpintisi, babamınki gibi sert değil. Uyurken konuştum onunla, "Küçük sevgilim," dedim. İhtiyar yaşında bir çocuk gibi, sadece bana ait, üstüne titreyebilirim, ilgilenebilirim, her gün tepemize binen, müritleri denen o çılgın insanlardan koruyabilirim; hepsini Çertkov yönetiyor, ondan esinleniyorlar, tam bir şeytan bu adam. Onu İsa sanıyorlar. *Lyovoçka* onu İsa sanıyor.

Uyurken dudaklarından öptüm onu, bebek soluğuna benzeyen soluğunu içime çektim, süt gibi tatlıydı. Ve yıllar öncesinden, yirmi iki yaşımdan pırıl pırıl bir günü anımsadım. O zamanlar Lyovoçka'nın sakalı siyahtı. Mujiklerin[1] yanında çokça vakit geçirmesine, tarlalarda, özellikle hasat sırasında onlarla birlikte çalışmasına rağmen elleri yumuşaktı. Bunu eğlence olsun diye yapıyordu, gerçekten. İdman olsun diye. Sonraları olduğu gibi, o sıralarda bir gurur meselesi değildi bu, sonradan, yüreğinde, kendini hayran olduğu soylu mujiklerden biriymiş gibi hayal etmek hoşuna gitti.

Savaş ve Barış'ı yazıyordu, her gün bana temize çekmem için sayfalarca yazı getiriyordu. Elimin o sayfaları doldurması, siyah çini mürekkebinin o güne kadar görülmemiş, hayal edilmemiş saflıkta ve kutsallıkta bir görüntüyü ortaya çıkarması kadar beni mutlu eden bir şey olduğunu sanmıyorum. Lyovoçka da hiç o kadar mutlu olmamıştı daha önce. En mutlu olduğu anlar çalıştığı anlardı, büyük, tatlı hayaller kurduğu anlar.

Lyovoçka'nın elyazısını bir tek ben okuyabiliyordum. Müsveddelerinin kenarlarını hiyeroglife benzeyen yamru

1 Çarlık Rusyası'ndaki köylü (ç.n.)

yumru yazılarıyla dolduruyor, kitaplarını basanları deli ediyordu. Tashihler birbirinin üzerine biniyordu. Çoğu kez kendisi bile okuyamıyordu yazdıklarını. Ama ben okuyordum. Ne demek istediğini anlıyor, sözcükleri çözebiliyordum. Akşamüstleri, ıhlamur içerek saatlerce turba ateşinin yanında oturur, değişiklikleri tartışırdık. "Nataşa Prens Andrey'e asla böyle bir şey söylemez," derdim ona. Ya da "Burada Pierre fazla cahil olmuş. Göründüğü kadar budala değil o." Kötü yazmasına izin vermezdim. Çalışma odasında uyuklamasına, at sırtında ya da tarlalarda çok fazla zaman harcamasına da. Lyovoçka'nın yapacak daha önemli işleri vardı. Onu masasının başına götürürdüm. Onun için önemliydim ben.

Ama artık önemim kalmadı.

O ilk yıllarda, örneğin bir nergis gibi zarif ve güzel göründüğüm, yirmi iki yaşma bastığım 17 Eylül'deki isim günümde olduğum kadar önemli değilim artık.

O sırada üç çocuğumuz vardı. Onlara bakmak, topraklarımızla ilgilenmek (ayrıntılarla ya da yönetimle baş etmeyi beceremezdi Lyovoçka – ne o zaman ne de şimdi) ve onun müsveddelerini temize çekmek bütün zamanımı alıyor, beni yoruyordu. Ama yakınmıyordum, Lyovoçka çalışma odasında, kendisine sülük gibi yapışan o budala entelektüel Marya İvanovna ile saatlerce gevezelik ettiğinde bile.

O kızın gidici olduğunu biliyordum. Lyovoçka'nın hayatına giren kadınlardan bir tek ben kalıcı olmuştum. Ötekiler beni alt edemediler, edemeyecekler de.

Bu dediğim, 1866'daydı. Hatırlıyorum, çünkü aziz çarımız Aleksandr'ı Tanrı'nın eli kurtarmıştı. Bir mucize. Kış Bahçesi'nde günlük yürüyüşünü yaparken (ne yazık ki iyi bir aileden gelen) çılgın bir genç ona tabancayla ateş etmiş. Bir mujik hemen atılıp çarı kurtarmış, tabancayı bir yana savurmuş.

Aynı gece Moskova'da, o günlerde sık sık yaptığımız gibi Lyovoçka ile tiyatroya gittik. Oyun başlamadan salondakiler

ayağa kalkıp 'Tanrı Çarı Korusun'u söyledi. Böyle bir ağlaşma görmemiştim hiç! Ondan sonra haftalarca Kremlin yakınındaki Aziz Nikola Şapeli'nde yapılan özel ayinlerde dua ettim. O tarihte Rusların çarlarına ihtiyaçları vardı. Bugün de var ama kocamla arkadaşlarının konuşmalarını dinleyen olsa öyle düşünmez. Polisin onları susturmamasına şaşıyorum. Lyovoçka çar kadar güçlü olmasaydı sustururdu sanırım.

Lyovoçka bu konuda bana kulak vermiyor elbette. İlke olarak çardan hiç hoşlanmıyor. Ama birlikteliğimizin ilk yıllarında Lyovoçka da monarşistti. Kuzeni Tuğgeneral Prens Volknoski'yi kurtarmış olan Aleksandr'a tapıyordu; Prens, Çar I. Nikola tarafından Sibirya'ya sürülmüş olan Aralıkçılardan biriydi. Karısı prenses de küçük çocuğunu geride bırakarak onunla birlikte sürgüne gitmişti.

Çok geride kalan o isim günümde, yaz sonunun ışığı sarı huş ağaçlarının arasından eğik olarak vuruyordu. Sabahleyin tek başımaydım, Zasyeka Ormanı'nda dolaştım, verimli toprağı, mevsim sonunda açan çiçekleri kokladım. Akçaağaçlardan birinin çoktan kızıla dönmüş olması hem şaşırttı hem de ürküttü beni, tuhaf bir ışığın aydınlattığı bir çana benziyordu. Ağacın altında durdum, gözyaşlarıma engel olamıyordum.

Lyovoçka ağacın arkasından çıktı. Beyaz gömleğiyle bir soyludan çok bir mujiği andırıyordu, bakışları gözümü kamaştırdı. Nasıl da deliciydi! Peşimden mi gelmişti buraya?

"Neden ağlıyorsun Sonya? Ne oldu?"

Dudaklarımı ısırdım. "Yok bir şey," dedim.

"Yok mu?" dedi. "Vardır."

"Şu ağaç," dedim. "Baksana! Yapraklar renk değiştirmiş bile. Çok geçmeden bütün orman çıplak kalacak."

Tula'nın kışlarına tahammül edemezdim, şimdi de edemiyorum. Ne soğuktan kaçılabiliyor, ne de buz gibi rüzgârdan ve kardan. Kara dallarıyla ağaçlar zihnime üşüşüyor. Düşünemez oluyorum.

"Bu kızılağaç yüzünden ağlamıyorsun," dedi. "Sonya'ya ağlıyorsun sen."

İtiraz ettim. Benim isim günüm değil miydi? Rusya'nın en şanslı kadını değil miydim, kuşağının en umut veren yazarıyla evlenmemiş miydim, üç tane küçük, muhteşem çocuğa, bir de kent dışında kocaman bir eve sahip değil miydim?

Ama Lyovoçka haklıydı elbette. Sonya için gözyaşı döküyordum ben.

O gece hizmetkârlar erken saatte terasta şık bir akşam yemeği hazırladılar, ikindi güneşinde sofrayı kurdular. Kız kardeşim Tanya, Moskova'dan çok güzel bir sülün ciğeri ezmesi getirmişti, annemin hediyesi olan, yeşil-beyaz hareli soğuk bir mermer tabakta sundu onu. Fırından yeni çıkmış siyah ekmek de vardı. Beyaz kâselerde iri, ıslak üzümler, kırmızı kâselerde güneyden gelme portakallar da vardı. Sonra borç çorbası, sonra da Paris usulü şekerle kaplı ördek. Kuzu eti de vardı, biraz ördek de. Bir sepetten kepekli-ballı kekler taşıyordu. Lyovoçka kadehlere şarap koydu, o kadar çok içmek doğru değildi!

Tula'daki alaydan bir grup genç subay geldi, sırtlarında gümüş düğmeli, fiyakalı üniformalar vardı. O günlerde Lyovoçka ordudan nefret etmezdi. Ordudaki yıllarının ya da Kafkasya'da yaşadıklarının üzerinden fazla zaman geçmemişti. Yatakta yanımda yatar, Prens Gorçakov'u ve Silistre Kuşatması'nı anlatırdı. O geceler, o hikâyeler çok hoşuma giderdi. Ve özlüyorum onları, sık sık soframızda yemek yiyen genç subayları özlediğim gibi.

İngiliz porseleninden yemek takımları konulmuş, temiz keten örtülü, uzun masanın çevresinde toplandık. Kristaller gün ışığını yansıtıyor, ışıltıları neredeyse gözlerimizi acıtıyordu.

"Bugün Kurbanlar Bayramı," dedi Lyovoçka orada toplananlara, kadeh kaldırmalarını önerirken. Sonra sözünü düzelterek, "*Kutsal* Kurbanlar," dedi, o arada subaylardan bir-ikisi kıkır kıkır güldü. "Bu Vera, adı Sadakat. Ve Nadezda, Umut'tur o, ve Lyubov, anlamı Yardımseverlik. Anneleri Sofya, anlamı Bilgelik.

Sana kaldırıyorum kadehimi Sofya'm, bütün bilgeliğin kaynağına, hayatımın aşkına..." Kadehler tokuşturuldu. Başımı öne eğdim, ağlamamaya kararlıydım.

Ağaçlarla çalılıkların arkasında kalan bahçeden en sevdiğim opera olan *La Muette de Portici*'nin neşeli nağmeleri geliyordu. Lyovoçka yanıma koştu, derin sevgisini oradakilere kısaca göstermek için beni kollarına aldı. Biz öpüşürken herkesin gözlerini üzerimde hissediyordum. Ama aldırmadım. "Dans edelim mi bir kere – yemekten önce?" diye sordu Lyovoçka bana, utanarak gözlerimi yere eğdim, ama o günlerde harika dans ediyordum, dizlerim kırsalda geçirdiğim sayısız nemli sabah yüzünden henüz tutulmamıştı.

Lyovoçka'nın omzunun üstünden bakınca Marya İvanovna'nın gözlerini önündeki boş tabağa dikmiş olduğunu gördüm. Bu olay, diye düşündüm, kocama olan küçük saplantısına son verdi. Bizzat Lyovoçka'nın onun bağrına fırlattığı bir mızraktı bu!

Yemekten sonra asıl dans başladı. Biz taş zeminli terasta, Kurbanların şerefine fırıldak gibi dönerken bize katılmayanlar sadece yaşlı teyzelerle onların kart arkadaşlarıydı.

Lyovoçka her zamanki gibi, karmaşık, hızlı adımlarla yapılan *kamarinskaya*'da ısrar etti. Birkaç kişi oturup danstan kaçmak istediler ama Lyovoçka onlara izin vermedi. O, sirkin sunucusuydu, bizi –özellikle de genç subayları– gitgide çılgınlaşan, aşırılaşan figürlere yöneltti.

Ötekiler gitmeden çok önce Lyovoçka beni yatak odasına götürdü. Oradan ani ayrılışımız neredeyse utandırıcıydı, ama hiç aldırmadım. Salondan çıkarken genç subaylardan biriyle göz göze geldim, onun ne düşündüğünü biliyordum, biraz ürktüm.

Soyunmama fırsat kalmadan Lyovoçka boynumu ve omuzlarımı öpücüklere boğdu. Geniş yatağa sırtüstü uzandım ve yapacağı şeyi yapmasına izin verdim. Sonradan hoşlanmadığım bir şey haline gelse de o günlerde öyle değildi. Çok geçmeden

pantolonu dizlerine düştü. İri kırmızı elleri elbisemin altına kaydığında gözlerimi yumdum, avuç içlerini meme başlarıma bastırıyordu. Bana hızla sahip olmasına izin verdim. Böyle şeylerden anlamasını çok isterdim ama ona söyleyemezdim. Omzuma sokulup yarı çıplak uyudu.

Zasyeka Ormanı'nın üstünde gün ağarırken Lyovoçka gitmişti. Her zamanki gibi çalışma odasındaydı. Daha sonra gidip orada buldum onu, dudaklarını büzmüştü, hava aydınlanmasına rağmen hâlâ mum yanıyordu. Tüy kalemi kâğıda derin harfler kazıyordu. Gözleri o çok sevdiğim vahşi enerjiyle parlıyordu. Ellerimi omuzlarına koyup enli, beyaz ensesine doğru soluğumu hafifçe verdiğimde bile beni fark etmedi.

2
Bulgakov

"Ya seks?" diye sordu Çertkov, egzamanın şeklini bozduğu elinin ayasıyla alnını ovalayarak. "Daha yirmi dört yaşındasın." Masanın üzerinden bana doğru eğildi. "Bu yaşta insan nefsine pek hâkim olamaz."

Dudaklarımda ister istemez beliren gülümsemeyi engelledim. Vladimir Grigoreviç Çertkov'da mizah anlayışı yoktur. Hantallığı ve bozuk cildi sayılmazsa, bu mizah yoksunluğu onun en dikkat çeken yanı.

"Kont Tolstoy'un cinsel ilişkileri hoş görmediğini biliyorum."

"Nefret eder," dedi Çertkov. "Ve aklında olsun, unvanını da kullanmaz. Yıllar önce reddetti onu."

Çertkov cesaretimi kırıyordu. Tolstoy'un unvanını kullanmamak huzursuz ediyordu beni. Kibar bir çevrede yetiştirilmiştim, güçlü olanlara saygı göstermem öğretilmişti bana. Çertkov'un, Tolstoy'un o unvanı reddettiğini bilmediğimi sanmasına kızmıştım. Tolstoy hakkında, yazdıklarından öğrenilebilecek ne varsa hepsini biliyordum, çok daha fazlasını da. Lev Tolstoy'un adının çevresinde kalın bir dedikodu dumanı var ve ben de mümkün olan her fırsatta o dumanı içime çekmiştim.

"Bizim gibi sen de ona Lev Nikolayeviç demelisin," diye ekledi Çertkov. "Bunu yeğliyor."

Çertkov'un bukalemuna benzeyen cildi, armut biçimli, dazlak başının çevresinde gevşekçe kabarıyordu. Neredeyse alnının arkasını, beyninin ön bölmelerini görüyordum. Sert konuşuyor, tombul parmaklarıyla boş masanın üzerinde tempo tutuyordu. "*Kroyçer Sonat*'ı okumuş olduğunu varsayıyorum."

Başımla evetledim, ama içimden tam da bu eser üzerinde konuşmamayı umuyordum. Bana kalırsa *Kroyçer Sonat* Tolstoy'un

tek başarısız eseri. Pozdnişev'le, yani o romanın kahramanıyla Lev Tolstoy arasında ortak bir şey var mı? İnanamıyorum. Karısını öldüren bir adamın hikâyesi o. Pek çok okur –ben o kadarına cesaret edemesem de– onu evlilik karşıtı bir metin gibi görüyor, nefretle sıkılmış bir kurşun, aşağılık bir kitap. Tolstoy'un, Kitty ile Levin'in evliliğini kutladığı, Rusya'nın soğuk göğüne doğru bir bayrak gibi kaldırdığı *Anna Karenina*'ya hiç benzemiyor. Hele de Pozdnişev!

"İffet konusunun üzerinde fazla durmak istemiyorum, ama geçen yıl bir uşak tutmuştum, Tolstoy ailesinin yanında yıllardır çalışan iki genç hizmetçiyi mahvetti. Lev Nikolayeviç müthiş rahatsız oldu. Böyle bir sorun çıkmaması gerektiğini açıkça belirtmek isterim."

Onu temin etmek için başımı salladıysam da bir uşakla aynı kefeye konulmaktan içten içe dehşet duyuyordum. Sanırım öfkem yanaklarımdan belli oldu. Ellerimle yanaklarımı kapamaya çalıştım.

"Bu nazik konuyu açtığım için kusura bakma," dedi Çertkov. "Hep derim, insan istese de yeterince kesin konuşamıyor."

"Sorun yok," dedim, "anlıyorum."

İş avuçlarımdan kayıp gider gibiydi, paniğe kapıldım. Tolstoy'un özel sekreteri olmayı her şeyden çok istiyordum.

Çertkov masanın çevresinden dolaşıp yanıma geldi. Soğuk eliyle bileğimi tuttu. "Makovitski ile ötekilerden senin hakkında hep iyi şeyler duydum. Lev Nikolayeviç hakkında yazdıklarını da dikkatle okudum. O da okudu. Biraz... genç işi. Ama oldukça doğru."

"Tolstoy denemelerimi okudu mu?"

Çertkov başıyla evetledi. Yüzüm sevinçle ışıdı. Her şey, şaşırtıcı biçimde, yerine oturacak gibiydi.

"Sofya Andreyevna'ya karşı sende önyargı oluşmasına yol açmak istemem, ama Lev Tolstoy'la olan anlaşmazlıklarından söz etmemem yanlış olur," diye devam etti. "Talihsiz bir evlilik

– Tolstoy için." İpeksi siyah sakalını çekiştirmeye başladı, çenesinin altında nokta haline getirdi. Sakal onu Tatara benzetiyor. "Açıkçası," diye devam etti, "o kadın bizden biri değil. Hatta bizden nefret ettiğini, kocasının eserlerinin sonraya kalmaması için elinden geleni yapacağını bile söyleyebilirim."

"Ama neredeyse elli yıldır evliler! Elbette bu..." Ne söylemek istediğimden emin değildim.

Çertkov masaya dayandı ve gülümsedi. "Sen dürüst birisin, Valentin Fedoroviç. Neden böyle özellikle tavsiye edildiğini anlıyorum. Duşan Makovitski fazla zeki sayılmaz ama insan karakterinden iyi anlar."

"Ben onların arasındaki sorunlardan söz edildiğini duydum..."

"Sen bunları kafana takma," dedi Çertkov. "Ama kadının benim hakkımda korkunç şeyler söyleyeceğini de aklından çıkarma." Bunu söylemekten rahatsız olmuş görünüyordu, konumunu değiştirdi. "Sofya Andreyevna ile aramız her zaman böyle bozuk değildi. İlk kez sürgüne gönderildiğimde çara gidip protesto etti. Ben İngiltere'deyken sık sık mektup yazdı, Lev Nikolayeviç'le ilgili haberler verdi. Şimdiyse beni kocasının yanında görmek istemiyor. Telyatinki'deki evi satın almam onu çileden çıkardı, oysa orada oturmama izin verilmiyor."

"Utanç verici," dedim, ama heyecanım beni de şaşırttı.

"Canlı bir kaçak mal diyebilirsin bana," dedi gülümseyerek. Evine geldiğimden beri ilk gülümseyişiydi. Yeniden uzanıp ellerimi avuçlarına aldı.

"Sevgili Valentin Fedoroviç, sana büyük bir armağan sunuldu. Lev Nikolayeviç'i her gün göreceksin. Onunla yemek yiyeceksin. Ormanda onunla yan yana yürüyeceksin. Ruhun her gün onun ateşiyle ısınacak. Onu benim sevdiğim kadar seveceğini umarım. Ve ondan bir şeyler öğreneceğini." Ellerimi bıraktı ve pencereye gitti, perdeyi aralayıp yağan kara baktı. "Onun söyledikleri aklından hiç çıkmayacak."

Nedenini bilmiyorum ama o konuşurken babamı düşünmeye başladım. Babam öleli bir yıl olmuştu. Yumuşak, gırtlaktan gelen sesiyle sık sık konuşurdu benimle, babaca öğütler verirdi. Söylediklerini ciddiye almazdım ama çabalarını takdir ederdim. Tolstoyculuğa döndüğümden beri Tanrı'ya aç olduğumu, öğrenmeye aç olduğumu, fikir alışverişine, ruhumu kusursuzlaştırmaya aç olduğumu bilirdi. Babam bütün bunlara hayranlık duyardı ama dikkatli olmam gerektiğini söylerdi. Otuz yıldır devlet memuruydu, hiçbir şey düşünmemeyi öğrenmişti. Ama ben onun entelektüel iflasının bana miras kalmasını reddediyorum. Ben, Çertkov gibi, bir mürit olmak istiyorum.

Kaba yün ceketli bir uşak girdi içeri. Çertkov, doğru kıyafeti giydirtmeyerek Tolstoyculuğun değerleriyle uzlaşmış sayıyor kendini. İçine doğduğu sınıfın gönüllü bir üyesi değil, yine de bütün süslerinden vazgeçmiyor. Krekşino güzel bir ev, geniş bir arazisi ve atlar için birkaç tane ahırı var. Belki yarım düzine hizmetkâr gördüm –ve bir düzinesinin daha mutfağın kuytularında ya da arazinin başka bir yerinde gizlendiğini varsaydım– çoğu da İngiliz ya da Fransız. Odaları loşlaştıran ağır kadife perdelerden hoşlanmadım.

"Çay, efendim?" diye sordu delikanlı.

Dumanı tüten bir bardak çayı memnunluğumu gösteren bir baş hareketiyle kabul ettim.

"Buraya gel," dedi Çertkov, beni ateşin yanındaki geniş deri koltuklara çağırarak. Dizüstü çöküp büyük, eski moda bir körüğün yardımıyla demir ızgaranın üstündeki kütükleri tutuşturmasını izledim. Baca sanki kükreyip kıvılcımları içine çekiyordu. "Seninle arkadaş olmalıyız," dedi. "Yapacak çok şeyimiz var ve pek çok da düşmanımız."

Konuşurken elmacıkkemikleri kızarıyordu ve sürekli geğirmesini bastırır gibiydi. Üzerindeki temiz muslin gömleği ve parlak deri kemeriyle, tanıştığım öteki Tolstoyculara benziyordu. Çizmeleri modaya uygun değildi ama kaliteliydi

– Lev Nikolayeviç'in hediyesi olduğunu söyledi. "Kendi elleriyle yaptı, son yıllarda öğrendiği bir zanaat. Herkese çizme yapıyor."

Çertkov neredeyse kız gibi yudumluyordu çayını. Ona hayrandım ama ondan hoşlanmak için bayağı çabalamam gerekecekti.

"İşte Lev Nikolayeviç'ten bir mektup," dedi, Tolstoy'un kargacık burgacık karalamalarıyla dolu bir kâğıdı bana uzatarak. "İyi değil. Yazısının titrekliğinden belli oluyor. Kısmen Sofya Andreyevna'nın kusuru olduğunu söylemeliyim. Durmadan adamın başının etini yiyerek onu uyuyamaz hale getirdi." Göğsü öfkeyle kabardı. "Korkunç bir kadın o. Tolstoy daha uygun biriyle, kendi idealizmini ve inançlarını paylaşan biriyle evli olsaydı, kim bilir neler başarırdı."

"Korkunç bir kadın olduğunu duydum."

Çertkov ciddi bir yüzle başını salladı, söylediğimi özümsedi. "Yasnaya Polyana'da pek çok kez yemek yiyeceksin, ama Sofya Andreyevna kocasına ve onun arkadaşlarına pek ayrıcalık tanımaz."

"Vejetaryen değil mi?"

Tiksintiyle başını iki yana salladı Çertkov. "Değil, oğulları da değil. Sadece Saşa'ya güvenilebilir, yani çocukların içinde demek istiyorum. Bir tek ona güven ya da annenin arkadaşı olan Duşan Makovitski'ye. O iyi bir adamdır."

"Dr. Makovitski, Saşa'nın, babasının sekreterliğini epeyce yaptığını söylüyor."

"Her şeyini daktiloya çeker. Tolstoy'un çalışma odasının bulunduğu koridorun sonunda küçük bir oda var, 'Remington Odası' denir oraya. Kuşkusuz epeyce zaman geçireceksin o odada. Saşa'nın yardıma ihtiyacı var. Lev Nikolayeviç'ten öğüt alabilmek için çırpınanlar yüzünden, gelen mektupların sayısı aydan aya artıyor gibi. Çoğuna bizzat yanıt verir." Çertkov yine gülümseyince aralarında siyah boşluklar olan sivri dişleri göründü. "Lev Nikolayeviç kızına tapar, söylemeliyim. Bu da Sofya Andreyevna'yı deli ediyor."

"Kontes daktilo kullanıyor mu?"

"Hayır, ama Tolstoy'un yazdıklarını elle temize çekerdi. Kimseye bırakmazdı bu işi, hem de her şeye burnunu sokardı."

Tedirginlik hissettim. Koşullar ne olursa olsun evli insanların arasına girilmemeli.

"Sen sekreterlik işlerine yardımcı olacaksın elbette – çoğunlukla mektupları dosyalayıp yanıtlayacaksın. Önemli olan, Lev Nikolayeviç'in senin zekânda birine ihtiyaç duyması. Senin gibi, onun yapıtlarını okuyup anlamış birine. Bu açıdan Gusev eşi bulunmazdı."

Birkaç yıl Tolstoy'un sekreterliğini yapan Nikolay Gusev hakkında epeyce şey duymuştum. Tula hükümeti onu eyalet dışına sürgün etmişti, tıpkı Çertkov'u 'tahrip edici faaliyetleri' nedeniyle sürgün ettikleri gibi, aynı akıbete ben de uğrayabilirim. Aldırmıyorum. Sürgün, büyük bir Rus kurumudur. Rus ruhu, mavi çelikte olduğu gibi, Sibirya'da bilenmiştir.

"İstersen bu mektupları Lev Nikolayeviç'e götür," dedi Çertkov, sıkıca kapatılmış küçük bir paketi bana uzatırken. "Neyin onun eline geçebildiğine hiçbir zaman emin olamayız, korkarım ki." Dudaklarını ısırdı. "Sofya Andreyevna onun mahremiyetine saygı göstermiyor."

"Neredeyse el koyacak mektuplarına!"

Başını salladı Çertkov, gülümsemesini bastırmıştı. "Senden küçük bir iş daha isteyeceğim. Gizli bir görev diyebilirim." Koltuğunda öne eğildi. "Telyatinki'deki sekreterim Sergeyenko'ya talimat verdim, özel bir amaç için hazırlanmış İngilizce not defterleri verecek sana."

Gözlerimi çevirmek istiyor ama buna cesaret edemiyordum.

"Nasıl kullanılacaklarını Sergeyenko sana gösterecek. Kısacası, benim için özel bir günlük tutacaksın. Sabit kalemle yaz ve kopya kâğıdı kullan. Sayfalar not defterlerinden kolaylıkla koparılabilir. Her hafta onları Sergeyenko'ya ver, o da bana gönderir. Yasnaya Polyana'da neler olduğunu tam olarak bilmek

istiyorum." Tuhaf, sarı bir ışıkla doldu gözleri. "Lev Nikolayeviç'e kimlerin geldiğini bildir bana. Ne okuduğunu anlat ve hangi mektupların gelip gittiğini not et. Sofya Andreyevna'nın neler söylediğini de bilmek istiyorum."

Uzun bir sessizlik oldu, o sürede bir yorumda bulunmamaya çalıştım. "Elbette," diye devam etti, "Lev Nikolayeviç'in neler yazdığını bilmek isterim. Korkarım ki antolojisine çok zaman harcadı. Editoryal işlerden bazılarını üstlenerek yardımcı olabilirsin. Senden istediğinden fazlasını yap. Felsefi çalışmalarına dönmesi için zorla onu."

"Yeni bir roman mı yazıyor?"

Çertkov ipek bir mendile tükürdü. "Romanlar kadınlar içindir, zamanlarını nasıl geçireceklerini bilmeyen şımarık burjuva kadınlar için."

"Ama *Anna Karenina*..."

"Düzgün bir örnek o, ama yine de çok budalaca."

"Vladimir Grigoreviç, ben..."

İnsani olmaktan uzak küçük gözlerle baktı bana. Sansar gözüne benziyorlardı.

"*Anna Karenina*'yı beğenmiştim."

"Sen genç bir adamsın Valentin Fedoroviç! Genç erkekler romanlardan hoşlanırlar. Yıllar önce ben de hoşlanırdım. Aslında annem Turgenyev'le arkadaştı. Kurgu, Tanrı'yı tam anlamıyla aramaya başlamamış kişiler içindir. Hangi konular bu romancıların ilgisini çeker? Söyleyeyim sana. Şehvet ve zina." Üst dudağı kıvrıldı, bataklıktaki kızılağaç köklerine benzeyen dişleri göründü.

Başımı öne eğip ağzımın içinde bir şeyler geveledim.

Çertkov'un dudakları gerildi, yüzünde köpekbalığınınki gibi yayvan bir gülümseme belirdi. "Senden pek hoşlanıyorum, evlat. Eminim ki elinden gelen yardımı yaparsan Lev Nikolayeviç sana minnettar olacaktır." Konuşurken bir yandan da, egzamadan özellikle tahriş olmuş bir yerini gizlemek için ince deriden siyah eldivenlerini ellerine geçiriyordu. Sonunda işi aldığıma emin oldum.

"Ona yardımcı olabileceğimi umuyorum," dedim.

"Olacaksın. Belli oluyor."

Budalaca sırıttım, Çertkov da benden sıkılmış gibi ayağa kalktı. "Hoşça kal," dedi. "Tutacağın günlükleri merakla bekliyorum. Unutma: Kimse onların varlığını öğrenmesin. Lev Nikolayeviç bile. Öğrenirse canı sıkılır."

El sıkıştık, ertesi hafta Tula'ya trenle yapacağım yolculuğun hazırlıkları konusunda biraz konuştuk. Karanlık giriş holüne kadar benimle birlikte geldi. Ayak seslerimiz yüksek tavanda ve kayağantaşı kaplı zeminde yankılanıyordu. Bir uşak paltomla şapkamı getirdi.

"Bizden biri olduğuna inanmasaydım, bu görevi sana vermezdim," dedi Çertkov, siyah eldivenli elini omzuma koyarak. "Çok endişeliyim, biliyorsun. Lev Nikolayeviç çok kırılgan ve sinirlidir, oysa ağzından bir tek yakınma sözcüğü bile duyamazsın. Son günlerinde ondan ayrı kalmak zorunda olmak bana acı veriyor."

Başımla doğruladım, ama belli ki bu yorumuna benden bir onay beklemiyordu.

"Size minnettarım, Vladimir Grigoreviç," dedim.

Eliyle bu sözlerimi savuşturdu.

"Tanrı yardımcın olsun," dedi, kapıyı savrulan kara karşı itip açarken. "Dediklerimi unutma: *Her şeyi not et*!" İki yanağımdan öptükten sonra beni sert esen ocak rüzgârına doğru itti. Bahçe yolunda siyah bir kızak beni bekliyordu, sürücüsü kürklere öylesine sarınmıştı ki insana benzemiyordu.

İki sıra çıplak karaağacın arasından kıvrılarak uzayan bir yolda hızla ilerledik. Kaftanıma sarınmış, alnıma hafif hafif vuran karın altında giderken kendimi hem sevinçli hem dehşete kapılmış hissediyordum, döne döne tırmanan alevlerle göklere yükselen İlyas Peygamber gibiydim.

3
L.N.

Bakûlü İşçi
Piyotr Melnikov'a Mektup

Yasnaya Polyana, 22 Ocak 1910

İki konunun senin zihnini meşgul ettiğini sanıyorum: Tanrı? –Tanrı nedir?– ve insan ruhunun yapısı. Tanrı'nın insanla olan ilişkisini de soruyor ve ölümden sonra hayat var mı diye merak ediyorsun.

İlk sorunu ele alayım. Tanrı nedir ve insanla ilişkisi nasıldır? İncil'de, Tanrı'nın evreni nasıl yarattığı ve yarattığı insanlarla olan ilişkisi, onları nasıl ödüllendirdiği ve cezalandırdığı hakkında pek çok şey yazar. Bu saçmalık. Unut gitsin. Hepsini sil aklından. Tanrı her şeyin başlangıcıdır, varlığımızın temel koşuludur ve biraz da içimizdeki hayat olarak kabul ettiğimiz ve bize Aşk'ın gösterdiği (bu yüzden Tanrı Aşk'tır diyoruz) şeydir. Ama yineliyorum, Tanrı'nın dünyayı, insan ırkını yarattığına, itaatsizlik eden herkesi nasıl cezalandırdığına dair argümanları unut. Kendi hayatını yeniden gözden geçirebilmek için bunu aklından silmelisin.

Tanrı hakkında bildiğimiz ya da bilebileceğimiz her şey, benim söylediğim kadardır.

Ruh hakkında da sadece bizim hayat dediğimiz şeyin ilahi ilke olduğunu söyleyebiliriz. Ruh olmasaydı hiçbir şey var olmazdı. Ruh, fiziksel de değil, geçici de. Bu nedenle beden yok olunca ruh ölemez.

Sen de –hepimiz gibi– ölümden sonraki hayatı merak ediyorsun.

Beni anlamak için şimdi söyleyeceğime iyice dikkat et.

Ölümlüler için (salt beden için demek istiyorum) zaman mevcuttur: Yani saatler, günler, aylar ve yıllar geçer. Yine salt beden için somut dünya da vardır – görebildiğimiz, dokunabildiğimiz. Küçük ya da büyük, sert ya da yumuşak, sağlam ya da kırılgan. Ama ruh, ebedidir; insanın bedeninde yer alır sadece. Yetmiş yıl önce söz ettiğim *Ben*, şimdi sözünü ettiğim *Ben*'le aynıdır. Ruh kesinlikle somut değildir. Nerede olursam olayım, ne olursa olsun, ruhum, sözünü ettiğim *Ben*, aynı kalır ve hep soyuttur. Böylece, zaman sadece beden için geçerlidir. Ruh için, zamanın, mekânın ve dış dünyanın bir gerçekliği yoktur. Bu nedenle, ruha ne olacağını ya da ölümden sonra nereye gideceğini soramayız, çünkü *olacak* sözü zamanı ima *eder*, nereye sözü de mekânı. Fiziksel beden yok olunca ruh için ne zamanın ne de mekânın bir anlamı kalır.

Ölümden sonra hayat, ya da cennet ve cehennem gibi spekülasyonların temelsiz ve yanlış olduğu artık açıklığa kavuşmuştur. Ölümden sonra ruh yaşamaya devam etmek üzere bir yere gidecek olsaydı, doğumdan önceki bir yere giderdi. Ama görünüşe göre kimse bunun farkında değil.

Ben, içimizdeki ruhun, bedenimiz ölünce ölmediğini hissediyorum, ama onun başına ne geleceğini bilemeyiz, nereye gideceğini de – ölmeyeceğini *bilsek bile.* Cezalara ve ödüllere gelince: Buradaki hayatımızın, ancak birbirinizi sevin diyen emre uygun yaşarsak bir anlamı olacağını düşünüyorum. Bu emre uymazsak hayat bizi sıkan, sorunlu –kötü– bir hal alır. Yaptıklarımız hangi ödülleri ve cezaları gerektiriyorsa, bunları bu hayatta tadacağız, çünkü başka bir hayatı bilmemiz mümkün değil.

4
Sofya Andreyevna

Artık eminim. Kocamla arama girmek için ellerinden geleni yapacaklar. Gorgonalar[1] gibi peşimizde olmasalar bile, Tanrı biliyor ya, durumum yeterince güç zaten. Daha da kötüsü, beni ve çocuklarımı –Lev Tolstoy'un çocuklarını ve torunlarını!– onun vasiyetinden çıkarmak için kurdukları planları bilmediğimi sanıyorlar. Ben arkamdan neler çevrildiğini her zaman bilirim. Görünüşlerinden, fısıldaşmalarından ve işaretlerinden anlarım, hatta saygılı hallerinden. Sırtımı döndüğümde gizli gizli işaretleşmelerini fark etmediğimi sanıyorlar nedense. Daha dün, bir uşak burnumun dibinde Lyovoçka'ya, Sergeyenko'dan gelen bir mektup verdi, ama ben elbette zarfın üzerindeki iri, geniş kıvrımlı elyazısını tanıdım. Beni saf mı sanıyorlar bunlar?

Basma benimle ilgili söylentiler yaydılar. Geçen hafta Moskova'da bir yazı çıktı, 'Kontes Tolstoy'la kocasının arası açıldı. Pek konuşmuyorlar. Ne siyaset ne de din konusunda düşünceleri hiç benzeşmiyor,' diye. İddiaları bu. Ne saçmalık! Bunları yayanlar da Çertkov'la arkadaşları; kırk sekiz yıllık evliliğimize rağmen Lyovoçka'yla arama girmeyi başardılar. Yine de sonunda kazanan ben olacağım. Aşkımız kazanacak.

Burada bana yabancı muamelesi yapıyorlar. Ama Lev Tolstoy'a on üç çocuk doğuran (iffet savunucusu biri için hiç fena değil) ben değil miyim? Giysilerinin temizlenmesini ve onarılmasını, vejetaryen yemeklerinin hoşlandığı gibi hazırlanmasını sağlayan ben değil miyim? Her gece uyumadan önce nabzını ölçen, kabız olduğunda lavman yapan, uyuyamadığı zaman ona, içine koca bir dilim limon koyarak çay getiren ben değil miyim?

1 Klasik mitolojide, cezalandırılmayan canilerin peşinden giden, genellikle üçü bir arada bulunan yılan saçlı canavarlar. (ç.n.)

Ben bir esirim. Kendi evimde istenmiyorum. Ünlü bir Moskovalı doktorun kızı olduğum düşünülünce! Babam, aristokrasideki yeri için hayranlık duyardı Lev Nikolayeviç'e, evet, ama aynı zamanda edebiyat alanındaki başarıları için de. Kim duymazdı ki? Daha o zamanlar, önemli bir yazar olacağı belliydi. Bütün Moskova ve St.Petersburg'un dilindeydi. Annemin bana şöyle dediğini hatırlıyorum: "Gün gelecek, Kont Tolstoy hakkında yazılanları ansiklopedide okuyacaksın."

Kız kardeşlerimle ben genç kızken, babam haftada bir kez pencereye incecik mumlar koyardı, o zamanlar âdetti bu, anlamı da 'evdeyiz' demekti. Lisa, Tanya ve ben beklerdik. Üçümüz de Kont Tolstoy'a umutsuzca âşıktık, ama annemle babam en büyüğümüz olan Lisa'nın eş olarak uygun olduğunu düşünürlerdi. Ben ortancaydım, ince uzun ve kara gözlüydüm, tatlı, ince bir sesim, inci gibi dişlerim vardı. Lisa beni kıskanırdı, kediye benzerdi o, her yeri tırmıklar, miyavlar, evin içinde sürünerek dolaşırdı. Ama kafalıydı, evet. 'Entelektüeldi'. Yine de kendini beğenmişti ve ben öyle diyorsam öyledir, sahtekârdı.

Tanya daha tehlikeli olabilirdi. Tam anlamıyla fitneci ve kavgacıydı, gözleri kömür karasıydı, perçemi de Doğulu bir fahişe gibi alnında küt kesilmişti. Odada yürürken bedenindeki her bir kas çevresine sinyal yollardı. Ondan nefret ederdim o zaman. Dans ederken ve şarkı söylerken takındığı o alımlı tavra kim tahammül edebilirdi ki, ya da tiyatroya 'kapağı atmak' için giriştiği kapsamlı entrikalara? Sanki babam kızlarından birinin, kuyruğundaki tüyleri Moskova sahnelerinde yaymasına izin verirmiş gibi! Zavallı babam.

Ben ötekiler kadar sorunlu değildim. Kont Tolstoy'un kız kardeşlerimden birini değil de beni seçmesi de kimseyi şaşırtmamalıydı. Pek övünmesem de benim de becerilerim vardı. Piyano çalabiliyordum, bugünkü kadar olmasa da yine de kötü sayılmazdı. Suluboyalarım fena değildi. Benim sınıfımdaki ve konumumdaki kızlar kadar iyi dans edebiliyordum. Ve rüzgâr

gibi yazıyordum – öyküler ve şiirler, günlükler, mektuplar. O zaman da şimdi olduğu gibi nefsini koruma içgüdüsüne sahipti Lyovoçka. İhtiyaç duyduğu şeyi elde etmeyi hep bildi.

Kontla ilk karşılaştığımda on yaşındaydım. Kremlin'de, oturduğumuz evde, babamı ziyarete gelmişti, koyu renk bıyıkları sarkık, üniforması bıçak gibi ütülü, çizmeleri de dizlerinin yansımasını ayak parmaklarında görebileceğiniz kadar parlaktı. Belinden tören kılıcı sallanıyordu. Tuna'daki alayına katılmak üzere olduğunu söyledi, sakince, hafif melankolik bir tavırla kasılarak. O babamla konuşurken ben sessizce bir köşede durdum.

Öndeki salonda karşılıklı oturuyorlardı. Babam beni göremiyordu, ama ben kontu görebiliyordum, dizlerini bitiştirmişti, elleri iri ve kırmızıydı, yengeçler gibi hantalca kucağında kavuşturulmuşlardı. Babam konuşurken onu dikkatle dinleyen Kont'un gözleri parlıyor gibiydi. Bakışları, hep olduğu gibi, zorlayıcı ve karşı konulmazdı. Kiraz rengi alçak koltukta öne eğilmişti. Sarı apoletlerine ve üniformasındaki çift sıra pirinç düğmelere bakamıyordum bile!

Babamla kont iki saat alçak sesle konuştular, sanki monarşiyi devirmek için plan yapıyorlardı. Bütün bu gizlilik nedendi? Biz kızlardan hangimizin müstakbel Kontes Tolstoy olacağına mı karar veriliyordu? Böyle bir şeyi merak etmiş olacağımı sanmıyorum. Ne de olsa sadece on yaşındaydım. Ama kalbim Kont Tolstoy için çarpıyordu. O saatte ve oracıkta, günün birinde onun karısı olmaya karar verdim. O gidince gizlice salona girdim, onun oturduğu koltuğun arka ayağına pembe bir kurdele bağladım.

O günden sonra babam genç konttan sık sık söz etti, ona özel bir sevgi besliyordu. Bir keresinde *Çocukluk* adlı romanını ödünç verdi bana. Uzun bir gece boyunca, kardeşlerim uyurken mum ışığında okudum onu. Her cümle kibrit gibi parlıyordu. İmgeler haftalarca kafamın içinde dolaştı. Bütün Moskova'nın heyecan duymasında şaşılacak bir şey yoktu.

Ama bu, üçümüzün de evlenme yaşma gelmemizden yıllar önceydi. Sonra ansızın hazır olduk evlenmeye. Lisa zaten öyleydi. Annem de bıkmıştı. Bu flört işi –gelen centilmenler, sonu gelmeyen çaylar ve gerginlik– yeterince uzamıştı. Lisa'nın bir an evvel evden gitmesini istiyordu.

Temmuzda ani ve şiddetli bir krize kapıldı annem; Tolstoy Ailesi'nin Yasnaya Polyana'daki arazisine yakın olan Tula eyaletindeki İvitsi'de oturan babasını ziyaret edecekti. Tesadüfen biz üç kız da (ve elbette küçük Volodya da) onunla birlikte gittik.

Annem, Lisa'nın bu sıra dışı, aşırı zeki kont için ideal eş olacağını söyledi, Moskova'daki kanepede onun yanma hep Lisa'nın oturmasına dikkat ederdi. Lisa, Alman gazetelerinde en yeni felsefi yapıtlara dair yer alan taze haberler üzerine gevezelik ederdi. "Sık sık aklıma geliyor da," derdi tekdüze, kısık sesiyle kuşlar gibi cıvıldayarak, "Almanya'da Üst Eleştiri, Hegel'in diyalektiğini kötüye kullandı. Siz de öyle düşünmüyor musunuz Kont?" Lyovoçka'nın yüzü donuklaşırdı.

Ara sıra bizi Immanuel Kant'ın mucizeleri hakkındaki konuşmasıyla şaşırtsa da genç kontun aklında asıl Kafkaslar'da avlanmak vardı. Bazen, göz göze geldiğimizde göz kırpardı bana, bir keresinde de koridorda kimse bakmazken elimi sıkmıştı.

Kendi reklamımı yapmaktan hiç hoşlanmasam da o günlerde sevimli olduğumu itiraf ediyorum, bir erkeğin güçlü elleriyle ve sevinerek kavrayabileceği incecik bir belim vardı! O sıcak temmuz sabahında, hizmetçi kız gelip bizi Kont Tolstoy'un arazisine götürecek arabanın hazır olduğunu haber verdiğinde onun çok geçmeden kocam olacağını biliyordum.

Eski püskü atlı araba toprak yolda gıcırdayarak ve hoplayarak ilerlerken babam dedemin küçük malikânesinin merdiveninde durup bize el salladı. Yolun kilometrelerce aşağısında Tula bölgesine has yumuşak, dalga dalga mısır tarlalarına geldik. Mısırların, buğdayların ve çavdarların; uzun, simetrik ekipler halinde, bir arada neşeyle işlerine eğilen mujiklerin

yanından geçtik, sonra da çam ve çamur kokan sık, yeşil ağaçlarıyla Zasyeka Ormanı'nın. Beni hiç etkilemeyen Yasnaya Polyana köyüne geldik. Bir öbek sefil saz damlı kulübeden, derme çatma odacıktan ve taş ahırdan oluşan bir yer. Musluğunun altından teneke bir kova sallanan köy çeşmesinden çamurlu su fışkırıyordu. Kilisenin büyük ahşap kapısı açıldı, siyah peçeli, orta yaşlı bir dul kadın kapıda durdu, ağaç kütüğü boyutunda dişsiz, yaşlı bir rahibeyle gevezeliğe başladı. Biz geçerken dul kadın arabamıza doğru, ciddi bir tavırla eğildi, saygı numarası yapıyordu – Rusya'daki alt tabakanın tipik ikiyüzlü davranışı.

Lev Tolstoy'un, köyle aynı adı taşıyan, aileden kalma büyük evde yaşadığını söyledi annem. Bütün iyi öğretmenler gibi o da apaçık olana heves duyar gibi görünmesini bilirdi. Kontun, kendi statüsündeki pek çok genç adam gibi eskiden kumar düşkünü olduğunu açıklamaya girişti. ("Elbette babanız istisnaydı," dedi.) Vicdansız bir komşusuyla iskambil oynarken, evin orta bölümünü pey olarak sürmüştü. Oyunu kaybedince gaddar komşusu Yasnaya Polyana'nın ana bölümünü gerçekten de yükleyip götürmüş, geriye, boşta ve gülünç görünümleriyle, iki kanat kalmıştı.

"Artık kumar oynamadığına eminim," dedi Lisa. "Fazla içki de içmiyor. Aslında ağzına içki koymuyor. Ve çok da dindar." Dudaklarını büzüp edepsiz bir gül goncasına benzetince içimden onu tokatlamak geldi. Ama kendimi tuttum, çünkü kontun gerçek amacının ne olduğunu biliyordum.

"Onun eskisinden beter olduğuna bahse girerim," dedi Tanya. "Bütün genç adamlar içki içip kumar oynarlar, kadınlarla neler yaptıklarını Tanrı bilir."

"Şu dilin yüzünden kendini manastırda bulacaksın," dedi annem, saçlarını düzeltirken.

Yasnaya Polyana arazisinin girişinde beyaz badanalı iki kulenin arasından geçtik. Geriye kalan kanatlar kullanılarak yeniden biçimlendirilen büyük taş ev, iki yanında şeref kıtası gibi gümüşsü huş ağaçları dizili yılankavi uzun yolun bitimindeydi.

Ağaçların gerisindeki, yer yer düğünçiçekleriyle bezeli çayırlar zengin ve ipeksi görünümdeydi. Kelebekler de vardı! Evin, dikkatimizi çekmek için doğayla rekabet etmesi hayranlık vericiydi. Mermer gibi beyaz, iki katlı, uzunlamasına bir evdi, girişteki verandanın üstünde Yunan tarzı üçgen bir alınlık vardı. Harika bir ev, diye fısıldadım kendi kendime. Bu evin hanımefendisi olmayı kafama koymuştum.

Bizi Lyovoçka'nın Toinette teyzesi karşıladı, çiçekli bir elbise giyen, kurumuş bir kadındı. "*Bienvenue! Comme c'est boni*" diye konuştu cıvıl cıvıl. Tam bir köylüye benzeyen –gerçek bir *krestyonka*– bu kadının neredeyse aksansız bir Paris Fransızcasıyla konuşması çok tutarsız geldi bana.

Annem onun selamına bozuk bir Fransızcayla karşılık verdi, konuşması bana daha çok Çince gibi geldi. "*Merci beaucoup! C'est une belle maison! Une belle maison! Mai oui!*" diye bağırdı annem.

Lyovoçka, yüzü kıpkırmızı ve soluk soluğa, kapıdan fırlayıp geldi, bizi beklemediğini söyleyerek özürler diliyordu. Ama kendimizi suçlu hissettirmedi bize. Bir Fransız beyefendisi gibi herkesin elini sırayla öptü, benimkinde bir saniye daha oyalandı. İçim ısındı, aşktan yanıyordum. Nereye bakacağımı, ne diyeceğimi bilemedim.

"Size meyve bahçesini göstereyim," dedi. Evin içini gezmeden bize meyve bahçesini göstermek istemesi, özellikle annemin tuhafına gitmişti, ama itiraz edecek değildi.

"Meyve bahçelerine bayılırız," dedi. "Bayılmaz mıyız kızlar?"

"Bu konuda pek düşünmedim," dedi Lisa. Çok can sıkıcı olabiliyordu.

Olgun, kırmızı meyvelerle dolu sık bir çalılığın yanında durduk. İlk kez görüyormuş gibi, "Ahududu!" diye bağırdı Tanya. Lyovoçka hepimize kova verdi ve oracıkta meyveleri toplamamızı söyledi, hatta talihsizlik saydığı bu durumu idare etmeye çalışan anneme bile. "Ne kadar hoş ahududular," dedi annem. "Ahududuna bayılırız, değil mi?"

Elimde kovayla iri çalılıklardan birinin arkasına geçtim, birkaç dakikadır mutluluk içinde, dalgın dalgın ahududu topluyordum ki Lyovoçka bir öbek ağaç yaprağının gerisinden bir ayı gibi önüme sıçradı.

"Beni korkutuyorsunuz!" dedim.

Kovayı elimden alıp ellerimi tuttu. "Özür dilerim," dedi. "Çok özür dilerim."

"Dilemelisiniz de."

Ellerimi bırakmıyordu. "Kentli elleri bunlar," dedi.

Ellerimi bırakmadan bana uzun uzun baktı. "Ahududu ister misiniz?" diye sordum.

Küstah bir çocuk gibi kovamdan bir ahududu aldı, pütürlü dudaklarının arasına koydu. Kalın, kırmızı dilini görünce başımı çevirdim.

"Gitmeliyim," dedi. Ve kayboldu.

İçgüdülerimin doğru olduğunu şimdi biliyordum. İnsanın gelecek hakkındaki her şeyi bir anda böyle bilivermesi çok tuhaf, ayrıntıları değil ama genel tabloyu. Hayatımı burada, bu topraklarda, Lev Tolstoy'la geçireceğimi biliyordum. Onun en acımasız eleştirmeni ve en yakın dostu olacağımı da. Ve beni kalp acısının beklediğini, ne olduğu belirsiz ama insafsız.

Bu gizli, mucizevi bilgiyi içimde taşıdım, bir muska gibi sakladım. Zamanı gelmeden öğrenirlerse her şey mahvolurdu.

Tanya, Lisa ve ben zemin kattaki kemerli odaya yerleştik, bugün orayı pis kokulu, kaba saba müritler dolduruyor: Aklını kaçırmış soylular, düşmüşlüklerinden gurur duyan dilenciler, dişsiz rahibeler, idealist öğrenciler, devrimciler, caniler, vejetaryenler, yabancılar. Çılgın ekonomist Nikolayev burada, Henry George'un tek vergi teorisini öğretiyor. Keten örtü serili masada çorbasını höpürdeterek içerken, sağında solunda oturanların üzerine sıçratıyor. Sinematograf Drankov da burada, durmadan fotoğrafımızı çekse de ona aldırmıyorum.

Akşam yemeğinden sonra Lyovoçka'nın bana evlenme teklif

edeceğini sanıyordum, ama etmedi. İki gün sonra oradan ayrılırken hâlâ hiçbir şey olmamıştı. Daha da kötüsü sanki o mahremiyet anını yaşamamışız gibi davranıyordu. Zekâmdan kuşku duymaya başladım. Belki de baştan beri yanılmıştım. Belki Lisa'ya da öyle davranmıştı. Tanya'ya bile. Oradan ayrılırken yüzümdeki gülümsemeyi korusam da umarsızlığımı güç bastırıyordum. Lisa'nın benden beter olduğunu düşünerek kendimi avuttum. Bir troykanın arkasında sarsıla sarsıla giderken açıkça ağladı, annem de onu azarladı. "Kendi uygun bulduğu zamanda sana evlenme teklif edecektir," dedi, sesi hayal kırıklığıyla boğularak.

İki gün sonra, büyükbabamın evinde Tanya beni uyandırdı. "Kont geldi!"

"Dalga geçme."

"Hayır, gerçekten. Beyaz bir atla geldi."

Lyovoçkamdan beklenir bu. Her zamanki gibi hava atıyor. "Bir at," demişti bir keresinde, "binicisinin ruhunun simgesidir."

Büyükbabam onu hevesle, gülümseyerek ve eğilip selam vererek karşıladı. Tıraşlı kafası, siyah takkesi ve sivri burnuyla çok tuhaf görünüyordu. Tarantula bacaklarına benzeyen kıllı parmakları hep hareket halinde gibiydi. Gözleri, balık gözleri gibi birbirinden bağımsızca, ensiz kafasının iki yanından fırlıyorlardı.

Lyovoçka'nın üstü başı beyaz toz ve ter içindeydi. Durumu için af dilerken mahcup, çocuksu bir gülümseme belirdi yüzünde.

Büyükbabam hiç böyle bir şey düşünmemesini söyledi. "Bizim için şereftir," dedi. "Ne kadar sürdü, Lev Nikolayeviç? Atla gelinemeyecek kadar uzun bir mesafe."

"Üç saat, belki biraz daha fazla. Acelem yoktu. Çok hoş bir gün değil mi?"

"Size bir içki vereyim mi?"

"Çok naziksiniz efendim."

Biz koridorun karanlık bir köşesine büzülmüş, konuşmalarını dinliyorduk. O gün üzerimde muslin bir elbise vardı, yazlık beyaz bir elbise, sağ omzunda da leylak rengi bir işleme. Bir

kolumdan aşağı uzun bir kurdele sarkıyordu, biz buna *Suivezmoi, jeune homme*[1] derdik.

"Senin için geldi, Lisa," dedi annem. Başının dönmesini, duyduğu gururu zor bastırıyordu. "Bugün senin günün."

"Böyle toz içinde bir adamla yatmak istemezdim," dedi Tanya, Lisa'ya.

Lisa burun kıvırdı. Bir kontes adayının, kız kardeşinin sataşmalarına karşılık vermesi yakışık almazdı.

Gün ilerlerken yaza uygun düşen hafif (ama pek de olağanüstü olmayan) yemekler yedik, bir sürü oyun oynayıp saçma şakalar yaptık. Kontun konuyu açmasını beklemenin gerginliği zavallı büyükbabam için tahammül edilmez görünüyordu. Annem de ondan iyi durumda değildi. Konuşması anlamsız sözcüklere dönüşüyordu, bereket kont bunun farkında olmadı.

Akşam yemeğinden sonra beklenen oldu. Yemek odasında benden ve derin, hızlı soluk alıp veren konttan başka kimse kalmamıştı. Bana dönüp, "Biraz kalır mısın, Sofya Andreyevna?" dedi. "Burası çok hoş."

"Çok tatlı bir oda, değil mi?" dedim, dişlerimin arasından yalan söyleyerek.

"Burada yemekler harika."

"Büyükbabam yemekten hoşlanır."

Durduğumuz yerde ayak değiştirdik. Haydi artık, diye düşünüyordum.

"Gel kanepede yanımda otur," dedi. "Rahatsız olmazsın, değil mi?"

Gülümsedim, onun peşinden duvarın dibindeki küçük kanepeye yürüdüm. Önce o oturdu, kabalıktı bu, ama böyle yapması oturacağım yeri seçmeme fırsat verdi. Otururken, iffetlilik açısından, aramızda birkaç santim bıraktım.

Yeşil çuhayla kaplı bir sehpayı dizlerimizin önüne çekti, ceketinin cebinden bir tebeşir parçası çıkardı. Sehpaya eğilip yumu-

1 Fr. Peşimden gelin, genç adam. (ç.n.)

şak kumaşın üzerine bir şeyler yazmaya başladığında gözlerimi ondan ayırmadım.

"S.g.v.m.a.b.a.y.v.m.b.i.i.o.h." diye yazdı.

O tuhaf yazıya dikmiştim gözlerimi.

"Bunu çözebilir misin?"

"Bir dizi harf bunlar, Lev Nikolayeviç."

Aristokratların yemek sonrası oynadığı oyunlardan biri miydi bu? Midem kasıldı.

"Sana yardım edeyim," dedi. "İlk iki harf, *senin gençliğin* anlamına geliyor."

"Senin gençliğin ve mutluluk arzun bana acımasızca yaşımı ve mutluluğun benim için imkânsız olduğunu hatırlatıyor," diye haykırdım, cümleyi kurunca. Bir mucizeydi bu!

Cümlenin anlamı kafamda şekillenince ürperdim. Taşlar yerine oturmuştu.

O arada Lyovoçka yazdıklarını siliyordu, sonra oyuna yeniden başladı.

Bu kez yazdığı şuydu: "S.a.L.k.o.d.y.a.b.ç.y.e."

L'nin Lisa demek olduğunu fark edince Lyovoçka'nın ne yazdığını hemen anladım. "Senin ailen Lisa'ya karşı olan duygularımı yanlış anlıyor. Bunu çözmeme yardım et."

Birkaç hafta boyunca gerçek evlenme teklifi gelmedi, ama zavallı Lisa için her şeyin bitmiş olduğunu artık biliyordum. Lyovoçka sadece beni seviyordu.

Lyovoçka eylülde Moskova'da bizi ziyarete geldiğinde ona yazdığım bir öyküyü verdim. Dublitski adında yaşlı ve oldukça çirkin bir soylunun kur yaptığı genç ve narin bir genç kız hakkındaydı. Kızın kendisiyle evlenmesi adamın dünyada tek arzusuydu ama kız adamı isteyip istemediğinden emin değildi. Neden böyle bir öykü yazdığımı bilmiyordum. Lyovoçka'nın yaşlı ve çirkin olduğunu düşünmüyordum ama aslında her iki sıfata da yakınlığı vardı. Onu inciteceğini düşünmeksizin öykümü verdim. Birkaç gün sonra yanıtı mektupla geldi:

Doğal olarak öykünü okuduğumda canım, Dublitski'nin ben olduğunu anladım. Başka türlü düşünebilir miyim? Kim olduğumun farkına vardım: Lev Amca'ydım ben, Tanrı'nın işinden başka hiçbir şeyle ilgilenmemesi gereken yaşlı, son derece basit –hatta çirkin– biri. Tanrı'nın işini yapmalıydım, hem de iyi yapmalıydım, bu da bana yetmeliydi. Ama seni düşündüğümde, Dublitski olduğumu hatırladığımda kendimi berbat hissediyorum. Yaşım geliyor aklıma ve mutluluğun olanaksız olduğu. En azından benim için. Evet, ben Dublitski'yim. Ama sırf bir eşe ihtiyacım olduğu için evlenmek akıl almaz bir şey. Yapamam. Müstakbel eşimden korkunç, olanaksız bir şey isterim: Benim sevdiğim gibi sevilmeyi. Beni unut. Artık seni rahatsız etmeyeceğim.

Bir yararı olacağını bilseydim göğsüme binlerce kez bıçak saplardım. Ona öykümü verdiğim için kendimi lanetliyordum. Ne düşünmüştüm? Günlerce avunamadım.

Bir hafta sonra, piyanonun başına oturmuş 'Il Bacio' –Öpücük– adlı hafif bir İtalyan valsi çalarak avunmaya çalışıyordum ki kapı vuruldu. Lyovoçka'ydı, gür kaşlarının altındaki gözleri çukura kaçmıştı. Yanlış hatırlıyor olabilirim ama lavanta kokuyordu.

Piyanonun başında yanıma oturdu ve "Günlerdir yanımda bir mektup taşıyorum," dedi. "Okur musun onu Sonya? Sana yazdım."

Mektubu sessizce alıp koridorun sonundaki odama gittim, okumadan önce kapıyı kilitledim. Ellerim titriyor, gözyaşlarımın arasından harfleri güçlükle görüyordum: "Karım olmayı kabul etmen mümkün mü?"

"Aç şu kapıyı!" diye haykırdı Lisa. Neler olduğunu çok iyi biliyordu. "Sonya! Aç şu kapıyı!"

Başımı dışarı uzattım.

"Ne yazmış sana? Söyle açıkça."

"Bana evlenme teklif etmiş."

Yüzü gerildi. İyice olgunlaşmış bir domates gibi patlamaya hazırdı. "Reddet onu Sonya! Hayır de!" Saçlarını yolmaya başladı. "Hayır demezsen ölürüm. Dayanılmaz bir şey bu!"

Ne sahne! Elbette her bir dakikasından zevk aldım ama istifimi bozmadım. Bu evde hiç olmazsa bir kişi Kontes Tolstoy unvanına layıktı.

Gürültüleri duyan annem holden ayaklarını sürüyerek geldi. Domuzlar gibi tekme atıp cırlayan Lisa'yı sürükleyerek odasına götürdü. "Kont neler düşünecek!" diye bağırdı.

"Salona gidip yanıtını vermelisin," diye kestirip attı annem. Onca zamandır beklediği sahnenin bütün tadı kaçmıştı.

Lyovoçka'yı duvara dayanmış buldum, yüzü kâğıt gibi bembeyazdı. Ellerini ovuşturuyordu.

"Evet?" diye sordu. O soruda hafif bir tevekkül tınısı sezdim, ona acıdım. Zavallı, sevgili adam!

"Evet," dedim. "Evet, sizinle evleneceğim, Lev Nikolayeviç"

Çok geçmeden kıyamet koptu, hizmetkârlar etrafta koşuşturuyor, Lisa yanımda ağlıyor, Tanya kaba sözlerle bağırıyor, annem içki ikram ediyordu. Hasta numarası yapan babam dışında herkes oradaydı. Aslında kontun böyle uygunsuz davranması onu rahatsız etmişti. Kontun önce babamın iznini alması gerekirdi. Aslında Lisa'ya evlenme teklif etmesi gerekirdi. Babamın yatışması için annemin günlerce uğraşıp gönlünü alması gerekti, ama sonunda yumuşadı. Hep yumuşardı.

Çok geçmeden hayat yine çekilmez oldu. Bir dürüstlük anında Lyovoçka bana günlüklerini verdi. Önce hem onur duydum hem de heyecanlandım. İnsanın müstakbel kocasının en mahrem düşüncelerini okuması çok romantik görünmüştü gözüme!

Bir cümle, kara bir karga gibi asılı kaldı aklımda: 'Kadınlarla birlikte olmayı kesin bir bela sayıyor ve mümkün olduğunca kaçmıyorum bundan. Kadınlar, bütün saçmalıkların, şehvetin ve tembelliğin, erkeklerin başına gelebilecek bütün kötülüklerin kaynağıdır.' Sonra da Moskova'da, St.Petersburg'da, hatta Tula

ve Sivastopol'da geçirdiği sayısız gecenin iğrenç öyküleriyle sürdürüyordu günlüğünü. Yatağını her türlü fahişeyle ve köylü kadınla paylaşmıştı!

Gözlerime inanmayarak okumayı sürdürdüm, bekâretini on dört yaşındayken Kazan'da kaybettiğini, başından beri sefahat konusunda uzmanlaşmış olan ağabeyi Sergey'in onu bir geneleve götürdüğünü öğrendim. O iğrenç işi yaptıktan sonra fahişenin yatağının yanında durup ağlamış. Sanki olacakları önceden görmüş gibi.

Dahası vardı. Biz evlenmeden önce onun kötü emellerine tam üç yıl hizmet eden Aksinya adındaki köylü kadının varlığını da ilk kez öğreniyordum. Buna tahammül edebilirdim ama hâlâ varlığıyla bizi rahatsız eden Timoti adındaki oğulları olmasaydı. İğrenç, akıl yoksunu Timoti horuldayıp kaba kahkahalar atıyor, cehennem zebanisi gibi evimizin içinde sinsi sinsi dolaşıyor. Daha kötüsü, tıpkı Lyovoçka'ya benziyor: Aynı boy, aynı hafif yuvarlak omuzlar, aynı kaşlar ve bir tutam tüy gibi sakal. Profilden de Lyovoçka'ya benziyor, aynı etli burun, çıkık çene. Kocamın itici bir taklidi olarak Yasnaya Polyana'da dolaşıyor, odun taşıyor, ufak tefek işleri görüyor, gölgelerde gizleniyor.

Timoti'den kurtulması için yalvardım kocama, hiç olmazsa Moskova'ya gönderseydi. Nasıl olsa biz orada hiç kalmıyoruz. Ama üstat, günahlarıyla kuşatılmak istiyor. Acı çekmek, her baktığı yerde kendisinin o garip yansısını görmek istiyor.

Büyük yazar Lev Tolstoy'la 23 Eylül 1862 günü, saat sekizde, Kremlin'in uzun, görkemli gölgesinin dibindeki Kutsal Meryem'in Doğumu Kilisesi'nde evlendim.

"Sen olmadan nasıl yaşayacağım?" dedi kız kardeşim Tanya, kiliseden çıkarken.

"Dene canım, dene."

Eski hayatımdan uzaklaştığıma memnundum. Babama minnettar olmaktan, geleceğimle ilgili kuşkularımın bana rahat vermemesinden bıkmıştım. Hayatım kesin olarak düzene girmişti şimdi.

Hem de ne düzene girmek.

5
Doktor Makovitski

Benimle alay ediyorlar. Arkamdan gülüp küçümsüyorlar beni. Hizmetkârlar bile katıldılar bu küçük oyuna. Daha geçen gün hizmetçi kızların, "Doktor bücürün teki, hem de ahmak," dediğini duydum. Bu lafları Sofya Andreyevna'dan öğrendiklerini sanıyorum. O kadın benden hiç hoşlanmıyor. Ama sabahtan akşama kadar köpek gibi Lev Nikolayeviç'in peşinden ayrılmayan, aykırı bir şey bulma umuduyla her yeri deşen onun gibi bir kadından ne beklenir ki. Çertkov'un, kocasını, yazdıkları ölümünden sonra halka kalsın diye yeni bir vasiyetname hazırlaması için ikna etmiş olmasından kuşkulanıyor. Tolstoy her zaman bunu yapmak istediğini söylerdi ve yapması gereken de bu. Ama Sofya Andreyevna, kitaplardan gelecek telifleri istiyor. Yoksa bütün hizmetkârları, o koca evi, akın akın gelen konukları, gezileri ve Moskova yolculuklarını, St.Petersburg'dan alınan elbiseleri nasıl karşılayabilir? Kocasının ilkelerini anlamakta yetersiz kalışı kadar hırsı da bir efsanedir onun. Lev Nikolayeviç'in ona sık sık söylediği gibi, insanlık uğruna yazılan kitaplardan kâr etmeyi beklememek gerek. Bırakın yoksulları, herhangi birinin, yazdıklarını okumak için para verecek olmasını hakaret kabul eder.

Ama ben Sofya Andreyevna'ya acıyorum. Kötü bir kadın değil aslında. Sadece kocasının neler başardığını anlayamıyor, kocasının, insanlığın gelişmesi için kurduğu hayalleri özümseyecek kadar zengin değil ruhu. Öte yandan, bu hayallerin kavranabilmesi için olağanüstü çaba göstermeye gerek yok. Yoksullar dünyaya sahip olacak. Baştaki sona gidecek, sondaki de başa. Filan falan. Lev Nikolayeviç'in söylediği her şey zaten önceden söylendi. Din ve ahlak konusunda gerçek icat edilemez; keşfedilir ve duyurulur.

Lev Nikolayeviç de büyük haberci.

Bununla birlikte *onun* İsa Peygamber olduğunu düşünecek kadar budala değilim. İsa, İsa'dır. Ama Lev Nikolayeviç mutlaka onun temsilcilerinden biridir. Onu böyle yakından tanıdığım için şanslıyım. Onun özel doktoru olmaktan öteyim. Dostuyum onun.

Tolstoy'u okumaya, Prag'da tıp öğrencisiyken başladım. O kentin kehribar rengi taşlarının arasında dolaşırken ya da katedralde oturup pazar sabahı ayini için prova yapan orgcuları dinlerken Tolstoy'un mesajı üzerinde düşünürdüm. Sonra, Macaristan'dayken, yazdıklarına gömüldüm. Çok geçmeden ona yazdım, Macaristan'daki Tolstoycuların, başlarına geçmem konusundaki taleplerini bildirip bana akıl vermesini istedim.

Yanıtı şöyleydi: "Tolstoyculuk hakkında konuşmak, bu konuda görüşümü sormak ya da meseleler üzerine kararımı öğrenmek istemek büyük ve vahim bir hatadır. Tolstoyculuk diye bir şey yoktur, benim öğretim de yoktur, asla da olmadı. Gerçeğin bir tek ve evrensel öğretisi vardır, bu da benim için, bizim için, dört İncil'de açıklanmıştır."

Bunu anlıyordum, evet. Ama Tanrı'nın, Lev Tolstoy kanalıyla özellikle anlaşılır şekilde konuştuğunu da biliyordum. Onun yazdıklarında kutsal ışığın pırıltısı vardı. Köyde her gün hastalarımı yoklarken o ışıkta yaşamaya çalışıyordum. Tıp mesleği hizmetle dolu bir hayata çok uygundur, her gece pansiyondaki küçük odama, yorgun ama tatmin olmuş bir durumda, içim mutlulukla dolu dönüyordum. Gece yarısına kadar Tolstoy'un kitaplarını lambanın parlak fitilinde okuyordum. *İtiraflarım* adlı kitabı beni çok etkiliyordu, *İnandıklarım* da; bu ikincisinde –şaşırtıcı bir yalınlıkla– düşündüklerini söylüyordu.

İsa kimdir? Bu soru, Tolstoy'un zihnini onyıllarca meşgul etti. Yanıtını da şöyle veriyor: "Olduğunu söylediği kişidir: Tanrı'nın oğlu, İnsanoğlu, gerçek ve hayat." Ama o Tanrı *değil*. Kilisemizin dinbilimcilerinin yaptığı temel hata burada. İsa'nın bize

sunduğu, hayatlarımızı ölümle yok olmayacak bir bakış açısından bakarak anlamanın yoluydu. Bir şahin gibi insanoğlunun tepesinde dolanan, bitmeyen bir işkence olan, ölüm korkusudur. Lev Nikolayeviç'in dediği gibi o korkuyu süpürüp atmalıyız. "Çekil git, şahin!" demeliyiz. Arkasından özgürlük gelir.

İnancımın bir işareti olarak kadınlardan vazgeçtim. Evet, yakışıklı değilim. Ufak tefeğim. Ama ellerim doktor elleri: Narin ve ince. Dikiş atarım ve keserim. Bandajlarım ve yatıştırırım. Ben bir doktorum. Yaşlı sayılmasam da, ellimi bile doldurmamış olsam da, saçlarım epeyce döküldü, bu da pek çok kadına itici geliyor. Her sabah kırptığım sakalımdaki aklar her ay daha da fazlalaşıyor gibi. Ama içimde ateş yanıyor. Başımın içinde, kalbimde bir ateş var. Tanrı'ya âşığım ben. Tanrı'nın ateşini ruhumda hissedebiliyorum. Onun bir parçasıyım. Ben *Tanrı'yım*, tıpkı kendi içindeki Tanrı'yı fark eden herkes gibi.

Goldenweiser'de bile biraz Tanrı olduğunu görebiliyorum, o sahtekâr ve şarlatanda, o piyanist ve Yahudi'de. Lev Nikolayeviç'in neden bu adamı eve soktuğunu, piyanosunu çalmasına izin verdiğini, sofrasına oturttuğunu, meyve bahçesinde birlikte yürüdüğünü aklım almıyor. Slav ırkının İsraillilerden üstün olduğu hep bilinegelmiştir. Bir bilimadamı olarak, Yahudilerin üst üste uğradıkları muazzam bozgunları görmezden gelemem. Nereye gitseler zan altındalar. Her türlü toprakla yeşerip büyürler onlar. Lev Nikolayeviç Yahudiler hakkında bir şey bilmiyor.

Ama herkesin bir kör noktası vardır. Lev Nikolayeviç Tanrı değil. Yine de seviyorum onu. Tam anlamıyla seviyorum. Altı yıl önce, 1904'te buraya geldiğimden beri hayatımın her gününü burada, onun yanında geçirecek kadar şanslı olduğuma inanamıyorum. Böylece sözlerini dinleme ayrıcalığına kavuştum. Hepsini not ediyorum. Bir tür steno yazısı geliştirdim, böylece önemli şeyleri hiç kaçırmıyorum.

Bununla birlikte öğle ya da akşam yemeklerinde tatsızlık olabiliyor. Lev Nikolayeviç her konuştuğunda masanın altında not

tuttuğum için Sofya Andreyevna dalga geçiyor benimle. "Duşan Petroviç!" diye bağırıyor, "yine mi bir şeyler karalıyorsunuz? Sizi gidi sizi!"

Ama benim harika bir belleğim var, Tanrı'nın bir lütfu. Her gece, uyumadan önce çam ağacından küçük masamın başına çöküyor ve gün boyunca tuttuğum notlardan yararlanarak Lev Nikolayeviç'in sözlerini hatırlıyorum. Onun söylediklerini süslememek için çok dikkat ediyorum. Lev Nikolayeviç'in sözlerinin düzeltilmeye ihtiyacı yoktur. Her duruşu, her el-kol hareketi ve kendi kendine söylediği her söz, hepsi kusursuz. Ve hepsi burada, günlüğümde. Kelimesi kelimesine – kalıcı bir kayıt. İnsanlığa armağanım.

Sofya Andreyevna'nın verdiği rahatsızlık dışında buradaki hayatımın hoş bir düzeni var. Her sabah, Lev Nikolayeviç yazarken ben zamanımı köyde geçiriyorum. Kullanımım için bir kulübe muayenehaneye dönüştürüldü, orada her gün bir düzineye yakın hasta kabul ediyorum. Boğmaca öksürüğü, şiş boğazlar, kabızlık, ateş, kızamık, verem, zührevi hastalıklar. İsteri vakaları. Herkese bakıyorum. Ama Rus köylülerini seviyorum. Birer tahammül örneği hepsi. Basit insanlar, Tanrı'yı seviyorlar. Tanrı'dan korkuyorlar. Bu yüzden seviyor Lev Nikolayeviç onları, ben de bu yüzden seviyorum, oysa pek çoğu hastalık derecesinde kör inançlı. Benim tıp ilminin temsilcisi olduğumu anlamıyorlar. Ben büyü yapmıyorum. Büyü isteyeni Tula'nın dışındaki manastıra gönderiyorum. Benim yöntemlerime inanmıyorsanız, diyorum onlara, gidin sizi rahipler iyileştirsin. Bugüne kadar bir teki bile bu teklifimi kabul etmedi.

Bugün özel bir gündü. Sofya Andreyevna karşı çıksa da (bu yüzden iş daha da cazipleşti gözümde) Lev Nikolayeviç'i saat dokuz buçukta çalışma odasından aldım. Tam iki saattir çalışıyordu zaten, ki onun için pek alışıldık değildir bu. Genellikle dokuzda başlar çalışmaya. Ama bu sabah Tula'ya gitmeyi planlamıştı, bu yüzden ev halkı uyanmadan kalkmış ve çalışmaya

başlamıştı, kuşkusuz sabahın erken saatlerinde insanın ruhunu okşayan sakinliğin tadını çıkarıyordu.

Tula'ya troykayla gittik, görece kısa ve zahmetsiz bir yolculuk, ama kışın, rüzgârın sürüklediği karlar yığılıp yolu tıkar. Bugün beklenmedik derecede sıcaktı hava, bütün gece ince ince kar yağmasına rağmen yollar da açıktı. Çevremizdeki tarlalar bembeyaz uzanıyordu. Öyle güzeldi ki! Lev Nikolayeviç birkaç kez ne kadar temiz ve sakin bir gün olduğunu söyledi. Son günlerde sağlığı bozuktu –ürperiyor, öksürüyordu– bu yüzden üst üste birkaç palto ve kalın bir şapka giymesine dikkat etmiştim. Rüzgârı kessin diye dizlerine bir battaniye örtmüştüm. Hafifçe salyası akıyordu, çok geçmeden sakalında ince bir buz tabakası oluştu, ama o farkında değilmiş gibiydi.

Birkaç haftadır planladığımız bu küçük gezi Lev Nikolayeviç'i duygulandırmıştı. Tula'da yayınlanan *Molva* gazetesi hep aynı haberle doluydu. Denisov arazisindeki birkaç mujik postaneden mektup çalmakla suçlanmışlardı. Önce onların duruşması vardı, arkasından daha önemli bir dava geliyordu ve bu, posta hırsızlığından daha çok ilgilendiriyordu Lev Nikolayeviç'i. Telyatinki'de pek çok kez buluştuğu İ.İ. Afanasev, sosyalizmi ve devrimi savunan el ilanları dağıtmakla suçlanıyordu.

"Bir insanın, halen geçerli olan hayat görüşünden daha makul olan bir başka görüşü ifade etmekle suçlanması ne acı," dedi Lev Nikolayeviç, troyka tahta köprüden geçip Tula'ya giderken; benden çok kendine söyler gibiydi bunu. Kimi zaman yüzünü kaplayan ve hatlarını çarpıtan o can sıkıntılı ifade yerleşti yüzüne.

Mahkeme binasına vardığımızda sokak kalabalıktı. Tıpkı o ayın başlarında Moskova'daki Kursk İstasyonu'nda olduğu gibiydi; orada da Lev Nikolayeviç, iyi dileklerini sunan ve ciğerlerini parçalarcasına adını seslenen binlerce kişilik bir kalabalığın içinde boğulacak gibi olmuştu. Bugün, Tolstoy'un her iki davada savunmanın tanığı olarak oraya geleceği duyulmuştu, insanlar onu görebilmek için toplanmışlardı. Her türlü insan vardı, ama

özellikle dilenciler; 'Kont' demekte ısrar ettikleri bu adamın onlar için bir mucize gerçekleştireceğini hayal ediyorlardı. Sırf geçerken paltosuna dokunabilmek için ellerini uzatanlar vardı.

"Lev Nikolayeviç'in geçmesi için yol açın!" diye bağırdım, koyu yeşil paltolu dört genç subay bize yardımcı olmak için koştu. Beşimiz, güneye göç eden ördekler gibi üçgen bir küme oluşturduk, Lev Nikolayeviç üçgenin başında yürüyordu. Başını öne eğik tutuyor, "Tanrı seni korusun, Lev Nikolayeviç!" diye bağıranları duymazlıktan geliyordu. Tökezlemesinden ya da düşmesinden korkuyordum, bazen olur bu, ama kararlı adımlarla yürüdü. Halkın ilgisi ona güç vermişti sanki.

Mahkeme salonu, Lev Nikolayeviç gibi seksen iki yaşındaki biri için çok soğuktu. Bütün sobalara odun atılmış olsa da yüksek tavanlar ve çıplak duvarlar her türlü konfor olanağından uzak tutuyordu orayı. Lev Nikolayeviç buz gibi soğuğa çabucak yenildi. Çok geçmeden dudakları titremeye başladı, çivi gibi mosmor oldu; son günlerde onu rahat bırakmayan o küçük nöbetlerden birini geçirmesinden korktum. Bu nöbetlerde geçici bir süre dili tutuluyor, hiçbir şey hatırlamıyor.

"Paltonuzu çıkarmayın, Lev Nikolayeviç," dedim. "Bugün güneş bile soğuk."

Dişsiz ağzıyla, dudaklarını yayarak güldü. "Benim doktorumsun, öyle değil mi?"

"Öyleyim. Bu yüzden bir kez olsun kulak verin bana." Yaşını düşünerek akılcı davranması için durmadan çabalıyorum.

Bir mahkeme görevlisi bizi küçük bir bölmeye götürdü, orada öteki tanıklarla ve devletin gözlemcileriyle birlikte tahta bir sıraya oturduk. Salon doluydu, bir aristokrat ve Bozorev adlı yerel milis örgütünün bir üyesi olan yargıç içeri girerken hafifçe eğilerek Lev Nikolayeviç'i selamladı ve bir masanın arkasındaki yerini aldı.

İlk duruşma, mektupları çalan mujiklerinkiydi. Lev Nikolayeviç, köylülerin yalan yere suçlandıklarına inanıyordu, ben de bu bilgiyi yargıca ilettim. Lev Nikolayeviç uzun parmaklarıyla

dizlerine hafif hafif vuruyordu, gizli bir melodiye tempo tutar gibiydi. Prosedür ilerlerken onun kafası sanki başka yerdeydi. Ama sosyalist ve devrimcilerin kurduğu ufak bir grubun üyesi olan Afanasev'in suçlandığı duruşma açılınca kendine geldi. Askeri üniforma giymiş öküz gibi bir savcı Afanasev'i, mujikler arasında huzursuzluk yaratacak malzeme dağıtmakla suçladı. Afanasev, Çar'ın hükümetini devirmek için plan yapmakla açıkça itham edilmedi, ama kastedilen suç çok ciddiydi. Onun lehinde konuşmak isteyenlere, Lev Nikolayeviç de dahil olmak üzere, öğleden sonraki duruşmada söz verilecekti.

Mahkeme binasının yanındaki çıplak, küçük bir odada yemek yedik, yemeğimiz bir parça sert esmer ekmek ve bir dilim keçi peyniriyle bir satıcının getirdiği sıcak çaydan oluşuyordu. Mahkemeden söz ederken Lev Nikolayeviç canlandı. Konuşma özgürlüğünün temel ilkelerine inandığını söyledi, Rusya'daki imparatorluk hükümetinin yabancısı olduğu ilkelere. Genç ve idealist Afanasev'e hayrandı. Şiddet içeren devrimlerin adil bir toplum kurulmasıyla sonuçlanacağından emin olmasa da genç adamın hedeflerine olumlu bakıyordu.

İnsanlar hepimizin sonunda öleceğini unutmuş görünüyorlar," dedi. Damaklarının arasında ağır ağır çiğnemek için ekmeğinden küçük bir parça koparırken eli titriyordu. "Enerjimizi anlamsız anlaşmazlıklara değil, iyi olduğu açıkça belli olan şeylere harcamalıyız. Eğer bir devrim gerçekten yeni bir şey getirmiyorsa –yani *her türlü* hükümetin ortadan kaldırılması gibi– o zaman daha önce gördüklerimizin taklidinden başka bir şey olmaz, bu da yerine geçtiği şeyden daha kötü olacak demektir."

Bu söylediğini tam olarak doğru bulmadım. "Ama Çar kötü biri," dedim fısıltıyla, oysa orada yalnız sayılırdık. "Her hükümet bugünkünden iyidir. Daha kötüsü kesinlikle olamaz."

Lev Nikolayeviç sakin konuşuyordu, sözlerinin duyulmasından çekinmiyordu. Çar tarafından hakkında soruşturma açılmayacağı söylenebilecek birkaç Rus'tan biriydi o. "Ahlaki temele

dayanmayan bir devrim yoluyla Rus halkının durumunda bir düzelme sağlanamaz," dedi, "ya da başka bir halkın. Ahlaki temel, güç kullanılmamasını gerektirir."

Bütün bunları hızla not defterime kaydettim. İyiydi. Çok iyiydi. Ama onun görüşünün uygulanamaz olduğunu söyleyerek itiraz ettim. Tanrı'nın arzusunun her şeyde izlenmesi gerektiğine, ahlaki temeli olmayan devrimlerin Rus halkına ancak zarar vereceğine ben de inanıyordum. Ama makul bir hükümet şeklinin diktatörce bir hükümetin yerini zor kullanarak almasının neden Tanrı'nın isteği olamayacağını anlayamıyordum. Bu düşüncelerimi dile getirdim ama Lev Nikolayeviç fikrinden dönmez görünüyordu. Belki de öğleden sonraki duruşmaya uygun bir havaya sokmaktaydı kendini.

Salona herkesten önce döndük; şimdi orası daha da soğuktu. Lev Nikolayeviç kamburunu çıkararak öne doğru eğildi, sanki avurtlarında hâlâ ekmek parçaları varmış da çiğnenmeleri gerekiyormuş gibi ağzını oynatıyordu. Bir iki kere derin soluk alıp verdi, hemen nabzını tuttum. Çılgın gibi atıyordu. Derhal Yasnaya Polyana'ya dönelim diye zorladım onu.

"Konuşmayacağım," dedi. "Ama benim yerime sen konuşmalısın. Afanasev'e karşı söylenmiş olan her şeye itiraz ettiğimi söyle onlara. Afanasev'i yüksek idealleri olan, iyi niyet sahibi genç bir adam saydığımı, cezalandırılmaması gerektiğini anlat."

Yargıç salona döndüğünde Lev Nikolayeviç'in adına özür dilemek üzere ayağa kalktım, sağlığı nedeniyle ortaya çıkıp konuşacak durumda olmadığını söyledim. Ama Afanasev hakkındaki görüşünü kısaca naklettim, yargıç da içten teşekkürlerini sundu bize. O zaman Lev Nikolayeviç ayağa kalktı, eğilerek yargıcı ve meclisi selamladı, sonra duruşma salonundan çıktı, destek almak için koluma abanmıştı.

Biz ayrılırken salonda çıt çıkmıyordu, sonunda bir ses, ufukta tek başına duran bir küçük duman gibi bir ses duyuldu: "Tanrı Lev Nikolayeviç'i korusun!" Dönüp baktım. Afanasev'di.

Lev Nikolayeviç üşüdüğünden binadan çıkmadan önce durup birer bardak çay daha içtik. Oturalı çok olmamıştı ki genç bir adam göründü. Konta bir haber getirdiğini söyledi, o arada bana da sanki paylaştığımız bir sır varmış gibi gülümsedi. "Mujiklere açılan davanın düştüğünü size bildirmem istendi," dedi. "Serbestler, evlerine dönebilirler." Sustu, bu haberin içeriğinin sindirilmesini bekledi. "Afanasev'e de en düşük ceza verildi. Bir kalede üç yıl sürgüne gidecek."

"Korkunç bu!"

"Duşan Petroviç," dedi Lev Nikolayeviç. "Ülkedeki huzursuzluğu düşünürsek, ölüme mahkûm edilmediği için sevinmeliyiz. Hükümet, Afanasev gibi adamların örnek teşkil etmesine pek meraklı. Genç bir adam için bir kalede geçirilecek üç yıl pek kötü sayılmaz. Okur, yazar. Ona kitap gönderirim."

Lev Nikolayeviç gece pek hareketliydi, herkese kibar davrandı, Sofya Andreyevna'yı dikkatle dinledi. Su bardağına bir damla beyaz şarap damlattı, çok keyifli olduğunun bir işaretiydi bu.

İyi, küçük mürit rolündeki (dayanılmazdı) Boulanger de vardı, genç bir yazar olan Nazhivin de. Üstadın –ona öyle demesi herkesin canını sıkıyordu– yanında oturmakta ısrar etti. Lev Nikolayeviç konuştuğunda Nazhivin güvercin gibi kuğuruyor, gırtlağından gıdaklama sesleri geliyordu. Ondan hiç hoşlanmıyordum, özellikle de felsefeci kesildiği ve Lev Nikolayeviç'in sözlerini, sanki o anda kendisi düşünmüş gibi kelimesi kelimesine tekrarladığı zaman. Lev Nikolayeviç ona karşı kibarlığı elden bırakmıyordu. Nedenini ise bilemiyorum. Üstelik Nazhivin, Tolstoy'un iyi bilinen bir sözünü papağan gibi söylediğinde Lev Nikolayeviç başıyla kuvvetle onayladı. Çok şaşırtıcıydı

Sofya Andreyevna herkesi evin ön tarafındaki oturma odasına götürdü, piyanoda Beethoven'ın *Pastoral Sonat*'ını çalarken hepimiz dinledik. Lev Nikolayeviç'in gözleri doldu, gözyaşlarını kolunun yenine sildi. Piyanoda (genellikle, kendini koşullar yüzünden parlak yeteneğini gizlemek zorunda kalmış birinci sınıf

piyanist sanan) Sofya Andreyevna tarafından ya da gramofonda müzik çalarken ağladığı çok olur. Öte yandan müzik beni hiç duygulandırmaz.

Beni müzikten soğutan Goldenweiser oldu, o sersem Yahudi. Her gece Tolstoy Ailesi'ne org çalar, onlar da onu tersleyemeyecek kadar kibarlar. Lev Nikolayeviç kendinin güdülmesine izin verir, her şeye razı olur, ne olursa olsun huzuru korumaya kararlıdır. Ama bunun bedeli ağır.

Günün birinde Goldenweiser'e neden karşı çıktığımı anlayacak. Sofya Andreyevna'dan neden kurtulmamız gerektiğini de.

6
Bulgakov

Günlerin çoğu birbirine benzer. Peş peşe gelirler, zamana yenik düşerler. Kayıplarına pek üzülmeyiz. Ama birkaç muhteşem gün belleğe kazınır, her bir anı, kumsaldaki çakıltaşları gibi, tek tek parlar. Yeniden yaşamak isteriz onları, uzak olmalarına üzülürüz. Lev Nikolayeviç'in sekreteri olarak geçirdiğim ilk günüm böyle bir gündü.

Ocak ortasıydı, puslu bir sabahtı, Rusya'da bu mevsimde alışık olmadığımız derecede ılıktı hava. Mutfağın tam üstünde küçük odamda erkenden uyandım. Telyatinki'de ikinci günümdü, kahvaltıdan sonra Tolstoy'la tanışacaktım. Çertkov'un evinde kalan, orada çalışan Tolstoy yandaşlarına yeni katılmış olan Maşa, yatağıma bir bardak çay getirdi. Uzun boylu bir kız Maşa, Finliye benziyor, çıkık elmacıkkemikleri, başının iki yanından dümdüz inen kısa sarı saçları var. Badem biçimli yeşil gözlerini odama girerken yere çevirdi, girmeden öyle hafif tıklatmıştı ki kapıyı, açılana kadar onun geldiğini fark etmedim.

"Gir," dedim, boğazımı temizleyip yatakta doğrulup otururken.

Tepsiyi yatağımın yanındaki sehpaya bıraktı.

"Çay getirmen büyük nezaket. Ama bunu yapmana gerek yoktu."

"Yarın kendi çayını kendin yaparsın," dedi. "Bugünlük kendini şanslı say."

Bir dilim limon kesip çaya koyarken utangaçlığı uçup gider gibi oldu.

"Bana hizmet edilmesinden hoşlanırım."

"Burada kimseye özel ayrıcalıklar tanımayız. Telyatinki'de herkes eşittir."

"Gerçek bir demokrasi!"

"Beni kızdırma."

"Bağışla. Kızdırmamalı mıyım?"

"Nasıl istersen," dedi. Battaniyeyi dizlerime kadar itip yatağa oturdu. Annem dışında, ben yataktayken hiçbir kadın yanıma böyle oturmamıştı. Maşa'nın davranışındaki her şey onun, Tanrı bilir ya, dobra, ilerici, işbilir bir kız olduğunu gösteriyordu. Gerçek bir Tolstoycu.

"Herkesle tanıştın mı? Sergeyenko'nun mizah anlayışı yoktur. Seni uyarmalıyım," dedi. "Ama son derece naziktir."

Nazik olduğunu fark etmemiştim. Çertkov'un sekreteri olan Sergeyenko, Tolstoy'un yakın bir arkadaşının oğluydu. Çertkov yokken Telyatinki'yi o yönetiyordu. Ne yazık ki bir önceki gün buraya geldiğimde onu görür görmez hiç hoşlanmamıştım. Gençten biri, hantal, otuzlarında; Çertkov gibi onun da ince, siyah bir sakalı var. Züppe denebilecek havalarda ama hemen hemen hiç yıkanmıyor. Çürüyen yün gibi ekşi ekşi kokuyor. Doğrudan konuya girmişti.

"Vladimir Grigoreviç, Yasnaya Polyana'dan göndereceğin raporlara hemen başlamanı istiyor," dedi, giriş holünün yanındaki boş çalışma odasına beni soktuğunda. Yumrulu meşeden yapılma bir çalışma masasından sayfalarının arasında kopya kâğıdı olan o gizemli not defterlerini çıkardı. "Güvenlik açısından bu günlüklerin –senin günlüklerinin– varlığını gizli tutmamız gerektiğini bilmelisin."

Arzularına uyacağıma söz verdim, ama içim boşalmış gibiydi. Gizliliğin, Tolstoyculuğun temeli olduğunu sanmıyordum. Dünyada en çok hayran olduğum adamla bir ilişki başlatmanın yolu bu değildi.

"Sergeyenko'dan hoşlanmadın mı?" diye soran Maşa, beni dalgınlığımdan çekip aldı.

"Samimi görünüyor," dedim.

Küçük ama güzel göğüsleri muslin bluzunu zorluyordu, ama hafifçe. Uzun kolları, narin bilekleri ve ince parmakları baştan

çıkarıcıydı. Sessizce içime çektim onu, onu saran yumuşacık havayı ciğerlerime doldurdum.

Konuşurken, St.Petersburg'da öğretmenlik yaptığını öğrendim. Hoş değildi işi – bürokratların şımarık çocuklarının gittiği elit bir okul.

"Genç bir kızken rahibe olmak isterdim," dedi.

Elimde olmadan hafifçe sırıttım.

"Beni komik mi buluyorsun?"

"Özür dilerim," dedim. "Seni rahibe olarak düşünemiyorum."

"Neden?" Öfkeli görünmüyordu, sadece merak ediyordu.

Ne diyebilirdim? Rahibelikte ziyan olamayacak kadar güzel olduğunu mu?

"Rahibeye benzemiyorsun," dedim, sohbet ırmağında garip bir yerde beceriksiz bir köprü. "Yani rahibeler yaşlı ve... kırışık olurlar."

Palavra attığımın farkındaydı, sıçrayıp indi yataktan. "Mutfağa dönsem iyi olacak. Bu hafta nöbetçiyim. Yakında senin de sıran gelecek."

"Demokrasi işliyor."

Kinayeli sözlerimden hoşlanmayıp arkasını döndü.

Tolstoy'a duyduğu ilgi konusunda soru sormak istedim, ama kendisinden söz edecek havada görünmüyordu. Ayakta dikildi, etekliğinin kırışıklarını düzeltti, benim hakkımda ne düşüneceğine hâlâ karar verememişti.

Getirdiği çay için tekrar teşekkür ettim ona, biraz da abarttım.

"Belki bir gün sen bana bir fincan çay getirirsin," dedi, kapıyı arkasından çekerken.

Telyatinki'de iffetli kalmanın pek kolay olmayabileceği geldi aklıma.

Beni Yasnaya Polyana'ya Andrey adında genç bir çiftlik görevlisi götürdü. Saçları kıvır kıvır, zayıf, esmer tenli bir çocuktu,

Moğollar gibi çıkık elmacıkkemikleri ve hafifçe yumuk gözleri vardı. Geldiğim gece çok güzel balalayka çalıyordu, Sergeyenko ise pek hoşlanmamıştı bundan. (Sergeyenko müziği saçma bulur, akşamları en iyi vakit geçirme yolunun Kitabı Mukaddes'i ya da filozofları okumak olduğunu düşünür.)

"Kont iddiasız bir adamdır," dedi Andrey, dizginleri tutarken. "İnsanı ürkütmez. Çertkov'a benzemez."

"Çertkov insanları korkutur mu?"

Andrey kendini toparladı. "İyidir."

"Onun hakkında ne demek istediğini biliyorum," dedim, Andrey'i yatıştırmaya çalışarak.

Donmuş çamurun üzerinde hoplaya zıplaya ilerledik. Sis hâlâ yoğundu, tarağın üzerindeki pamuk gibi asılı duruyordu ağaçlarda. Girdaplandı, vadiye çöktü, beyaz badanalı kulübeciklerin çevresinde kıvrıldı, kuyruğunu Zasyeka Ormanı'nın köşelerine sürttü. Havada hafif bir bakır tadı vardı.

Midem deri bir balon gibiydi, sıkışmış ve sertti. Biraz da bulanıyordu. Bu iş, ilk kez okula gitmekten de beterdi.

"Tolstoy'u şahsen tanıyor musun?" diye sordum.

"Öğleden sonraları at binerken görürüm onu, hep yalnızdır. Ama Telyatinki'ye pek gelmez. Kontes bırakmaz. Onun arkadaşlarını kıskanıyor işte. Kahpenin teki."

"Kontes Tolstoy kahpe mi?"

"Bunu söylememeliydim, böyle lafımı esirgemeden."

"Ne düşünüyorsan söylemen gerek."

Bunu söylerken ikiyüzlü olduğumu hissettim, ama –konum olarak karşımdakinden üstün olduğumdan– ahlak açısından besbelli olanı söylememin görevim olduğunu da hissediyordum.

Andrey, "Sizi kontesten soğutmak istemem," dedi. "Nasıl olsa onun hakkında epeyce kötü şeyler duyacaksınız. Bekleyin de görün."

Tolstoycuların yanma geldiğimden beri Kontes Tolstoy hakkında bir tek güzel söz duymamıştım. Zavallı büyükbabam

Sergey Fedoroviç'in hakkını yiyen büyükannem Aleksandra İlinişa'ya benziyordu. St.Petersburg'da yaşayan tam bir aristokrattı büyükbabam, geçen yıl, yetmiş dokuz yaşında, felç geçirip öldü. Hayatının son elli yılını büyükannemi umursamayarak geçirdi. Parklarda dolaşır ya da çalışma odasına kapanır, en son çıkan Fransızca ya da İngilizce romanları okurdu. Yazları bir hasır şapka takar, zımbalarla süslenmiş beyaz pike bir yelek giyerdi, Tolstoy'un nefret edeceği türden bir adamdı. Yine de severdim büyükbabamı. Eli açıktı, iyi huyluydu, çok da bilgiliydi. İlk okumalarımı o yönlendirmişti. Kendisi şahsen karşı olsa da aslında bana Tolstoy'u tanıtan oydu. "Sınıfına ihanet etti." Büyükbabamın temel eleştirisi buydu, bunu bana tam olarak açıklayamaz ya da derinine inemezdi. Yine de –ne okursam okuyayım– kitaplara meraklı olmamdan pek memnundu.

"Mütevazı bir adam o," dedi Andrey yeniden.

"Kim?"

"Tolstoy! Kimseye karşı sesini yükseltmez."

Kafamın içinde Tolstoy'un resmi şekilleniyordu, biraz beceriksizce olsa da dünyayı tıpkı büyükbabam gibi kendinden uzaklaştıran kılıbık, kibar, sessiz, sade biri.

Yasnaya Polyana'nın kapısına geldiğimizde saat dokuz olmuştu. Tıpkı romanlarda olduğu gibi sis kalkmaya, yakınımızdaki malikânenin süt beyazı cephesi görünmeye başladı. Işık keskinleşti, kış manzarasını bir mühürcü titizliğiyle resmetti: Evin önündeki yüksek, donmuş karaağaç, yolun bir tarafındaki huş ağaçları, arazi üzerindeki kulübelerin saz damları. Tarlaları süpürüp geçen karın altından çalılar boy göstermişti, arazi ıssız görünüyordu şimdi, boştu ama heybetli ve vakurdu.

Andrey beni ön kapıda indirip gitti, tek başıma kaldım, huzursuzdum. Şapkamla eldivenlerimi çıkardım, ağır kapıyı tıklattım. Siyah resmi bir ceket, beyaz eldivenler giymiş, yaşlıca bir adam açtı kapıyı.

"Yeni sekreter misiniz?"

"Valentin Fedoroviç Bulgakov," dedim.

Başını sallayıp hafifçe eğildi. Adını vermedi, ben de sormadım. Paltomla şapkamı bırakabileceğim bir vestiyere götürdü beni. Çertkov'un yazdığı tavsiye mektubunu ceketimin cebine koymuştum, hâlâ yerinde durduğundan emin olmak için elimle yokladım.

"Kont yürüyüşe çıktı," dedi adam. "Çalışma odasında kendisini beklemenizi istedi."

Işığa boğulmuş, boş evin içinden geçirilerek Tolstoy'un özel bölümüne götürüldüm – aristokat bir Rus ailesine ait oldukça tipik bir kır evi, yine de beklediğimden daha sade döşenmişti. Bal rengi tahta döşemeler pırıl pırıldı.

"Çay alır mıydınız?"

Teşekkür edip istemediğimi söyledim, oturmam için karşıdaki duvara dayalı deri döşemesi çatlamış kanepeyi gösterdi. Oturup bacak bacak üstüne attım, kendimi burada yabancı hissediyordum, hafta içinde kiliseye giren biri gibiydim. Adam gidince ayağa kalktım, gergin ama meraklıydım. Oda sandığımdan daha küçüktü, duvarların boyası solmuş, kirlenmişti. Hafif bir kenevir ve donyağı kokusu geldi burnuma, yaşlı adam kokusu. Odanın tam ortasında, mihraba benzeyen, süslü oymaları olan, kalın bacaklı bir çalışma masası duruyordu. Yavaşça dokundum ona, elimi usul usul pürüzsüz yüzeyinde gezdirdim, sonra Tolstoy'un koltuğuna oturdum. Sanki benim arzularımı hiçe sayarak kendi kendine yerinden fırlayacak güçlü bir ata binmiş gibiydim.

Masanın üzerinde öbek öbek mektuplar yığılıydı, hepsinin zarfları yırtılmış ama büyük olasılıkla yanıtlanmamış mektuplar. Kurutma kâğıdının bir yanında içi kurşunkalem ve dolmakalem dolu taş bir kavanoz duruyordu, bir dosyanın yanında da ağzı yarım yamalak kapatılmış bir çini mürekkebi şişesi. Bir de açık duran bir not defteri vardı. Elyazısı iriydi ama zor okunuyordu, o kadarını anlayabiliyordum uzaktan. Deftere bakmayı çok istesem de cesaret edemedim, masadan uzaklaştım.

Duvarda asılı parmaklıklı bir rafta iki sıra kitap duruyordu. Alt sıradaki kitaplar karışıktı: Filozoflar, din düşünürleri, İncil araştırmaları, İngiltere'den, Fransa'dan, Almanya'dan romanlar. Birkaç Rus romancısı ve şairi. Kalın deri ciltli, tuhaf görünümlü bir kitabı raftan aldım ve sayfalarını karıştırdım. Adını hiç duymadığım George Bernard Shaw diye birinin *İnsan ve Üstün İnsan* adlı oyunuydu. Sayfaların arasından kurtulan bir mektup kopyası yere düştü, ben de eğilip aldım. Tolstoy'un oyunun yazarına yazdığı bir mektuptu, İngilizceydi. Uzun metnin sonlarındaki bir paragraf dikkatimi çekti:

Gerçekten de, sevgili Shaw, hayat büyük ve önemli bir iş ve her birimiz, bize verilen kısacık zamanda, görevimizin ne olduğunu keşfetmeye ve o görevi elimizden geldiğince ciddiyetle yerine getirmeye gayret etmeliyiz. Bu, her kadın ve her erkek için geçerli olsa da özellikle sizin gibi, özgün düşünce yeteneğine sahip, ciddi soruların en derinine inebilen biri için geçerlidir. Böylece, sizi gücendirmeyeceğime güvenerek kitabınızda neyi yanlış bulduğumu söyleyeceğim size.

İlk kusur, yeterince ciddi olmamanız. İnsan hayatının amacı, sapkın olma nedenleri ya da insanlığı günden güne yiyip bitiren belalar alay konusu olmamalıdır...

Ayak sesleri duyunca okumayı bıraktım, mektubu aceleyle kitabın içine soktum, kitabı raftaki yerine koydum. Tir tir titriyordum. Gerçekten de büyük adamdı Tolstoy. İngiltere'den Bay Shaw gibi birine böyle dürüstçe yazabilen bir adam. İnsanları övmek kolaydır. Kusurlara işaret etmekse ayrı bir şey.

Ayak sesleri uzaklaştı, koridorun sonunda gitgide duyulmaz oldu. Başımı kaldırıp üst sıradaki kitaplara baktım, mavi sırtı ve yaldızlı harfleriyle o sevimli Brockhaus Efron Ansiklopedisi odanın yarısına kadar uzanıyordu. Onun yanında Tolstoy'un, çirişli pamuklu bezle ciltlenmiş romanları diziliydi. Ciltlerinden

birini raftan aldım: *Çocukluk* – yayımlanan ilk kitabı. Sayfaları çevirdim, birkaç cümle okudum, sonra kitapların arasından *Anna Karenina*'ya uzandım. *Düzenlenmiş ve Çevrilmiş Dört İncil*'e kısaca bir göz attım. Bu kapsamlı eserde Tolstoy, İsa Peygamber'in gerçek İncil'ini ayırt edebilmeyi başarmıştı –Tanrı için, insanlar için dünyadan vazgeçen bir adamın hikâyesi; böyle yaparak Tanrı'ya benzemişti İsa–, kuşaklar boyu sürmüş mistik kalıntılardan arınmış olan örnek yaşamı bu kitapta ortaya çıkıyor –'düzenleniyor ve çevriliyor'–, ama pek az okur Tolstoy'un yorumunu rahat anlaşılır bulmuştur. Tolstoy'un başladığı çalışmanın açıklığa kavuşması ve ayrıntılarla işlenmesi on yıllar sürecektir.

Bu kitapların sahibinin Tolstoy olduğunu düşünmek hoşuma gitti. Ellerimi arkamda kavuşturdum, başka bir şeye dokunmamaya kararlıydım. Duvarda asılı çeşitli portreler dikkatimi çekti. Gencecik Dickens vardı, keskin gözleri alev alevdi, şair Fet'le Puşkin de vardı. Tekrar deri kanepeye oturdum, gözlerimi onun yanındaki oymalı küçük sehpaya diktim, antikaydı, üzerinde bir çıngırak duruyordu (beni çağırmak için miydi acaba?), bir de, içinde süs niyetine konulmuş samanlar olan mavi camdan bir vazo.

Ayak seslerini bile duymadan kapı açıldı. Tatlı, yaşlı bir büyükbaba gibi odaya giren Tolstoy'du, al yanaklıydı, yüzü ışıl ışıldı, kürk astarlı Sibirya tarzı çizmeleri yerde kar topakları bırakıyordu. Üzerinde bol, çuval gibi bir pantolon, bir de belinden bağladığı keten bir gömlek vardı. Kırmızı ellerini ovuşturdu.

"Geldiğine çok sevindim!" dedi. "Çok sevindim!"

Selamı neredeyse dalkavukçaydı, ama samimiyetini sorgulamadım. Buna zaman yoktu.

Çertkov'un mektubunu uzattım ona, ama o hiç bakmadan masanın üzerine bıraktı. "Vladimir Grigoreviç zaten uzun uzun yazmış senin hakkında. Yardımına çok ihtiyacım var. Yeni çalışmam zor – çok çaba gerektiriyor, ben de yaşlı bir adamım. Çok yaşlı. Ama senden söz edelim artık. Senin çalışman nasıl ilerliyor?"

Gösterdiği ilgi için teşekkür ettim ona, ama o bu sözlerimi savuşturdu, yazdıklarımın dikkatini çektiğini söyledi, Çertkov'un dikkatini de çekmişti. Minnettar oldum Tolstoy'a.

Her Gün İçin üzerinde yapabileceğim çalışma hakkında konuştuk, eskiden bu yapıtına, içindeki söylemlerin tekrar tekrar, hep dönen bir halka gibi döne döne okunması gerektiğini ima ederek *Okuma Halkası* adını vermeyi düşünmüştü. (Çertkov, öbür başlığı yeğlemiş, bunun üzerine kitaba *Her Gün İçin* adı verilmişti.) Ben, ortalama Rus insanının günlük kullanımını göz önüne alarak bilgece sözlerin toplandığı bir antoloji hazırlayacaktım. İncil'lere bir alternatif olarak ya da onlarla birlikte okunmak üzere. Alıntıların toplanması ve seçilmesine yardımcı olacaktım. Tolstoy da yaptıklarımı okuyup onaylayacaktı (ya da onaylamayacaktı).

Lev Nikolayeviç (kendisine böyle dememi istemişti hemen) konuşurken kanepede çocuklar gibi, bacaklarımız yan yana oturduk. Her gün iyi dileklerde bulunanlardan, ruhsal bunalım geçirenlerden, öfkeli okurlardan, siyasi devrimcilerden, delilerden otuz ya da kırk mektup geliyor. Lev Nikolayeviç bunları kendisi elden geçiriyor, zarfların üzerine kalemle Y.V. (yanıt verilmeyecek), Y. (yardım istiyor) ve S. (saçma) diye işaretler koyuyordu. Saçma mektuplardan ve yardım taleplerinden birkaçı her sabah bir tepsiye konacak ve benden onlara yanıt hazırlamam istenecek. En çok ilgisini çekenleri kendine ayırıyor Lev Nikolayeviç. Müsveddesi hazırlanan bütün mektuplar kızı Saşa daktiloya çeksin diye Remington Odası'na götürülecek. "Saşa'yı seveceksin," dedi. "Çok neşeli bir kız, çok özenli."

Gün hep böyle başlayacak. Beni çağırtmazsa, rahatsız edilmeden saat ikiye kadar çalışmayı tercih ettiğini söyledi bana, o saatte evdeki herkes öğle yemeği için sofraya oturacak, güncel konulardan biri üzerinde tartışılırken de Lev Nikolayeviç konuşmayı yönetecek. Yemekten sonra yürüyerek arazide dolaşmaktan ya da kendisini iyi hissederse atı Delire'ye binip köye ya da ormanda

toprak bir yolda gitmekten hoşlanıyor. Saat beşte tekrar çalışma odasına dönüyor, bir fincan çay içiyor, akşam yemeğine –ki saat yedide yeniyor– çağrılana kadar da çalışıyor. Canım ne zaman isterse yemeğe kalmam için açık daveti var bana. Yemekten sonra müzik ya da satranç oluyor. Çoğu geceler kitap okuyabilmek umuduyla erkenden odasına çekiliyor, ama artık daha az okuyor, ya da kendisi öyle olduğunu söyledi.

"İyi görünmüyorsun Valentin Fedoroviç," dedi bana. "İyi misin?"

Cılız elini alnıma koydu, kanepeye uzanmamı istedi. İtiraz ettimse de ısrar etti.

"Yat burada. Biraz uyu. İnsan kendini iyi hissetmezse kısa bir uykunun çok yardımcı olduğunu öğrendim." Dizlerime bir battaniye örttü. "Sana bir fincan çay getireyim."

Çayımı getirmek üzere odadan çıkarken, durumumun gerçekdışılığının, içe dokunan garipliğinin tadını çıkardım. Batı'nın en büyük yazarı Lev Tolstoy bana çay getiriyordu, neredeyse kendisinden altmış yaş küçük yeni sekreterine. Kolayca sevebilirdim böyle bir adamı. Gerçekten de, orada sırtüstü yatarken, tavanın ufalanan badanasını seyrederken onu çoktan sevmiştim bile.

7
J.P.

ZASYEKA ORMANI'NDA KIŞ SONU GEZİNTİSİ

Kışın ormanlar kuşlarla dolar:
pütürlü ağaç dallarının arasında kıpırdaşan
serçelerin, küçük kargaların,
alakargaların patırtısıyla.

Fundalıktan geçerim, yara bere almadan,
gözümüze batıp kanatabilir
çıplak dalların gevrek kafesi.

Kırmızı Norveç çamlarının tepesindeki rüzgârda
kaba tüylü bir karga bekler, yukarıda tembelce,
soğuk bir göz havada asılı ve kuru,

buz mavisi gökte elmas gibi.
Geçen yaz, yakındaki bir tarlada,
o kargayı gördüm, sivri gagasıyla

yeni ölmüş bir köpeği didikliyordu.
Havalanırlarken gördüm onları, bu ormana yönelirken,
meşum bir ziyafet için, o siyah karga ile köpek.

Bu sert karın altında çürüyen ne?
Kulağımı yere koydum bir ırmağın yanında
yeraltında köpüren suları duyabilmek için,

kayıp heceler, kayıp masallar, buzun altında canlı. Sevebileceğimiz her şey,
içimizde sıcacık durur, hatta biz

hayatın adını kaybetsek bile,
isli gölgeler sırtımızda uzarken,
tepemizdeki kuşlar tek şarkıyken

yeniden duyabileceğimiz. Suyun donmuş kapağının
üzerinde yürüyorum, bel verdiği ama çökmediği yerde.
Dünya hâlâ yuvam benim,

eskisinden daha az günüm kaldıysa da önümde,
ki eskiden düş görürken uçabilirdim,
bir ağaca tırmandım ve rüzgâra bıraktım kendimi

ceketimin yenlerine hava doldu. Ah, yumuşak kara düşmek,
ancak bir kayaya ya da ağaç kütüğüne çarparsam
önemi olacağını bildiğim bir yükseklikten düşmek...

Buz gibi bir ağaç köküne değdirdim dudaklarımı,
ilkbahar henüz gelmese de özsuyun aktığı.
Kışın hava ılık,

ağzım kuru karla dolarken, ağacın tatlı-yapışkan
kabuğuyla. Eğilip dua ediyorum:
Tanrım, seni de tanıyayım bu ormanları tanıdığım gibi,

Zasyeka ılık ve kış kanat çırpıyor,
mavi ve siyah kanatlar, özlü karın tadı ve tatsızlığı,
bu ruh hallerinin çırpınışı.

8
Saşa

Bu sabah ben daktilo yazarken annem elinde bir şalla Remington Odası'na geldi. Tüylü yün mavi şalı bacaklarıma örtmem için ısrar etti. "Zaten hiç sağlıklı bir kız değildin," dedi, şalın uçlarını bacaklarımın yanlarına sıkıştırırken. Hep hasta olanın ben değil Maşa olduğunu hatırlattım ona. Annemin asıl amacı yaptığım işe burnunu sokmaktı.

"Ne yazıyorsun bakalım?" dedi, öylesine sorarcasına. "Mektup mu? Yeni bir hikâye mi?" Bu kadın incelikten nasibini almamış.

"Burnunu her işe sokanın burnu düşer," dedim.

"Aleksandra Lvovna!"

Ne zaman davranışımı onaylamıyormuş numarası yapsa beni tam adımla çağırır. Evdeki hizmetçiler bile bana Saşa der. Ben gösteriş meraklısı değilim.

"Bulgakov'la *Her Gün İçin* üzerinde çalışıyor," dedim. "Kaygılanmana gerek yok. Senin hakkında *basılı olarak* söylediği bir şey yok." İkimiz de, babamın günlüğünde onun hakkında gerçeği yazdığını biliyoruz. Bu yüzden günlüğü hep okumak istiyor, bu yüzden babam o günlüğü saklamaya çalışıyor.

Saçma bir saklambaç oyunu haline geldi bu iş.

"Kabalaştın ve hanımefendilikten uzaklaştın sen," dedi annem. "Bu pis işleri baban neden sana yaptırır bilmem," diye ekledi, eliyle daktiloyu göstererek.

"Babam için yaptığım işin pis bir tarafı yok." Sırtımı dönüp yeniden daktiloda yazmaya başladım.

"Bulgakov'dan hoşlanıyor musun?"

"Oldukça," dedim. "Kibar biri. Biraz saf olabilir. Ama genç." Aslında onun kurnaz, hatta ikiyüzlü olduğunu düşünüyorum.

Ama anneme söylemem böyle bir şeyi. O hep olası düşmanlar arar, Bulgakov da bana, girdiği her mekâna renk katan türden biri gibi geliyor.

Bir yıldır annem dayanılmaz biri haline geldi, kıskançlıktan ve burjuvalar gibi kin tutmaktan boğuluyor. Ağlıyor, aynaya bakıp saçlarını düzeltiyor, sabahlara kadar evin içinde vahşi bir hayvan gibi dolaşıyor. Babam bunu hak etmiyor. Tanrı'nın, böyle bir yükü Rusya'nın en büyük yazarının sırtına neden yüklediğini anlayamıyorum.

Kız kardeşim Maşa ölmeden önce babamın gözbebeğiydi. Babamın ideallerini anlar görünürdü hep, ama ben bundan kuşkuluyum; neyse, ölüleri eleştirmeye değmez. Maşa öldüğünden beri ben babamın vazgeçilmezi oldum, o da bana minnettar. Benim onu sevdiğim kadar o da beni seviyor artık. Maşa babamı seviyordu, ama zayıftı. Yanakları kâğıt gibi bembeyaz, dudakları hep mordu, konuşmazken bile titrerlerdi. Tolstoyculuğun değerlerini savunurdu, iffet dahil, ama Obolenski'nin, tam bir gösteriş meraklısı olan oysa bunu destekleyecek parası bulunmayan o budalanın kollarına nasıl da atıldı.

Babam onun düğününde ağladı, ama sevinç gözyaşları değildi döktüğü. Bense kendimi babama adamaya kararlıyım artık. Kitaplarını okudum ve çevresini saran kişilerin çoğundan farklı olarak anladım onları.

Ve asla evlenmeyeceğim. Lev Tolstoy'un kızı neden bir başka erkeğe hizmet etmek istesin ki?

Babamın yazdıklarını benim daktiloya çekmeme annem zor tahammül ediyor. Eskiden, o titiz elyazısıyla onun elyazmalarını kendisi temize çekerdi. *Anna Karenina* yazılırken, her sabah uyandığında Vronski'yi, Levin'i, Kitti'yi nasıl hayal ettiğini, bundan sonra başlarına neler geleceğini nasıl merak ettiğini hatırlamaktan hoşlanıyor.

Bazen babamın genç olduğu, romanlar ve öyküler yazdığı o günler için kıskanıyorum annemi. Ama şimdiki çalışmaları daha

önemli. Yazar açıkça ahlaki bir sesle yazmıyorsa romanlar burjuva eğlencesinden başka bir şey değil. Babam bu yüzden hoşlanmıyor William Shakespeare'den. "Shakespeare'in ne görüşte olduğunu asla anlayamazsın," der hep. "Görünmez bir adam. Kendini halka sunmak, bir yazarın görevidir. '*Bu olur, bu olmaz*' demek."

Her sabah kendisine götürdüğüm temize çekilmiş sayfalara bayılıyor babam, ama çabucak bozuyor onları, sözcükleri çiziyor, kenarlara ya da satır aralarına yeni ifadeler ekliyor, koca koca cümleler ve paragraflar. Yan taraflara balonlar çiziyor, içlerini de anlamam ve öteki taslakların içine katmam gereken düzeltmelerle dolduruyor. Açıklama istemek üzere çalışma odasına süzülmekten nefret ediyorum. Elbette son derece sabırlı. Her seferinde teşekkür ediyor bana, Lev Tolstoy için bu kadarcık bir şey yapmayı kim istemez ki.

Bu gece geç saatlere kadar çalışacağım, daktilonun yanındaki lambanın ışığında bugünün projelerini bitirmeye çalışıyorum. Amma gündü! Sergeyenko'nun babası buradaydı, babamın en eski arkadaşlarından biridir. Babam onun yanında hep çocuk gibi davranır, ona takılır, kızdırır. Onları izlemeyi severim. Bize bir gramofon getirdi armağan olarak, bir de babamın birkaç ay önce Moskova'da kaydedilmiş sesinin plağını. Annem plağı pirinç borulu, ürkütücü düğmeleri olan o korkunç makineye koydu. Makine yemek odasında, kapının tam karşısındaki masaya konmuştu, herkesin görebileceği bir yere. Hizmetkârlarımız –üniformalı uşaklar, aşçı, hatta ahırda çalışan çocuklar– dinleyebilmek için holde toplandılar. Babamın o tuhaf bir biçimde çarpıtılmış sesi evin içinde yankılanırken bazıları merdiven parmaklığının arasından yemek odasına baktılar. Babamdı, evet. Ama babam *değildi*. Şöminenin üzerindeki cam vazo öyle titredi ki neredeyse çatlayacaktı.

Babam dışında herkesin hoşuna gitti makine. Babamın, Voltaire tarzı koltuğunda neden öyle büzüldüğünü, kabuğunun içine saklanan kaplumbağa gibi neden içine kapandığını pekâlâ anlıyordum.

Ağabeyim Andrey Moskova'dan geldi, pek şıktı, şu kontes, bu albay diye gevezelik ederek her zamanki gibi babamı sinirlendirdi. Babamın duygularına hiç aldırmıyor, düşüncelerini de biliyor sayılmaz. "Harika değil mi?" deyip durdu, sesini yükseltmek için gramofonu kurcalarken.

Babam, "Uygarlık denen şeyin bütün saçma icatları gibi bu makine de yakında baş ağrısı olacak," dedi ve odadan çıktı.

Onun bu sözü Sergeyenko'yu üzdü, çünkü gramofonu da plağı da getiren onun babasıydı. Ama Sergeyenko babamı ve tarzını bilir.

"Korkarım ki baban makine düşmanı," dedi sakalını kaşıyarak.

Bereket annem, babamın kaydının olduğu plağı gramofondan aldı, yerine bir Glinka düeti koydu – o da Sergeyenko'nun hediyesiydi. Sesi duyan babam gülümseyerek odaya döndü. Koltuğuna oturdu yeniden, ellerini dizlerine koydu, gözlerini kapadı. Düet sona erince bize verilen plaklardan birini daha koydu annem: *Don Giovanni*'den Ballinstin'in okuduğu serenadı. Babam sırıtınca pembe, ıslak dişetleri göründü. "Çok hoş bu," dedi, iki eliyle dizlerini sıvazlarken. "Çok hoş." Sergeyenko'nun gözleri parladı.

Bir saat sonra çay için toplandık. Annem Bulgakov'a da kalmasını söylemişti. Bulgakov herkese gözlerini dikiyor, burnunu kirli bir mendile silip duruyordu. Ona tahammül edemiyorum, Çertkov'un onda ne bulduğunu da bilemiyorum. Babamın son sekreteri olan Gusev bundan kat kat iyiydi, samimi bir adamdı, babamın fikirlerini babamın kendisinden bile daha iyi anlardı. Çertkov bile öyle derdi.

Tıpkı annem gibi tartışma çıkarmaya bayılan Andrey, vatanseverlik hakkında saçma sapan konuştu, çok geçmeden Batı Avrupa'nın Rusya'ya olan üstünlüğüne getirdi konuyu, arazi sahipleriyle mujikler arasındaki doğru ilişkiyi sorgulamaya başladı. Tanya'nın kocası Sukotin, heyecanlandı, arazi fiyatları hakkında nutuk çekmeye başladı. Kısa nutku sona erince Sergeyenko, Rus köylüsünün son on yıldır arazi sahiplerine giderek daha da

çok öfkelenmeye başladığını ve bunda haklı olduklarını ekledi. Daha iyi muameleyi hak ediyorlar, dedi, parmağını sallayarak.

"Mujiklerle dolu koca bir köyün bir grup asker tarafından dayaktan geçirildiğini gözlerimle gördüm," diye yanıtladı Andrey, sözlerinin etkisini ölçmek için odanın içini gözleriyle tarayarak. "Orada belki beş yüz aile vardı ama bir kişi bile itiraz etmedi. Koyun bu mujikler. Koyundan başka bir şey değil!"

Babamın gözleri birer karanlık göle döndü. Kaşlarını çattı, tam konuşmak üzereydi ki kendini tuttu, ne söylese yanlış anlaşılacağını biliyordu. Bunu görmek beni çok üzdü.

"Mujikler fazla içiyor," dedi annem, babamın yarasına tuz basarak. "Ordunun değeri, hükümetin onlar için alkole ne kadar para harcamayı istediğiyle ölçülüyor. İstatistiklerin bunu doğruladığını gördüm." Çayını yudumladı, gümüş tepsiden tombul, küçük bir pasta aldı. "Rusya'daki mujiklerin yoksul bir hayat sürmesinin nedeni toprakları olmaması değil kesinlikle," diye ekledi. "Onların yoksulluğu ruhsal. Azimleri yok."

Babam, sanki kuzeydeki bozkırlardan gelen soğuk bir rüzgar evin içinden geçmiş gibi sarı hırkasını omuzlarına doğru çekti. Kaşlarının titremesinden artık gururlu sessizliğini koruyamayacağını anladım.

Bir eliyle sakalını sıvazlayarak öne eğildi. "Köylülerin paraları olsaydı, bizim yaptığımız gibi çevrelerini ayda on rubleye mal olan uşaklarla doldurmazlardı," dedi. "Biz geri zekâlılar gibi davranıyoruz."

"Hayır canım, bütün paralarını içkiye ve fahişelere harcarlardı," dedi annem.

Babam ona suratını asarak baktı.

"Rusya'daki toprak sahibi kendini berbat bir durumda buluyor," diye devam etti annem. "Bütün bu modern araçlara, gramofon gibi şeylere sahip olanlar yoksullaşmış toprak sahipleri mi sanıyorsun? Elbette değil. Kentlerde yaşayan zengin tüccarlar, kapitalistler ve yağmacılar satın alıyor bunları!" Mark

Antony olsa birliklerine ancak bu kadar gözü pekçe hitap ederdi.

"Ne öneriyorsun canım?" diye sordu babam. "Bu gramofon bize hediye edildi diye onlardan nedense daha az alçak olduğumuzu mu?"

Güldü, herkes de onunla birlikte güldü, biraz sinirli gülmüş olabilirler.

O arada Doktor Makovitski babamın ağzından çıkan her şeyi masanın altına sakladığı küçük deftere not ediyordu. Ağzını büzdüğü ve alt dudağını tuhaf bir biçimde öne uzattığı için ne zaman yazdığı anlaşılıyor. Valentin Bulgakov'un, gördükleri yüzünden oldukça sıkıntılı göründüğünü fark ettim. Annemle babamın herkesin önünde tartıştıklarını duyduğunu hiç sanmıyorum, buna alışık değilseniz oldukça rahatsız olabilirsiniz.

"Duşan Petroviç!" dedi babam, doktoru daldığı stenografik trans halinden sarsıp çıkarırken. "Devrimcinin mektubunu getir bana. Birkaç gün önce sana gösterdiğim mektubu. Sanırım hâlâ çalışma masamın üzerinde."

Babam mektubu yüksek sesle herkese okudu. Mektubu düşündüğümde çok tuhaf geliyor bana babamın bu yaptığı. Mektubun bir bölümü hâlâ kafamda ve beni rahat bırakmıyor.

Hayır, Lev Nikolayeviç, insan ilişkilerini sadece sevginin düzeltebileceği düşüncene katılmıyorum. Sadece eğitimli ve karnı tok insanlar böyle söyleyip geçebilirler. Çocuklu, karnı aç bir adama ne söyleyebiliriz, zalimlerin boyunduruğu altında hayatın içinden düşe kalka geçmiş bir adama? Onlarla mücadele etmelidir. Kendini esaretten kurtarmalıdır. Şimdi, senin kendi ölümünden önce, dünya kana susamıştır diyorum sana Lev Nikolayeviç, insanlar, sadece efendileriyle değil, herkesle, onlar da başlarına gelecek kötülükleri beklemesinler diye kendi çocuklarıyla bile savaşıp onları öldürmeye devam edeceklerdir. Bunu kendi gözlerinle görecek ve hata yaptığına emin olacak kadar yaşayamayacağına üzgünüm. Yine de sana mutlu bir ölüm dilerim.

Andrey başını bardağına eğdi, suskundu. Annem, mektup Sibirya'dan geldiğine göre adam herhalde sürgündeki bir canidir, dedi, bu yüzden söylediklerine aldırılmamalıydı.

"Sürgünde olduğu muhakkak," dedi babam, "ama ona cani denilmesi için bir neden göremiyorum."

"O zaman neden Sibirya'ya gönderilmiş?"

Babam başını iki yana salladı. Güçlükle ayağa kalktı, eğilip selam verdi ve odadan çıktı. Çaydan sonra, okumak ve müsveddeleri düzeltmek için çalışma odasına çekilir.

Ben de çıktım odadan ama oradakilerden izin istemek zorunda hissetmedim kendimi. Kibarlığın da bir sınırı vardır.

Bu olayın üzerinden pek zaman geçmeden, daktilo yazdığım sırada kapı hafifçe tıklatıldı.

"Girin," dedim.

"Bu gece geç saatlere kalmışsın, Saşa," dedi Bulgakov. Ceketini boğazına kadar iliklemişti, sakalı parlıyordu. Lambanın sarı ışığında, yakışıklı sayılabileceğini fark ettim. Yanakları, delikanlılığın gül rengiyle alev alevdi. Sakalının seyrek oluşu hoşuma gitti, sanırım göğsü de pek kıllı değildi. Aslında bir kadınsılık vardı görünümünde, yumuşak ve biçimsiz bir şey.

"Yemekten önce bitirmem gereken dört mektup var," dedim ona, yerimden kalkmadan. Neden yanıma böyle geldiğini merak ediyordum.

"İçeri girebilir miyim?"

"Elbette Valentin Fedoroviç. Otur."

Hasır sandalyelerden birini yanıma, rahatsız edecek derecede yakınıma çekti ve omzumun üstünden baktı. Soluğunu gömleğimde hissediyordum.

"Annenle baban birbirleriyle hep böyle... laflarını sakınmadan mı konuşurlar?" diye sordu.

"Annemle babam arasında temel farklılıklar olduğu sır değil," dedim, mantıklı olmaya çalışarak. Bu evde neyin, kime anlatılacağını bilemez insan. "Annem, babamın hedeflerini anlamıyor.

Babam manevi bir insan, annemin asıl derdiyse maddi."

"Ama ben annenden hoşlanıyorum."

"İyi niyetli tabii." Hiç de inandırıcı değildim, ama ne diyebilirdim ki? Annemin mantıksız, sahte ve açgözlü olduğunu mu, bencil ve genellikle tahammül edilmez olduğunu mu?

"Baban bugün Rusya'nın en büyük yazarı," dedi Bulgakov.

"Öyle."

"Burada bulunmak benim için bir ayrıcalık Saşa. Hayal bile edemediğim bir onur."

Başımı sallamakla yetindim. Babamdan böyle söz edildiğini duymak hoşuma gidiyordu, sözler ne kadar basmakalıp olsa da. Ailemiz, içimizdeki dâhiyi fazlasıyla normal karşılıyordu.

Bulgakov, ailesinden, ideallerinden söz etmeye başladı. Moskova'daki ufak bir Tolstoycu grubun üyesi olan bir tanıdığı kanalıyla babamın fikirlerini benimsemişti, şimdi de Tanrı için yaşamayı umuyordu. Rus toplumundaki adaletsizliğin kendisini rahatsız ettiğini söyledi. Düşünceli ve dürüsttü. Ondan hoşlandığımı fark etmek beni şaşırttı. Buradaki pek çok kişinin aksine babamın yazdıklarını dikkatlice okumuştu, aynı düşüncelerin pek çoğunu ifade etmek için kendi tarzını bulmuştu.

Birden annem daldı odaya. "Valentin Fedoroviç!" diye bağırıyordu. "Aşağı gel. Geçen hafta Gürcistan'daki bir kadından aldığım bir mektubu göstermeliyim sana." Bulgakov'u ite kaka çıkardı odadan. Bulgakov mahcup olmuştu, ama anneme karşı koyacak durumda değildi, karşı koyma olanağı da yoktu.

Birisinin benimle baş başa kalmasına tahammül edemiyor bu kadın. Okusun bakalım o gülünç mektubunu Bulgakov'a. Bulgakov'un benim için hiç önemi yok. Benim yapacak işim var, bu da bana yetiyor.

9
Sofya Andreyevna

Eğer havamdaysam beyaz bir kozanın içinde yaşanan bu kışsı, kasvetli günlerden gerçekten hoşlanırım. Beyaz bulut yüklü gökyüzü, dallarda asılı kar, temiz, beyaz bezeler gibi kar dilimleri. Donmuş patikalarda yürürken kar tozlarıyla yumuşayan zeminde hafif, boğuk bir ses çıkarıyor adımlar. Karatavuklardan da hoşlanıyorum ve serçelerden, öyle azimli, öyle direngenler ki. Hiçbir şeyden ürküp kaçmıyorlar. Meyve bahçesindeki çitlerde karatavukları görünce kalbim onlar için çarpıyor.

Arkamdan bir şeyler çevriliyor, vasiyetle ilgili bir şeyler.

Dün Lyovoçka'ya açıkça sordum: "Vasiyetinle ilgili seninle konuşan oldu mu? Değişen bir şey var mı? Bir şey olursa bana söylersin, değil mi?"

Sahip olduğumuz her şeyi verebileceğini düşünüyor: Evi, araziyi, bütün eserlerin telif haklarını. Hiç mi sorumluluk duygusu yok onda?

"Kaygılanma Sonya," dedi. "Bir şey olmadı." Ama ben kaygılanıyorum.

Kocam öldüğünde, onun çocuklarının, eserlerinin uygun gördükleri şekilde yeniden basımını yapma hakkı dahil olmak üzere, mallarının sahibi olmalarını istemek çok mu? O çocukların da yaşamaya hakları var. 1881 yılından önce yazdığı her şeyin kontrolünü elimde tutmam konusunda birkaç yıl önce mutabık kalmıştık. Varsın dünya gerisini alsın, *Anna Karenina, Savaş ve Barış* ve bütün erken dönem romanları benim olsun – zaten satışları sürenler de bunlar. Son dönem eserlerinin, ufak bir grup din fanatiği dışında kişilerin de umurunda olduğuna kocamın inanması çok komik. Dinbilimi düşünceleriyle dolu romanlar okumayı kim ister? Hayatın boyunca her şeyi yanlış yapmış olduğunu anlatan kitapları?

Baş ağrısıyla yataktayım, karın yağışını izliyorum, çay içiyorum. Okuyamıyorum. Başım davul gibi, zonkluyor. Gramofon yatak odamda değil.

Müzik benim son sığınağım oldu hep, çevremi saran bu kabaran denizde bir adaydı. Hayatım daha iyi bir yol izleseydi, profesyonel olarak piyano çalabilirdim. Öğretmenim Tanayev yeteneğimin buna yeterli olduğunu söylerdi. Ama Lyovoçka bunu bile esirgedi benden.

Tanayev'e karşı tavrı dayanılmazdı, Lyovoçka salak bir okul çocuğu gibi rezilce davrandı, kıskançlık yaptı. Ben o tatlı, sevimli küçük adamla sadece mesleki açıdan ilgileniyordum – ya da hemen hemen sadece. Ne de olsa yakışıklı sayılmaz – geleneksel anlamda sayılmaz. Kısa boylu, domuza benziyor, başının tepesinde seyrek kızıl saçlar; o fırça gibi kumral sakalını kısaltmaya da yanaşmıyor. Ama üslubu! Ne üslup!

Tanayev bir kadına toplum içinde nasıl davranılacağını biliyor. Ne yazık ki bunu bilen insanların arasına girmeyeli çok oldu, babamı ziyarete gelen türden insanların – saray mensupları ve generaller, toplumda yeri olan adamlar. Burada, barbarlarla çevrili bu vahşi yerde kendimi yalnız hissetmeme şaşırmamak gerek.

Tanayev'i ilk görüşümü hatırlıyorum, Kiev'de sahneye çıkmıştı. Tanya ile ben o konsere tesadüfen gitmiştik, ama karşımızda bir dâhi olduğunu ikimiz de hemen anlamıştık. O *Appassionata*'yı çalarken ikimiz de deli gibi ağladık. Konserden sonra, arabasını beklerken çığlıklar atan, budala kadınlar sardı zavallı adamın çevresini. Dadısı olan ve şimdi de torununa düşkün bir büyükanne gibi yanından hiç ayrılmayan Pelagya Vasiliyevna kadınları uzaklaştırmaya çalıştı. Ama öyle coşmuşlardı ki kadınlar, başarılı olamadı. Salak bir kız adamın kırmızı ipek mendilini yakalayıp parçaladı. Böylesine bir gülünçlüğü görmeye dayanamadım ve uşağımıza bir şeyler yapmasını söyledim.

Uşak, kalabalığı cesurca yardı, "Kontes Tolstoy geçecek, çe-

kilin!" diye bağırdı. Dikkat çekmek beni rahatsız etse de uşağın peşinden gittim. Kalabalık sessizleşti, neredeyse mucizevi bir biçimde önümde bir yol açıldı, Sergey İvanoviç'in yanına ulaştım. Balonun kraliçesi gibi hissediyordum kendimi.

"Onur duydum," diyen Tanayev elimi öptü.

"Bu gece muhteşem çaldınız," dedim. "Özellikle *Appassionata*'yı. En sevdiğim sonattır."

"Teşekkür ederim, Kontes. Herkes hoşlanmaz Beethoven'dan."

Onun arabası görünürlerde olmadığından benim arabama binmesini önerdim, memnuniyetle kabul etti.

Oteline doğru giderken laf arasında benim de piyano çaldığımı söyledim.

"Sizinle kıyaslanınca ben korkunç amatör sayılırım elbette," dedim.

"Eminim ki kendinize haksızlık ediyorsunuz," dedi.

"Keşke dediğiniz doğru olsaydı."

"Belki de size birkaç ders verebilirim. İlgilenir miydiniz Kontes?"

"Bana mı? Bana mı ders vereceksiniz?"

Bir düşünün! Böylesine bir acemiye ders verecekti, ne kadar da nazik biriydi. O gece titreyerek yattım yatağımda. On yaşındayken Nikolay Rubinstein tarafından keşfedilen bir adam bana ders verecekti! Çaykovski'nin koruması altında olan, onun dostu olan bir adam! Skriabin'in öğretmeni olan adam! Görünüşe bakılırsa talihim dönüyordu.

Bunlar, sevgili küçük Vaneçka'mın ölümünün hemen ardından oluyordu. Vaneçka benim en iyi, en tatlı, en sevdiğim küçük oğlumdu, öyle hoş ve sevimliydi ki. Onun adını söylemeye ya da onu düşünmeye dayanamıyorum. Öldüğü gece başucuna gittim, ateşler içinde yanan minicik başına koydum elimi. "Seni uyandırdığım için bağışla anne," dedi. "Tatlı yavrum," diye ağladım. "En tatlı yavrum!"

Lyovoçka kederimi asla anlamadı. Tanayev'in bana bir merhem sunduğunu da. Sevgili Sergey İvanoviç beni karanlıktan aydınlığa çıkardı. Ama kocam nasıl da sertleşti, kıskançlık ve nefretle doldu içi, dar görüşlü ve aşağılık davrandı. Müritleri denilenler her gün geliyorlar buraya, İsa Peygambermiş gibi tapıyorlar ona, Lyovoçka da göz yumuyor bunlara. Şöhrete öylesine aç ki, övülmeye öyle ihtiyaç duyuyor ki. O insanlar benim bildiklerimi bir bilseler...

Sergey İvanoviç, Yasnaya Polyana'ya sık sık geldi, ama kocam hiç istemedi gelmesini. Puşkin'in halefi, Dickens ile Hugo'nun çağdaşı olan o büyük Rus yazarı, kendisini çalışma odasına kilitler, sofraya gelmez, annesinden şeker alamayan bir çocuk gibi somurturdu. Sergey İvanoviç ise elbette kusursuz davranırdı.

Birlikte geçirdiğimiz en iyi zamanlar Moskova'daydı. Sergey İvanoviç ön taraftaki salonda bulunan büyük piyanoda saatlerce çalardı. Polonezi nasıl da çalardı! Sonra birlikte çay içerdik, konuşurduk ya da Hunters Row'da kısa alışveriş turlarına çıkardık. Sergey İvanoviç yiyeceklerden zevk alıyor, belki biraz aşırıya da kaçıyor, ama ben onun arzularını sağlamaya hazırdım. Trembles fırınına dalar, düzinelerce minik elmalı kek, bonbon ve çikolata alırdık. Eve dönerken yol boyunca bunları midemize indirir, kızağın arkasında kıkır kıkır gülerken sürücümüz Emelyaniç kaşlarını çatardı. Ne mutlu günlerdi!

Sonunda mutluluğu bulduğumu sanıyordum. Sonra Lyovoçka bana o ünlü, saçma mektuplarından birini gönderdi:

Beş para etmez ve nahoş bir yabancının hayatlarımıza hükmetmesini ve birlikte geçireceğimiz son yılları zehirlemesini son derece üzücü ve aşağılayıcı buluyorum; onun ne zaman gideceğini, nereye gideceğini, o aptal müziğini ne zaman prova edeceğini ve hangi müziği çalacağını sormak zorunda kalmayı da üzücü ve aşağılayıcı buluyorum. Korkunç, korkunç, rezil ve aşağılayıcı! Üstelik bunun, bugüne kadar dürüst ve temiz sü-

regelen hayatlarımızın sonunda olması – bizi ayıran onca şeye rağmen birbirimize gitgide daha da yaklaşır gibi göründüğümüz bir zamanda...

Nasıl da devam ediyordu! Benim Lyovoçka'mın en sevdiği şey kendini kırbaçlamaktır, ceza gömleğini giyip etini çürütmektir. Ama neden her seferinde beni de kırbaçlıyor? Tanayev konusu onu çıldırtmıştı. Bu yaşında, benim ilgi gösterdiğim kişileri kıskanması gururumu okşuyordu elbette. Sergey İvanoviç ortaya çıkana kadar kanepede yanımda kimin oturduğuna ya da kimin bana küçük pusulalar gönderdiğine, çaya davet ettiğine hiç aldırmazdı. Lyovoçka'nın böyle huy değiştireceğini hiç beklemezdim, çünkü kıskançlık, yapacak başka işi olmayanların alanına girer. Ama Sergey İvanoviç'e son derece mantıksız bir biçimde öfkeleniyor.

Tekrar düşününce bunun biraz Tanayev'in kadınsılığıyla ilgili olduğuna inanıyorum. Sergey İvanoviç, Lyovoçka'nın, elinde olmadan hayran olduğu sert, erkeksi tiplerden değil.

Ormanda at sırtında ya da gençliğinde hayvan avlarken görülebileceklerden değil. Köpüklü banyolardan, kokular sıkmaktan, renkli giysilerden hoşlanıyor – bu tür davranışlarsa Lyovoçka'yı çıldırtır.

Ah, o mektuplaşmalarımız. Lyovoçka Moskova'ya yaptığım yolculuklardan nefret ederdi, Dolgo Hamovniçeski Sokağı'ndaki evimize de sırf Tanayev'le buluşmak üzere gittiğime emindi. Bu kez haklıydı! Onunla *buluşuyordum* ve bu buluşmaları çok seviyordum. Ama aramızda utanılacak bir şey geçmedi. Masum buluşmalardı, saf ve basit!

Bir erkeği sevmek için onun âşığı olmak gerekmez. Bunu biliyordum. Ama Sergey İvanoviç kendine, bildik anlamda âşık edinecek türden biri değil. Aşağılık zevkler arzulamıyor – yaşlı keçi bunu asla anlayamaz.

Bir sefer, bir tek sefer öptü beni.

Ama bu çok eskide kaldı. Artık görüşmüyoruz. Haberleşmiyoruz da. Lyovoçka, erkek kardeşinin Pirogovo'daki çiftliğinden

yolladığı bir mektupla bu işe son noktayı koydu: "Tanayev'le bu tarzda birlikte olduğunu bir kez daha görmek midemi bulandırıyor. Açıkçası, seninle bu koşullar altında artık birlikte yaşayamam... Bu işe bir son veremeyeceksen biz ayrılalım."

Biz ayrılalım! Pişmanlık dolu bir kahkaha attıktan sona ağladım. Ama mektup devam ediyor, 'sorunumuz'a dört 'çözüm' öneriyordu:

1. En iyisi, Tanayev'in ne düşüneceğine aldırmadan onunla bütün ilişkini hemen kesmen. Böylece her ikimize de bir yıldan fazladır işkence çektiren karabasandan hemen kurtulmuş oluruz. Görüşmek yok, mektuplaşmak yok, resim alıp vermek yok, ormanda küçük, ani buluşmalar yok.

2. Senden kesin ayrılırsam yurtdışına gidebilirim. O zaman ikimiz de kendi hayatlarımızı yaşarız.

3. Senin Tanayev'den kopmanı kolaylaştırmak için her ikimiz de yurtdışına gidebiliriz. Sen bu sevdadan tamamen sıyrılana kadar da orada kalabiliriz.

4. En korkunç çözüm dördüncüsü ve onu düşününce ürperiyorum. Bu sorunun kendi kendine çözümleneceğine dair kendimizi iknaya çalışır ve hiçbir şey yapmayız.

Neden işkence ediyordu kendine böyle kılı kırk yararcasına bir delilikle? Ona ne yanıt vereceğimi bilmiyordum, bu konu baştan sona temelsiz ve aptalca geliyordu bana.

Sonbaharın büyük bölümünü Moskova'da geçirmiş, Tanayev'le piyano çalışmış, neredeyse her gece Konservatuvar'daki konserlere gitmiştim. Kışa doğru Lyovoçka, Dolgo Hamovniçeski Sokağı'ndaki eve çıkageldi, gözleri kan çanağı gibiydi, saçları, beyaz sakalı sağa sola savruluyordu. Aklının başından gitmiş olduğu hemen anlaşılıyordu.

Akşama kadar Tanayev'in adını ağzına almadı, ama evde deli dana gibi dolaşmasının altında ne yattığını biliyordum.

Lyovoçka kadar duygularını açığa vuran yoktur. O gece yatağımızda, onun tatlı tatlı 'utanç verici lüksümüz' dediği şeylerle sarılıp sarmalanmış yatarken sorunumuzu açık açık dile getirdim. Düşünüp taşınmış, Tanayev'le sürüp giden ilişkimin devam etmesine değmeyeceğine karar vermiştim.

"Lyovoçka," dedim, yatakta doğrulup oturarak. "Sergey İvanoviç'le olan derslerime son vereceğim. Artık ders filan yok. Moskova'da kendi başıma uzun uzun kalmayacağım da, eğer seni bu kadar rahatsız ediyorsa. Ama senden bir isteğim var: Beni ayda bir kere ziyaret etsin. Ya da belki iki ayda bir. Ara sıra canı istediğinde gelebilmesini istiyorum, öğleden sonra ben piyano çalarken yanımda otursun, herhangi bir arkadaşım gibi."

Lyovoçka kalkıp oturdu yatakta, balmumundan bir heykel gibi gözlerini ileriye dikti. Soğuk iliğine kadar işlemişçesine titriyordu. Korktum.

"Çok şey mi istedim?" diye sordum. "Sergey İvanoviç'le basit bir *arkadaşlık*?"

"Az önce söylediğin, Tanayev'le arandaki ilişkinin arkadaşlık sınırını çoktan aştığının kanıtı," dedi, tiz ve titreyen bir sesle. "Kimin aylık ziyareti seni böyle neşelendirir? Eğer durum buysa onu haftada bir görebilirsin, hatta her gün! Hayatının her anının tadını çıkarabilirsin!"

Konuşmamız beterden içinden çıkılmaza doğru gidiyordu. Bana 'konser acuzesi' dedi ve öyle bir hiddetlendi ki, çektiği acıdan soluksuz kalıp ölecek sandım! Ama öcümü aldım ondan. Belki 'hakkından geldim' desem daha doğru olur. Boyunduruk altına girecek, kümese tıkılacak, sınırlanacak ve kısıtlanacak değildim! Savaşı sürdürecektim, en derin ihtiyaçlarımın adına yaptığım savaşı. Sonunda kazanan ben olacaktım.

"Haydi bakalım!" dedim. "Öldür beni! Gırtlağımı bir baştan öbür başa kes!" Kendimi yorganın üstüne sırtüstü attım, çenemin altındaki yumuşacık bölge açığa çıktı.

Birkaç dakika içinden köpürdü, sonra temel silahına başvurdu:

Cinselliğine. Genç bir aslan gibi üstüme bindi, boynumu, sonra alnımı öptü, kaba, kırmızı elleriyle göğüslerimi okşadı. Artık bir anlamı kalmadığını anlamıştım, yoktu. Lev Tolstoy'la mücadele edemezdim – şimdi olmazdı. Ama içimden direnmeye devam etmeye karar verdim.

Kabalık olmasın diye Sergey İvanoviç'i birkaç ay sonra kısa bir ziyaret için Yasnaya Polyana'ya davet ettim. Geldi. Lyovoçka da uygar davrandı. Ama bittiğini herkes biliyordu.

Şimdi tek umudum, cılız ama varlığı kesin bir ışık gibi hayatımın bulutlarının arasından sızan bir şey: Bulgakov. Kapımızdan girmesinden kısa bir zaman sonra onun mantıklı bir delikanlı olduğunu anladım; o korkunç Gusev gibi, Çertkov'un kafasız dalkavuklarından değil. Bir şehzadeymiş gibi neden saygıyla önünde yere kapanırlar ki o adamın? O şiş suratlı, somurtkan, iğrenç adamın! Elimden gelse kalbini oyar çıkarırım onun. Sırf onu öldürmenin zevkini tatmak için ölene kadar boynumdan asılı kalabilirim. En azından Tula'ya giremiyor artık. Vali makul bir adam: Çertkov tehlikeli bir asi. Ama aynı zamanda aptal da. Yüzeysel olarak tanıdığına emin olduğum Bulgakov onun pis küçük entrikalarını asla uygulamayacaktır. Çertkov bu hususta sevimli, küçük bir hata yaptı.

Dün, Bulgakov'un çalıştığı odanın önünde bekledim.

"Bağışlayın Valentin Fedoroviç," dedim, kapıdan çıkarken. "Dikiş odama gelir misiniz lütfen? Birer bardak çay içip konuşuruz."

"Teşekkür ederim, Kontes," dedi. "Onur duyarım."

"Lütfen dostum," dedim, elimi koluna koyarak. "Bana Sofya Andreyevna deyin. Siz de fark etmiş olmalısınız, burada resmiyete önem vermeyiz."

Kolu çelik gibiydi, gergin ve güçlü. Müthiş zayıf olmasına karşın güçsüz görünmüyordu. Gözleri parlak ve sabit bakışlı, konuşurken insanın gözlerinin içine bakıyor. Öteki Tolstoyculardan hiçbiri böyle yapmaz. Benim yanımdayken suçluluk duyuyorlar

– çakallar! Ama Bulgakov öyle değil. O doğuştan tatlı ve nazik. Zeki, evet, ama düşünceli ve kibar. Platon'u ya da bilmediğim bir Alman'ı okudu diye kendini herkesten üstün görmüyor. Ne de Çertkov ve Sergeyenko gibi et yememenin kendisini bütün günahlarından kurtaracağına inanıyor.

"Siz hoş bir genç adamsınız," dedim koltuğumda öne arkaya sallanırken. "Parlak gözler. Güzel hatlar." Odamda ateş yakmışlardı, çay da kristal bardaklarda geldi.

"Teşekkür ederim Sofya Andreyevna," dedi. "İnsanın görünüşü yüzünden beğenilmesinin doğru olduğundan kuşkuluysam da görünüşümün birine zevk vermesi hoşuma gider. Ama görünüşümün oluşmasında benim pek katkım olmadı."

"Görünüşünüzü berbat edebilirdiniz. İçkiyle, yemekle ve kötü kadınlarla birlikte olarak görünüşlerini berbat eden pek çok genç adam gördüm. Siz kendinizi korumuşsunuz – gerçek bir Tolstoycusunuz, belli." Düşüncelerimi belli etmemeye çalıştım. Sesimde en ufak bir istihza sezseydi aramızdaki her şey mahvolurdu. Gençlerin çoğu gibi Bulgakov da aşırı duygusal. Yetişkinlerle pek birlikte olmamış, özellikle de dişi cinsten olanlarla.

"Lev Nikolayeviç'e müthiş hayranlık duyuyorum."

"İyi. Bundan hoşlanır. Ne kadar hayranı olsa yetmez ona."

Bulgakov tedirgindi, ben de taktiğimi değiştirdim. "Yardımınıza minnettar. Pek çok yararlı bölüm bulmuşsunuz. Kendisi söyledi. Sanırım sizin kadar genç birinin bu kadar bilgili olması şaşırtıyor onu. O sizin yaşınızdayken Kafkasya'da kadınlarla düşüp kalkıyormuş."

Sevgili çocuk, Lyovoçka hakkındaki alaycı sözlerimi zekice duymazlıktan geldi – iyiye işaret. İncelik, dürüst olmamanın, toplumsal açıdan daha yararlı olan biçimlerindendir. Kocamın arkadaşları arasında incelik sahibi kişiye rastlanmaz. Lyovoçka ise doğal olarak insanları incitmemeyi hiçbir zaman kafasına takmamıştır. Eğer Lev Tolstoy'san gerçeği açıklar, geçersin.

"*Her Gün İçin*, soylu bir proje," dedi Bulgakov. "İnsanların

hayatlarını daha düşünerek yaşamalarına yardımcı olacak."

"Düşünceli hayat!" dedim. "Çok hoş şeyler söylüyorsunuz Valentin Fedoroviç. Uygun cümleleri kurma yeteneği!"

Bulgakov gözlerini pencerenin dışındaki bir noktaya dikmişti, kar yağıyordu dışarıda.

"Kış bize iyi davrandı," dedim. "Kar yağsa bile. Katlanacağımızdan fazla yağmadı. Kırlardaki kışlardan korkardım. Ama Lev Nikolayeviç bayılıyor buraya. Onu Moskova'ya götüremiyorum, gitse de kısacık kalıyor. Kalabalıklardan ürküyor. Bir imparator gibi etrafını alıyorlar onun. Seyahat etmesi pek güvenceli değil."

"Kursk İstasyonu'nda olanları duydum."

"Binlerce kişi vardı, çığlık atıyorlar, tezahürat yapıyorlar, çevremizde itişip kakışıyorlardı! Binlercesi! Çar bile bu kadar ilgi görmez."

Lyovoçka'dan, özellikle de kitaplarından övgüyle söz etmemi duymaktan hoşlanıyordu Bulgakov. Tam bir cahil olan Gusev'in aksine Bulgakov kocamın yazdığı her şeyi okumuştu. *Savaş ve Barış*'ın 'bir anıt' olduğunu söylüyor, kaynağını soruyordu. Ben de ona kitabın beş yılda tamamlandığını anlattım, altmışlı yılların ortalarında. O kadar zaman geçmiş olabilir mi aradan? O yıllarda neredeyse kimseyle görüşmedik. Lyovoçka çılgınca yazıyordu, dünyevi şeyler umurunda değildi, ne sinirleneceği müritleri vardı yanında, ne de başında dikilip daha mürekkebi kurumadan sayfaları masadan çekip alan Çertkov ya da Sergeyenko. Ben, genç eşi, kitabın her evresinde onunla birlikte çalıştım.

"Elimdeki büyüteçle elyazmalarının üzerine eğiliyor, bitmek bilmeyen düzeltileri çözmeye çalışıyordum, sonunda başım ağrıdan çatlayacak gibi oluyordu," dedim Bulgakov'a. "Ama dayanılabilir bir ağrıydı. Her sabah uyandığımda rüyamda Pierre ve Nataşa'yı, Prens Andrey'i ve babasını, hatta yaşlı Kutuzov'u görmüş oluyordum!"

Bulgakov can kulağıyla dinliyordu. Lyovoçka'ya âşık. Gözlerinden anladım bunu.

"Şimdi hayatım zor," dedim. "Lev Nikolayeviç'le benim aramda anlaşmazlıklar olduğunu biliyorsunuz."

"Üzgünüm."

"Aşikâr olan görmezden gelinemez."

"Aranızda epeyce sorun olduğunun farkındayım."

"Beni dostu değil de düşmanı sayıyor. Ama Lev Nikolayeviç, Lyovoçka'm, yaşlı ve hasta. Birkaç ay önce az daha kaybediyorduk onu. Bir gün boyunca bilinci yerinde değildi. Nabzı neredeyse durmuştu."

Bulgakov başını salladı. Kaşları duygudaşlıkla çatıldı. Bakışları bir göl gibi duruydu.

"Bana yardım etmelisiniz Valentin Fedoroviç. Ben Lev Nikolayeviç ve ailesi için en iyi olanı istiyorum. Bizi ayırmak istiyorlar. Bu kadarını görmüşsünüzdür, eminim. Sadece beni ilgilendiren bir şey olsaydı bu duruma tahammül edebilirdim, hoşlanmazdım ama katlanabilirdim. Ama onlar çocuklarının miras hakkını çalarlarken benim elim kolum bağlı durmam mantıksızlık olur."

"Asla böyle bir şey yapmazlar."

Gülmemi bastırmaya çalıştım. "Amaçlarına ulaşmak için ne gerekiyorsa onu yaparlar."

Genç konuğum huzursuzlandı. Ondan yardım istememeye karar verdim. Henüz erkendi. Önce dostluğundan emin olmalıydım, zaten aramızda bir bağ oluştuğunu görebiliyordum.

"Size bir armağan vereceğim," dedim, birkaç ay önce Moskova'da satın aldığım küçük bir not defterini şifoniyerimden alırken. Kapağında güzel bir kabartma vardı, kâğıdı da Amalfi'de el yapımıydı.

"Çok cömertsiniz Sofya Andreyevna, korkarım ki..."

"Lütfen! Sizin bu, Valentin Fedoroviç. Günlük tutmanız için. Her zaman günlük tutmalısınız."

"Tula eyaletinde pek popüler bir faaliyet bu."

"Kızdırıyorsunuz beni. Neyse. Her gün vicdanınızı yoklamalı, sonra da gerçeği kayda geçirmelisiniz."

"Gerçek pek kolay bulunmayabilir."

"Telyatinki'de arkadaşlarınızı dinlediniz. Hepimiz için yeterince gerçek var ortada. Gördüklerinizi yazın. Böyle başlamalısınız. Gözlerinize güvenin!"

Her iki yanağımdan öptü, önümde eğilip selam verdi. Kibarlığı hayat verdi bana, Moskova'yı özletti. Buralardaki yaşamın kabalığı dayanılır gibi değil. Hayvan gibi yaşamak için yetiştirilmedim ben.

Bulgakov gittikten sonra uzun süre sessizce oturdum, onu düşündüm. Sabah boyunca da düşünmeye devam ettim, kar hâlâ yağıyor, pencerenin çıkıntısında burgaçlanan, beyaz tarlaları, onlardan daha da beyaz uzakları canlandıran kuru, tozsu bir kar. Gelip geçen kızakların çıngıraklarını duyuyorum. Bir şeyler oluyor ama sormaya korkuyorum. Talihim yakında dönmezse işim bitecek, eminim buna. Öleceğim, sonra da çocuklarım ve torunlarım beş parasız kalacaklar. Valentin Fedoroviç'in bana yardım etmesi için dua ediyorum.

10
L.N.

Günlük Notu

5 Ocak 1910

Çok üzgünüm. Çevremde yaşayanlar bana müthiş yabancı görünüyorlar. Bu dünyadaki dinsiz insanlara nasıl bir tepki vermem gerektiğini düşünmeye çalıştım. Belki en iyi yaklaşım, onlara hayvan muamelesi yapmaktır: Onları sev, onlara acı, ama onlarla manevi ilişkiye girmeye kalkışma. Bu tür girişimlerin sonucu ancak düşmanca duygulardır. Bu insanlar benim gerçeğimi kavrayamıyorlar, onların bunu kavrayamaması, kendilerine güvenmeleri, gerçeği karartmak için akılcı argümanlara başvurmaları, gerçeği ve iyiliği yalanlamaları, beni de kaba olmaya zorluyor. Kendimi çok kötü ifade ediyorum, ama onları sevme yeteneğimizin azalmaması için içimizde bu insanlara karşı özel bir davranış biçimi geliştirmemiz gerektiğini hissediyorum.

11
Dr. Makovitski

"Bir rüya gördüm, Duşan," dedi Lev Nikolayeviç bu sabah. "Sana anlatayım mı?"

İyi görünmüyordu. Sakalı dağınık ve sarıydı. Nabzını ve ateşini ölçtüm. Normaldi her ikisi de, ama gözleri her zamankinden daha parlaktı. Görmesinin nasıl olduğunu sordum, "Sağlığım için hep kaygılanırsın sen, Duşan," dedi bana.

"Ben senin doktorunum, Lev Nikolayeviç!"

"Ne olduğun umurumda değil. Yaşlı bir adamım ben. Yaşlı adamlar bir açıdan gençlere hiç benzemezler: Sağlıklı değildirler. Yakında öleceğim. Gel, daha önemli bir konuyla ilgilenelim şimdi."

Çoğu zaman ikinci derecede önemi olan konularla ilgilenmek mutlu eder beni. Şimdiyse Lev Nikolayeviç'i sinirlendirmemek için tıbbi aletlerimi ortadan kaldırdım. Sinirlenince nabzı hızlanıyor.

"Pascal'ın rüyalar konusunda ne söylediğini biliyor musun?"

Başımı hayır anlamında salladım. Pek okuyan biri değilim.

"Rüyalarımızın birbirinden kopuk olmasının iyi olduğunu söylemişti, yoksa onları gerçeklerden ayırt edemezdik."

"Ben pek rüya görmem," dedim.

"Saçmalama! Hepimiz rüya görürüz. Sadece belleğimize gömeriz. Çok acı verir rüyalar. Kendimiz hakkında çok fazla şey anlatırlar."

Başkalarının rüyalarını dinlemekten daha sıkıcı bir şey yok, diye düşündüm. Öte yandan, zihninin nasıl işlediğini göstermeleri, dehasının kanıtı olmaları bakımından Lev Nikolayeviç'in rüyaları beni çok ilgilendiriyordu. Tanrı onun kanalıyla konuşuyor. Onun sesindeki ilahi ahengi duyabiliyorum.

Not defterimi çıkardım. Düşüncelerini kâğıda geçirmemden rahatsız olmaz, ama arada sırada bu konuda bana takılır.

"Dün gece rüyamda, Moskova'da resmi bir baloda gördüm kendimi, genç bir subayken katıldığım balolar gibiydi. Orkestra bir dans müziği çalmaya başladığında müziği çok iyi bildiğimi ama adımların değişmiş olduğunu fark ettim. Herkesin ne yaptığını anlayamıyordum, insanlar bana gülmeye başladılar, parmaklarıyla beni gösterip gülüyorlardı."

"Sen zaten zamanına hiç ayak uyduramadın," dedim ama Lev Nikolayeviç yanıt vermedi. Başımı eğip yazmayı sürdürdüm.

"Ben konuşmazken nasıl yazabilirsin sen?" diye sordu. "Yoksa uyduruyor musun, Duşan Petroviç?"

"Asla bir şey uydurmam. Senin sözlerine ne kadar değer verdiğimi bilirsin."

"Biliyorum, biliyorum." Ayağa kalkıp çalışma odasında bir aşağı bir yukarı gidip gelmeye başladı. "Bu kış çok fazla tedirgin edici rüya gördüm," dedi. "Bazıları cinsellik içeriyordu. Fantezilerim sık sık işkence eder bana."

"Çok doğal bu," dedim.

"Öyle mi, Duşan? Sen son zamanlarda cinsel rüyalar gördün mü?"

"Ben rüya görmem."

Beni duymamış gibi yaptı. "Sürekli gördüğüm rüyalardan biri şu. Savaş sırasında Sivastopol'da tanıştığım genç, kara gözlü bir Tatar kızı var. Kız Eski-Simferopol'de yaşıyordu, aslında cephenin pek uzağında olmayan küçük bir köyde. Benim birliğim oradaydı. Oldukça gerçekdışı bir yerdi o köy, Petersburg sosyetesinden sürgünlerin sığındığı bir yerdi, hepsi de parazitti. Birkaç kilometre ötede binlerce genç Rus askerinin öldüğü ya da üst üste yığılıp kokuştuğu kimsenin aklına gelmezdi. Buradakiler iskambil oynarlar, akşam yemeğine giderken süslenir, balolar verirlerdi."

"Sevmiş miydin o Tatar kızını?"

"Onu hiç sevmedim, Duşan. Her şeyi romantik hale sokarsın. Onun bedeninden kendi amaçlarım için yararlandım." Hafifçe sırıttı.

"Onunla cinsel ilişkiye girdin," dedim.

"Evet. Bazen günde iki kere."

Elimde olmadan ürperdim. Lev Nikolayeviç'i o durumda gözümün önüne getiremiyordum.

"Seni rahatsız ettim, Duşan Petroviç. Sen vicdanı kolay rahatsız olan bir adamsın. Seninle konuşurken ne söylediğime dikkat etmeliyim."

"Üzgünüm. Ben..."

"Sen bakirsin, biliyorum."

"Lev Nikolayeviç, ben..."

Eliyle susmamı işaret etti. Rahatladım.

"Adı Katya'ydı. Onu hiç unutmadım. Burada olsaydı ondan beni bağışlamasını dilerdim. Ama –sözümü esirgemeden konuşabilir miyim?– onun bedenini hayal etmeye devam ediyorum. Birlikte geçirdiğimiz zamanları çok net hatırlıyorum, bedenlerimizin konumlarını, Katya'nın tadını, her şeyi. Hatta şakalardan birkaçını..."

Gözleri sulanmıştı. Birbirimizi anlıyoruz gibi geldi bana.

"Lev Nikolayeviç," dedim sonunda. "Bu anılarla kendine eziyet ediyorsun. Bütün bunlar yıllar önce olmuş."

"Yarım yüzyıldan fazla oldu. Katya yaşlanmıştır şimdi, her yanı kırışmıştır, saçları beyaz, memeleri kuru, buruşuktur. Adımı bile zor hatırlar. Ölmüş bile olabilir."

"Sen Avrupa'nın en ünlü yazarısın," dedim. "Kitaplarını okumadıysa bile adını duymuştur."

"Okuması yazması yoktu, Duşan. Nereden bilsin?"

Birden Rusya'nın yarısının okuma yazma bilmediği geldi aklıma. Bununla birlikte herkes –Kırım'daki cahil bir *krestyonka* bile– Lev Tolstoy'un adını bir yerde, bir şekilde duymuş olmalıydı. Gazeteler onun hakkında anlatılanlarla doluydu.

"Dün gece bir başka rüya gördüm. Bağırdığımı duydun mu? Kocaman kara bir boğa olduğumu gördüm. Binlerce ineğin olduğu bir tarlaya giriyordum, muhteşem beyaz ineklerdi, Onların arasından kendime yol açıyor, arkalarından birer birer onlara biniyordum. Birden pırıl pırıl mavi gökyüzünü bulutlar kapladı. Şimşekler çaktı ve gök gürültüsüyle sarsıldı toprak. Bir çukur açıldı, rüzgâr yandan hızla vurup beni yere devirdi. O derin çukura düştüm, orada da beni yıldırım çarptı. Cildim alev alıp tutuştu."

"Bağırdığını duydum," dedim. "Neredeyse odana geliyordum. Ama sanırım yeniden uykuya daldın."

"Artık benim için uykuyla uyanıklığın pek farkı kalmadı. Sanırım ölüm için de aynı şey söz konusu. Bugünlerdeki yaşamımdan pek farkı olmayacak."

"Çok karamsarsın," dedim.

"Ne hoş adamsın sen," dedi, elini omzuma koyarak. "Sen olmasaydın bir gün bile yaşayamazdım burada."

"Kalmak niyetindeyim," dedim.

"Teşekkür ederim, Duşan, teşekkür ederim."

İki yanağımdan öptü beni, ben de onu öptüm. Yanakları ıslaktı, çok duygulandım. Geride bıraktığımız yılı çok güç geçirdi, izleri çok ağır. Sinirleri bozuk ve gergin. Gözleri kızarık, teni solgun, elleri titriyor, dudakları da. Yakında öleceğinden korkuyorum, Sofya Andreyevna ile olan kavgaları da bu sonu hızlandıracak.

Bu kadının komplo kurduğunu, numaradan kriz geçirdiğini, her gün ikiyüzlülük yaptığını görüyorum. Haris bir kadın bu. Kocasını çileden çıkaracak derecede lüks meraklısı, oysa kocası basit bir hayatı yeğliyor. Sofradaki konuşmaları anlamsız ve bencilce, Petersburglu bir kadın müdür gibi. Ondan iğrensem de dilimi tuttum hep. Tartışma çıkarmanın anlamı yok. Ne de olsa burada misafirim ben.

Çoğu akşam, yemekten sonra odamda tek başıma oturup kitap okuyorum. Hemen uyuyakalıyorum. Buradaki gündelik hayat hoş ama duygusal baskı beni çok yoruyor.

Lev Nikolayeviç beni bakir sanıyor. Teknik açıdan sanırım öyleyim. Aslında keşke öyle olsaydım. Ne zaman cinsel ilişkileri düşünsem kafam karmakarışık olur. Yakışıklı bir adam olmadım hiç. Gençken üzülürdüm buna. Kaç gece uykusuz kaldım, fantezilerle boğuşup çirkinliğimden dehşete düştüm.

Bir keresinde, Macaristan'da tıp okurken arzularımın esiri oldum. İçki içmiştim, bir kadına para verip odama gelmesini istedim. Pahalı değildi, ama paramın karşılığı da değildi. Dişleri parlaklığını kaybetmişti, insanı rahatsız edecek derecede saydamdı; bacaklarında çirkin lekeler vardı, dolaşım sistemindeki bozukluktan kaynaklandığına karar verdim. Göğüsleri de sarkıktı.

Daireme girer girmez soyundu. Onu seyrederken kalbim yerinden fırlayacak gibi çarpıyordu. Etrafımda dans etti, beni kışkırttı, cinsel ilişki hakkında şakalar yaptı. Gözlerimi kapamam gerekti.

Yatakta yanıma oturdu ve yavaş yavaş şakaklarımı ovdu. Omuzlarımı da ovmasını istedim ondan, o da soyunmamı önerdi. Daha önce bir kadının önünde soyunduğum olmamıştı, o yüzden isteğini tam yerine getirmedim, iç çamaşırım üzerimde kaldı. Alaycı bir kahkaha attı, zaten bir fahişeden de bu beklenirdi.

"Adın ne senin?" diye sordu, alçak sesi hâlâ kulağımda.

"Anton," dedim.

"Gizleyecek bir şeyin mi var, Anton?" diye sordu.

"Sana ne için para verdiysem onu yap," dedim.

Gülüşü bıçak gibiydi, sinirlenmemek için tuttum kendimi. İnsanın kendini çileden çıkmış, yumruk indirmeye hazır bir halde bulması hoş değil. Ama ben kendimi tuttum, omuzlarımı ovması için yatakta yüzüstü döndüm. Güçlü elleriyle sırtımı yukarıdan aşağı ağır ağır, muhteşem bir biçimde ovdu. Parmaklarının pürüzlü derisini hissedebiliyordum, süngertaşı gibiydi.

Sırtüstü dönmem için ısrar edince duraksadım. Penisimin kabarması saklanacak gibi değildi. Ama döndüm, o da elini koydu üzerine yavaşça, sonra da ağzını.

Onun bu garip, anormal hareketi tamamlamasına neden izin

verdiğimi asla anlayamayacağım. O kadınla gerçek bir cinsel ilişkiye girseydim, Tanrı'nın gözünde daha az lanetli olurdu. Ama çaresiz hissediyordum kendimi, bir tazı gibi güçsüzdüm, ne konuşabiliyor ne de kıpırdayabiliyordum. O korkunç sona ulaşmasına izin verdim.

İşi bitince, "Nasıl hoşuna gitti mi Antoncuğum?" dedi, "İyiydi, değil mi? Yarın gece yine geleyim mi?"

"Şifoniyerin üzerindeki zarfta paran var. Onu al ve lütfen beni rahat bırak. Seni bir daha görmek istemiyorum."

"*Hoşlandın*, değil mi?"

"Lütfen," dedim. "Lütfen git artık."

Giderken son derece üzgün görünüyordu. Ne kadar yaşlı olduğunu o zaman fark ettim, belki kırkında vardı ya da ellisinde.

Ona acımam beni şaşırttı. Tanrı'nın yarattıklarından biriydi. Geçinmek için yaptığı şey bir yüktü, onun yüküydü. Bir başka hayatta bir prenses miydi acaba? Ya da bir hayvan?

"Her şey kutsaldır," dedi Lev Nikolayeviç bana geçenlerde. "Her canlı Tanrı'nın bir parçasıdır."

Ona hak verdim, Hindu dinine ve reenkarnasyona hayran olduğumu söyledim. O bu fikri dışladı, ilginç olduğunu ama makul bulmadığını söyledi.

Pek ikna olmadım. Onun söylediği her şeyi sorgusuz sualsiz kabul ettiğim için kaygılandığım oluyor. Bazen göreneklere hiç mi hiç uymuyor Lev Nikolayeviç, Ortodoks dininin bütün öğretilerine karşı çıkıyor. Tuhaf bir biçimde Kutsal Kitap'a uygun ve dogmatik göründüğü zamanlar da var. Ama ben onunla pek tartışmam. Yapım gereği.

Benim bildiğim, Tanrı'yı sevdiğim ve görevimin insanlara hizmet etmek olduğu; insana hizmet ederek de Tanrı'ya hizmet etmiş oluyorum. Ayrıca Lev Tolstoy'un bedeninde bulunan gizeme ve ruha da hizmet ediyorum. Onun çatısı altında kalma, her gün onunla birlikte olabilme ayrıcalığına sahibim. Bu görev zaman zaman çok güçleşse de Tanrı tarafından seçildim.

12
Bulgakov

Çertkov'un ahırından ödünç aldığım bir atla Telyatinki'ye döndüm, sırtı sağlam ve hafif içine göçük, kıçı siyah tüylü beyaz bir aygırdı. Yoldayken, Batı yönünde fırtına kopmak üzereydi. Bulutların kenarları kalınlaşıyor, donuklaşıyor, geniş alt tarafları da morarıyordu. Fırtına habercisi bir küme bulut, atılmış pamuk yığınına benzeyen bir ışık sürüsünü kararmakta olan doğuya doğru sürükledi. Kışın böyle bir sahne pek görülmez. Zasyeka Ormanı'nın pembe kıyıları leylak rengini almaktaydı. Tarlalarda güneş parıldıyor, bütün ağaçlar ve tepecikler uzun gölgelerini düşürüyorlardı. Güneyden, nemli ve tozlu, yoğun bir rüzgâr esmekteydi. Maşa'yı aklımdan çıkaramıyordum.

Telyatinki'de en iyi arkadaşım o oldu, ama dikkatli davranmalı, birbirimizle çok fazla vakit geçirmemeliyiz. Sergeyenko bu gibi konularda aşırı tutucu, cinsel ilişkiyi açıkça yasaklamasa da Lev Nikolayeviç'in bu konudaki düşüncelerinin herkesin kafasına girmesini sağlıyor. Sergeyenko'nun aşırı Aziz Paulcü felsefesi, 'Yanmaktansa evlenmeli'dir. Sık sık Hippo'lu Aziz Augustin'in *İtiraflar*'ını okur, Sergeyenko da onun gibi cinselliğe karşıdır (ancak Augustin'in sonradan sofu olmasının nedeni sefih geçmişidir). Maddi dünyanın önemsizliğini belleten Budist yazılarını da beğenir. Önemli olan tek şey ruhtur, der. "Bizler gelip geçiciyiz. Evrensel ruhun fırlattığı gemi enkazıyız."

Sergeyenko'ya hiç hak vermiyor değilim – ya da Augustin'e. İnsanın bedensel arzularının, hayatını kontrol etmesine ya da ruhun gelişmesini engellemesine göz yummak yararsız görünüyor: Cinsel ilişkilerin amacı mutlaka üremedir. İnsan, soyunun devamı için karşı cinsle birleşir. Bu bağlamda cinsel birleşme insan faaliyetinin kapsamlı planına pek güzel uyar. Ama ruhun

ihtiyaçları tenin arzularını küçültür – yani küçültmeli. Varoluş amacını yok sayarak, ki Tanrı'yla birleşmektir bu, hayvan gibi yaşamanın anlamı yok. İnsan, Tanrı kendisine düşünme yetisi verdiği için insandır. Bu yeti, insanın ilahi evrendeki yerini anlamasını sağlar.

Akıl büyük yetidir, tanrıların insana verdikleri Prometheus'un ateşidir, bu yüzden Lev Nikolayeviç çalışmaya, düşünmeye bu kadar önem verir. Büyükannem bana hep düşünmeden dua etmeyi öğütlerdi. Ama hayatın anlamı ancak düşünerek çözülür, ölüm olgusuyla, yok olma olasılığıyla yaşamayı ancak düşünerek öğreniriz.

Yirmi yaşımdan önce ahlaksız hayallere ve düşüncelere eğilimliydim. Şimdi, namus konusunun sahte olduğunu anlıyorum. Çar'ın, Rus gençlerini başka ülkelerin gençlerini en gaddar yollarla öldürmeleri için zorlaması doğru bir şey midir? Toplumun, insanların sokaklarda açlıktan ölmelerine, sefil küçük kulübelerde bir başlarına öbür dünyaya göçmelerine, Moskova'nın lağımlarında sıçanlar gibi yaşamalarına göz yumması doğru mudur? Hangi türden –ekonomik, askeri ya da toplumsal– olursa olsun, kölelik toplum töresine aykırıdır. Ama cinsel faaliyet, erkeklerin ve kadınların uzuvlarını nasıl birleştirecekleri, tamamen tarafsız bir şeydir. Bu faaliyetin değerini düşüren, sadece ona harcanan enerjidir –düzgün zihinsel ve ruhsal çalışmadan çaldığı zamandır.

Uzaktan Maşa'yı gördüm, çift taraflı bir baltayla odun kesiyordu. Pek çok Rus bunun kadın işi olmadığını düşünür. Atımı durdurdum, keskin çelik bıçakta kayan güneş ışığını izledim. Maşa'nın gözlerini neredeyse kapatan kalın kürk şapkasını.

At sırtında ona yaklaşırken, "Ne yaptığını nasıl görüyorsun?" diye sordum.

Baltayı sallamaya devam etti. "Bugünkü işin bitti mi?" dedi.

"Lev Nikolayeviç, Sukotin'le satranç oynuyordu. Öğleden sonra bana ihtiyacı olmayacaktı. Akşam yemeğine kal dediler, ama ben eve dönmeye karar verdim."

"Neden?" Durdu, sırtını doğrulttu. Rüzgâr uzun saçlarını havalandırıyor, elbisesini uçuruyordu. Uzun keten tozlukların koruduğu ayak bilekleri narindi.

"Canım öyle istedi." Sözümü özümsemesini bekledim. "Hem zaten fırtına kopacak."

"Çorba pişirdim Valya. Odun kesmem bitince mutfakta birlikte içeriz."

Kadınların odun kesmesinden hoşlanmıyorum. Ama Tolstoycu kadınlar iş ayrımına karşılar. Maşa bu konuda çok hoşgörüsüz.

"Gelecek çar sen olacaksın, Maşa," diye kızdırıyor Sergeyenko onu.

Lev Nikolayeviç kendisinin liberal olduğunu düşünse de kadınlara karşı tavrına gerici denebilir. Saşa'nın odun kesmesine kesinlikle razı gelmez.

"Karnım aç," dedim.

"Karnın hep aç, Valya."

Valentin'i Valya'ya çevirmişti, Valentin'in benim için fazla ciddi bir ad olduğunu iddia ediyor.

Maşa, odunları yığmakla meşgulken ben atı ahıra soktum, eyerini çıkardım, fırçaladım. Gür siyah tüylerinden ahırın serinliğinde buhar tütüyordu. Köyün mujiklerinden birkaç çocuk samanlıktan tırpanla aldıkları samanları tahta bölmelere atıyorlardı. İçimde bir sıcaklık, bir mutluluk vardı. Samanla toprağın birbirine karışan kokusu, ahırın içindeki küçük, kuşatılmış karanlığı dolduruyordu. Çatıdan içeri, parça parça güneş sızıyordu.

Büyük eve doğru yürürken sulusepken kar yağmaya başladı, toprağı delen, kahverengi otları aklaştıran, tahta basamakları ve verandanın çam ağacından geniş zemin tahtalarını görünmez kılan, eğimli düşen bir sulu kar. Telyatinki, derme çatma, hantal bir yapı, raspalanmış kütüklerden kabaca inşa edilmiş, içinin basitliği insanın aklına köy okullarını getiriyor. Döşeme tahtaları cilalanıp sonra da ayna gibi parlatılıyor. Bu işi, Sergeyenko'nun

hazırladığı bir plana göre iki haftada bir dönüşümlü yapıyoruz; programlara, listelere bayılır o.

Maşa mutfağa, yanıma geldi, içinde havuçlar ve pancarlar olan koyu, tuzlu et suyunu, bir hafta önce kendimizin hazırlayıp fırında pişirdiğimiz toprak kâselere döktü. Çorbayı kocaman tahta kaşıklarla içtik, yalnızdık.

Kadınların her pazar öğleden sonra pişirdikleri siyah ekmekten bolca vardı, taze hazırlanmış beyaz tereyağı da. Bir süre ikimiz de konuşmadık.

"Lev Nikolayeviç nasıl?" diye sordu, sessizliği bölerek. "Hepimiz kaygılanıyoruz."

"Kötü öksürüyor."

"Dikkatli olmalı. Onun yaşında bir adam kolayca gidebilir. Büyükbabam çok sağlıklıydı, ertesi gün ölüverdi."

"Birkaç aylık ömrünün kaldığını söylüyor, belki de bir yıl. Ve inanıyor buna."

"Ciddi mi acaba? Ciddi olsaydı önlem alırdı."

"Bütün bildiğim şu, dün ona üniversiteden kaydımı sildirmeli miyim diye sordum, sildirirsem hemen askere alınabilirim. O da bana, kısa bir ömrü kaldığı için bunu kendisine sormamın pek uygun olmadığım söyledi."

"Üniversiteyi *bırakmalısın*, Valya. Derslere girmediğin halde öğrenciymişsin gibi yapman dürüst bir hareket değil. Senin görevin kötülüğe karşı koymak değil mi?"

Dobralığı beni kızdırdı. "Belki de hapiste çürümek istemiyorumdur, ha? Belki de yapacak çok daha önemli işlerim vardır?"

"Belki de korkağın tekisindir?"

Ben bu konuyu ondan çok daha fazla ciddiye alıyordum. Konuşurken bir yandan da yemeğine devam ediyordu.

"Biraz daha çorba?" Sonunda başını kaldırıp bakmıştı.

"Evet, lütfen." Neredeyse istemem diyecektim, sırf ona inat olsun diye. Ama karnım çok açtı. Yasnaya Polyana'da karnı pek doymuyor insanın.

"Yaptıklarından tanırsın onları," dedi.

Böyle yaptığında, sadece böyle yaptığında, annemi andırıyor Maşa, en olmadık anlarda İncil'den alıntılar yapar, ezbere bildiği beş-altı ayeti söyler durur. Son yıllarda, bana söylediği alıntıların tam tersini kanıtlamak için, bilmediği kutsal metinlerden alıntılar yaparak kafasını karıştırır oldum annemin. Bu onu deli ediyor.

"Yüreğin ne diyorsa, onu yapmalısın," dedim.

Maşa bana baktı, şaşırmıştı. "Mika'dan mı?"

"Bulgakov'dan," dedim.

Onu kızdırmamdan hoşlanmıyordu. Kendisine bir kâse çorba daha koydu, bana da aldırış etmedi. "Kendini pek beğeniyorsun."

Başımla evetledim.

"Dua et de Tanrı seninle aynı fikirde olsun."

Semaverden iki bardağa çay koydum, dumanı tütüyordu, bolca da şeker ekledim. Maşa bardağını aldı, sıcak çayı dudaklarına götürdü, üfledi, sonra bir yudum aldı.

Koridordan ayak sesleri ve konuşmalar duyuldu.

"Sergeyenko," dedim.

"Haydi benim odama gidelim," dedi Maşa. "Orada konuşabiliriz. Seminer verecek havada değilim."

Maşa'nın dobralığı beni hep şaşırtır. Onunla kıyaslanınca kendimi sinsi ve içi boş hissediyorum, tam bir düzenbaz gibi. Koridorda onun peşinden giderken kasıklarım sızlıyordu.

Tuvalet masasının yanında, oturma yeri hasır bir sallanır koltuk vardı, ama üstünde gazeteler yığılıydı; muslin yatak örtüsünün üzerine, Maşa'nın yanına oturmaktan başka çarem kalmamıştı. Masanın üzerinde, annesi olması gereken yaşlıca bir kadının sararmış fotoğrafı duruyordu.

"Tolstoy dün Kievli bir öğrenciden mektup aldı," dedim, öylesine. Maşa ufak tefek bilgilere ve dedikoduya bayılır, ben de bu arzusunu tatmin etme becerimin, onun üzerindeki gücümün

kaynağı olduğunu hissediyorum. Yoksa güzelliği ve üstün özgüveniyle her şeyi kontrolü altına alır.

Maşa gözlerini bana dikti.

"Kızma," dedim.

"Kızmıyorum. Benimle oyun oynuyorsun. Hoşuma gitmiyor bu."

"Bu oyun değil."

"Seninle kavga etmeyeceğim."

Gülüşüm biraz fazla pişmanlık barındırıyordu.

"Böyle diyorsun, ama yine de kavga ediyorsun. Şimdi kavga etmiyor muyuz biz?"

"Sevgili Valentin." İçini çekti. "Bana mektuptan söz et."

"Tuhaf bir mektuptu, gerçekten... küstahtı."

"Ne bakımdan?"

"Lev Nikolayeviç'in son bir sembolik hareket yapmasını istiyordu. Malını mülkünü akrabalarına ve yoksullara dağıtmalıymış, sonra da meteliksiz bir durumda terk etmeliymiş evini, dilenerek kasaba kasaba dolaşmalıymış."

Maşa kalakalmıştı. Yüzünü bana doğru kaldırdı, ince burnu, kuzeye bakan dar bir pencereden odaya düşen ışığı kesiyordu. Onu şaşırtmaya hazırlanan bir sihirbaz gibi, Lev Nikolayeviç'in yanıtının bir kopyasını çıkardım:

Mektubun beni çok duygulandırdı. Senin önerin, benim hep yapmayı hayal ettiğim, ama bir türlü girişemediğim bir şey. Buna pek çok neden bulunabilir, ama hiçbirinin kendimi korumamla ilgisi yok. Yaptıklarımın başkalarını nasıl etkileyeceğini düşünüp endişelenmeme de gerek yok. Bu zaten bizim elimizde olan bir şey değil ve davranışlarımızı da yönlendirmemeli. Sadece gerekli olduğunda böyle davranmalıyız, farazi ya da dış nedenler yüzünden değil, ruhun isteklerini karşılamak için; ve soluk alamazken öksürmemek ne kadar olanaksızsa, insanın eski koşullarında kalması o kadar olanaksız olduğunda.

Yapmamı öğütlediğin şeyi –toplumdaki yerimi reddetmek ve malımı mülkümü ölümümden sonra bunu beklemeye hakkı olanlara dağıtmak– ben yirmi beş yıl önce yaptım. Ama ailemin arasında, karımla ve kızımla, çevremdeki yoksulluğa karşın korkunç, utanılası, lüks koşullarda yaşamaya devam etmem, gitgide daha fazla işkence ediyor bana. Senin öğüdünü düşünmediğim bir günüm geçmiyor.

Mektubun için sana teşekkür etmek istiyorum. Bu yazdığım mektubu bir tek kişi daha görecek. Senden onu hiç kimseye göstermemeni rica ediyorum.

O son cümleyi unutmuştum.

"Bana göstermemeliydin," dedi Maşa.

Keşke bu kadar açıksözlü olmasaydı.

"Ama ne kadar da dürüst!" diye sürdürdü konuşmasını. "İlginç."

Mektubu ona göstermemin üzerinde durmaması hoşuma gitti.

"Gerçeği söylüyor," dedim, "kendisine acı verse de." Doğruladı Maşa. Mektubu yine cebime soktum, düşüncesiz davrandığıma hâlâ pişmandım. Gösteriş yapmıştım. Galiba ahlaki değerlerim yok benim.

"Sana hayran," dedi Maşa.

"Bana mı?"

"Sergeyenko söyledi. Çok rahatsız olmuş bundan. Kendisi gibi pek çok Tolstoycu da Tolstoy'u göremezken buraya yeni gelmiş senin gibi birinin Lev Nikolayeviç'le böyle içli dışlı olmasının haksızlık olduğunu söylüyor."

"Lev Nikolayeviç bana iyi davranıyor. Ama o herkese karşı nazik, Tanya'nın budala kocası Sukotin'e karşı bile."

"Belki, ama şahsi mektuplarını yanıtlamana izin veriyor. Antoloji konusunda da sana güveniyor."

"Ben sekreteriyim onun. Gusev de mutlaka aynı ayrıcalıklara sahipti. Böyle olmasa ona hiç yararım dokunmaz ki."

"Ama öğleden sonraları da yanına alıyor seni. Zasyeka Ormanı'na giderken Gusev ona katılmazdı."

Doğru bu. Lev Nikolayeviç yayan ya da atla ormanda gezintiye çıkarken yanına pek az kişiyi alır, ama bana sık sık kendisiyle birlikte gitmek isteyip istemediğimi sorar. Ara sıra da Saşa'yı ya da Doktor Makovitski'yi alır yanına. Bunun dışında hemen hemen kimseyi istemez.

"Onunla birlikteyken neler konuşuyorsunuz?"

Doğruyu söyledim ona. "Benim hakkımda konuşuyoruz."

"Sahi mi?"

"Saçma, değil mi? Onun hakkında konuşmalıyız ya da fikirleri hakkında. Ama beni çok merak ediyor. Ailem hakkında her şeyi öğrenmek istiyor, kadınlarla ilişkilerim hakkında, Tanrı'yı tanımam hakkında – her şeyi."

"Kadınlarla hangi ilişkilerin?"

Gülümsememeye çalıştı, ama gözleri kuvars kristalleri gibi parlıyordu. İçimde tuhaf, sıcak bir duygu uyandırdı, bütün gece yandıktan sonra ateş çukuruna gömülen kömürlerin sıcaklığı gibi.

Düşünmeden elimi saçına götürüp okşadım. Saçları sarıydı, saman rengi, temiz ve dümdüz. Akla denizleri getiren zümrüt rengine çalan gözleri beni ışığına hapsetti. Yeşil irisleri, siyah gözbebeklerini yazın bir gölü çevreleyen tarlalar gibi kuşatıyordu. O karanlık sulara kolayca dalabilir ve bir daha asla çıkmayabilirdim.

"Sanırım sevmiş olduğun kadınlar hakkında konuşmak istemiyorsun," dedi. Alaycılığı gitmiş, sabah pusu gibi birden yok oluvermişti.

"Anlatacak pek bir şey yok."

"Burnumu sokmak istemiyorum. Sadece arkadaşlarım hakkında her şeyi bilmek istiyorum. Meraklıyım."

"Bilmek istemen iyi, ama sanırım hayal kırıklığına uğrayacaksın. Pek çok kişiye tutuldum..." Pek çok kelimesine yapışıp kaldım, konuşamıyordum.

Pek fazla bir şey olmasa da ona hepsini anlatırdım, ama geçmiş ilişkilerim hakkında konuşmak zor geliyordu bana. Bu mahremiyet anına ihanet gibi geliyordu. O anda yeryüzünde Maşa ile benden başka kimse kalmadığına inanmak istiyordum, inanıyordum.

"Ben buraya gelmeden önce bir sevgilim vardı," dedi. "Öğretmenlik yaptığım okulun müdürüydü. Adı İvan'dı."

"Korkunç İvan," dedim. Başım dönüyordu. Yataktan düşeceğimi sandım.

"Evliydi, hem de mutluydu. Bu da işimizi zorlaştırıyordu; çünkü sadece okulda sevişebiliyorduk."

"Okulda mı?"

"Spor salonunda, kızlar çıktıktan sonra. Gündüzlü bir okuldu. Yerde saman şilteler vardı. Spor salonunda."

"Anlıyorum," dedim. Ama anlamıyordum. Yumruklarımı sıkıp açtım. Toplumda Maşa'nınki gibi bir konuma ve sınıfa ait olan kadınlar kendilerini böyle kullandırtmazlar. O bir serf değil.

"Benden çok büyüktü, kırkına yakındı," dedi. Bana işkence etmekten zevk alırcasına bunları anlatmanın tadını çıkarıyor gibi geldi bana, belki de yanılıyordum. "Geleceği yoktu, bir yere varamazdı. Burada daha mutluyum."

Yanıt vermek istedim, ama veremedim. Bereket benden yanıt beklemiyordu. Hikâyesinin kendi hayatı vardı ve benimle bir ilgisi yoktu.

"Annemle babam İvan'la aramızda tehlikeli bir ilişki olmasından kuşkulanıyorlardı. Ondan çok fazla söz etmiştim. Tolstoy'dan nefret etseler de ben Petersburg'dan ayrıldığımda sevindiler. Hiç değilse Telyatinki'de onları üzecek bir şey yapmayacağımı düşünüyorlardı."

Bütün bunlar çok şaşırtıcıydı, ama ben cahil biri gibi görünmek istemiyordum. Kendim bakirdim hâlâ. Maşa'nın bakire olmaması bana gülünç ve gerçekdışı görünüyordu. Romantik romanlarda böyle şeyler olmaz.

"Dalgın görünüyorsun, Valya," dedi. "Canını mı sıktım?"

"Yo. Açıksözlülüğünü takdir ettim."

"Beni onaylamıyorsun. Gözlerinden okuyorum."

"Onaylamıyorum."

Ayağa kalktı, öfkesi gitgide artıyordu. "Bunları sana anlattığım için üzgünüm. Hiç ağzımı açmamalıydım."

"Anlatmana memnunum."

"Sen tutucu bir ukalasın, değil mi? Sergeyenko gibi sofunun birisin. Tahmin etmeliydim. Yoksa neden seni tutsunlar? Sen kiralanmış birisin, öyle değil mi?"

"Haksızlık bu."

"Haksızlık olup olmaması umurumda değil. Doğru. Doğru olan pek haklı olmaz."

"Maşa." Ayağa kalktım. "Gidiyorum."

"Ne istersen onu yap, Valentin Fedoroviç."

Pencerenin yanına gitti, suratını asıp dışarı baktı. Hızla karanlık çöküyor, ufuk leylak rengine boyanıyordu. Odadaki kasvetli parıltı içerideki her şeyin gerçekdışı görünmesine yol açıyordu.

"Hoşça kal," dedim.

Hiç konuşmadan, gözlerini bana çevirmeden durdu orada. Kapıyı arkamdan usulca kapattım, oysa içim öfke doluydu.

13
Saşa

Babam öğleden sonraları at binmeye giderken arada bir beni de yanma alır. Mujiklerin 'Kont'un Atı' adını taktıkları Delire'ye biner, bu ad, başka kimsenin ona binmeye cesaret etmemesi anlamına geliyor. Ormandaki küçük patikalarda gelişigüzel ilerlerken ağaçların dalları yüzümüze çarpar, küçük eğreltiotları yerlerini irilerine bırakır; çok geçmeden yolumuzu kaybederiz ama babam hiç durmaz devam eder. Arazi ne kadar zorlarsa bizi, o kadar hoşlanır.

Önümüze bir dere çıktığında babam, Tatarlar gibi "Hey!" diye bağırıp kırbacını şaklatır, Delire'yi ilerlemeye zorlar, Delire küçük derelerin üstünden atlar, büyüklerdeyse zevkle yüzerek karşıya geçer. Sudan çıkınca, babamın bağırışlarıyla birlikte, yokuş yukarı yoluna devam eder. Onlara ayak uydurmak olanaksız.

Bir gün eski demir dökümhanesinin önünden geçerken Delire gevşemiş bir şiste takıldı, tökezledi ve ayakları boşta kaldı. O böğrünün üzerine düşerken babam kendini eyerden yan tarafa fırlattı. Paniğe kapıldım, ama babam elinden gemi bile bırakmadan ayaklarını üzengilerden çıkardı, kişneyen atın yanına inip ayakta durdu.

"Aferin kızım," dedi yüzünü Delire'ye dayayıp onun kulağına fısıldarken, bir yandan da atm uzun, kalın boynunu okşuyordu.

At ayakları üzerinde doğruldu, babam da onu şistin yanına götürüp yeniden sırtına atladı. Onun yaşındaki bir adamın böylesine çevik olabilmesini aklım almadı. "Sakın annenin kulağına gitmesin düştüğüm," dedi.

Geçen yaz, Voronka'nın yakınında at binerken sık sık soyunma odası olarak kullandığımız küçük kulübenin yanından geçtik.

Çok geçmeden ağaçsız küçük bir alana geldik, ilkbaharda parlak renkli unutmabeni çiçekleri örtü gibi kaplar orayı. O gün, dolgun *boroviki* mantarları serpiliydi çayırda, pembe saplarının üstünde parlıyorlardı, tepeleri kadife gibiydi, altları da koyu, yumuşacık bir kahverengi. Babam durup atından indi.

"Bir şey mi oldu?" diye sordum, yavaşlarken.

"Tam şuraya," dedi, iki ulu meşenin arasındaki, uzun otların kapladığı bir noktayı kamçısıyla gösterip. "Oraya gömülmek istiyorum."

Gözlerini kısıp bana baktı. Gözlerimi ondan ayırmadan yavaşça başımı salladım. "Peki baba," dedim.

Gülümsedi, yaşlı yüzünden tuhaf bir tatmin duygusu geçti. Ben de gülümsüyordum, aramızda büyük önem taşıyan bir şey geçmişti, bunun farkındaydım.

"Haydi eve gidelim," dedi babam, büyü bozulmuştu. "Bir bardak çay iyi gelecek bana."

Ormandaki o alanda aramızda geçenleri bir daha ağzına almadı, ama ben onun isteğini unutmadım. O ana kadar babamın ölebileceği hiç aklıma gelmemişti.

Zasyeka'nın en ağaçlıklı kısmında, babamın en sevdiği yerde, ormanın dibindeki bir pınara uzanan daracık bir keçiyolu vardır. Berrak sular bir noktada gölcük oluşturmuştur, atlar oradan su içerler. Biz oraya Kurtların Pınarı deriz. Yakındaki tozlu bir tümsekte bir porsuk ailesi krallar gibi yaşar. Birbirine bağlanan tünellerden oluşan bir labirente açılan derin mağaralara sığınırlar. Babam ara sıra en sevdiği köpekleri –Tiulpan ile Tsigan'ı– getirir buraya; onlar porsuklara deli olurlar, onları toprağın altından çıkarmak için çıldırır, tümseği kazırlar.

Babam yazmanın buna benzediğini söyler: İçinden bir porsuk çıkabilir diye umutla toprağı eşeleyip durursun. Ama nadiren çıkar.

Bazen, ilkbaharda, babam öğle yemeğinden sonra odama gelir, "Saşa, benimle bir vejetaryen avına gelmeye ne dersin?" diye

sorar. Babamın gençken Kafkasya'da avlandığı gibi avlanmazdık, oradayken tavşan kaynayan tarlalarda çılgın gibi (kendisi öyle söylerdi) koşarmış, bir günde altmış tanesini öldürürmüş. Babam serkeş gençliğiyle övünmeye bayılır, oysa Duşan Makovitski ya da Sergeyenko gibileri ürküyorlar bu anlattıklarından. Onun hep şimdiki gibi olduğuna inanmak istiyorlar – sanki ahlaklılık, ağır ruhsal çalışmalarla, günah içinde yaşamanın verdiği acılarla değil de doğumda edinilen bir erdemmiş gibi.

Katran kokan kalın bataklık çizmelerimizi giyer, yola koyulurduk, onun peşine takılıp meyve bahçesinde koşar, Çapiş'e ve daha da ötesine, Zasyeka'nın mavi gölgelerine girerdim. Çukurların gölgede kalan kenarlarına yapışan çamurlu ve katılaşmış kar hâlâ dururdu. Ağaçlar çıplaktı, ama sürgün vermiş olurlardı, orman soluk bir mor tona bürünürdü. Sonunda ağaçsız bir alana adım atardık.

"Sesini çıkarma," derdi babam, parmağını dudaklarına götürerek.

Bir kayanın üzerine oturur, soluk almamaya çalışarak uzun uzun beklerdik. "Orman ol," derdi bana. "Buradaki şeylerin bir parçasısın sen."

Sonra, tam artık o gün bir şey olmayacağını düşünürken babam kalın kaşlarından birini kaldırır ve "Saşa, bak!" derdi.

Yakınımızda, bir çulluğun öksürüğe benzer tuhaf sesini duyardık. Havalanır, tepemizde iri, kesik daireler çizerek döner, sonra kanatlarını çırparak ağaçların tepelerinden geçerdi. O öğleden sonra belki başka hiçbir şey olmayacaktı, ama babam buna aldırmaz görünürdü. Karanlık çökene kadar orada konuşmadan, mutlulukla otururduk.

"Ne kadar tuhaf," derdi babam. "Bir düşün. Avlanmaya ve öldürmeye bayıldığım zamanlar vardı." Hep aynı şeyi söylerdi, ben de hiçbir zaman bir şey söylemezdim.

Geçen ocak ayında Tanya'nın üvey oğlu Dorik Sukotin, bizi ziyaret ettiği sırada kızamık çıkardı. Onu ailenin geri kalanın-

dan ayırıp karantinaya almayı pek istemesek de Remington Odası'nın yanındaki küçük bir odacığa yerleştirdik. Kendini daha iyi hissetmesi için hepimiz deli divane olduk. Doktorların biri geldi biri gitti, itiraz kabul etmeden konuşup kafamızı şişirdiler, ben de çocuğa şekerler ve ateşini düşürmek için serin içecekler taşıdım. Her gece ona çocuklar için yazılmış bir ansiklopediyi okudum. Tanrı'ya şükür iyileşti Dorik, ama çok geçmeden benim karnımın üzerinde kırmızı lekeler belirdi. Sonra da sırtıma ve kollarıma yayıldı. Arkasından da öksürürken kan tükürmeye başladım.

Kız kardeşim Maşa'nın bir hastalık sonucu aramızdan nasıl çabucak ayrıldığını hatırlayan babam benim için kaygılanmaya başladı. Her gece büyük, teneke bir fincanda su getirirdi bana, buruşuk elleri titrerdi. Su ağzımdan dökülür, çenemden aşağı akardı, ama ben onun sevgili, tatlı elini öpücüklere boğardım. O da hıçkırırdı, elimi tutup sakalına bastırırdı.

Varvara Mihailovna yanımdan hemen hemen hiç ayrılmazdı. Onun tatlı, yuvarlak yüzü ve kestane renkli bukleleri içimi rahatlatırdı. Babam odadan çıkınca Varvara yatağa tırmanır, bana sarılır, yanağını yanağıma sürter, hastalığımın ona bulaşacağından korkmadan iyice sokulurdu.

Yakın arkadaş olmuştuk onunla. Birkaç yıl önce Moskova'da tanışmış ama birbirimizi pek görmemiştik. Mektuplarımız gitgide daha uzun, daha samimi olmuş, sonunda gelip bizimle yaşaması için annemi ikna etmiştim. Yasnaya Polyana'da sekreterlik işlerine hep ihtiyaç vardır, Varvara da daktilo yazıp dikte alabiliyor.

Geleli birkaç ay oldu, birbirimizi sevmeye başladık, İsa'nın saf aşkıyla. Bütün korkularımızı, bütün umutlarımızı paylaşıyoruz. Dokunuyoruz: Ellerimize, çenelerimize. Birbirimize seslenip yanıt veriyoruz, gerçek sevginin akışında coşuyoruz.

Şimdi mart geldi, hava beklenti dolu. Dışarıdaki kara vuran parlak öğleüstü güneşine bakmak neredeyse olanaksız, camlara arsızca düşüyor, evin içini kalın ışık sütunlarıyla dolduruyor.

Evimizin kapısına uzanan toprak yolun iki yanındaki buz, yanlarından erimeye başlamış.

Sabahları öksürürken kan kussam da kendimi artık daha iyi hissediyorum. Kızamığım geçti, ama Doktor Makovitski bu hastalığın hayaletini büyüttü. Bu ise babamı kaygılandırıyor –aslında dehşete düşürüyor. Ama annem Doktor Makovitski'ye güvenmiyor, aslında tam bir inat onunki; Moskova'dan doktor getirtmekte ısrarlı. O doktorlar ciğerlerim için Kırım'da en az iki ay kalmamı istiyorlar. Dün gece Varvara Mihailovna alnıma nemli bir bezi bastırırken ona bu olasılıktan söz ettim.

"Eğer gidersem," dedim, "babam yalnız kalır, annem de onu yer bitirir. Ben olmazsam mahvolur o. Kim korur onu?"

"Doktor Makovitski var."

"Annem ondan korkmuyor. Küçük çocuk muamelesi yapıyor ona. Annem bütün evi eline geçirir. Kim bilir ne zararlar..."

"Baban başının çaresine bakabilir Saşa, kontrolü senin sandığından daha fazla elinde tutuyor bu evde. Bu konuda şansı olmayan, annen."

Saçmaydı bu dediği ama fazla uzatmadım, Varvara'nın ensemle omuzlarımı ovabilmesi için yüzüstü döndüm.

"Korkuyorum, Varvara," dedim.

"Neden?"

"Ben gidersem babamı bir daha görmeyebilirim. O kadar zayıf ki."

"Lev Nikolayeviç kaç yıldır zayıf. Ama eski topraktır o."

Varvara saçmaladığıma dair ağzının içinde bir şeyler geveleyerek eğildi, çenesini ensemin çukuruna dayadı. Sıcak soluğunu, düzenli soluk alıp verişini tenimde hissedebiliyordum. Bunu her gece yapar olduk, baş başa geçirdiğimiz bu sakin anların tadını çıkarıyoruz. Ara sıra birlikte İncil'den bir bölüm okuyoruz ya da Budistlerin kutsal kitabından bir parça. Ricam üzerine Bulgakov bize Avrupalı büyük düşünürlerden ve şairlerden listelediği alıntıların bir kopyasını verdi, bunları yüksek sesle okuyoruz.

Leconte de Lisle'yi ve Sully Prudhomme'yu düşünürken uyuyakalıyorum, Karadeniz'de ılık, güneyin vurduğu bir teras düşlüyorum, Varvara ile saatlerce oturup roman okuyoruz, portakal yiyoruz ve çay içiyoruz.

Ama babamın benim desteğime büyük ihtiyaç duyduğu belliyken onu bırakıp gitmekten nefret ediyorum. Benim burada olduğumu, anneme karşı kalkan görevi göreceğimi hissetmeye ihtiyacı var.

Babam yaşlı, evet, ama pek çok projesini iyi götürüyor. 'Hodinka' var, bir hikâye ve 'Hayat Tarzı'na yazdığı giriş. Hiç durmadan mektup da yazıyor. Bunlarla neden uğraştığını bilmiyorum. İyi ki Bulgakov'la Varvara var, her gece geç saatlere kadar daktilo yazarak yardımcı oluyorlar ona.

Bu sabah babam odama geldi, beyazlar giymişti. Rahip gibi.

"Tatlım, az önce annenle konuştum, senin bir an önce Kırım'a gitmene karar verdik. Sana eşlik etmesi için yanına Varvara Mihailovna'yı alabilirsin."

"Gitmemi istiyor musun?"

Cılız kollarıyla bana sarıldı ve beni kaybetmemek için her şeyini feda edeceğini, ama sağlığımı korumam için gitmem gerektiğini söyledi. Kendisi için kaygılanmamamı, zaten kısa süreliğine gideceğimi de ekledi.

"Göz açıp kapatıncaya kadar yaz gelecek," dedi. "Yakında Voronka'da yüzmeye başlarız – her zamanki gibi."

Ben döner dönmez birlikte vejetaryen bir ava çıkacağımızı vaat etti bana. Göz kırptı, öpüştük ama gözlerine yaşlar dolmuştu. Babam üç ay sonra benim için sadece yakıcı bir hüzün duygusu olarak mı var olacak diye düşündüm, komodinimin üzerinde bir fotoğraf imgesi, bir dizi kitap, boş bir oda olarak.

14
Sofya Andreyevna

Yasnaya Polyana'dan hoşlanmıyor değilim. Buradan ayrılmak isteseydim yarım yüzyıldan fazla kalır mıydım? Yasnaya Polyana bir zamanlar harikaymış – Lyovoçka'nın büyükbabası olan ihtiyar Kont Volkonski'nin zamanında. *O günlerdeki* ev tam bana göreymiş. Ama Lyovoçka kumarda kaybetmiş onu. Kanatlardan biri, köylülerin çocukları için okul olmuş, Rousseau'nun saçma sapan teorilerini uygulamaya koymak için bir girişim. Kutsal kitaplarda dendiği gibi insan kalbi doğal olarak şer doludur. Ben öteki kanatta yaşamayı istedim. Çıplaktı orası, zemini budaklı çamla karışık cilalı meşedendi, halı yoktu. Tarlalardan vuran sert ışığı yumuşatacak perdeler asılı değildi pencerelerde. Ünlü bir aile büyüğünün garip portresi dışında beyaz duvarlarda bir tek süs yoktu. Birkaç günlük kocam beni kulübeye benzeyen yatak odasına götürdü, içeride ne gardırop vardı ne de şifoniyer. Acınası sertlikteki yatak, içi sıkıştırılmış saman dolu bir şilteden başka bir şey değildi, Lyovoçka eskiden büyükbabasına ait olan bir kırmızı deri yastığı kullanmamızda ısrar ediyordu. Ayaklarım üşümesin diye keçe terliklerle yatmam gerekiyordu, ya da köylü kadınların giydiği türden bir çift hasır pabuç edinmem!

Hayatımın en zor haftasını geçirmiştim. Lyovoçka, Kremlin'deki kilisede yapılacak düğün törenine bir saat geç geldi; mazereti de temiz bir gömlek bulamamış olmasıydı!

Başından sonuna kadar alıklar gibi ağladığım törenin ardından herkesle vedalaştık ve geleceğimize adım attık. At arabasıyla Moskova'nın dışındaki Birulyevo adlı küçük köye gittik, orada bir handa kaldık. Lyovoçka kuduz köpek gibiydi, ama günlüklerini okuduktan sonra bekliyordum bunu. O günlükleri

bana neden verdiğini anlamam için aradan yıllar geçmesi gerekti. Lyovoçka'nın istediği bir okurdu, bir eş değil. Kendini onun diline, onun görüşüne adayacak biri. Şimdi de başka okurlar istiyor: Çertkov, Saşa, Bulgakov, Duşan Makovitski. Demek ki ben işe yaramıyorum.

Kendimi şimdi de, eylül sonunun sıcak, tozlu bir gününde, Yasnaya Polyana'nın ana kapısından girdiğimiz günkü kadar, kırk sekiz yıl önceki kadar umutsuz hissediyorum. Ter içindeydim, o özel gün için giydiğim mavi ipek elbise fazla kalındı. Pörsümüş ve karamsar Toinette teyze, elinde bir ikonla kapının önündeki verandada duruyordu. Gözlerindeki buz gibi kış, hoş geldin deyişine ters düşüyordu.

"Istırap çekmeye hazırlanıyor," diye fısıldadı Lyovoçka kulağıma. İkonun önünde diz çöktüm, öptüm ve herkesi kibarca selamladım. Sergey Nikolayeviç üzerinde bayat ekmek ve tuz bulunan bir tepsiyi dolaştırdı. İçeriye girmeye can atıyordum, orası serindi. Ön taraftaki salonda karşı karşıya oturduk, antika semaverden çay dağıtıldı. Ilıktı ve yanık metal tadındaydı.

"Seni karşılamaktan zevk duyuyoruz," dedi Sergey. Soluğu kesilmiş gibiydi, kardeşinin yeni karısının karşısında son derece rahatsız görünüyordu, oysa çok geçmeden kardeşim Tanya'ya âşık olacaktı. Toinette teyze başını salladı, bin yaşında görünüyordu. Mutfağın arka tarafında yaşamakta olan üç hizmetkâra teker teker tanıtıldım. O büyüklükte bir evde sadece üç hizmetkâr!

O gece, hayvansal bir sevişmenin ardından Lyovoçka horlayarak uyumaya başladı, ama ben uyanık kaldım, sinirlerim bozulmuştu, ne yaptım ben, diye düşünüyordum. Lyovoçka gece yarısı uyandı ve "O değil! O değil!" diye haykırdı.

"Sevgilim," dedim, onu sarsarak. "Ne oldu, söylesene!"

"Rüya görmüş olmalıyım."

"Beni mi gördün?"

"Hayır."

"Ne peki?"

"Rüyalarımı anlatmak zorunda mıyım? Evlilik senin için bu anlama mı geliyor?"

Özür diledim, kollarımda tekrar uyuyakaldı. Ama şimdi biliyorum ki, evet, evlilik budur. Ya da buna benzer bir şey olmalıdır.

İlk baştaki o yalnız yıllarda durmadan annemi düşünüyordum, onun ilk evlilik yıllarının nasıl geçtiğini merak ediyordum. Evliliği kusursuz değildi. Babam flörtçünün biriydi, bu da hayatı zorlaştırıyordu. Annemin de kusurları yok değildi. Lyovoçka'dan, annemin Turgenyev'le cilveleştiğini öğrendim, sevgililermiş. Nasıl da edebi bir aileye dönüştük!

Annem babamla tanıştığında on beşindeymiş. Ailesinin Tula'daki kır evinde haftalardır hasta yatıyormuş. Nereden kaynaklandığı bilinmeyen bir ateşle yanıyormuş, teşhis de pek iyi değilmiş. Çaresiz kalan babası Moskovalı genç bir doktora başvurmuş, Dr. Andrey Behrs'e, bu adam daha otuz üç yaşındayken sarayda kendisine ün edinmiş. Bu yakışıklı genç doktor, yakındaki Orel bölgesinde yazlık bir evi olan Turgenyev'in arkadaşıymış.

Babam, Lyubov Aleksandrovna'yı görür görmez ona tutulu vermiş. Onun beyaz teni ve kara gözleri, kara saçları ve açık, geniş alnı onu kendine tutsak etmiş. Tam bir ay annemin başucundan ayrılmamış, ateşi çıktığı geceler onunla birlikte sabahlamış. Kibar tavrı büyükbabam Aleksandr İslenyev'i etkilemiş, ama doktorun sözüm ona mesleki ziyaretinin sonunda kızı onunla evlenmek istediğini söylediğinde bozulmuş.

"Aman Tanrım, senden on sekiz yaş büyük o!" demiş.

"Onu seviyorum!" diye kestirip atmış kızı.

"Olamaz!" diye bağırmış annesi. "Ölümün eşiğinden döndün. Böyle bir karar alacak durumda değilsin." Kızı için daha büyük planları varmış onun. Bir doktor –ne de olsa– bir centilmen sayılmazmış.

Ailede en çok dehşete düşen büyük-büyükannemmiş, "Lyubov'un bir müzisyenle evlenmesini –ya da ölmesini– yeğlerim!" demiş.

Nezaketsiz denebilecek büyükannem Doktor Behrs'in Rus bile olmadığına işaret etmiş, Alman'mış. "Yahudi bile olabilir," diye fısıldamış torununun kulağına.

Annem, kendisinden bekleneceği üzere, boyun eğmemiş. Bir şeye karar verince tartışmanın bitmiş olduğunu ailesi bilirmiş, ya da bilmesi gerekirmiş.

Annemin evliliğinde neyin ters gittiğini bilmiyorum, neden İvan Turgenyev'le ilişkiye girdiğini de, ki o da annemin kalbini kırmış.

"Turgenyev alçağın, züppenin tekiydi," der Lyovoçka, sık sık. "Romanlarını çok sıkıcı buluyorum. Rusça yazılmış Fransız romanları onlar." Bir yazarın başarılı olması yetmez; arkadaşlarının başarısız olması gerekir.

Artık annemle babamın evliliği konusunda rahat konuşuyorum, ama ne kadar mutsuz olduklarını keşfetmek acı verdi bana. En azından Yasnaya Polyana'da yalnız geçirdiğim ilk aylar boyunca onların mutluluk destanı keyfimin yerine gelmesine yardımcı ve destek oluyordu. Onların ortak hayatlarının hikâyesini biliyordum ve bunu kendime durmadan hatırlatıyordum.

Şimdi o hikâye bile terk etti beni.

15
L.N.

İ.İ. Perper'e mektup

10 Mart 1910

Almancadan, *Hıristiyan Uygarlığının Korkunç Olayları* başlığıyla çevrilmiş bir kitap var. Yıllarca Alman üniversitelerinde okumuş olan bir Tibetli lama tarafından hazırlanmış. Kitabın adı kendi kendini açıklıyor. Bu kitabın gerçek bir Budist tarafından mı yoksa Montesquieu'nün ünlü kitabı *İran Mektupları*'nda olduğu gibi bu biçimi geleneksel olduğu için kullanan biri tarafından mı yazıldığını bilemiyorum. Her ne olursa olsun, kitap büyüleyici ve eğitici.

Son zamanlarda Budizm geçmişte sırtına bir yük gibi binen katmanlardan giderek kurtuldu, aynı zamanda Hıristiyan dünyası da onun asıl özünü anlamaya başladı. Hem Avrupa'da hem de Amerika'da Hıristiyanlıktan Budizme dönen insanların sayısı da artıyor.

Öğretisindeki felsefi derinlik bir yana, ki Schopenhauer bunu çok güzel açıklar, bu öğretinin ahlaki temeli beni özellikle etkiliyor. Budizmde beş temel kural seçiyorum:

1. Hiçbir canlıyı kasten öldürme
2. Başkalarına ait olanı çalma
3. Cinsel arzularına boyun eğme
4. Gerçeği söyle
5. Alkol ya da sigaraya esir olma

İnsanlar bu kuralları bilselerdi ve en azından bazı harici ritüelleri yerine getirme gereği kadar bağlayıcı bulsalardı, dünyada

ne büyük bir değişiklik olabileceğini düşünmekten kendimi alamıyorum.

V.G. Korolenko'ya mektup

26-27 Mart 1910

Senin ölüm cezası üzerine yazdığın denemeni okuyan birini dinledim az önce. Ne kadar çabalasam da kendimi tutamadım, dinlerken gözyaşı dökmekle kalmadım, hıçkırarak ağladım da. Bu makaleyi yazdığın için sana teşekkürlerimi ve sevgimi nasıl açıklayabileceğimi bilemiyorum, ifaden, düşüncelerin ve –olağanüstü– duyguların muhteşem.

Bu makale yeniden basılmalı ve milyonlarca kopyası dağıtılmalı. Duma'daki konuşmaların, broşürlerin, tiyatro oyunlarının ya da romanların etkisi bunun binde biri kadar bile olamaz.

Deliliğimizin kurbanlarının katlandığı acılar karşısında çok güçlü bir merhamet duygusu uyandırdığı için büyük etkisi olabilirdi yazının; suçları ne olursa olsun insanın içinden onları bağışlamak geliyor ve (ne kadar istesek de) onların çektiği ıstıraba sebep olanları bağışlayamıyor insan. Senin yazın, bu korkunç şeyleri yapanların pervasız cehaleti ve yapılanların boşunalığı karşısında insanın ağzının açık kalmasına neden oluyor, çünkü senin de gösterdiğin gibi ölüm cezasının etkisi amaçlananın tersi oluyor. Bunun dışında, yazın bir başka duygunun daha doğmasına neden olacak, benim büyük ölçüde tattığım bir duygumun –bir acıma duygusu, sadece öldürülenlere değil, ama aynı zamanda kandırılan, oyuna getirilen o basit insanlara– ne yaptıklarının bilincine varmaksızın böyle şeyleri yapan nöbetçiler, gardiyanlar, cellatlar ve askerlere.

Yüreğime su serpen bir gerçek var, seninki gibi bir yazı, kandırılmayan ya da başka yollara saptırılmayan pek çok okuru birleştirecektir. Onları tek bir iyilik ve gerçek ideali birleştirecektir ve düşmanları ne yapmaya çalışırsa çalışsın bu ideal her zamankinden daha da çok parlıyor.

16
Bulgakov

Erken uyandım, beni uyandıran, yatak odamın kapısının önünde ayaklarını sürüyerek yürüyen biriydi sanki. Sergeyenko doğuştan kuşkucudur, bu yüzden kapımın önünde sinip beklemesi beni hiç şaşırtmaz. Maşa'yla benim aramda yakın bir dostluk kurulmuş olduğunun farkında artık. Telyatinki'deki yemeklerde, yemek odasındaki çam ağacından yapılma dar masada yan yana oturuyoruz, bu da kuşku uyandırmak için yeterli. Telyatinki'de yasaklanan bir şey yok, ama sözlü ve göz ardı edilemeyecek kurallar var.

"Herkes vicdanıyla ve Tanrı'yla baş başadır," dedi Sergeyenko bir sabah kahvaltıda. Konuşurken benim yüzüme bakmaya cesaret edememişti.

Nisan güneşinin ıslak çimlerde parladığı ve gökyüzünün buz mavisi olduğu bir gün, Sergeyenko'ya, "Güzel bir gün, Lev Petroviç!" dedim.

"Haklısın," dedi. "Ama bedelini ödeyeceğiz."

Yine bir gece yatmadan önce ona, "Sabah görüşürüz, Lev Petroviç," dedim.

Bıkkınca baktı bana ve "Yarına çıkarsak," dedi.

Telyatinki'deki genel durgunluk havası Maşa ile benim aramda şaka konusu olmuştu. Ötekilerin yanında Sergeyenko'yu kızdırıyor, hayatın anlamı üzerine kötü sorular soruyor, Buda'nın ya da La Rochefoucauld'nun söylediği bir söz hakkındaki düşüncelerini öğrenmek istiyorduk, ama bu kızdırmalarımız bazen ters tepiyordu. Sergeyenko saatlerce doğaçlama nutuk atabilir.

Bencil insanların bu kadar bilinçsiz olabilmeleri beni şaşırtıyor. Söyledikleri her şeyin kendilerinin olduğu kadar başkalarının da ilgisini çekeceğini varsayıyorlar. Seyircisini dikkate alma

konusunda, büyük adamlar arasında Lev Nikolayeviç'in benzeri olduğunu sanmıyorum. Aklındakileri söyler ama gereksiz yere ayrıntılar üzerinde durmaz ya da konuyu saptırmaz. Yaşlı adamlar gibi durmadan söylediklerini tekrarlamaz ya da sürekli geçmişten söz etmez.

Sorulduğunda fikrini serbestçe söyler. Geçen hafta yazarlığı konusunda öğüt almak üzere Yasnaya Polyana'ya gelen bir genç adama, yazdığı hikâyenin hiç değeri olmadığını söylediğini duydum. Genç adama bir meslek öğrenmesini söyledi, örneğin marangozluk olabilirdi. Zavallı adam dehşete kapıldı ama böylesine bir dürüstlükle karşılaştığı için de minnettar oldu.

Maşa'yla ben ortak düşmanımıza karşı birleştik: Sergeyenko'ya. Ama ocağın yanında dururken, Maşa'nın ağzına bir kaşık dolusu yulaf lapası sokmaya çalıştığım sırada aramızda hâlâ bir engel bulunduğunu fark ettim. Bulaşık yıkama sırası bendeydi, o da bana yardım ediyordu.

"Yapma lütfen!" dedi.

"Ne oldu?"

"Seninle öyle bir ilişkiye girmek istemiyorum. Ben senin... arkadaşın olmak istiyorum."

Arkadaşım. Elbette arkadaşıyım onun. Bunun anlamı neydi? Tula'ya bir gönül ilişkisine girmek için gelmemiştim ki. Çalışmak için, Lev Nikolayeviç'e yardım etmek için buradayım. Ya da ben kendime böyle söylüyorum.

"Bütün gün yok musun?" diye sordu.

"Bilmiyorum. Bu sorunun anlamı ne?"

"Anlamı, bütün gün olup olmayacağını bilmek istemem. Neden her şeyin bir *anlamı* olması gerekiyor ki?"

"Herhalde bugün çaya kalmam. Lev Nikolayeviç'in bana herhangi bir şey için ihtiyacı olmazsa kalmam."

Yürüyüş yaptıktan ya da at bindikten sonra, akşam yemeğinden önce genellikle bir-iki saat çalışır. Aslında kalmam

gerekmiyor, ama benimle konuşmak isterse diye orada bulunmak hoşuma gidiyor. Geçen haftalarda hep erken çıktım. Olabildiğince çabuk dönmek istiyorum Telyatinki'ye, ama bunun Maşa yüzünden olduğunu –bugüne kadar– kendime itiraf etmekten kaçınmıştım.

Maşa yanımdan uzaklaştı, eline bir kitap alıp mutfak masasının başına oturdu. Onu anlayamıyordum.

Veda etmeden ayrıldım oradan ve Yasnaya Polyana'ya yaklaşırken öfkeli olduğumu fark ettim. Ama neden? Öfkelenmeye hakkım yoktu. Hiç yoktu.

Yasnaya Polyana'ya vardığımda Lev Nikolayeviç evin yan tarafındaki terastaydı, Sofya Andreyevna'nın Moskova'dan getirdiği ünlü fotoğrafçılar Şerer ile Nabgolts'a poz veriyordu. Sofya Andreyevna, Tolstoy'un *Toplu Eserler*'inin on ikinci baskısını hazırlıyordu ve ön sayfada kullanmak için yeni bir fotoğraf istiyordu. Sağa sola talimat yağdırırken onu seyrettim, fotoğrafçıları bir o yana bir bu yana koşturuyordu. Lev Nikolayeviç bütün bu gurur kırıcı davranışlara pantolonunun paçaları kıvrılan bir öğrenci gibi katlanıyordu.

Sonra Remington Odası'na geldi, ben Saşa'nın yerini almıştım orada.

"Yorgun görünüyorsun, Lev Nikolayeviç," dedim.

Gözleri yuvalarına kaçmıştı, cildi de sararmış, kâğıt gibi buruşmuştu. İnce, mavi birer çizgiyi andıran dudakları yanıma otururken hafifçe titriyordu.

"İyi uyumadım," dedi. "Resim çekilirken poz vermek hiç hoşuma gitmiyor. Bu sefil ihtiyarın basını besleyecek yeterince fotoğrafı var."

"Sofya Andreyevna yeni baskıya çok seviniyor."

Yüzü gerildi. "Keşke ona karşı daha sert olsaydım. *Çocukluk*'a, avla ilgili o bölümü ekleyeyim diye sinirimi bozuyor. Utanç verici bir bölüm."

"Halkın seveceğini düşünüyor."

"Benim yaşımda popülerlik geçersiz bir şeydir. Öbür Rus yazarlar için örnek oluşturmalıyım. Ben avlanmayı onaylamıyorum, bu yüzden benim yazdıklarımdan av sahneleri çıkarılmalı. En azından hayattayım ve bunu yapabilirim. Ben öldükten sonra kim bilir neler olur."

Lev Nikolayeviç konuşkan bir gününde görünüyordu, daktiloyu bıraktım.

"Biliyor musun, oğlum," dedi, "halkın zihninde devrime benzer bir şey gerçekleşti. Oldukça yeni bir olgu bu. Sanırım Ruslar daha liberal oluyorlar. Birkaç yıl önce herkes avlanmanın hayran olunası ve erkekçe bir uğraş olduğunu düşünürdü. Şimdiyse gericilik sayılıyor. Aynı şey hırsızlığa karşı davranışlar için de geçerli. Köylülerin zengin sınıfların kurbanı olduğu eskiden hiç kimsenin aklına gelmezdi, aslında zenginler kendilerinden daha az şanslı olanlardan çalıyorlardı."

"Mülk, hırsızlıktır," dedim, Proudhon'dan alıntı yaparak.

Onu kışkırttığımı biliyordu, hoşuna gitti. "Valentin Fedoroviç, sen bir alıntılar pınarısın."

Kendisine danışmak için gelen genç yazarı hâlâ aklından çıkarmamıştı, ona çok sert mi davrandım, diye sordu. Öyle davranmadığını söyledim ısrarla.

"Sanata hiç karşı gelmedim," dedi. 'Sanat Nedir?' başlıklı yazısını yayımladığından beri sanat düşmanı diyorlardı ona.

"Aslında tam tersi doğru bunun. Ben sanatı, akılcı bir yaşamın olmazsa olmazı olarak kabul ediyorum. Ama sanatın insan zekâsına katkısı olması gerektiğini düşünüyorum."

Neden böyle devam etmek zorunda hissettiğini bilemiyordum. Onunla aynı fikirdeyim, o da bunu biliyor. Onca Fransız, İngiliz ve –heyhat– Rus yazarın boş ciddiyetsizliği ikimizi de rahatsız ediyor. Belki, pek çok yaşlı adam gibi Lev Nikolayeviç de, yıllarca üzerinde düşünerek edindiği fikirlerini yeni bir ifadeyle sunmaktan hoşlanıyordur.

"Bak, artık pek fazla yazar var. Herkes yazar olmak istiyor,"

dedi, odada dolaşarak. "Bu sabah gelen mektuplara bir bak, örneğin. Yeni yazarlardan gelen üç-dört mektup var. Hepsi de kitaplarının yayımlanmasını istiyor. Ama hayatta olduğu gibi edebiyatta da bir tür iffeti gözetmek gerek. Bir yazar, daha önce yapılmamış bir şeye kalkışmalıdır. 'Güneş parlıyordu, çimen yeşildi' filan diye herkes yazabilir." Sesi duyulmaz oldu.

"*Çocukluk*'u yazarken, benden önce kimsenin çocukluğun şiirselliğini o tarzda betimlememiş olduğuna emindim. Ama tekrarlayayım: Edebiyatta da hayatta olduğu gibi, insan kendisine armağan edilen şeyi çoğaltmalıdır. Sence?"

Başımı salladım. Ne diyebilirdim?

"Bir insan bütün dünyayı kazanıp kendi ruhunu kaybederse ne kazancı olur?" diye sordu Lev Nikolayeviç.

Ben ruhumu kaybetmeye niyetli değilim, diye düşündüm. Karşılığı ne olursa olsun.

Ansızın arkasını dönüp çalışma odasına yöneldi. Düşüncelere dalmıştır diye kendimi avuttum. Onun hayatının geniş bağlamında benim önemim çok küçük. Beni tanımıyor bile. Ben onun hayatına sonundan girdim.

Onun adına yazacağım dokunaklı bir mektup bekliyordu beni, kontun hayatındaki çelişkilere kaygılanarak yazmış olan bir köylüye yanıt. Lev Nikolayeviç şöyle diyordu:

Şu anda sürdürmekte olduğum hayatımdan memnun muyum diye soruyorsun. Değilim. Kesinlikle değilim. Hoşlanmıyorum, çünkü çepeçevre yoksullukla ve yoksunlukla kuşatılmışken ailemle birlikte saçma bir lüks içinde yaşıyorum, bu lüksten sıyrılmaya da halkın ihtiyaçlarını karşılamaya da olanağım yok gibi. Bundan nefret ediyorum. Ama hayatımın takdir ettiğim bir yanı var ki o da gücümün yettiğini yapmaya çalışmam; gücümün yettiğince İsa'nın emirlerini yerine getirmem ve Tanrı'yı ve insanları sevmem. Tanrı'yı sevmek, iyi olanı sevmek ve ona yaklaşmaktır. İnsanları sevmek demek bütün insanları, erkek ve kız

kardeşlerimiz olarak eşit ölçüde sevmektir. Benim amacım bu, sadece bu. Bu idealime, tam olmasa da, adım adım yaklaştığım için umutsuzluğa düşmeyi reddediyorum. Gerçekten, sevinçliyim.

Daktiloya çekmeyi bitirdiğimde, imzasını almak üzere onun çalışma odasına gittim. Kapıyı tıklatıp yanıt almayınca içeri girdim, başını masaya dayamış uyurken buldum onu. Tam öğle saatiydi. Elimi omzuna koydum, uyandığında bulacak şekilde masaya bıraktım mektubu.

Birden başını kaldırdı. "Korkarım ki, çalışma arzumla çalışabilme gücüm birbirine ters orantılı," dedi. "Eskiden, çalışma arzusu duymazdım pek. Ama şimdi, hayatımın sonuna yaklaşırken, bunu frenlemem gerektiğini fark ediyorum."

O gün öğleden sonra, daha canlanmış görünüyordu. Piyanist Goldenweiser pasaklı karısıyla geldi, evdekileri açık saçık fıkraları ve cana yakın haliyle neşelendirdi. Duşan Makovitski hemen çıkıp gitti. Antisemitist tutumu gerçekten çok katı, ama tümüyle mantıksız: Lev Nikolayeviç bunu ona söylemiş.

Sofya Andreyevna, Goldenweiser'den piyano çalmasını rica etti, oysa sadece formalite gereğiydi bu. Çalması istenmeseydi Goldenweiser çok kırılırdı. Bu adam dikkati çekmeye bayılıyor, iyi de çalıyor – Sofya Andreyevna'dan daha iyi çaldığı kesin.

Küçük konser başlamadan oradan sıvışabilmeyi ummuştum ama Lev Nikolayeviç elini omzuma koyup beni salona götürdü. "Gel de dinle," dedi. "Müzik seversin, değil mi?"

Severdim. Moskova'dayken operaya düşkündüm. Çocukluğum ve gençliğim boyunca şan dersleri almıştım, hatta müzik kariyeri yapmayı düşünür olmuştum. Görünüşe göre tek eksiğim yetenekti.

Goldenweiser kendinden geçmişçesine tuşlara eğildi, çenesi tavanı gösteriyordu. Performansı beni etkilemişti, notalar kırışık yüzünde okunurken çatık kaşları gevşeyen Lev Nikolayeviç'e baktım; yanakları içine göçmüştü, beyaz, gür kaşları seğiriyordu.

Gözleri koyulaştı, yeryüzünün görünür yüzeyinde iki oyuk gibiydiler, sonsuzluğa doğru çöküyorlardı. Gözyaşları yanaklarını ıslatıyordu.

Goldenweiser, Chopin'in opus 10, Mi Majör Etüt'ünü çalmayı bitirince Lev Nikolayeviç içini çekti. "Güzel bir müzik eseri hoşuna giderse, onu kendinin bestelediğini hayal edersin," dedi.

"Chopin, bu etüdün en iyi bestelerinden biri olduğuna inanırdı," dedi Goldenweiser. "Sevmeniz beni çok mutlu etti, Lev Nikolayeviç."

"Mars'tan biri gelip bu etüdün beş para etmeyeceğini söyleseydi o adama itiraz ederdim. Ama beni rahatsız eden bir şey var. Sıradan insanlar için anlaşılmaz bir müzik bu." Yine de, toplumsal bir değeri ya da entelektüel içeriği olmasa da bütün sanatlar içinde en çok müziği sevdiğini ekledi.

Öğle sonrasının sert ışığında eve dönerken anızlı tarlalar sarı ve nemliydi, salkımsöğütler yeni yapraklarla donanmıştı. Lev Nikolayeviç'i düşünmekte olduğumu fark ettim. Onu seviyorum, seksen iki yaşında olmasına ve pek fazla ömrü kalmamasına tahammül edemiyorum. Ama böyle bir şeyin beni rahatsız ettiğini bilse hiç hoşlanmaz. Ve elbette rahatsız olması için bir neden de yok. Onun oğlu değilim, hatta yeğeni, hatta eski bir arkadaşı bile değilim. Yine de Tanrı'nın bizi gizemli bir biçimde bir araya getirdiğini, –belki ikimizce de– bilinmeyen nedenlerle birbirimize bağladığını hissediyorum.

Telyatinki'ye vardığımda Maşa yoktu, yokluğu beni huzursuz etti. Öğle sonrasını Sergeyenko ve neşeli ekibiyle geçirme düşüncesi bana heyecan vermedi. Doğruca odama gittim, biraz çalışabilmeyi umuyordum. Ama dikkatimi toplamakta zorlandım, önce Maşa'yı düşündüm, sonra da tükenmekte olan Lev Nikolayeviç'i. Hayat son derece kırılgan göründü gözüme, titreşen bir serap gibiydi.

Aklımı bir kez daha Lev Nikolayeviç'in bana araştırmam için verdiği Çuang Tzu'nun *İç Bölümler*'ine verdim. Şu paragrafa rastladım:

Eski zamanların büyükleri uyurken rüya görmezlerdi. Korkuyla uyanmazlardı. Basit yiyecekler yer, derin soluklar alırlardı. Büyüklerin solukları topuklarından çıkardı, solukları kusmuk gibi gırtlaklarından çıkan bugünün vasat insanlarına benzemezlerdi. Bu insanlar şehvet ve arzuyla dolduklarında kutsal doğaları sığlaşır.

Eski zamanların büyükleri hayatı ya da ölümü sevmek konusunda bir şey bilmezlerdi. Doğarken sevinç duymazlardı. Ölüme giderken ıstırap çekmezlerdi. Tasasızca gelir ve giderlerdi. Hepsi bu kadardı. Verilene sevinir, ama üzerinde düşünmezlerdi.

Ben büyüklerden biri değilim, ama onlara daha çok benzemek için ne yapılması –ya da yapılmaması– gerektiğini anlıyorum. Arzudan da, nefretten de vazgeçmeliyim. Olanlardan, bana verilenden zevk almalıyım. Mücadele etmemeli ya da kendi önemsiz isteklerimi yerine getirmemeliyim.

Yatağın yanında diz çöktüm, hiçbir şey olmamak, hayatı ve ölümü kabul etmek, her ikisini de aşırı sevmemek, kendimi içimden geçen ebedi varlık akıntılarına bırakmak için dua ettim. Ayağa kalktığımda kendimi arınmış ve bir bütün hissettim. Tanrı kendini göstermeden bana dokunmuş gibi yüreğimde yeni bir ruh alevleniyordu. Oda loş bir ışığa bürünmüştü, çıplak duvarlarda kırmızı –neredeyse şeftali rengi– bir ışıltı vardı; hasır iskemleme oturdum ve beyaz badanalı duvarda çırpınan günbatımının yalın rengini seyrettim.

Maşa'nın yüzünün görüntüsü zihnime aktı; akşam yemeği saati yaklaştığından onu aramaya karar verdim.

Odasının kapısı aralıktı, yavaşça tıklattım. Yanıt gelmedi, ben de itip açtım kapıyı.

"Maşa!" diye fısıldadım.

Odada yoktu. Geri dönmeliydim ama komodinin üzerinde bir günlük çarptı gözüme. Birkaç adım ötemdeydi. Kalbim yerinden çıkacak gibiydi, kapıyı kapadım. Güneşin kırmızı topu

pencerenin içindeydi, küçük defterin kabaca kesilmiş sayfalarında oynaşıyordu. Günlük benim adımla açılıyordu.

Valentin Fedoroviç. Yumuşacık sakalı, geceleyin gömleğinin kokusu: Odun isi, yağ. Sanırım basit bir yaratık, dürüst bir yüreği var. Kendini tanımıyor. Büyük olasılıkla gerçek bir Tolstoycu değil, oysa kendini öyle sanıyor. Tıpkı benim gibi. İnsan umutla yaşar.

Defteri elimde güçlükle tutuyordum artık, sayfaları parmaklarım titreyerek çeviriyordum. Kollarımdan akan ter gömleğimin yenlerinden sızıyor, beni ürpertiyordu, o sırada sayfadaki bir satır gözümü aldı: "Onu gerçekten de sevebilirim. O beni sevmiyor."

Seviyorum Maşa! Seviyorum! Bu açıklama kulaklarımda, alnımın ortasında uğulduyordu. Onu sevdiğimi anlamasını nasıl sağlayabilirim?

Günlüğü bulduğum yere bıraktım. İnsan tutkusu yüzünden ahlaksızlığın sınırına itilebilir, Çuang Tzu bu nedenle ondan vazgeçilmesini önermişti.

Bu kadar uzak durmak yeter.

"Valya!"

Maşa'ydı. Günlüğünü tam zamanında yerine koymuştum, ama sanki Maşa onu kucağımda açık bulmuş gibi kıpkırmızı oldum.

"Seni bekliyordum. Odanın kapısı... açıktı."

Bereket benim orada bulunmama aldırmaz görünüyordu. Yanımdan geçerken uzanıp sakalıma dokundu, sonra elindeki paketi yatağın üzerine fırlattı. "Sana yeni bir gömlek dikeceğim, Valya," dedi. "Kasabadan harika bir mavi muslin aldım." Kumaşı açtı, yatakta onun yanına oturdum. İpekmişçesine dokunduk o kaba kumaşa.

Keyfi çok yerindeydi, kasabada gördüklerini, okuduklarını,

öğleden sonra Sergeyenko ile Amerikalı sosyalist Henry George ve önerdiği tek vergi sistemi –Lev Nikolayeviç'in George'a hayranlık duyduğunu ve onunla yazıştığını keşfettiğinden beri Sergeyenko'nun en sevdiği konu olmuştu bu– üzerine konuşmasını anlatıyordu.

"Henry George'u hiç okumadım," dedim.

"O zaman sen gerçekten bakirsin," dedi.

Yine kızardım. Maşa bakirliğim konusunda beni kızdırmayı hep beceriyor. Bense bunu mesele yapmadım hiç. Yüreğimde cinsel birleşmeyi defalarca yaşadım. Şimdi umudum kalp temizliğinde, zihin ve vicdan temizliğinde.

O gece akşam yemeği sırasında ve daha sonra salonda her zamanki gibi sohbet ederken dikkatimi zor topladım.

"İyi misiniz siz Valentin Fedoroviç?" diye sordu Sergeyenko, elini koluma koyarak, ben tam yatmaya giderken.

"Biraz başım ağrıyor, Lev Petroviç. Önemli bir şey yok."

"Kendinize iyi bakın, oğlum. Lev Nikolayeviç'le harika bir iş çıkarıyorsunuz. Çertkov'a böyle söylemiş, o da benden bunu size iletmemi istedi."

"Onur duyduğumu söyleyin Vladimir Grigoreviç'e."

"Söylerim. Ama şunu da iletmemi istedi: Tuttuğunuz günlükler onun istediği kadar ayrıntılı değilmiş. Böyle uzakta tutulmanın ona zor geldiğini unutmamalısınız. Ayrıntıları öğrenmek ihtiyacında."

"Daha çok çabalarım," dedim, oysa kendimi samimiyetsiz hissediyordum. Tolstoy ve ailesine casusluk yapmak doğru bir iş değil, bu yüzden bir şeyler uydurmaya, Çertkov'un defterlerini Tolstoycu düşüncenin çeşitli yönleri hakkında fikir ürettiğim uzun, sıkıcı paragraflarla doldurmaya başlamıştım.

Yatağıma giderken bir fincan ıhlamur aldım, masanın üzerindeki gaz lambasının ışığında saatlerce geceliğimle oturdum. Çuang Tzu'nun *İç Bölümler*'ini incelemeyi sürdürdüm, paragrafları kırmızı kalemle işaretledim. Bir ara uyuyakalmış olmalıyım.

Yalnız olmadığımı fark ettiğimde saat gece yarısını geçmişti. Rüya mı görüyordum?

"Maşa!"

Parmağını dudaklarına götürdü. Gaz lambasını söndürmemiştim, lambanın sarı ışığında yüzü titreşiyordu. Kısa saçları ortadan ayrılmış, başının iki yanından dümdüz aşağı sarkıyordu. Mısır püskülü gibi sapsarıydı. Yüzünün ovali çok sevimliydi, yatakta üzerime eğilirken gözlerini hiç kırpmadı. Zorlukla soluk alıyordum.

"Maşa."

Kalçalarımın üzerine oturdu, dizlerini ayırıp bacaklarımın iki yanına koydu. Dizleri şilteye gömüldü. Yavaşça öne eğildi. Kendinden geçmiş gibiydi. Uyurgezer gibi. Rüya görür gibi.

Ondan korkuyordum. Neler oluyordu? Ellerimi dar omuzlarına koydum, avuçlarımın içine hapsettim onları. Maşa'yı orada öyle tutarken, neredeyse iterken, ama itmek istemezken, sanki alev almış gibiydi omuzları. Şu anda yaşadığımdan daha fazlasını dileyemezdim. Bir rüyaydı, ama hiç uyanmak istemediğim bir rüya.

Üstümde tuhaf, kasılırcasına bir kendine güvenle hareket ederken öyle telaşsızdı ki. Bir gölgeydi, ama açıkça görülebilen bir gölge. Birden yüzünü yüzüme yaklaştırdı, dudakları dudaklarıma değdi. Ağızlarımız birbiri için açıldı, dillerimiz uzandı, birbirini yokladı. Birbirine değen dişlerimiz buz parçacıkları gibi tıkırdadı.

Onun kokusunu içime çektim, tadını almıştım o kokunun. Sırtında, ensesinde, omuzlarında nemli parmaklarımla daireler çizdim. Artık öyle incecik görünüyordu ki, bir fanteziydi, bir sukuba.[1]

Yeniden doğrulup oturması ve geceliğini yukarı sıyırıp çıplak karnını, kalçalarını ortaya çıkarması beni şaşırtmamalıydı ama şaşırttı. Benim geceliğimi de sıyırdı, eliyle beni sıkı sıkı kavradı. Başımı yana çevirdim, öyle müthiş bir zevk alıyordum ki, neredeyse acı çekiyordum.

1 Geceleri erkeklerin rüyalarına girip onlarla cinsel ilişkide bulunan dişi şeytan. (ç.n.)

"Böyle iyi mi Valya?"

Garip bir içtenlikle baktı bana, tam önümde havada asılı gibi duruyor, eski zamanlardan kalma bir heykel gibi hareketsiz ve güzel görünüyordu. Ona bakmak bana keder veriyordu.

Başımla evetledim, o da yavaşça ama bastırarak öne doğru kaydı, beni kolayca içine aldı.

Beni yumuşak, beyaz kalçalarının arasına alırken öyle ılık, öyle ıslaktı ki. Şaşırtıcı bir kendinden eminlikle öne, arkaya sallandı. Ağır, düzgün bir ritimle yaklaşıp uzaklaştı. Ben çok çabuk gelince bütün bedenimin kutsal bir yerin içine çekilmiş olduğunu, canlı, belirgin bir ruhun içime dolduğunu hissettim, benim de onu doldurduğum gibi. Valya ile Maşa, kısa süreliğine de olsa, ikisinin toplamından daha fazla bir şey olmuşlardı. Bir bütün olmuştum, Plotinus ile Porphyri'nin söyledikleri ünlü mutluluk durumu gibi bir şeydi.

Maşa üzerimde ağırlığını vererek yatıyordu, ağır ve derin soluklar alıyordu. Sonra yanıma kıvrıldı. Yatak dar, ama bizim fazla yere ihtiyacımız yoktu.

Uyandığımda o hâlâ uyuyordu, sarı saçları yastığa dağılmıştı, perdelerden güneş ışığı sızıyordu. Pencerenin yanındaki karaağaçta öten kuşları duyuyordum, Kırım'dan yeni gelmiş olmalıydılar. Ya da Afrika'dan ya da Siyam'dan. Onlar etrafta cıvıldaşınca ben de gülmeye başladım.

"Neye gülüyorsun Valya?"

"Kuşlara," dedim.

"Kuşlar seni hep güldürür mü?"

"Sadece sen yanımdayken Maşa. Ve az önce seviştik seninle."

Olabildiğince sokuldum ona, çıplak kalçalarımız birbirine bastırdı, karınlarımız değdi ve hayatımın bir daha asla eskisi gibi olamayacağını anladım.

17
L.N.

George Bernard Shaw'a mektup

Yasnaya Polyana, 9 Mayıs 1910

Sevgili Bernard Shaw,

Blanco Posnet'in Ortaya Çıkması adlı oyununuzu ve eğlenceli mektubunuzu aldım. Zevkle okudum. Yazdıklarınızı ben de benimsiyorum.

Dürüstlük dersi vermenin insanları genellikle pek etkilemediği ve gençlerin, dürüstlüğün aksi olan şeyleri övgüye değer buldukları konusundaki görüşünüze katılıyorum. Ama bu dediğimden, ders vermenin gereksiz olduğu sonucu çıkarılmamalı. Başarısızlığın nedeni, ders verenlerin verdikleri derse kendilerinin uymamaları, yani ikiyüzlü olmalarıdır.

Aynı zamanda teolojim dediğiniz şeyle de hemfikir olamam. Çağımızda düşünen hiç kimsenin inanmadığı ya da inanamayacağı şeyle siz mücadele ediyorsunuz, yani Tanrı-Yaradan'la. Yine de sizin kavrayabileceğiniz kesin amaçları olan bir Tanrı'yı tanır görünüyorsunuz. 'Benim düşünceme göre,' diye yazıyorsunuz, 'Tanrı'nın, her doğumda bir öncekinden daha iyi bir insan yapma çabasında kendini sürekli aşmaya çalıştığını tasavvur etmediğimiz sürece, sadece sınırsız güce sahip, kendini beğenmiş birini tasavvur ediyoruz demektir.'

Tanrı ile şer hakkında öteki söylediklerinize gelince, sizin *İnsan ve Üstün İnsan*'ınız hakkındaki sözlerimi tekrar edeceğim, yazdığınız gibi, yani Tanrı ve şer konusundaki sorun, şaka konusu yapılmayacak kadar önemlidir. Bu yüzden, mektubunuzun

sonundaki sözlerinizden çok üzücü bir izlenim edindiğimi söylemem gerek: 'Dünya, Tanrı'nın şakalarından biri olsa, onu kötü bir şaka yerine iyi bir şaka yapmak için daha az mı çabalardınız?'

18
Dr. Makovitski

Dün, Tula'ya yeni yüzyıl geldi.

İnsanın kırsal hayatta beklediği huzuru mahveden Moskova-Orel otomobil yarışından söz ediyorum. O korkunç makineler –aksıran tıksıran, kıçlarından öbek öbek dumanlar savuran siyah, çirkin şeyler– biz pırıl pırıl sabah güneşi altında Kiev yolunda yürürken yanımızdan hızla geçtiler.

Sürücüler Tolstoy'u tanıdılar, zaten, bembeyaz sakalı ve çalı gibi kaşlarıyla bastonuna dayanarak yürürken tanınmayacak gibi değildi. Şöhret insana kene gibi yapışıp ondan beslenirse, özsuyunu emerse bu sorunla baş etmek gerekiyor – bu ürkütücü durumla hiç yüz yüze gelmeyeceğim için mutluyum.

İnce, güleç yüzlü, kara bıyıklı, İtalyanlara benzeyen genç adamlar Tolstoy'a seslenip kasketlerini salladılar, otomobillerden biri de takır tukur gelip yanımızda durdu, ürken Lev Nikolayeviç onaylamadığını gösterircesine başını iki yana salladı. Sürücü, özür mahiyetinde bizi arabasına bakmaya davet etti. Lev Nikolayeviç pek meraklıdır. Otomobilin mekanizmasına bakarken ve kocaman parmağıyla kollardan birine bir fiske vururken, hatta fazla meraklı diye düşündüm. Kapkara makine sarsıldı ve tükürükler saçtı, kara, borumsu bağırsaklardan, parlak pistonlardan, dönen kayışlar ve fanlardan oluşan bir karmaşaydı.

"Yarışta şansınız açık olsun," dedi Lev Nikolayeviç, sürücüye eğilip selam verirken, adam da aptal aptal sırıttı, yerlere kadar eğildi.

"Sizinle tanışmak bizim için onurdur, Ekselansları," dedi. "Gazetelerde sizin hakkınızda yazılanları okudum."

Lev Nikolayeviç içini çekti.

Bulgakov da yanımızdaydı, her zamanki gibi huşu içindeydi, Lev Nikolayeviç ondan hoşlanıyora benziyor, bu yüzden ben

karışmıyorum. Bense mümkün olduğunca uzak duruyorum o genç adamdan, oysa Sofya Andreyevna prens muamelesi yapıyor ona, ki iyiye işaret değil bu.

Tanrı'ya şükür ki ben hiç genç olmadım, yaşım sayılmazsa. Çocukken bile önemli olanın ebedi şeyler olduğunu anlamıştım. Ve bu fikrimde de hiçbir zaman kararsızlık göstermedim.

"Makine çağına girdik," dedi Lev Nikolayeviç.

"Felaket, değil mi?" diye yanıtladım onu.

"Sanırım uçakları görmeye ömrüm yetmeyecek," dedi, çevremizde toplanan çocukları göstererek. "Ama *onlar* mutlaka görecek. Bense onların toprağı işlediklerini görmeyi yeğlerdim."

O gece, gözlerimin içine baktı. "Otomobiller, Rusya'da! Ayakkabısı olmayan insanlar var, bir de şu on iki bin ruble değerindeki otomobillere bak! İğrenç!"

Ona hak verdim, bunun sonu devrim, dedim, Lev Nikolayeviç de doğruladı dediğimi. Sert devrimlerin sadece karmaşayla sonuçlanacaklarına inanıyor, yani yoksullar şimdi olduğundan daha kötü koşullara düşerler. Bu fikir doğru olsa da her sabah onun evinin kapısında biriken devrimci tiplerle pek uyuşmuyor. Tevekkeli polis arazinin çevresinde dolanıp duruyor.

Yasnaya Polyana'daki durum umutsuz. Bereket yarın sabah buradan ayrılıyoruz, Koçeti'ye gidip Sukotin'leri ziyaret edeceğiz. O geçimsiz baş belasıyla evlenip babasının hükmünden çıkmış olsa da Lev Nikolayeviç kızı Tanya'yı sever. Sofya Andreyevna haftalardır kaldığı Moskova'dan dönmeden, hemen gitmek istiyor Lev Nikolayeviç. Doğrusu bizim için çok keyifliydi bu haftalar. Sofya Andreyevna Tula'da olmadığı zaman herkes daha mutlu. Heyhat, o da bundan kuşkulandığı için pek ayrılmıyor buradan. Çok yazık.

Bugün saat yedi buçukta bir troykayla istasyona götürdüler bizi. Kendimi bu kadar neşeli hissettiğim az olmuştur,

Lev Nikolayeviç de canlı ve iyi görünüyordu. Birkaç kez nabzını ölçtüm, normaldi.

Bulgakov, küçük bir grup Tolstoycuyla birlikte bizi Zasyeka İstasyonu'nda karşıladı; genç Maşa, Boulanger, Sergeyenko ve başkaları. Yanı başımızda dikilen bir fotoğrafçı makinesini çalıştırıyordu. Lev Nikolayeviç farkında değil gibiydi. Bereket, çok koşturulmuş bir at gibi her yanından buharlar fışkırarak perona giren trenin gelmesine kadar ancak çeyrek saat beklememiz gerekti.

Üçüncü mevki vagonundan bir grup erkek öğrenci çıktı, "Kont Tolstoy! Kont Tolstoy!" diye haykırıyorlardı. Zorlukla geçtik aralarından. Lev Nikolayeviç ısrarla üçüncü mevkide yolculuk etmek ister ama bugün doluydu orası. Kondüktör bizi ikinci mevkiye götürdü, planlarının değişmesine tahammül edemeyen Lev Nikolayeviç'in bu durumdan rahatsız olduğu açıkça belliydi. Yumuşak, mavi minderli oturma yerleri olan güzel kanepelere yerleştik, ama Lev Nikolayeviç bizim ya da kondüktörün onu daha iyi bir vagona oturtmak için komplo çevirdiğimizde ısrar ediyordu. Ama haksızdı.

Dördüncü durakta üçüncü mevki vagonunda yer açıldı da hepimiz rahat bir soluk aldık. Üçüncü mevkide oturacak yer yok, bu yüzden bir küfeyi pencerenin yanına yuvarlayıp Lev Nikolayeviç'i oturttuk. Dışarıyı seyrederken öyle keyifliydi ki yol boyunca kendi kendine şarkı mırıldandı.

Yanımıza birkaç gazete almıştık, bunlardan biri olan *Yeni Rusya*'da, *Her Gün İçin*'den bir alıntı vardı. Bulgakov mest olmuştu, yazıyı yüksek sesle okumak istedi. "Acı ve ıstırap," diye okudu rayların tıkırtısını bastırmaya çalışarak, "sadece dünyadaki hayattan kendini ayırmış ve dünyaya acı çektiren günahlarını hiç görmeden kendilerini suçsuz sayan kişiler tarafından çekilir; sonunda dünyanın günahları ve kendi manevi sağlıkları için çektikleri acılara isyan ederler."

Dürüst olmam gerekirse tek kelimesini bile anlamamıştım.

Felsefeye hiçbir zaman aklım ermedi. Ben pratik yanı ağır basan bir adamım.

Lev Nikolayeviç, "Ben de bunu kendimde çok derinden hissetmiştim," dedi. "Benim gibi uzun yaşayanlar için özellikle geçerli bu." Biraz durduktan sonra, "Fazla uzun aslında!" diye ekledi. "İnsanın kendisiyle ilgilenmeyecek kadar uzun yaşaması büyük şanssızlık."

Her durakta trenden inip istasyonda dolaştık. Yaşlıların bacakları iki durak arasında tutuluyor, bu nedenle Lev Nikolayeviç için çok gerekli bu yürüyüşler. Ayrıca mesanesini boşaltması da gerekiyordu. Sık sık ya da düzenli çiş yapmazsa kaygılanıyorum. Onun yaşında biri için enfeksiyonlar öldürücü olabilir.

İstasyonlardan birinde Lev Nikolayeviç bir polis memurunu işaret ederek kulağıma, "Bak!" diye fısıldadı, "Tipik bir polis suratı!"

"Ne bakımdan?"

"Bir bak yeter!"

Adamla ilgilenmiyormuş gibi yaparak yanından geçtim. Çoğu polis gibiydi görünüşü: Şişman suratlı, sarkık gıdılı, ama halim selim halli. Sıkıntı verici bir durumdu ama Lev Nikolayeviç gözlerini bana dikmiş, 'Nasıl? Haklı mıyım?' dercesine bakıyordu. Başımla doğruladım onu, bunun üzerine gülme krizine tutuldu.

Bazen onu anlayamıyorum.

Kondüktörün her durakta Tolstoy'un trende olduğu haberini yayması kötü oldu. Sonuç olarak röntgenciler pencerelere yapışıp bizi gözetlediler. Aralarından birkaçı, "Nasılsın Lev Nikolayeviç?" diye bağırdı, o da karşılık olarak şapkasını çıkardı.

Duraklardan birinde adamın biri yanına koşup, "Tolstoy!" dedi.

"Pek değil," diye yanıtladı. Yaşlı, gri gözlerinde afacanlık okunuyordu.

"Pek değil mi?" dedi adam.

"Pek değil," diye yineledi Lev Nikolayeviç.

Adam özür dileyip gitti, şaşkın görünüyordu.

Çertkov'a bir telgraf gönderilmiş, Koçeti'de Lev Nikolayeviç'i ziyaret etmesi için hükümetten izin istemesi söylenmişti. Oraya son ziyaretimizde Çertkov dört kilometre uzakta, Suvorovo'daydı, ama Suvorovo Tula eyaletinde değil, Orel'de. Lev Nikolayeviç bu durumun ironisine bayılıyordu, aklına sürgündeki Voltaire'i getiriyordu, Voltaire Ferney'de öyle bir şato yapmıştı ki salonu Fransa'da, yatak odası İsviçre'deydi. Ben şahsen bu tür suç ortaklıklarından hoşlanmam. İnsan yasanın metnine olduğu kadar ruhuna da sadık olmalıdır – ya da bilerek sadık olmamalıdır.

Orel'de aktarma yaptık, bir saatlik gecikme vardı. Bagajımız birinci mevkiyi ayıran bölmenin ötesindeki küçük bir odaya taşındı, orada Lev Nikolayeviç'e yulaf ezmesi ısıttım, cebinde taşıdığı bir parça bayat ekmek dışında bütün gün ağzına bir şey koymamıştı. Kuşkonmaz mevsimiydi, çok sevindim. Yaşlıların idrarını temizlemekte birebirdir. Buharda yeni pişmiş kuşkonmazlardan bir tabak getirmelerini istedim, ama geldiğinde neredeyse hareket etmek üzereydik. İstasyon amirine şikâyet ettim, o da tabağı yanıma alabileceğimi söyledi.

Bulgakov, Lev Nikolayeviç'i alıp uzun peron boyunca yürütüp vagonumuza götürdü, peşlerinde otuz-kırk seyirci vardı. Lev Nikolayeviç yeniden üçüncü mevkinin penceresine oturdu, iyi pişmemiş kuşkonmazları kemirdi. Bir delikanlı burnunu cama yapıştırdı, gözleri Lev Nikolayeviç'ten çok kuşkonmazın üzerindeydi, Lev Nikolayeviç pencereden çocuğa birkaç sap uzatmamı söyledi. Verdiklerimi alan çocuk köpekler gibi bir köşeye çekilip yemek için hızla uzaklaştı oradan.

Kondüktörle konuşan bir adamın sesini duydum: "Demek büyük kont kuşkonmaz yiyor!" Sesinde tiksinti hissediliyordu. "Kimin aklına gelirdi? Kuşkonmaz!" dedi yine. Adamın küstahlığını karşılıksız bırakmayacaktım ama konuya dikkat çekmek istemedim. Küçümseyici lafları ve hakaretleri duymazdan gelmeyi yeğleyen Lev Nikolayeviç çok rahatsız olurdu.

Akşama doğru Blagodatnoye İstasyonu'na vardık, peronda durmuş şemsiyesini sallayan Tanya, Fransız empresyonistlerinin tablolarındaki figürleri andırıyordu. Çok güzel giyinmişti, tam bir kontesti. Babası onu görür görmez hayat doldu. Çocuklar gibi kucaklaştılar, yanaklarından yaşlar yuvarlanıyordu.

Tanya bizi istasyondan on beş kilometre kadar uzaktaki Koçeti'ye götürdü, dört siyah atın çektiği kürkle kaplı bir droşkiye binmiştik. Güneş ufkun kıyısında duruyordu, kırmızı ve keskin hatlıydı. Ellerimizi gözlerimize siper etmemiz gerekti.

Lev Nikolayeviç buraya sık sık gelmiş olsa da her gördüğüne bayılıyordu, yolun iki kenarındaki serin, yeşil tarlalardan, bakımlı çiftliklerden, köylerdeki kadınların giydiği renkli elbiselerden söz ediyordu. Günlerden pazar olduğu için insanlar en güzel kıyafetleri içindeydiler. Lev Nikolayeviç dişetlerini göstere göstere durmadan gülümsüyordu.

Hukotin'lerin evine vardığımızda –kendine ait geniş bir parkın içinde inşa edilmiş muhteşem bir evdi– Lev Nikolayeviç orada çok uzun kalacağını bildirdi. "Her saniyesini seveceğim. Beş kopek isteyenler geçmeyecek buradan, akıl soran kanun kaçakları da, kızlarıyla savaş halindeki anneler de..."

Her gün Yasnaya Polyana'nın kapısına yığılıp kontla görüşmek isteyen üçüncü sınıf devrimcilerden, fanatiklerden ve servet avcılarından aslında hiç hoşlanmıyorum. Onları engellememesi Lev Nikolayeviç'in kendi bileceği iş. Ben onun kadar iyi yürekli değilim.

Akşam yemeğinden önce dinlendik, yemeği beklememize değmişti. İngiliz porselenlerinde sunulan onca lezzetli yemek! Nikolayeviç coşkuluydu, yemek yemekten çok konuşuyordu. 1850'lerde Paris sosyetesini zekâsı, bilgisi ve güçlü karakteriyle kendine hayran bırakan genç, tasasız konttan bir iz görür gibi oldum. İvan Turgenyev'in bile karşı koyamadığı adamdı o anda.

Koçeti'yi son ziyaretimizde, Rusya'nın en büyük yazarı oldukça saygısız davranan, ağzını yaya yaya konuşan, aptalca sırıtan bir kadın Lev Nikolayeviç'e, "Oğluma iyi davranmaya çalış,"

demişti, "çünkü sana tahammül edemiyor. Atlardan söz et, ya da onun ilgisini çekecek başka bir şeyden. Belki o zaman bu kadar eksantrik olmanı bağışlar."

Lev Nikolayeviç sırıtıp başını olur anlamında sallamıştı. Daha sonra, kadından hoşlandığını ileri sürmüştü. "Bu kadar büyük ölçüde samimiyete zor rastlanır. Hayran olduğum bir saflığı var bu kadının." Bense saflık filan göremiyordum.

Yatmaya gitmeden önce Lev Nikolayeviç parkta tek başına dolaşmak istedi, 'uyumadan önce düşüncelerini toparlamak' istiyordu.

"Seninle geleceğim, baba," diyen Tanya onun koluna girdi.

"Beni yalnız bırak," dedi, Lev Nikolayeviç.

Tanya sinirlenmişti, ama bıraktı.

"Seni korkutan ne?" diye sordu kızına. "Kurtlar mı?"

"Ayağın takılabilir."

"Ve gök başıma geçer!"

Tanya hafifçe somurtur gibi oldu.

"Canikom, ihtiyar baban için fazla kaygılanıyorsun. Ben zaten uzun bir ömür sürdüm. Kendine dert etmen için neden yok."

Bastonuna dayanarak temiz havaya çıktı.

Kucağımda bir bardak çayla salonda yayılıp oturdum. Sukotin toprak sahiplerinin hakları ve hükümetin topladığı paralar konusunda gevezelik ediyordu.

Bir saat geçmiş, Lev Nikolayeviç görünmemişti, hava kararmıştı.

"Bir şeylerin ters gitmiş olmasından kuşkulanıyorum," dedi Tanya, konuşmamızı uygun bir anda bölerek. Genç bir başhemşire gibi ellerini önünde kavuşturmuştu.

"Meraklanma canım," dedi Sukotin, yanakları kızarmıştı panikten çok konyağın etkisiyle. "Uşakları parka göndereyim. Onu bulurlar."

Yeni yürümeye başlayan çocuklar gibi adım atarak hole çıktı, evde çalışanları çağıran çıngırağı çaldı. Yaşlı bir subay gibi emirler yağdırdı.

"Gideli sadece bir saat oldu," dedim.

"Ölmüş olabilir!" dedi Tanya. "Havuza düşmüş olabilir!" Elindeki kırmızı ipek mendile hıçkırmaya başladı.

"Herhalde küçük bir baygınlık geçirmiştir," dedi Sukotin, hiçbir eylemde bulunmayan bir adamın kof özgüveniyle içeri girerken. "Bulurlar onu, eminim."

"Herhalde bir bankta oturuyordur," dedim. "Yasnaya'da her saat dolaşır. Alışılmadık bir şey değil."

Ama beni duyamadılar.

Uzakta çanlar çalıyor, pirinç bir av borusu öttürülüyordu. Uşaklar parka dağılmışlar, çılgın bir koro halinde "Kont Tolstoy!" diye bağırıyorlar, sesleri karmakarışık bir yansımayla geri dönüyordu.

Uzun bir zaman geçip sonuç alınamayınca olumsuz tavrım belli olacak diye ürktüm. Serin havaya karşı sırtıma bir pelerin aldım, en az görünen patikadan geçerek en arzu edilen yere doğru yola koyuldum. Onun gitmesi en olası yerin bir sıra çam ağacının gerisindeki geniş çayırlık olduğunu biliyordum: Lev Nikolayeviç, sık ağaçlıklı bir yerden ağaçsız bir meydana çıkmaya bayılır.

Yarım saat geçmeden buldum onu. Bir ağaç kütüğüne oturmuş, kendi başına karanlık bir ormana uçan ve asla dönmeyen yaşlı bir kargayı anlatan bildik bir halk türküsünü mırıldanıyordu.

"Evdeki herkesi korkuttun, Lev Nikolayeviç."

"Öyle mi?"

"Tanya öldüğünü sandı."

"Onun sandığı kadar talihli değilim."

Çürümekte olan enli kütükte onun yanına oturdum. Pek rahat değildi.

"Neden çıkıp beni aradın?"

"Evdekiler söyleniyorlardı. Ben de korktum."

"Fazla dert ediyorsun Duşan. Hayatının önemi yokmuş gibi yaşamalısın."

"*Senin* hayatının önemi var," dedim.

"Saçmalık bu. Benim hiç önemim yok. Önemli olan solumakta olduğumuz şu güzel hava. Koklasana Duşan."

Havayı içime çektim. Leylak kokusu muydu?

"Bu gece keyif yapıyorum," dedi.

"Sorun yaratıyorsun."

"Evet, bundan da hep hoşlanırım, değil mi? Bir kibir işareti. Bu konuda dua etmeliyim."

"Tanya'yı bulsak iyi olacak," deyip koluna girdim.

Eve girdiğimizde Tanya babasını azarladı. "Dışarıya tek başına çıkmamalısın baba. Karanlıkta olmaz."

Lev Nikolayeviç bana göz kırptı. "Tamam, tamam. Ayrıca kafamın üzerinde değil, ayaklarımın üzerinde yürümeye çalışmalıyım."

"Hiç de gülünç değil baba."

Bir başka gün nemli, yeşil parkta oturuyorduk. Lev Nikolayeviç, nedendir bilinmez dikkatini çekmiş olan, çiçek açan bir kestane ağacına bakmaya götürdü beni.

"Ne kadar harika!" dedi, kolumu tutarak. "Bütün bunlar müthiş yeni geliyor bana, sanki ilk kez görüyorum. Ve kuşlar. Hiç bu kadar güzel bir şarkı duydun mu?" Hızlı konuşuyordu, benden ziyade kendisiyle konuşur gibiydi. "Bir süre önce de bulutların üstünde iki kartal gördüm, iki de uçurtma!" En ilgisini çeken de Koçeti'nin coğrafi konumuydu.

"Eğer Napoléon, Novosil bölgesinde savaşmış olsaydı, mutlaka Koçeti'de kalırdı," dedi. "En yüksek nokta burası ve her taraf görülebiliyor buradan."

Lev Nikolayeviç'le ormanda yürüyüş yaptığımız bir gün, kayınbiraderiyle birlikte Borodino'daki savaş alanını ziyaret etmelerini anlattı. Kendisi araştırma yapıyordu, Borodino'daki büyük savaş sahnelerini yazmaya hazırlanıyordu, *Savaş ve Barış*'ı Rusya'nın bilincinin bir parçası yapmış olan sahneleri.

O boş, yeşil, uzayıp giden topraklarda günlerce zaman geçirmişti, ağaçlıklarda piknik yapmış, tepelerin üstünde güneşlenmiş ve o günler boyunca ölüleri hayal etmişti. Kaç kemik toprağa gömülmüştü? O toprağa hangi kanlar renk vermişti?

Yıllar önce, Tolstoy'un anlattığı o sahneleri okumuş olmak benim için hâlâ çok özel bir deneyim sayılır. O zaman şiddete karşı savaşmayı kafama koymuştum, özellikle *devlet* şiddetinin çılgınlığına karşı. Gençlerin savaşta ölmeleri gerektiğine inanmıyorum. Her zaman bir başka çözüm olmalıdır.

Hastaydım, Macaristan'da tifüse yakalanmıştım, sırtüstü yatıp Tolstoy'un başyapıtını okuyordum. Kendi hayatım da tehlikedeydi, ama buna hiç aldırmıyordum. Hatta farkında bile değildim! Toptan topa koşan, Rus ruhunun kuruyup neredeyse yok olmasını izleyen Pierre ile birlikte mağlup oldum. O tarlalarda Prens Andrey'le birlikte yaşadım. Omuzlarına onca ölünün sorumluluğu binen yaşlı General Kutuzov'un çektiği ıstırap benim ıstırabımdı. Son derece kişisel olan o öykücükler yaşamaya devam ediyor. Lev Tolstoy toprağa karıştıktan çok sonra da yaşamaya devam edecekler.

Öğle sonrasını Sukotin'in serin kitaplığında geçirdik, bir İngiliz centilmeninki örnek alınarak hazırlanmış kitaplıkta Londra'dan getirtilmiş deri bir kanepe, bir zamanlar Edinburgh'lu bir avukata ait olan, ince el işçiliği ürünü bir çalışma masası ve bir çift George III küresi de vardı. Rafları İngilizce, Fransızca, Almanca, İtalyanca ve Rusça ciltli kitaplar dolduruyor olsa da hiçbirinin açılıp okunduğunu sanmıyorum. Lev Nikolayeviç Fransız klasiklerinin Paris'te basılmış olan kopyalarından birkaçını eline aldı, sonra da en sevdiği yazar olan Rousseau'da karar kıldı. Çay vakti gelene kadar *Émile*'in bir nüshasına daldı.

"Torunlarımızın neler okuyacağını tahmin etmeye çalışmak büyüleyici bir şey," dedi sonra bana, Bulgakov ve Tanya ile mavi odada kokulu Hint çayı içerken. "Benim zamanımda klasik kitapların belli bir düzeni vardı ve eğitimli biri ne demek bilirdik.

Şimdi öyle çok kitap var ki, insanın aklı doğal olarak karışıyor."

Gelecekte herkesin okuyacağı tek yazarın Lev Tolstoy olduğunu söyledim, ama o başını sallayıp sırıtmakla yetindi.

Mayısın altıncı günü Çertkov'dan bir telgraf geldi, Koçeti'ye ziyarette bulunmak için izin aldığını yazıyordu. Lev Nikolayeviç müthiş sevindi, ama kendini tuttu, keyfinden kalkıp oynamadı. Bir insanın, bu Lev Tolstoy olsa bile, sevincini böyle dışa vurması, can sıkıcı.

Çertkov öğleden önce geldi, Lev Nikolayeviç odasında çalışıyordu. Çalışırken onu rahatsız etmemeye dikkat ediyoruz ama o gün hiç tereddüt etmedim. Gözlerinde çocuksu bir minnet ifadesiyle başını kaldırdı, sonra 'aziz ve değerli bir dost' dediği bu adamı karşılamak üzere merdivenden aşağı koştu.

Öndeki merdivende karşılaştılar, her iki yanaklarından muhabbetle öpüştüler. Vladimir Grigoreviç sürücünün parasını öderken Lev Nikolayeviç hole girip burnunu temizledi. Yüzünün gözyaşlarıyla ıslandığını gördüm. Bu karşılaşma onu çok sarsmış gibiydi, onun adına üzüldüm. Duyguları çok güçlü bir adam o. Kendim buna benzer bir şeyi sık yaşamasam da onu anlıyorum.

İki arkadaş, Vladimir Grigoreviç'in kalacağı odaya çıktılar, öğle yemeği için çıngırak çalana kadar da orada kaldılar.

Ne yazık ki Lev Nikolayeviç'in keyfi kısa ömürlü oldu. Dışarıdan bir arabanın tekerlek seslerini duydum, tekerleklere havlayan köpekleri, hizmetkârların bağırıp çağırmalarını da, Sofya Andreyevna'yla uslu ve sıkıcı oğlu Andrey arabadan indiler. Bu kadın, kocasının keyifli olacağı zamanı içgüdüsel olarak biliyor.

19
Çertkov

Bu sabah İngiltere'yi düşündüm. Sabahın yumuşak ve gri ışığının ıslak, asitsi bir havası vardı. Geceliğimle camın önüne gittim, pusun arasından çevreyi seyrederken parlak bir sarıasma kuşu görüş açıma daldı. Bugün Lev Nikolayeviç'i görecektim. Tanrı bu sarıasmayı bir neşe muştucusu olarak göndermişti.

Yatağa oturdum, titriyordum. İngiltere'de geçirdiğim yıllar ruhumu beslememe epey yardımcı olmuştu. Çok okumuş ve derin derin düşünmüştüm. Lev Nikolayeviç'in adına pek çok konuşma yapmıştım. Southampton'dan Birmingham'a, Newcastle'a kadar her yerde bana kucak açmışlardı. Bir keresinde İskoçya'ya bile gidip 'Tolstoy çalışma grubu' kurmuş olan Glasgowlu gemi inşacılarına konuşma yapmıştım. Rusya'da böyle bir şey olacağı hayal bile edilemez. İngiltere'de, İngilizlerin temelde anlamsız zihin yapıları dışında, hoşuma gitmeyen tek şey, efendimden ayrı kalmak zorunda olmamdı.

Bu adamı sevdiğimi söyleyenler yanılıyorlar. Benim sevdiğim, Tolstoycu sağlamlık, gerçek ve adalet isteği. Onun yazdıklarının ayırıcı özellikleri bu erdemlerin anlaşılması zor özünü çözüyor, somutlaştırıyor, görünür kılıyor.

Ruhumun uyanmakta olduğu bir dönemde tanıştım onunla. Dünyadaki adaletsizliğe katkıda bulunduğumu gördüğüm için nefretle baktım lüks ve ayrıcalık dolu hayatıma. Acımasız ve adaletsiz olana aldırmaz kalarak dünyanın sefilliğine sefillik eklemiştim.

Gerçeğe karşı beni uyaran, bir askeri hastaneye tayinim oldu. Hastane tıka basa doluydu, sadece hastalarla değil, çeşitli siyasi tutuklularla da: Savaş karşıtları, mistikler, devrimciler, devletin uyguladığı şiddeti kabul etmeyen Hıristiyanlar, Çar'ın barbarca

yöntemlerini kabul edilebilir bulmayan ve bunu söylemeyi göze alan cesur adamlar.

Alayımdan istifa ettim ve tek başıma yaşamak üzere Voronez'de anneme ait olan bir çiftliğe gittim. Mütevazı bir kır eviydi, yanında da çiftliği vardı. Orada muhteşem bir yalnızlık hissettim, ama eski dengeme kavuşamıyordum. Dünya pirinç kâğıdı kadar ince görünüyordu gözüme, öyle kırılgandı ki, her an –artık trajik bir yanılsamaya benzeyen– 'gerçek' kırılabilirdi.

Bir kasvet çöktü üstüme. Her gece yüzüm ter içinde, soluk soluğa uyanıyordum. Nabzımın, bedenimin değişik yerlerinde attığını hissediyordum, evrenin boşluğunda ölümcül bir davul sesi gibiydi. Soluk alamıyordum, ama suda boğulmakta olan bir adamın bir tahta parçasına tutunması gibi hayata tutunuyordum.

Hayat da ölüm de tahammül edilmez, ürkütücü geliyordu bana. Yatağımın yanında diz çöküp güvenmediğim bir Tanrı'ya dua ederken yaşlılar gibi titriyordum.

İnsanın hayatının gidişini değiştirmesi kolay değil. İnsanların senden beklentileri vardır. Sonunda kendin de inanırsın onlara. Hayatımı yeni ilkelere göre sürdürmeye başladığımda ailemle arkadaşlarım bunu gençlik çılgınlığı sayarak aldırmadılar. Ben ısrar ettiğimde arkadaşlarımla akrabalarım bana sırt çevirdiler. Öykündüğüm Aralıkçılar[1] gibi sonumun ya Sibirya'da ya da darağacında geleceğini söylediler.

Bir keresinde annemle Moskova'daki şık bir restoranda çay içtik. O mekânın lüksü beni çok rahatsız etti, annem bunu biliyordu ve bu yüzden benimle orada buluşmak istemişti.

"Baban olsaydı," dedi, "utanç duyardı."

---

1 1825 yılındaki Dekabrist (Aralıkçı) Devrim. Aralık 14'te ayaklanan Rus soyluları çarlık rejimine anayasal bir hükümetin eklenmesini talep etmişlerdi. Genç İmparator Nikolay top ateşiyle isyancı askerlere sert bir yanıt verdi. Karlar altındaki meydan isyancı askerlerin kanıyla kızıla boyandı. Ardından Rus soyluları ve aydınları arasında görülmemiş bir sorgulama seferberliği başlatıldı. Dekabrist isyanın öncüsü, katılımcısı, destekçisi olan yüzden fazla kişi bir kalede tutuldu, beşi kurşuna dizildi, kalan herkes Sibirya'ya sürgüne gönderildi. (ç.n.)

"Zamanımı ve paramı harcamak yerine kendi ilkelerime uygun olarak yaşamayı seçtiğim için mi?"

"Ne demek istediğimi biliyorsun."

"Babam öldü."

"Şükürler olsun. Yoksa dayanamazdı."

"Seni utandırıyorum," dedim. "Bereket senin benim hakkımda düşündüklerinin –ya da başka şeylerin– hiç önemi yok."

Gözlerinden yaş geldi. Çok sıkıcıydı ama görmezden gelemiyordum.

"Gerçek şu ki, çapkın ve mirasyedi olmayı reddetmemden hoşlanmıyorsun," dedim.

"Sen genç bir adamsın, Vladimir. Bir gün gelecek, benimle şimdi böyle konuştuğun için pişman olacaksın."

"Her zamanki gibi haklısın," dedim, gülmemi zapt etmeye çalışarak.

"Nasıl istersen öyle yap, Vladimir. Zaten yaparsın da. Sen bir Çertkov'sun."

Aylarca neredeyse hiç konuşmadık. Ama ne de olsa oğluyum, son yıllarda onunla barış yaptık. O benim Tolstoy'a olan ilgimi 'eksantriklik' olarak görüyor, bu yüzden arkadaşlarıyla benim hakkımda konuşurken kendine göre bir tarz edindi. Ben de onun bu fanteziyi beslemesine ses çıkarmıyorum.

Tanrı yavaş yavaş düşmanlarımın sayısını bire indirdi: Sofya Andreyevna. O asla anlamadı. Denemedi bile. Bu yüzden Lev Nikolayeviç sürekli olarak bir uzlaşma durumunda yaşamak zorunda, bir yandan yoksulluğu ve Tanrı'nın sözüne itaati vazederken bir yandan da her türlü lüksle ve dünyevi şeylerle çevrili. Müritlerinin Yasnaya Polyana'yı ilk gördüklerinde çoğunlukla hayal kırıklığı içinde geri dönmelerine şaşmamak gerek.

Lev Nikolayeviç, onu terk edeceğinden söz etti. Gerçekten de sık sık Yasnaya Polyana'da sürdürdüğü hayattan vazgeçmeye kalkıştı, çelişkiler su yüzüne çıktıkça bu hayat da daha fazla acı verir oluyordu. Ne yapacağını ben bilemem. Ama bir şey yapması gerekiyor.

İki yıl önce, yaz ortasında, ağır bir rahatsızlık geçirdi. Hastalığı, ruhsal bunalımla bedensel iyileşmenin bir birleşimi gibiydi. O döneme ait günlüğünü karıştırdığımda (Telyatinki'de bir kasada saklıyorum onu), sesinin anlamının açıkça belli olduğunu görüyorum.

2 Temmuz 1908

Kendimden, yabancı birinden söz eder gibi söz edildiğini duysaydım –lüks içinde yaşayan, köylüleri sömüren, onları hapse tıkan, öte yandan Hıristiyanlık taslayıp onu anlatan ve bozuk para veren ve bütün iğrenç eylemleri için sevgili karısının arkasına saklanan bir adam– o adama serseri demekte tereddüt etmezdim! Ve ihtiyacım olan da bu, insanların övgülerinden kurtulup kendi ruhum için yaşayabilmek...

2 Temmuz 1908, akşama doğru

Sessiz kalmakla doğruyu mu yapıyorum diye kuşkulandım, hatta gitsem, ortadan kaybolsam daha iyi mi olur diye. Bunu yapmaktan kaçınmamın ilk nedeni, yaparsam kendimin uğruna yapacak olmam, her yanından zehirlenmiş bir hayattan kaçmak amacıyla.

1 Temmuz 1908

Hâlâ acı veriyor. Burada, Yasnaya Polyana'daki hayat tamamen zehirli. Nereye baksam utanç ve ıstırap görüyorum...

6 Temmuz 1908

Yardım et bana Tanrım! Yine gitmek istiyorum, bu konuda kararımı vermesem de bu fikirden vazgeçmiyorum. Önemli nokta şu: Gidersem bunu acaba salt kendim için mi yapacağım? Burada salt kendi hatırım için kalmadığımdansa kesinlikle eminim...

9 Temmuz 1908

Bir şey var ki gitgide daha da çok işkence ediyor bana:

Çevremde insanların hak etmediği yoksulluk ve yoksunluk varken benim anlamsız bir lüks içinde yaşamamın adaletsizliği. Kendimi gün geçtikçe hem daha kötü hissediyorum, hem daha berbat. Gördüklerimi unutamıyor, görmezlikten gelemiyorum.

Lev Nikolayeviç'in hayatta kalması kuşkusuz Tanrı'nın iradesiydi. Kısa bir süre sonra Zasyeka Ormanı'nda dolaşmaya çıktık, o düşüncelere dalmışçasına çok yavaş yürüyordu. O yaz boğucu bir sıcak vardı, hava balmumu gibi yapışıyordu tenimize. "Sevgili dostum," dedim, "acı çektiğini hissediyorum."

Bana döndüğünde yüzü parlıyor, gözleri cam gibi ışıldıyordu. "Son günlerde çok düşündüm, çok derin düşündüm. Şunu anladım ki, insan bir yol ayrımında durursa ve hangi yöne gideceğini bilmezse, en büyük özveriyi barındıran karara öncelik vermelidir."

Bu sözlerinden, onun Sofya Andreyevna'yla kalmaya karar verdiği anlamını çıkardım. Elbette bundan daha acı veren bir şey olamazdı. Ama bir yorumda bulunmadım. Lev Nikolayeviç'in neredeyse elli yıldır kendisini Sofya Andreyevna'ya adadığını tekrar tekrar kendime hatırlatmaya çalıştım; onun boş laflarına, huysuzluklarına, her gün yağdırdığı hakaretlere katlanmıştı. Anna Konstantinovna dürüstlüğe olan bağlılığından asla vazgeçmediği için Tanrı'ya şükrediyorum. Benimle birlikte uğraştı, yaptıklarımın adil olup olmadığını asla sorgulamadı. Bir kadının görevinin, kocasının fikri ve ahlaki çalışmalarını teşvik edip desteklemek olduğunu biliyor.

Troyka beni sisli kırlardan geçirip Koçeti'ye götürürken, 1883 yılında buna benzer bir sabahı hatırladım, Moskova'dan Petersburg'a giden trende Lev Nikolayeviç'le karşılaşmıştım. Bu karşılaşmamızdan önce ondan ve yazdıklarından söz edildiğini duymuştum. Bir keresinde de Moskova'da, kalabalık bir salonda onu uzaktan görmüştüm: Yüz hatları zihnime kazınmıştı – kırmızı, toparlak burnu, o sıralarda henüz ağarmamış seyrek sakalı.

Trende yalnızdı, kitap okuyordu, benim yerim başka tarafta olduğu halde her şeyi göze alıp onun karşısına oturmaya karar

verdim. Kitaplarından birini yakınlarda okumuştum, bu yüzden onunla sohbet başlatabileceğimden emindim.

Beni görünce kitabını bir yana bıraktı. Gözlerimiz sertçe buluştu.

"Kont Tolstoy?"

Kaşlarını kaldırdı.

Onunla karşılaştığımız davetten söz ettim, ama hatırlar görünmüyordu. "Sizin sadık bir hayranınızım," diye devam ettim. "Yine de Kazaklar hakkında yazdıklarınızdan bir kısmıyla uyuşmuyor benim görüşüm." Onları romantikleştirdiğini öne sürdüm. Sözlerimi hemen onaylaması beni şaşırttı. Lev Nikolayeviç'in en hoşlandığı şeyin, kendisine karşı çıkmayı göze alan ciddi okurlar olduğunu öğrendim artık.

Çabucak arkadaş olduk, pek çok fikri, düşünceyi, ideali ve geleceğe dair planları paylaştık. Sofya Andreyevna ilişkimizi yürütmemizi zora sokmasaydı kim bilir neler başarırdık.

Dar, kişisel bir görüş açısından bakınca, Lev Nikolayeviç'le olan ilişkimin bana büyük yararı oldu. Yıllar boyunca bana yazdığı mektupları saklıyorum, özellikle 7 Kasım 1884 tarihli olanını. "Seninle yaşamayı çok isterdim," diye yazmıştı.

Birlikte olduğumuz zamanki gibi huzursuz musun hep diye merak ediyorum. Evde böyle değilsindir (ama mektupların gerçeği yansıtıyorsa, sen hep zaman fakirisin). Bildiğin üzere, bir zamanlar I. Petro'yla ilgili bir romanın bir bölümünü yazmıştım, söylediğim şeylerin iyi bir yanı vardı –onun karakterini ve yaptığı kötülüklerin nedenini, gemi inşa etmekle çok meşgul olmasına, torna tezgâhında çalışmasına, seyahat etmesine, bildiriler yayımlamasına filan bağlamıştım. Tembelliğin, insanın kendinden ve özellikle başkalarından hoşnut olmamasının uşağı olduğu herkesçe bilinen bir gerçektir. Senin daha sakin, daha tembel olmanı isterdim. Daha iyi huylu, daha sıcak, nazik, kendi isteklerine düşkün bir sükûnet ve tembellik dilerdim. Seninle birlikte yaşamak isterdim ve eğer hâlâ hayattaysak, seninle yaşayacağım. Benim seni sevdiğim gibi beni sevmekten asla vazgeçme.

Adamın dobralığı, duygularını, düşüncelerini açıkça ve cesurca anlatmaya hazır olması, beni hep şaşırttı. Bir insan bir başka insanı ne kadar sevebilirse o kadar yürekten sevdim.

Vasiyeti konusu hepimizin canını sıkmayı sürdürüyor. Büyük romanları, günlükleri ve mektupları Sofya Andreyevna'da kalıyor. Onun yapıtlarının halk arasında en geniş biçimde yayılmasını sağlayacağına, en pahalı ve kendisi için en kârlı baskılarla yayımlanmasını istiyor. Heyhat, Lev Nikolayeviç'i köşeye kıstırmış, o da bundan nasıl kurtulacağını bilmiyor.

Ben, eserlerinin yayımlanmasıyla ilgili kişi olarak beni tayin etmesini önereceğim. Ucuza bastırabilirim ve mujiklere dağıtabilirim. Rus halkına verilecek en büyük hediye budur. *Ad majorem Dei gloriam*,[1] Cizvitlerin dediği gibi.

Troyka toprak yolda Koçeti'nin ön kapısına doğru sarsılarak ilerlerken ben heyecandan bayılacak gibiydim. Araba durur durmaz Lev Nikolayeviç kapıdan fırlayıp beni karşıladı, yüzünde umut ve sevgi okunuyordu. Aziz dostumun gösterdiği sevgi beni her zamanki gibi bunalttı, kucaklaşırken öyle çocuksu ve beceriksizdi ki, gözyaşları da yüzünü ıslatmıştı. Gerçekten de arabamın sürücüsü utandı, başını öbür yana çevirdi.

Suç belki de İngiltere'de geçirdiğim yıllardadır, ama böyle uluorta duygu gösterileri beni rahatsız eder. Lev Nikolayeviç'e bedensel olarak karşılık versem de içgüdüsel olarak kendimi geri çekmiştim.

Değişik yayın projeleri hakkında konuşmak üzere hemen benim odama çıktık. Lev Nikolayeviç, genç Bulgakov'dan memnun olduğunu söyledi, ama ben güvenmemeye başlamıştım ona. Yasnaya Polyana'dan en budala, hiçbir işe yaramayan raporları gönderiyordu. Tolstoy'un metinleri hakkındaki bitmeyen yorumlarını duymayı istediğimi sanacak kadar kibirli biri.

Konuşmayı, nazik bir şekilde vasiyeti konusuna getirmeye çabalasam da Lev Nikolayeviç sözlerimin başka yana kaydığını

1 Lat. Tanrı'nın şanını yüceltmek için. (ç.n.)

sezdi ve Sofya Andreyevna'ya verdiği sözün altını çizdi.

"Yapamam," dedi, sesi titreyerek.

Elimi omzuna koydum. "İnanmadığın bir şeyi yapmanı asla istemem senden. Bana güvenmelisin."

"Sana tamamen güveniyorum," dedi, ayağa kalkıp bana sarıldı, iki yanağımdan öptü. "Her zaman, dostum."

Ona, bir süre önce Moskova'da, Meşçerskoye'de yeni bir ev satın aldığımı söyledim. Sevimli, gözlerden uzak, küçük bir yerdi, uzak bir amcamdan geçenlerde kalan mirasla almıştım. Yakında orayı görmeye gelmelisin, dedim, bir grup Tolstoycu –çoğunlukla üniversiteli gençler– toplamıştım, orada benim yanımda yaşayacaklardı ve elimdeki işlere yardımcı olacaklardı. Hemen kabul etmesi beni çok şaşırttı.

"Yakında gelirim. Birkaç hafta içinde!" dedi. "Belki Saşa da bizimle gelir. İyi gidiyor, biliyor musun? Kırım'da nekahet döneminde. Doktorundan çok yüreklendirici bir mektup aldım."

Zavallı, aziz adam. Ona sarıldım, yeniden yanaklarımızdan öptük birbirimizi. Uzunca bir an, nadir bir samimiyetle bakıştık. Sonra araba tekerleklerinin hışırtısı duyuldu, köpekler havladı, hizmetkârlar bağrıştı. Çok geçmeden Sofya Andreyevna'nın tiz sesi gürültüyü bastırdı: Küstah, kendini üstün gören, buyurgandı.

"Sonya!" dedi Lev Nikolayeviç, alt dudağını yalayarak. "Buldu bizi, korkarım ki. Zaten tahmin ediyordum geleceğini."

Bileğine dokundum. "Meşçerskoye'ye yalnız gelmelisin," dedim. "O sakın gelmesin. Anlıyor musun?"

"Yapamam bunu."

"Yaparsın!" diye ısrar ettim. "Onun için iyi olur. Farkında değil, ama evliliğine yararı dokunur. Bir karı-koca hayatta kalabilmek için bazen aralarına hem zaman, hem de mesafe koymalıdırlar."

Hüzünlü, iri gözleriyle baktı bana ve hiçbir şey söylemedi, bunu onun kafasına sokmam gerek.

20
Sofya Andreyevna

Yine ihanet etti bana. Andrey'le Moskova'dan döndüğümde, kaçıp Koçeti'ye gitmiş olduğunu keşfettim. Hemen göle koştum, hayatıma son vermek, bana yaptıkları için onu pişman etmek istiyordum. Öğle vaktiydi, ama ortalık bomboş görünüyordu. Kimse yoktu. Tarlalarda bir tek mujik bile göremedim. Kara bir dalda bir tek kuş bile. Hava boştu.

Yosunların süet gibi kalın olduğu kıyıda yattım, yüzümü otlara gömüp sürttüm. Sular köpürüyor, akçaağaçların, salkımsöğütlerin, kara otların topaklı kökleri arasından yükseliyordu. Kulak verdim, sessiz durarak bir şeyler öğrenebilmeyi umuyordum. Ölmeli miydim acaba? Ölmem gerekir miydi?

En çok ilkbaharda gelir üstüme, ölmem gerektiği duygusu. Kıştan bile kötü bastırır, ki o zaman bile yeterince kötüdür. Bereket kar beyazdır. Hikâyesi yoktur. Kan gülü gibi, kartopu çiçeği gibi, sivri diken gibi saplanmaz bana.

Şimdi sinirlerim bozuk. Geçen hafta bile, Moskova'da, evdeki konuklardan biri, hoşuma gideceğini umarak, elinde taze çiçeklerle salona girince gözyaşlarına boğuldum. "Sizin için, Kontes," dedi. "Geri götür şunları!" diye bağırdım adama. "Senin çiçeklerini istemiyorum!"

Keşke rüzgâr olsaydım, görünmeyen, bedensiz, amaçsız dönüp duran rüzgâr.

Lyovoçka benim Tanrı'yı sevmediğimi düşünüyor. Tanrı'nın benim için bir anlamı olmadığını. Ama ben dua ettim, gölün kenarında, yüzümü yosunlara, yosunların yanındaki otlara gömerek: "Tanrım, Tanrım... neden terk ettin beni?"

Sırtüstü döndüm. Güneş bedenimde gezindi. Bacaklarımı iki yana açtım, ona, ilahi güneşe, onun bıçağına, ışık keskisine.

Her yerimi ısıttı, güldüğümü ve ağladığımı fark ettim.

Bugün ölmeyeceğim. Hayır, ölmeyeceğim. Koçeti'ye gideceğim, hemen. Lyovoçka'mı alıp geri getireceğim.

Hizmetçileri çağırdım, bir de sürücü. Andrey, gerekirse gece de yol alırız, dedi. Lyovoçka'ya vasiyetini yeniden yazması için zaman bırakmayacağım.

"Babamın aklı başında değil bugünlerde," dedi Andrey. "Müritlerim dediği şu hırsızlara karşı kendini savunabilecek durumda olduğunu sanmıyorum."

Andrey'i iki yanağından öptüm. Başımı ona doğru eğdim. Ne kadar iyi bir oğul. Keşke bütün çocuklarım ona benzeselerdi. Yapmacık tevazusu yok, sahte iffeti, yalancıktan dindarlığı da.

Yola hazırlanmak üzere odama çıktım, ama bir şey yapmadan önce her şeyin doğrusunu günlüğüme yazdım. Yoksa Lyovoçka ile Çertkov'un günlüklerini okuyup onlara inanırlar. Bildiğim kadarıyla oda hizmetçileri bile günlük tutuyor.

Akşam yemeğinden sonra Koçeti'ye hareket ettik. Yol boyunca kalbim pır pır etti, nabzım aşırı ve hayatımı tehlikeye sokacak derecelere ulaştı. Ara sıra gözyaşlarına boğuluyordum, Andrey ise sabırlıydı. Beni öyle iyi anlıyor ki. Lyovoçka'nın planlarına uyup malımızı mülkümüzü kitlelere vermenin hiçbir ahlaki nedeni olmadığını biliyor, zaten onlar da bunları ne yapacaklarını bilmezler. Çertkov hep beni mahvetme planları yapıyor. Ve ailemizi. Yoksul düşmüş aristokratlardan daha acıklı bir şey yoktur.

Ertesi gün, öğle yemeğinden az önce vardık oraya, trende, sıkıntılı yataklı vagonda kötü uyumuştuk (birinci mevki hizmeti ancak bu kadardı!). Tahmin ettiğim gibi buldum orayı. Vladimir Grigoreviç oradaydı, tombul ellerini ovuşturuyordu. Basamaklarda kocamın yanında duruyor, sahip olduğu şeyin zevkini çıkarıyordu.

"Ne hoş bir sürpriz!" dedi elimi tutarak.

"Seni mutlu etmek beni de hep mutlu eder," dedim.

Gözlerimizle birbirimizi hançerledik, bir yandan da yapmacık gülümsemelerimizi koruyorduk.

Eve adımımı henüz atmıştım ki Lyovoçka ile Çertkov kız öğrenciler gibi fısıldaşıp alay etmeye başladılar. Âşıklar gibi...

Kocam yaşında birinin, kendinden çok genç bir müride karşı aptalca davranıp cilveleşmesi çok garip. Ben böyle bir şey önersem, Lyovoçka hiddetlenir, mantıksız, hatta isterik davranır. Ne zaman güçlü ve gerçek duygularla hareket etsem, bana 'deli' derler. Lyovoçka aynı şeyleri yaptığında 'dâhi' sayılır.

Tanya'nın öğle yemeği resmiydi, beyaz ceketli garsonları sandalyelerimizin arkasında dikiliyorlardı. Sukotin, doğulu bir hükümdar gibi sofranın başındaydı. Durmadan, "Çok iyi görünüyorsun," diyordu, bu da kendi kendime, acaba ne kadar ürkütücü görünüyorum, diye sormama neden oluyordu.

Andrey heyecanlı bir şekilde ülke kaynakları ve devletin toprak sahibi olan sınıflardan para sızdırmak için aldığı son önlemler hakkında konuşuyordu, ama o sınıflar her şeyin parasını ödüyorlardı sonunda, her zamanki gibi. Benim bu kadar az param olması çok normal. Kont cömert, kazandığı her şeyi dağıtıyor, oysa arazimizden gelen gelir her yıl azalıyor, nedeni kısmen kötü yönetim ve her bulduklarına açgözlülükle el uzatan hizmetkârlar. O zaman eserlerinin telif haklarını sağa sola dağıttığını düşününce delirmemde şaşılacak ne var?

Bu yeni vergilerin hakkaniyetsiz olduklarından ben de söz ettim, hiç olmazsa kocamın başını hoşnutlukla sallamasını bekliyordum. Tam tersine suratını astı, arada bir, "Çok haklısın. Bu kadın tahammül edilmez. Tıpkı söylediğin gibi. Cadının teki," dercesine Vladimir Grigoreviç'e bakıyordu.

Neden herkesin bu adama katlandığını bilmiyorum, o sivri küçük sakalıyla, ikisi de farklı yöne kayan o sürüngen gözleriyle. Sanki bir hazineymiş gibi göbeğini kıpır kıpır eliyle hoplatıp duruyor.

Yemekten sonra kocam öğle sonrasını âşığının yanında at sırtında geçirdi, kendilerini kimsenin göremeyeceği ağaçlıklarda

gezindiler – Koçeti'den yedi kilometre kadar uzaktaki Prens Golitsin'in parkında. Zihnimde onları, şehvet düşkünleri gibi, karanlık çalılarda seğirtirlerken görebiliyordum. Bu imgelerden kurtulmaya çalıştım, ne kadar mantıksız olduklarını telkin ettim kendime, ama bir türlü kaybolmadılar. Kalbimin hızla attığını hissediyordum, şakaklarım bir kurbağanın gırtlağı gibi zonkluyordu.

Onlar gittikten az sonra yağmur yağmaya başladı. Nemli bir soğuk evin içinden geçti, iyice karanlık çöktü. "Biliyor musun," dedim Tanya'ya, "senin babanın yaşında bir adam soğuk alıp ölebilir kolayca." Bu konuda bir düzine örnek geliyordu aklıma.

"Anne, fazla üzüyorsun kendini," dedi Tanya, soğuk bir sesle. "Vladimir Grigoreviç yanında. Yağmur devam ederse bir kulübeye sığınırlar mutlaka."

"Artık kimse bana kulak asmıyor," dedim.

Tanya söylediğimi ısrarla kulak ardı etti. Artık bizimle oturmadığı için ne kadar şanslı olduğumuzu düşündüm. Sağgörülü olma numaralarına kesinlikle tahammül edemezdim. İstediğini elde edemezse o suçlayıcı küçük ağzı büzülüveriyor. Onun benim kızım olduğuna kim inanır?

Lyovoçka salimen döndü eve, ben de memnun oldum, ama Tanya'nın ukalalığına katlanmak zorunda kaldım.

O gece, gece yarısına yakın odama geldi Lyovoçka. Kutsal Kitap'ı okuyordum, Rut'un Kitabı'nı, yatağımın yanındaki masada birkaç mum yanıyordu.

"İyi geceler, sevgilim," dedim. "Uyuyamadın mı?"

Eğilip öptü beni. İçten gelen bir öpücük değildi, ama en azından öptü. Acaba sevişmek isteyecek mi diye geçti aklımdan. Bu yaşta artık böyle arzular beslenmez diye düşünür insan. Ama Lyovoçka söz konusu olduğunda, her şey mümkündür. İhtiyar keçi gibisi yoktur.

"Yatağa otur," dedim. "Buraya." Ona yer açmak için yana çekildim.

Aklını bir şeyin kurcaladığını biliyordum. Ne zaman bir

itirafta bulunacak ya da olay çıkaracak olsa üstüne çöken o taş gibi ifade vardı yüzünde. Midem kasıldı.

"Seninle hayatımız dayanılmaz oldu," dedi, duvara doğru konuşarak. Acımasız şeyler söylerken doğrudan bakmaz yüzüme.

"Saçma sapan bir laf bu," dedim. "Anlaşmazlıklarımız oldu, ama her evli çift böyle şeyler yaşar. Ben seni seviyorum."

Herhalde hiçbir şey söylememem gerekirdi. Bazen onun gülünç, boş laflarına aldırmamak en iyisidir.

"Seninle ben hiçbir konuda anlaşamıyoruz: Ne toprak konusunda ne de dini konularda."

"Biz rakip devletlerin başları değiliz," dedim. "Biz karı-kocayız. Bu konularda aynı görüşte olmamız gerekir mi?"

"Benim sürdürdüğüm hayat hem kendim hem de arkadaşlarım için yüz karası. İkiyüzlünün biriyim ben."

"Bu söylediklerine kendin de inanmıyorsun, Lyovoçka. Çertkov'un lafları bunlar. Bu gece kendinde değilsin."

"Nasıl devam edebileceğimi bilemiyorum." Konuşurken dudakları titriyordu. Doğru olduğunu biliyordum.

"Beni seviyor musun?" Uzanıp buruşuk elini tuttum. Mermer kadar soğuktu ve o kadar da damarlı.

"Seni hiç sevmemezlik etmedim."

"Gel Lyovoçka," dedim. "Saçma şeylerle dolduruyorsun kafanı. Görevini yap. Tanrı senden daha fazla bir şey istemiyor ki. Senin ilk görevin, ailene saygı göstermektir. Bencilce kaprislerden önce gelen sorumluluklar vardır. Sen kendinden başka bir şey düşünemiyorsun, biliyor muydun bunu?"

Elleriyle yüzünü kapattı ve ağladı, omuzları sarsılıyordu. Birden küçük bir çocuğa benzemişti, öyle çaresiz ve kontrolsüz görünüyordu ki. Acınası bir durumdu. Kendimin de ağladığını fark edince şaşırdım. Birbirimizin omzuna yaslanıp ağladık.

"Haydi, haydi," dedim. "O kadar da kötü değil, değil mi?"

Bana dikti gözlerini, gözleri çukura kaçmıştı, kan çanağı

gibiydi. Başını iki yana salladı. "Olmayacak," dedi, "devam edemeyeceğim."

Yavaş yavaş toparladı kendini ve odadan çıktı. Hiçbir şey demedim.

Artık hayatımı anlayamıyorum. Ölmek istiyorum.

21
Saşa

Kolayca kalabilirdim Kırım'da, Varvara Mihailovna'nın yanında yaşayabilirdim, diye düşünüyorum. Orada bir rüya görmüştüm, deniz kıyısında, dalgalar alçak kayaların üzerine vururken, tuz yeşili suların yanında yatarken, başını kucağıma koymuştu. Bir gece, gece yarısından sonra onunla birlikte tarlalarda yürümüştüm, sıcak bir rüzgâr kafalarımızın içine, ciğerlerimize doluyordu. Yıldızlar, uzun otların içine kar taneleri gibi düşüyorlardı. Ona rüyamı anlattım, bana sarıldı, ağladık. Şallarımızı boynumuza kadar çekip otların arasına yatıp uyuduk. Güneş doğduğunda ufuk et rengindeydi, hafif bir rüzgâr tarlayı köpük gibi kabartıyordu. Mutluydum.

Haftalar geçtikçe güneşten iyice yandık. Saçlarımız oğlan çocukları gibi kısacık kesilmişti, Kont Minski'nin bize tahsis ettiği büyük evin yakınındaki kumlu ormanda koşuşuyorduk. Ev hizmetkâr doluydu, semaver de hiç boş ya da soğuk olmuyordu. Şarap da içiyorduk, kontun mahzeninden hafif bir Bordeaux. Kendimizi haşarı ve sersem hissetmemize neden oluyordu.

Ateşim düştükçe gücüme yeniden kavuştum. Gırtlağım temizlendi, başım da artık zonklamıyordu. Kendimi yeniden bütün hissediyordum, özellikle yanımda Varvara varken. Korkunç ama görünmez bir hapisten kurtulduğumu hissediyordum.

Yasnaya Polyana'dayken, yanımda yatacak kadar rahat hissedemezdi kendini, ama orada son derece doğal görünüyordu. Varvara bana baksın diye gönderilmişti, değil mi? Genç kızlar –aslında çocuklar– birlikte yatarlar. Bu yaptığımız çocukçaydı, doğrusu. Ama bu saçmalık hoşumuza gidiyordu. Kont Minski'nin hizmetkârlarının ne düşündüğünü bilmiyorum, sormadım da.

Ateşim henüz düşmemişken her gece yatmadan önce Varvara sırtımı alkolle ovardı. Çok geçmeden, ateşim olmasa bile bu sırt ovmanın zevk veren bir faaliyet olduğunu fark ettik. Ateşin yanında ağır ağır soyunurdum, ateş ocağın kara ızgarasında gürül gürül yanarken ve alevler beyaz duvarların önünde titreşirken Varvara beni izler, başını sallar, ara sıra gülümserdi. Kendi kendine şarkı mırıldanır ya da ara sıra, sevdiği, bir tarladaki iki kızı anlatan Bulgar halk şarkısını söylerdi.

Soyununca yatağa gider, serin, kabarık yorganın üzerine uzanırdım. Ürpertirdi beni, ama Varvara'nın elleri ipeksi ve ılık olurdu. Etimi yoğurması, belkemiğimin iki yanındaki kasları bulması, omurların arasında gizlenmiş bir yarığa elini değdirmesi öyle hoştu ki. Kalçalarımın yumuşak etini ovar, önce bir, sonra öteki baldırımı iri ellerinin arasına alırdı. Etime bastıran parmakları sanki bileğimin kemiklerine batar, ayak kemiklerime nüfuz ederdi.

Uzun bir masajdan sonra, yanıma yığılır, kırmızılı-yeşilli yama işi yorganı başımızın üstüne kadar çekerdi. Az sonra uyurduk – (aramızdaki yangını saymazsak) kutuplardaki bir kar tarlası kadar geniş yatakta deliksiz, sessiz bir uykuya dalardık.

Babamı merak etmeseydim orada daha uzun süre kalabilirdim. Onu çok özlüyordum, sandığımdan da çok hem. Üstelik yıldan yıla daha da kötüleşen annemle de baş edemez. İstemeyerek de olsa mayıs sonuna doğru Yasnaya Polyana'ya döndük.

Babam Çertkov'la buluştuğu Koçeti'den bir hafta önce dönmüştü. Ne zaman Çertkov'u görse ya da görmek üzere olsa neşeyle dolar. Benim Varvara Mihailovna'yı sevdiğim gibi seviyor Vladimir Grigoreviç'i. Bunu ona çok görmüyorum.

Anneme rağmen eve dönüşüm keyiflendirdi beni. Kapıdan girdiğimde babam ağladı, beni uzun uzun kucakladı. Eskiden böyle kolayca ağlamazdı. Onun adına korktum.

İki hafta sonra Meşçerskoye'ye, Çertkov'un evine gitmekten başka bir şey düşünemiyordu. Çertkov babamın at binmeye

devam etmesinde ısrarlı, ama annem sürekli engel olmaya çalışıyor. Babam, düşünmek istediğini söylüyor. "Neyi düşüneceksin?" diye soruyor annem. "Sen de neden herkes gibi evinde düşünmüyorsun?" Hepimiz gülüyoruz, annem dışında.

Birkaç gün önce babamın mektuplarını daktiloya çekerken annem kapıyı vurmadan odaya daldı.

"Şu halime bak," dedi, "kendi evimde dışlanıyorum."

Yanıtsız bıraktım onu.

"Altmış altı yaşında olduğum kimsenin umurunda değil," diye devam etti. "Altmış altı yaşındaki bir kadın bu evle ilgilenemez. Beni duyuyor musun? Perişan haldeyim. Kendime ayıracak zamanım yok." Ağlamaklı sesi son derece itici bir biçimde tizleşti. "Artık sürdüremeyeceğim! Anlamıyor musun? Benim söylemeye çalıştığımı kimse duyamıyor mu?"

"Bunu yapmanı kim istiyor senden?" dedi kapının eşiğinden biri. Babamdı, sinirliydi, sertti. Gözleri, maşayla dürtüklenmiş kömürler gibi kıvılcımlar saçıyordu.

"Benden nefret ediyorsun, değil mi? Gerçeği söyle," dedi annem. "Kızının önünde, Tanrı'nın önünde, gerçeğin ne olduğunu söyle!"

Babamın gözlerindeki ışık söndü, olduğu yerde çöker gibi oldu. "Git buradan Sonya. Gitmezsen sinirlerin seni mahvedecek. Duşan senin dinlenmeye ihtiyacın olduğunu söylüyor." Bana döndü. "Kırım'ın nasıl yararı olduğunu ona anlat Saşa."

Babamın duygularını yansıtmaya çalıştım, ama annem lafımı kesti.

"Buradan gitsem çok hoşuna giderdi. Benden kurtulmak istiyorsun. Tek düşündüğün bu."

Babam çaresiz görünüyordu. "Benim hakkımda hep en kötüyü düşünürsün, değil mi?"

"Senin hakkında ne düşüneceğimi çok iyi biliyorum. Sen ve arkadaşların pek anlamadınız ama cahil değilim ben."

"Delisin sen," dedi babam ve çıkıp gitti, öfkeden köpürüyordu.

Ertesi gün yaşadığımız bir olay annemle babamın arasındaki farklılığı bir kez daha ortaya koydu. Geçen yıl, annem arazimizi koruması için Ahmet adında genç bir Çerkez'i işe almıştı. Burada Lev Tolstoy'un oturduğunu, varlıklı ve eli açık olduğunu herkes biliyordu. Dilenciler, devrimciler, öğrenciler, keşişler ve kâhinler, dolandırıcılar – hepsi başımıza üşüşürler, bir tür koruma gerekir bize. Ama babam, işini fazla ciddiye alan, sırtında resmi bir siyah gömlekle ve yanından sarkan kılıcıyla arazimizde çalımlı çalımlı dolaşan Ahmet'ten hiç hoşlanmıyor. Ahmet, bizimle alay edercesine yana eğdiği gösterişli astragan kalpağını başından hiç çıkarmıyor. Kendi deyişiyle, yabancıların, 'Efendi'nin arazisinde dolaşmalarına' izin vermiyor. Zasyeka Ormanı'nda kır çiçekleri bile toplayamazlar.

Kaba bir adam. Aslında Sergeyenko onun köydeki evli kadınları taciz ettiğini söylüyor.

Ahmet, yörenin mujiklerinden Vlasov'u, ormandan bir fidan 'çaldı' diye yakalaymca sorun başladı. Ahmet adamı bir iple vahşice bağlayıp yerde sürükleyerek eve getirdi, annem köylüyü sertçe azarlayıp bir daha yakalanırsa Efendi'nin arazisinden atılacağını söyledi.

Birden babam girdi mutfağa, gürültüyü duyup gelmişti. "İyi bir arkadaşa siz kötü muamele ederken susup bir kenarda duracağımı mı sandınız?" diye sordu anneme.

"O bir mujik, canım," dedi annem. "Sen toplumsal farklılıkları hiç anlamadın zaten."

"O bir insan, birbirimizi yıllardır tanıyoruz."

Annem, Vlasov'un hırsızlık yaparken yakalandığını söyleyerek itiraz etti, herkes canının istediğini çalabileceğini düşünürse Yasnaya Polyana'da hırsızlığın sonu gelmezdi. "Senden de bu beklenir," dedi babama. "Elimizdeki her şeyi dağıtmamızı istersin. Torunlarının yoksul düşecek olmasının senin için hiçbir anlamı yok. Sen hiçbir şeyin yokluğunu çekmedin elbette. Hayatın boyunca şımartıldın ve korundun, bunun farkında bile değilsin."

"Vlasov'un neye ihtiyacı varsa çekinmeden alabilir," dedi babam, kendini güç tutuyordu. Titreyen parmağını Ahmet'e salladı. "Bu salak nöbetçinin işine de derhal son vermeni istiyorum." Babamın bayılacağını sandım.

Daha sonra babamı çalışma odasında buldum, başını ellerinin arasına gömmüştü. Işığı çekilmiş bir dünya gibiydi.

"Çok acı veriyor," dedi, elimi tutarak. "Annen benimle ilgili sözlerinde haklıydı. Ben hayatımı bir sırça köşkte geçirdim, tamamen korunarak, şımartılarak. Dünyayı hiç tanımıyorum.

"Saçmalık bu baba," dedim. "Ona aldırmamalısın."

Başını öptüm, ensesini ovdum.

O gün öğle yemeğine inmedi babam.

Annem bana bakıp "Hem kendine eziyet ediyor, hem bana," dedi. "Neden normal davranamıyor? Her şeyi isterik."

Sonraki günlerde babam hızla çöktü. Saatlerce çalışma odasında hiçbir şey yazmadan oturuyordu. Tuttuğu günlük tutarsız karalamalara dönüştü. Bir gün, Zasyeka Ormanı'nda uzun bir gezintiden eve döndü, yüzü allak bullak, alnı ter içindeydi. Onu yatağına yatırıp Duşan Makovitski'yi çağırdım, nabzını ölçtü.

"Nabzı zayıf korkarım ki," dedi Duşan Makovitski, sesinde kendisinden beklenecek bir karamsarlık vardı.

Babam derin bir uykuya dalmıştı, ağzı açıktı. Ağzından sesli sesli soluk alıyordu, dudaklarında incecik bir zar, bir hava kabarcığı parıldıyordu. Ara sıra damaklarının arasından dili uzanıyordu.

Arkamızda duran annem yavaşça eşarbının içine ağlamaya başladı.

"Kes şunu," dedim ona, "babamı uyandıracaksın."

Babam uyurken başucunda nöbet tuttuk. Bir saat sonra uyandığında, "Vladimir Grigoreviç'le konuşmak istiyorum," dedi. "Söyleyin ona, çalışma odamda beklesin beni."

Elini tutup sıktım, gevşek ve nemliydi. "Burada değil, baba," diye fısıldadım. "Meşçerskoye'de. Gelecek hafta onu orada göreceksin."

Babamı iyileştiren sanırım Meşçerskoye'ye yapacağı yolculuk oldu. Çertkov'u mutlaka yine görmeliydi. Annem, bizimle birlikte gitmeyeceğini bildirerek beni şaşırttı. Babamın, 'sevgili Çertkov'unun' yanında birkaç gün huzur içinde kalmak istediğini biliyordu.

Annem için kaygılanmaya başladım. Öyle kırılgan ve içine kapanık bir hali var ki. Babam da kaygılıydı. Hepimiz tuhaftık.

"Onu burada tek başına bırakamayız," dedi babam. "Elbette onsuz gitmeyi yeğlerim. Ama olmaz."

"Varvara'dan onunla kalmasını isteyeyim. Yolunda gitmeyen bir şey olursa bize haber verir. Lütfen baba."

Onu ikna etmek kolay olmadı, ama Varvara evde kalmaktan memnun görününce razı oldu. Varvara zaten Çertkov'un yanında olmayı pek eğlenceli bulmuyordu. "Sıkıcı bir adam," dedi. "Hem kadınlardan nefret ediyor."

Benim açımdan, Varvara olmadan Meşçerskoye'ye gitmek, aynı şey değildi. Ondan ayrılmak, kısa süreliğine de olsa, bana acı verdi. Ama her gün yazacağıma dair söz verdim. Bir bakıma, sevgi dolu mektuplar yazabilme düşüncesi bu ayrılığı katlanılır, hatta çekici kılıyordu.

Yola çıkmamızdan önceki gece, herkes uyurken Varvara'nın odasına daldım, başımı omzuna koydum; onun yanında bir saat filan kaldım, soluklarını dinledim, göğsünün, açıkta çatlayan, çakılların üzerine binen, biriken, çekilip yeniden gelen dalgalar gibi ahenkli bir biçimde kalkıp inmesini seyrettim. Eliyle saçımın bir buklesini kıvırıp kıvırıp açıyordu. Uyumaktan daha hoştu bu.

Ertesi sabah at sırtında ayrıldık evden, bir hırsız çetesi gibi küçük bir grup halinde Tula istasyonuna gittik. Babam dışında üç kişiydik: Duşan Makovitski, Bulgakov ve bir uşak, İlya Vesilyevna. Babam, savaşa giden bir Kazak gibi öne geçmişti.

Tula'daki hapishanenin önünde atının dizginlerini çekti, bu-

rası demir parmaklıklı küçük, kasvetli pencereleri olan ufak, beyaz bir binaydı. Babam başını iki yana salladı.

"Gusev burada tutukluydu," dedi Duşan Makovitski, her şeyi merak eden Bulgakov'a. Duşan, o kasvetli binada kalmış olan başka Tolstoyculara da hatırladı, babam ansızın güldü, orasının 'kendi hapishanesi' olduğunu söyledi.

Bütün gün tıka basa dolu bir ikinci mevki kompartımanda yolculuk ettik, akşam yemeğinden önce de Meşçerskoye'ye vardık. Basit bir ev burası, süssüz, oldukça çirkin. Kirli de. Babamın müritleri koridorları doldurmuşlardı, Çertkov'un Moskova'daki ve Petersburg'daki entelektüel çevrelerden topladığı müritler, genç hayalperestlerden oluşan karışık bir bando. Pek çoğu sahtekâr. Ama babam onların yanında olmasından hoşlanıyordu, onların arasına karışıyor, rahatça gevezelik ediyor, soruları yanıtlıyor, akıl veriyor, eleştiriyordu. Babam için bilgi, bir bitkiye vuran güneş ışığı gibidir. O sıcak ışınlar babamı canlandırır.

Yemekte, Çertkov'un âdeti olduğu üzere, sofraya hep birlikte oturduk, hizmetkârlar dahil. Ama hizmetkârlar masanın bir ucunda somurtarak oturdular, hiç konuşmadılar. İlya, 'Kont'la aynı masada oturmaktan rahatsız oldu, karanlık bir köşeye tek başına büzüldü. Babam ona bir tabak sebze, bir dilim keçi peyniri ve bir parça da esmer ekmek götürdü. Herkes huşu içinde onları seyrediyordu.

"Sanki İsa, müritlerinin ayaklarını yıkıyor," dedi Duşan Makovitski kulağıma, bu adamın, aşikâr olanı söylemek gibi bir yeteneği var.

Yemek sırasında babama, ne okuyalım diye sordular.

"Son altmış yıldır yazılmış edebiyatı bir kenara bırakın!" dedi.

"Onlara ne öneriyorsun?" diye sordu Vladimir Grigoreviç. "Puşkin'i mi?" Tolstoy sofrasındaydı, taraftarları çevresindeydi, pek mutluydu.

"Evet, Gogol'ü de. Gogol harika. Ve yabancı yazarları. Rousseau'yu, Hugo'yu ve Dickens'ı öneriyorum. Genellikle

Rusların çoğu sadece yeni olanı okumak istiyorlar. Neydi şu... Grut – Mut –Knut Hamsun'un adını duyunca solukları kesiliyor! İbsen'le Björnson'a bayılıyorlar. Ama Rousseau ile Hugo'yu sadece kulaktan dolma, ansiklopedide bir madde olarak bilmek!"

Normal olarak babam ansiklopedide araştırma yapmayı çok sever. Masasının yanında *Brockhaus Efron* tam takım halinde durur, her gün göz atar ona. Yabancı ülkeler ve gelenekler hakkında okumaya, daha sonra kullanmak üzere bilgiler toplamaya bayılır. Uzun zaman önce, bir tartışmada, gerçeklerin yerini alacak bir şey olmadığını fark etti. Doğru bilgiyle karşındakini hemen susturabilirsin. Bir grubun dikkatini de istatistikler vererek ve etraflı bilgiler sunarak çekebilirsin. Buna uyan babam çok geçmeden, son zamanlarda ilgisini çeken Formoza Adası hakkında konuşmaya başladı.

"Japonların geçenlerde ele geçirdikleri bir ada," diye açıkladı gruptakilere, çoğunluk harıl harıl not tutuyor, söylenen her şeyi kurşunkalemleriyle yazmaya çabalıyorlardı. "Bir düşünün! Ada yamyam kaynıyor! İnsan eti yiyorlar!" Babamın gözbebekleri fincan gibi irileşti.

"Yamyamlık beladır," dedi Duşan Makovitski.

Babam sırıttı. "Arkadaşım Trubetskoy, yamyamlığın aynı zamanda bir tür uygarlık olduğunu söylüyor. Yamyamlar sadece vahşileri yediklerini iddia ederler. Çoğumuz sanırım bu tarifin içine gireriz."

Bütün yüzlerde akıl karışıklığı ve küçük düşürülme karışımı bir ifade vardı, oysa Bulgakov kahkahayla güldü. Aslında fazla gürültülüydü kahkahası. Çertkov'un dalkavukları onun yanında gülmeye cesaret edemezler.

"Lev Nikolayeviç'in mizah duygusu çok gelişmiş," dedi Çertkov suratını buruşturarak.

Orada bir hafta kadar kalmayı planlamıştık, ama babam ziyaretini bitirmeye hiç niyetli değildi. Çok eğleniyordu. Her

sabah hikâyeler yazmaya başladı, üç günde iki tane tamamladı. Yasnaya Polyana'daki gerginlikten kurtulunca yeniden roman yazmaya bile başlayabilirdi.

Hayat Üzerine Düşünceler'ine bir önsöz bile yazıp bitirmişti, Çertkov yapıtlarını bu ad altında bir araya getirmişti, bu tür şeyler yapmaktan bıkmazdı o. Önsözü okurken Vladimir Grigoreviç, "Çok hoşuma gitti, Lev Nikolayeviç," dedi. "Ama bir cümleyi değiştirmelisin. 'Tanrı'ya ve başka varlıklara karşı sevgi besleme' ihtiyacı hakkında yazmışsın. Ama senin demek istediğin kuşkusuz 'Tanrı bilinci'dir."

Çertkov'un bu küstahlığı hiç hoşuma gitmedi. Babamın çalışmalarını kendisinden daha iyi bildiğini sanıyor. Annemi tarifsiz derecede kızdıran yanlarından biri de bu.

Bir gün babam ve Çertkov'la birlikte ata bindim, bir tımarhaneyi ziyaret etmek için mola verdik. Delilik büyülüyor babamı. Delilerin Tanrı'ya bizden daha yakın olduklarını söylüyor.

"Doktorlar deliliğe oldukça tarafsız gözle bakarlar," dedi babam, "tıp vakaları olarak, acınması gereken insanlar olarak değil. Deliler, onların çalıştıkları malzeme. Sanırım böyle de olması gerek, yoksa moralleri bozulurdu."

Babamın gözlemlerine herkes kulak verdi, konuşması bitince de hevesle başlarını salladılar. Onların bu sahte tavrı benim canımı biraz sıktı.

Babam hastalara dini duygularını sordu. Zayıf, dişsiz, sarı saçları karmakarışık, yaşlıca bir adama Tanrı'ya inanıp inanmadığını sordu.

"Ben Tanrı'nın bir zerresiyim," dedi adam.

Babam doğrularcasına başını salladı, sonra aynı soruyu şişman, yağlı tenli bir kadına sordu, o da, "Ben Tanrı'ya inanmıyorum," dedi. "Ben bilime inanırım. Tanrı ile bilim bir arada var olamazlar."

Kadının açıksözlülüğü babamı etkilemişti, Çertkov'a bunu yazmasını söyledi, daha sonra kendisi günlüğüne geçirecekti.

O gün ikindide, akşam yemeğinden önce, yörenin öksüzler yurdunu temsilen bir grup çocuk Çertkov'un evine geldi, babama çiçek getirmişlerdi. Babam onları sevgiyle karşıladı, küçük kızları öptü, oğlanların tıraşlı kafalarını parmaklarıyla ovaladı. Çertkov, elinde babamı at sırtında gösteren bir kutu fotoğrafla yandaki odadan geldi. Fotoğrafları çocuklara verdi, onlar da sessiz bir teşekkürle aldılar.

"Bu sen misin?" diye sordu, küçükçe kızlardan biri babama.

"Korkarım ki inkâr edemeyeceğim," dedi babam. Kızın alnını öpmek için eğildi ama kız kendini geri çekti. "Yaşlı bir adam çok çirkindir," dedi babam.

Ertesi gün, Çertkov'un Telyatinki'ye geçici bir süre dönmesine izin verildiği haberi geldi. Babam sevinçle ürperdi, kıpkırmızı ellerini ovuşturdu, okul çocukları gibi ağırlığını bir ayağından ötekine verdi. Onu böyle mutlu görmek hoşuma gidiyordu.

Çertkov haklı olarak, tahrik edici yazılar yayımlamadığı takdirde, bu geçici iznin büyük olasılıkla süresiz uzatılacağını tahmin etti. Bu tür kısıtlamalardan hiç hoşlanmadığını söyledi, ama pratikte Yasnaya Polyana'ya yakın olması gerektiğini biliyordu ve 'terbiyeli' davranacaktı.

"Eşeğe anırma demek gibi bir şey," dedi babam.

Çertkov her zamanki buz gibi soğuk bakışlarını takındı. Babamın kendisini kızdırmasına tahammül edemiyor.

Sonunda hava bozdu, gökte fırtına bulutları dolaşmaya başladı. Sert bir yağmur yağıyordu, Meşçerskoye'nin arkasındaki bahçeyi kara çamura çeviren, eğimli düşen bir haziran yağmuru. O gece, yemekten sonra Varvara'dan bir telgraf geldi. Hepimiz şaşırdık. "Sofya Andreyevna'nın sinirleri müthiş bozuk. Uyuyamıyor, ağlıyor. Nabzı 100. Lütfen telgraf çekin."

Varvara'nın haline üzüldüm. Annem ona gereksiz baskı yapıyordu, kendine ördüğü ve gitgide genişleyen delilik ağına çekmeye çalışıyordu onu.

İki saat sonra, ateşin karşısında çay içerken ikinci bir telgraf geldi, bu kez bizzat annemdendi. "Sizden rica ediyorum, hemen geri dönün. Yarın."

Babamı kolundan tutup odasına çektim. "Onun dediğini yapmamalısın," dedim.

"Hasta."

"Numara yapıyor. Hep yapar bunu. Sen henüz eve dönmeye hazır olmadan seni geri getirmek için yaptığı bir numara."

"Ben buraya geleli çok oldu."

"Birkaç gün oldu! Hem bu gece Erdenko geliyor." Erdenko Rusya'nın en tanınmış kemancısıydı, babam da iyi çalınan bir müziğe dayanamaz, müzikten çok fazla zevk almayı pek onaylamasa da.

Babam bir telgraf hazırladı: "Yarın dönmemiz daha uygun. Mutlaka zorunlu değilse."

"Hemen gönderirim," dedim.

Babam pes etmediği için herkes çok memnundu. Ne yazık ki birkaç saat sonra annemin gönderdiği kısa yanıt geldi. "Mutlaka zorunlu."

"Baba yumuşamamalısın," dedim. "Kendi canının istediği gibi seni oynattığını görürse isteklerinin sonu gelmez."

Babam onun hasta olduğunda ısrar etti, bedenen değil ama ruhen. "Kendi başının çaresine bakamıyor," dedi. "Benim görevim bu. Görevimi yapma fırsatı çıktığı için memnunum." Benden çok kendine söyler gibi, "Tanrı yardımcım olsun," diye ekledi.

Odama gittim ve yıllardır ilk kez dua ettim. Sırtındaki yük günden güne artan babam için dua ettim. Yakında onun bu yükün altında ezileceğini hissediyordum. Onun yaşında bir adam çökmeden ancak bu kadarını taşıyabilir.

22
J.P.

SONYA: BİR GAZEL

Dizlerimin üzerinde, dua ediyorum hâlâ, kararan gölün kıyısında.
Ayın çıplak hilalini ve yıldızları görüyorum,
tenimi ışıtıp tutuşturan, şimdi öcümü almasını istiyorum fırtına
Tanrısından, dışımdaki, içimdeki düşmanı silmesini ya da
öldürmesini, coşturmasını aşkı
otlardaki bu vahşi yangın gibi, dağlayan rüzgâr gibi.

Ormandan geçtiğini hissediyorum, dünyayı yalayan sıcak rüzgârın.
Kapkara gölü benek benek yapıyor ve aşk hakkında bildiklerimi
uyandırıyor,
gecelerimi dolduran, o kaskatı yıldızların, fır dönen burçlar kuşağını.
Şimdi daha kolay öldürmek,
can yakanı öldürmek. Tanrı'ya tükürmek.

Ne hale geldim ben, Tanrıma sövüyorum ?
Kurtar beni Tanrım. Alevsi rüzgâr geçsin saçlarımdan.
Neden öldüreyim en sevdiğimi? Bu gece ay ışığı gibi süzüleceğim gölün
tepesinde, yıldızlara sürtüneceğim.
Suyu dolduracağım, aşktan bunalıp.

Aşk için yaşıyorum, parlak aşk için
her zamanki gibi Tanrı'nın gözünde başlayan,
sonra karanlığa akan, yıldızlan tutuşturan,
tarlaları ve ormanları ateşten rüzgârıyla,

ve küçük gölümün yüzeyini imleyen,
ateşten bir ten. Asla öldürmek istemem

en çok sevdiğimi. Öldür, *diye bağırabilirim içimden, öldür Kabil gibi.*
Ama aşk engelliyor beni, su yüzünde tutuyor. Bir göl gibi tıpkı, beni
tutan ve içimi
Tanrı'nın ışığıyla dolduran, insan aşkıyla.
Rüzgârı dinliyorum, bir milyar yıldızı dağıtan, üfleyen
ve harekete geçiren.

Dizlerimin üzerindeyim hâlâ, yıldızlar gibi dağınık.
Ben hiçsem eğer, öldürecek ne var?
Parça parçayım, delik deşik, rüzgârın paketiyim,
Sevecek ya da sevmeyecek bir şey kalmamış.
Tanrı'nın zihninde parlak bir atomum,
Burada, göl kıyısında neredeyse yok olmuş.

Yıldız doluyum, belki de aşk dolu.
İçimde Tanrı'ya sırt çeviren ne varsa öldürürüm,
sıcak rüzgârdan, yüreğin kara gölünden kaçan ne varsa.

23
Sofya Andreyevna

Göğsüm öyle sıkışıyor ki, soluk alamıyorum. Önce, Lyovoçka'nm Meşçerskoye'ye gitmesini istedim. Nabzı düşük atıyordu. Hemen hemen hiçbir şeyi açık seçik hatırlayamıyordu, sevdiği kişiyi göreceği bu gezinin ona yararı olacağını düşündüm. Heyhat ki oldu. Utanmaz bir hızla iyileşti. Tula istasyonuna at sırtında dörtnala gittiğini görmek utanç vericiydi.

Yokluğunun uzun olması planlanmamıştı. Bir hafta kadar kalır diyordum. Ama ziyareti uzadı, geri döneceğine dair tek kelime etmiyordu. Ne kadar hasta olduğumun farkında değil miydi, uykusuzluk çektiğimin, kalp atışlarımın hızlandığının, baş ağrılarımın ve baş dönmelerimin?

Gerçek şu ki, kocam, Puşkin'den bu yana en büyük Rus yazarı, tıknaz, orta yaşlı bir dalkavuğa gülünç bir şekilde, bunakça tutuldu. Çocukken, hatta delikanlıyken erkeklere ilgi duyardı. Av partilerinden daha fazla sevdiği bir şey yoktu. Bu konuyu açıkça konuştum onunla, ama hiddetleniyor. Bir erkeğin bir başka erkeği sevmesinin ne kadar budalaca olduğunu anlamıyor.

Sadece budalaca değil, Tanrı'nın gözünde günah da.

Saşa fantezi kurduğumu söylüyor ama ben, vicdanı elverse Lyovoçka, Çertkov'la yatardı diyorum. Ama elvermez. Başının üstünde Zaman Baba gibi asılı, orağını ışıldatıyor, gülünç isteklerde bulunuyor. Yılan saçlı canavarlar da rahat bırakmıyorlar onu, hayatının her köşesine kadar giriyorlar bu iblisler. Bu cinneti hayali bir din olarak görmek işine geliyor, ama ruh hastalığından başka bir şey değil.

Din bir teselli olmalı, bir dürtü değil. Köydeki küçük kiliseye gittiğimde Tanrı'nın beni rahatlatmasını bekliyorum. Rahatlatıyor da. Yoksa neredeyse elli yıldır Lev Tolstoy'la evli

kalamazdım. O baskıya kimse dayanamazdı. Bir kasırgayla yaşamak gibi.

Uyumaya çalıştığımda Çertkov'un acı bakışları ve sarkık gerdanı beni rahat bırakmıyor. Kokusu, sesi, tombul parmakları – bu adamın her şeyi batıyor bana, burada olmasa bile Lyovoçka'm olmadan bir hiç o; Lyovoçka sayesinde Çertkov dünyanın gözünde Lev Tolstoy'un en yakın arkadaşı, danışmanı ve yayıncısı konumuna geldi. Bu olguları gömleğinin yenlerinde ve yakalarında taşıyor. "Bana bakın!" haykırışı çıkıyor her gözeneğinden. "Ben Lev Tolstoy'un sevgilisiyim. Onun vicdanıyım! Onun yol göstericisiyim!"

Lyovoçka'nın ölümünden sonra, ki pek uzakta olmasa gerek, Çertkov kendisinin kim olduğunu keşfedecek. Hiç kimse.

Kıskançlığın bir karakter bozukluğu olduğunu düşünüyorum. Ve ben kıskancım. Bunu itiraf ediyor ve Tanrı'ya beni bağışlaması için yakarıyorum. Ama bir kimse, hatta Tanrı, benden ne bekler? Çertkov, kırk sekiz yıl boyunca hayatıma destek veren tek şeyi çaldı. Lyovoçka'yı kollarımdan çekip aldı. Benim tatlı, sevgili Lyovoçka'mı...

İntihar etmenin pek çok yolu geldi aklıma, ama aslında intihar edecek tip değilim. Ölmek istemiyorum. Ama bu şekilde yaşamak da istemiyorum, kıskançlık bıçağının kızgın ucu kalbime saplanırken. Bu sabah içimden Stolbovo'ya gidip rayların üzerine, Lev Nikolayeviç'in Meşçerskoye'den dönmeyi *uygun bulacağı* trenin altına uzanmak geldi. *Anna Karenina*'nın yazarının, trenle eve dönerken, sevgili karısının topraktan fışkıran bedeninin üzerinden geçmesi ne büyük bir ironi olurdu! Uluslararası basın için *ne biçim* bir hikâye doğardı!

Afyon zehirlenmesinin etkilerinin neler olduğunu öğrenmek için Florinski'nin tıp kitabına başvurdum. Acılı bir ölüm istemem, tren altında kalarak ölmek de korkunç geliyor kulağa. Ya hemen ölmezsem? Bir keresinde ağır bir at arabasının altında kalan bir köpek görmüştüm, sokağın ortasında ezilmişti. Korkunç

kıvranıyor, kendini yolun kenarına çekmeye çalışıyordu, at nalı gibi kıvrılmıştı. Bereket iyi yürekli bir mujik gelip köpeğin kafasını kocaman bir taşla ezdi de çektiği acıya son verdi. Yo, böyle bir şey istemem.

Afyon zehirlenmesi bir heyecan duygusuyla başlıyor, çok geçmeden de uyuşukluğa dönüşüyor. Biraz karda donarak ölmeyi andırıyor. Gerçekten canını yakmıyor insanın; sadece uyuşuyorsun. Sonunda gökle yer buluşuyor, zihnin bedenin oluyor, bedenin de havaya dönüşüyor. Ve *panzehiri de yok.*

Eğer kendimi öldürmeyi başaramazsam, yarıda kalırsa, Çertkov beni bir tımarhaneye kapattırır. Belki o zaman, delilere büyük hayranlık duyduğu için, Lev Tolstoy beni ziyarete gelir. O zaman saygısını kazanırım. Şimdi değil. Şimdi aklım tamamen başımda. Gerçeği söylüyorum, o da inciniyor.

Lyovoçka ayın yirmi dördünde saat onda geldi, arzuladığımdan çok daha geç. Bir savunma hareketiydi kuşkusuz. Kendisini kızdıranın ne olduğunu açıkça söyleyemeyen küçük bir çocuk gibi. Belki kendisi de farkında değildi ama bu gecikmesi bana, 'Bak, canım. Sandığın kadar önemli değilsin. Hasta olduğuna inanmıyorum. Ama senin küçük oyununa ayak uyduracağım,' diyordu. Bazen nefret ediyorum ondan, sağlıksız ilişkilerimizin köklerinin arasından çekilip alınarak damarlarımda kara bir safra gibi yükseliyor nefretim. Bazen onu *öldürmek* geliyor içimden.

O sırada ondan nefret etmek istedim, ama yatakta yanıma otururken yumuşak başlı ve ürkek görünüyordu, bir kuş gibi narindi, elini alnıma koymuştu.

"Sevgili Sonya!" dedi. "Senin için çok endişelendim. O telgraflar hepimizi deli etti."

Böyle. Ama ona güvenmiyordum. Eskiden benimle son derece ilgilenir görünürken aslında seks yapmak istediği çok olmuştu. Şimdi istediğiyse sıkıntıdan kurtulmak, Vladimir Grigoreviç'le birlikte durmadan işlediği duygusal sadakatsizlik günahı için bağışlanmak.

"Beni öldürmek istiyorsun, değil mi?" diye sordum. "Ölmemi yeğlerdin."

Başını salladı. "Saçma, Sonya. Nereden geliyor bu fikirler aklına? Artık seni anlayamıyorum."

"Bir mantık meselesi, değil mi? Neden A'dan sonra B geldiğini göremiyorsun, değil mi? Senin sorunun bu mu?"

"Beni huzursuz etmeye çalışıyorsun."

"Beni hâlâ seviyor musun, Lyovoçka?" diye sordum.

"Evet," diye fısıldadı. Devam etmesini, cümlesine devam etmesini bekledim.

Yatakta yanıma uzandı, geniş alnını omzuma dayadı, çok geçmeden ikimiz de uykuya daldık ve gece boyunca öyle kaldık. Tuhaftı aslında ve aklıma tutku dolu ilk yıllarımızı getirdi, onu yanımda hissetmenin, babam için olduğu kadar onun için de bir değerim olduğunu bilmenin büyük önem taşıdığı yılları. Bir keresinde, ben on üç yaşındayken babam bir uluslararası hekimler konferansına katılmak üzere Paris'e gitmişti Üç ay kaldı orada. Ve bana bir tek mektup yazmadı.

Ertesi sabah Lyovoçka'yla usul usul Çertkov hakkında konuştum.

"Delilik bu, sevgilim," dedim, yanına sokularak. "Herkes seninle alay ediyor."

"Kim?"

"Andrey, Sukotin, hatta mujikler. Bir gün ahırda kıkır kıkır güldüklerini duydum, kapıdan dinledim onları. Senden söz ediyorlardı. Evet, senden!"

"Başkalarının benim hakkımda söyledikleri pek önemli değil. Eğleniyorlarsa bırak kıkırdasınlar."

"Ben eğlenceli bulmuyorum bunu. Mide bulandırıcı buluyorum."

"Ne dediğini bilmiyorsun sen," dedi, yatakta doğrulup otururken. Yorganı tekmeleyip açtı.

"Normal olmayanı bilirim. O adam senin aklını çelmiş. Tanrı

onun ağzından konuşuyormuş gibi her dediğine inanıyorsun."

"Sevdiğim bir arkadaşım o ve pek çok ortak şeyimiz var." Deri çizmelerini giyiyordu. "Her neyse, tartışmaya değer bir konu değil bu. Bunları konuştuk biz Sonya, hem de kaç kez..."

"O adamla senin ortak hiçbir şeyiniz yok. Dalkavuğun, sapığın teki o. Seni kullanıyor, ama belli ki sen bunu göremiyorsun. Sen aldırmıyor olabilirsin, ama böyle bir adamın kocamı maskara etmesini istemiyorum!"

Yere tükürdü, bunu en son ne zaman yaptığını hatırlayamıyorum. "Beni rahat bırak," dedi, "Tanrı aşkına!"

Beni odada bırakarak çıkıp kapıyı arkasından çarparken baktım ona. Hiç bu kadar yalnız olmamıştım. Afyon şişemi istiyordum.

Aşağı inip kitaplığa gittim. Orada ne kadar beklediğimi tam olarak bilmiyorum, temizlikçi kadınlar gibi dizlerimin üzerine çökmüş, o ölümcül maddeyi yutmak için cesaretimi toplamaya çalışıyordum. Keşke hemen yapsaydım.

Beni bulan Saşa oldu.

"Ne budalaca şey bu, anne?" dedi, sanki önemsizmiş gibi. Annesi, elinde bir parça afyonla yere çökmüştü, o kadar.

"Birazcık yutayım lütfen! Bir kerecik!" dedim, ufak şişeyi dudaklarımın önünde sallarken.

Saşa şişeyi elimden kapmayı denedi, ama ben elimi yumruk yaptım. "Benim o! Benim!" Kendi sesimi bir başkası konuşuyormuşçasma duyuyordum.

"Öyleyse iç," dedi Saşa. "Keyfine bak."

Nankör kahpe.

"Beni tiksindiriyorsun," dedim.

Yere düştüm, soluk almakta zorlanıyordum. Şişe yere düştü, afyon kokusu sardı çevremi. Üç hizmetkâr gelip beni yatağıma taşıdı, bir tanesi hayalete benzeyen Timoti'ydi, bu adam gözlerini bir piç gibi sürekli öfkeyle kırpıştırıyor. Duşan Makovitski beni muayene etti, sanki ben odada yokmuşum gibi durmadan kendi kendine bir şeyler mırıldanıyordu. İğrenç itin teki bu adam.

Kocam beni merak ediyormuş numarası yaptı, yapması gerekiyordu. Beni itici bulduğunu dobra dobra söyleyemeyecek kadar korkaktır. Ama öyle buluyor. Beni gördüğü an midesi kalkıyor.

"Beni seviyor musun, Lyovoçka?" diye sordum ona.

"Evet, seviyorum," dedi. "Buna hiçbir şey engel olamaz."

"O zaman bana günlüğünü getir. Benim hakkımda yazdıklarını okumak istiyorum. Gerçeği görmeliyim."

"Seni ilgilendirecek bir şey olduğuna nereden hükmediyorsun?"

"Günlüğünü okumak istiyorum," diye tekrarladım, soğuk bir sesle. Sanki dünyanın yükü omuzlarıma binmişti. "Benim gizlim saklım yok," dedi. "Seninle aramdakileri herkes bilir. Hakkımızdaki her şeyi bilmeyen bir tek mujik kaldı mı Rusya'da acaba?"

Günlüğü bana bir uşak getirdi, Lev Tolstoy onu kendisi getirecek kadar erkek değildi. Kontrolüm dışında seğiren parmaklarımla kalın sayfaları çevirdim. Katlanılamaz bir durum du. Sırrı açığa vuran cümle, tarih öncesi bir kuş gibi gagasını hemen uzatıverdi, çirkin ve öfke doluydu: "Sonya ile bilinçli bir şekilde, tatlılıkla ve sevgiyle mücadele etmeyi denemeliyim."

Kocamı çağırttım, o cümleyi bir ölüm haberi gibi durmadan kafamın içinde tekrarlıyordum: *Sonya ile bilinçli bir şekilde, tatlılıkla ve sevgiyle mücadele etmeyi denemeliyim.*

Kapının eşiğinde durdu, silik, neredeyse gerçekdışıydı.

Gözlerimi diktim ona.

"Evet, sevgilim?"

"Neden benimle mücadele etmek istiyorsun? Böyle bir muameleyi hak etmek için ne yaptım?"

"Yazdıklarımda seni rahatsız edecek bir şey göremiyorum."

"Öteki günlüklerini de göreyim. Son on yıla ait bütün günlüklerini okumak istiyorum."

"Korkarım mümkün değil." Konuşurken başka tarafa bakıyordu.

"Neredeler, Lyovoçka? Nereye sakladın onları?"

"Saklamadım."

"Buradalar mı?"

"Hayır."

"Çertkov'dalar mı?"

"Lütfen, Sonya. Ben... Ben..."

"Biliyordum! Benim hakkımda yazdıklarını hırsla okuyor. İğrenç bir şey bu. Bunca yıl dürüst, seni seven bir eş olmadım mı? Cevap ver bana Lyovoçka!"

Yağmur yağmaya başladı, sertçe eve çarpıyor, rüzgâr perdelerin arasından giriyordu. Oda ısındı, nemlendi, hava karardı.

"Sana gerçeği söylemeye çekinmiyorum," dedi zor dakikalardan sonra. "Günlükler Çertkov'da. Saklasın diye verdim ona."

"Bu bana yaptığın en kötü şey," dedim.

Midem bulanıyordu şimdi. Kusmak istiyordum. Örtüleri attım, yatak odamdan dışarı, kaygan merdivenden aşağı, yağmurun altına koştum. Bir saat meyve bahçesinde dolaştım, acımdan kör olmuştum, ama kimse beni aramaya gelmedi. Hepsi ölmemi umuyorlardı. İstedikleri buydu, ama ben onlara bu zevki tattırmayacaktım. Ürpererek geldim eve, sırılsıklamdım, dayak yemiş bir çocuk gibi yatağıma girdim.

Koridorun aşağısından sesler geliyordu odama. Kocam, Duşan Makovitski'yle konuşuyordu. Ne söylediğini zar zor seçebiliyordum. "Deliler amaçlarına ulaşmakta akıllılardan daha başarılıdırlar her zaman," diyordu. "Kendilerine engel olacak ahlak anlayışları yoktur. Ne utanırlar ne de vicdanları sızlar."

Ertesi gün, Bulgakov bana –özünde– hayatımın sonunun geldiğini ifade eden korkunç haberi verdi. Çertkov'a, annesini ziyaret etmesi için Telyatinki'ye dönme izni verilmişti. Annesi eyalette kaldığı sürece o da kalabilecekti. Gerçekten de oraya gitmişti bile, Yasnaya Polyana'dan ancak birkaç kilometre uzakta entrikalar kuruyor, dolaplar çeviriyordu.

Ayın yirmi sekizinin sabahında herkes uyurken, Çertkov tarlalara çökmüş yoğun bir sisin arasından süzülüp geldi, yaz ortasında Zasyeka'daki çam ağaçlarına takılan, kulübeleri örten,

uykunun kendisi gibi olan, serin Vorolka'da girdaplanan koyu sabah sisinin arasından. Hırsız gibi girdi evimize, mutfakta çalışanları uyandırdı, ısrarla salona kendisi için çay getirmelerini istedi.

Genç uşak İlya'nın uyandırdığı Lyovoçka düğün günündeki damat gibi koşarak indi merdivenden. Görmesem de böyle olduğunu biliyorum. Ayı bir kez gördünüzse neye benzediğini bilirsiniz.

Ben salona girdiğimde Vladimir Grigoreviç iğrenç bir kibarlıkla eğilip selam verdi. Tolstoycu tabakalarına rağmen züppe kalmış biri. Pantolonu İngiltere'den, kırmızı kaşmir çoraplarının da Tolstoyculukla hiç ilgisi yok. Mujiklerin kiliseye giderken giydiklerine benzeyen mavi keten bir gömlek vardı sırtında.

"Günaydın Sofya Andreyevna. Sizi görmek büyük zevk," dedi. Bana bir pusula uzattı.

Son günlerde benden düşmanınız olarak söz ettiğinizi görüyorum. Bu duygunun bir yanlış anlama sonucu doğan geçici bir öfkeye bağlı olmasını umuyorum, yüz yüze konuşunca bir karabasan gibi uçup gideceğinden eminim. Lev Nikolayeviç ikimiz için de hayattaki en değerli şeyi temsil ettiğinden, sizinle benim aramda sağlam, kaçınılmaz bir bağ çoktan kurulmuş olmalı.

Şaşkın ve sersemlemiş bir durumda odama gidip ağladım. Çertkov bu mektubu kuşkusuz Lyovoçka'ya da göstermiş olmalıydı, o da kendi kendine, "Bak! Vladimir Grigoreviç onunla dost olmak için elinden geleni yapıyor. Ne kadar gönlü bol ve açık yürekli," demiştir. Çertkov'un ikimizin gözünü de boyamaya çalıştığını göremiyor.

Üç gün sonra, öğle yemeği yerken Çertkov yemek odasına utanmazca daldı. Sanki Çar çıkagelmiş gibi coştu kocam. Duvarın yanından bir iskemle çekti, hoşuna gidecek şeyleri sundu ona. "Ne istersin, canımın içi, benim tatlı Vladimir Grigoreviç'im?

Karımın kalbini bir tabakta sunayım mı? Böbreklerini? Tuzlayayım mı? Ama elbette, sevgili Vladimir Grigoreviç'im! Canın ne isterse o! Arazimi mi isterdin? Tamam! Ve yazdığım her şeyin ömür boyu teliflerini mi? Elbette!"

Zorlukla da olsa yemeğin sonuna kadar oturmaya çalıştım, ama benim orada olmamla ilgilenmiyorlardı. İlk tabaktan sonra başımın ağrımaya başladığını (başlamıştı) söyleyerek izin istedim ve salondan çıktım. Üst katta, günlüğüme yazmak için çalışma masama oturdum. Temmuzun 1'iydi. En sıcak gün. Eskiden günlüğüme yazmak, bazı duygularımı dindirirdi, şimdiyse yazacak şey bulamıyordum.

Çertkov bütün öğleden sonra kaldı, akşam yemeğinde de bizimleydi. Ben aldırmıyormuş gibi yaptım. Elimden geldiğince kibar davrandım, annesinin sağlığını, çeşitli projelerini sordum. O sefil yayıneviyle ilgilendim, çocuklarımın mirasını çalmakta olan yayıneviyle. Böylesine bir öfkeye rağmen bunca sakin kalabilmem beni şaşırttı.

Genellikle yemekten sonra sofradaki herkes kahve ya da çay içmek üzere kitaplığa geçer. Bu gece Saşa, Çertkov'la babasını sinsice çalışma odasına kaçırdı. Bir şeyler çevirdiklerini anlıyordum. Hep çevirirler. Bütün bunlar asabımı iyice bozdu, sinirlerim laçka oldu. İnsanların, arkamdan neler çevirdiklerini bana anlatacak cesareti göstermemelerinden nefret ediyorum...

Ayak parmaklarımın ucuna basarak çalışma odasına gittim, kapısını sıkı sıkı kapatmışlardı. Lyovoçka kapısını hiç kapatmaz. "Evet, çalışıyorum, ama kapıyı tıklatıp içeri girebilirsiniz," dercesine hep aralık durur.

İçeriyi dinlerken en kötü korkularım doğrulandı. Fısıltıyla konuşuyorlardı, alçak sesle söylenenlerin arasında adımı duyunca kalbim durdu.

Kalbim sıkışıyordu; Saşa'nın, "Annem öğrenecek olursa bizi kesin yaşatmaz," dediğini duyunca bayılacağımı sandım. Çertkov onu susturdu. Ayak seslerine kulak vermek istercesine

uzunca bir süre, panik içinde, beklediler. Ama ben yerimden kıpırdamadım.

Onlar tekrar fısıldaşmaya başlayınca aşağı kaçtım, elime bir bardak votka alıp salonda oturdum, içten içe yanıyordum. Balkona tırmanmaya karar verdim, panjurlu kapıdan onların neler planladıklarını duyabilirdim. Ailemin huzuru için gerekli bir bilgi edinebilirdim.

İkinci katı dolanan dar bir çıkıntı vardır, sırtınızı duvara iyice yapıştırırsanız binanın yüzünde kayarak ilerleyebilirsiniz, Bir pencereden zorlukla dışarı çıkıp duvara dayanıp ilerleyebildim. Ne yazık ki kilom denge sağlamamı tehlikeye sokuyordu. Birkaç yerde öne savruldum, neredeyse düşüyordum. Az sonra tam Lyovoçka'nın çalışma odasının önüne varmıştım.

Panjura kulağımı dayadım. Alçak sesle konuşsalar da sözleri sıva tirizlerinin arasından açıkça duyuluyordu.

"Yapamam," dedi Lyovoçka.

"Baba, bence o haklı. Onu dinlemelisin. O sadece senin iyiliğini düşünüyor."

"Halkın iyiliğini," diye ekledi Çertkov, "ki onların iyiliği demek Lev Nikolayeviç'in iyiliği demek zaten."

İşte düşmanlarım karşımdaydı, birbirlerine sokulmuş, dolap çeviriyorlar, küçük entrikalarını hazırlıyorlardı. Bütün bunlar çok korkunçtu. Birden dengemi kaybettim, zemin ayaklarımın altından kaydı, ya da kayar gibi oldu, bir çığlık attım.

"Kim var orada?" diye bağırdı kızım. Sesi sert, keskin, acımasızdı.

Mandallanmış panjurların arasından içeri top gibi yuvarlandım, yerçekimi yüzünden hacıyatmaz gibi devrildim. Eteklerim başıma geçti. Baş aşağıydım, orada toplananlara bacaklarımın arasından bakıyordum. "Hepiniz bana tuzak kuruyorsunuz!" diye haykırdım. "Hem de kendi evimde!"

Kocam oturduğu koltukta büzüldü, garip bir bakış vardı gözlerinde.

"Onu öldüreceksin anne," dedi Saşa, bana tepeden bakarak. "Ama zaten istediğin bu, öyle değil mi? Onun ölmesini *istiyorsun*!"

Genç uşak İlya ile Çertkov, Lyovoçka'yı odadan çıkarırlarken Saşa beni orada yalnız bırakıp gitti.

Çertkov döndüğünde o güne kadar görmediğim ölçüde kudurmuştu. Anlamsız suratı yeni pişirilmiş kil gibi parlıyordu.

"Vladimir Grigoreviç," dedim, "ne yapmaya çalıştığınızı biliyorum ben. Beni bir an bile kandırdığınızı sanmayın sakın. Kocamın günlüklerini geri istiyorum. Onları hemen bu eve getirin, ait oldukları yere. Tanrı adına!"

"Sizi korkutan ne?"

"Siz şeytanın ta kendisisiniz!" dedim.

Bakışları yanımdan geçip odanın uzak bir noktasına kaydı. "İsteseydim sizi ve ailenizi mahvederdim. Çok kolay olurdu, bilirsiniz. Basın kana susamış."

Keşke kocam onun bu söylediklerini duyabilseydi Tanrım, dedim, gerçek Çertkov'u.

"Durmayın öyleyse," dedim. "Mahvedin bizi. Onlara ne istiyorsanız anlatın."

"Böyle bir şeye kalkışmayacak kadar saygım var Lev Nikolayeviç'e. Şanslısınız."

"Sizden iğreniyorum, Vladimir Grigoreviç." Dudaklarım titriyordu. Kendimi zor tutuyordum.

"Sizin gibi bir eşim olsaydı," dedi, kapıya doğru giderken, "kafama çoktan bir kurşun sıkmıştım. Ya da Amerika'ya gitmiştim."

O gece, rüyamda, kocamla Vladimir Grigoreviç'in Zasyeka Ormanı'nın ıslak zemininde çıplak yattıklarını, kuru yaprakların arasında kıvrandıklarını gördüm; ak saçlı, kar gibi sakallı yaşlı bir adam, tombul suratlı, yağlı müridiyle anormal bir cinsel ilişkide. Çamurların içinde solucan gibi kıvrılıyorlardı.

İrkilerek uyandım, ter içindeydim. Titreyerek yatağımın yanında diz çöktüm, yüksek sesle dua ettim: "Tanrım, ulu Tanrım. Acı bana, bu günahkâr kuluna."

24
Bulgakov

Bu ikili hayatı daha ne kadar sürdürebileceğimi bilmiyorum. Lev Nikolayeviç'in yanındayken özel hayatımın eleştirilecek bir yanı yokmuş gibi davranıyorum. Yani, bu konuya hiç değinmiyorum. O, kendi ilkelerine uygun yaşadığımı sanıyor (ya da ben onun sandığını sanıyorum), çünkü ben o ilkeleri hem sözlü olarak destekledim, hem de haklarında, büyük bir hevesle yazı yazdım. Ama bu küçük kandırmaca ve hayatımdaki neredeyse görünmez çelişkiler beni rahatsız ediyor.

Ahlaksız olduğumu düşünmüyorum. İnsan kendi vicdanının sesini dinlemelidir, Tolstoycular evlilik dışı cinsel ilişkiye karşı çıktıklarından (aslında Lev Nikolayeviç'in, evlilik içi cinselliğin ahlaklılığı konusunda ciddi kuşkuları var) insanın bedensel aşktan ruhsal aşka geçebileceğini söyleyen Platon'un düşüncelerini daha yakın buluyorum kendime. İdeali, insanın bedeniyle ruhu arasında bir ayrılığın acısını çekmek zorunda kalmaması.

Maşa'yı seviyorum. Tanıştığımızdan beri hayatım tamamen değişti. Ama aşkımızı Telyatinki'de sürdürmek bizim için zorlaştı. Sergeyenko artık benimle hemen hemen hiç konuşmuyor. Maşa'yı yok sayıyor, kaba, Maşa da bıktı bundan. Dün St. Petersburg'a gitmekten söz etti bana, eski tanıdıklarından bir grup orada geçenlerde bir Tolstoycu mahalle kurmuş.

"Burada birkaç aydan daha fazla kalmak değildi amacım. Çertkov beni kalmam için çağırdığında bu konuda kesin konuşmuştu," dedi Maşa.

"Bu tür şeylere burada kimse aldırmaz."

"*Ben* aldırırım."

"Sergeyenko'yu vurmak gerek."

"Öyle söyleme Valya. Senin sandığın kadar kaba biri değil.

Sen herkesin bizden kaçtığını sanıyorsun. Doğru değil bu."

Onu ikna edemedim. Fırtına karşısında öyle soğukkanlı, öyle akıllıdır ki.

Elimden gelse onunla daha fazla vakit geçirirdim, ama bu olanaksızlaştı. Şu sıralarda Lev Nikolayeviç'in bana çok ihtiyacı var, geceleri Yasnaya Polyana'da kalmamı yeğliyor. Sanırım aile içindeki gerginliklerden kaçabilmek için benim orada kalmamı istiyor. Son zamanlarda Çertkov tamamen saplantılı biri oldu, her hafta küçük kitaplar, broşürler, antolojiler, seçkiler için yeni fikirlerle çıkıyor ortaya. Ben onun bunu art niyetle yaptığından kuşkulanıyorum, ama Lev Nikolayeviç kuşkulanmıyor. Ne söylese hevesle kabul ediyor onun fikirlerini.

Sofya Andreyevna'nın hiç yardımı olmadı. Olmadık yerde entrika buluyor. Aslında Çertkov'un onu ve çocuklarını vasiyetten çıkarttırmaya çalıştığını sanıyor, sanki Lev Nikolayeviç böyle bir şey yapabilirmiş gibi.

Çertkov ukalanın, sıkıcı adamın biri olabilir, ama acımasız değildir. Öte yandan, onu zapt eden din olmasa sanırım vahşileşebilir. Kahkahasında garip bir kalpsizlik var.

Sofya Andreyevna, kocasının günlüklerini geri almayı kafasına takmış. Lev Nikolayeviç ilişkilerinin akışını mutlaka dürüstçe yazıyordur, ama Sofya Andreyevna sonraki kuşakların bu bilgilere ulaşmasını istemiyor.

"Bunun beni neden bu kadar kaygılandırdığını anlayabiliyor musun?" diye sordu, dün akşam ona çay götürdüğümde.

"Evet, anlayabiliyorum," dedim. "Ama Lev Nikolayeviç'in günlüklerinde evliliğinizin yapısını bilerek çarpıtacağını düşünmemelisiniz. Onun için gerçek çok önemlidir."

"Dürüst olduğunu sanıyor, ama kendini iyi tanımıyor. Örneğin, Çertkov'u sevdiğinin ve benden nefret ettiğinin farkında değil. Beni sevdiğini sanıyor. Ama benim hakkımda yazdıklarını bir görsen. Gelecekteki biyografi yazarları bayılacaklar buna. 'Zavallı Lev Tolstoy' diyecekler, 'muhtemelen onun üstün

entelektüel yaşamını, ne de ahlaki yaşamını paylaşabilen, kıskanç, budala, mütehakkim ve müsrif bir eş tarafından mahvedildi'."

"Şu İngiliz, Aylmer Maude, bir biyografi üzerinde çalışmıyor mu?" diye sordum, ama yanıtı önceden biliyordum. "Onun makul düşünen biri olduğu söyleniyor. Sizi iyi tanıyor –eşinizle olan ilişkinizin aslında nasıl olduğunu da."

"Onun da ötekilerden bir farkı yok."

Farkı olduğunu anlamasını rica ettim, Lev Nikolayeviç'in birkaç hafta önce Maude'a yazdığı bir mektup gelmişti aklıma. O mektupta Çertkov'un, 'yıllardır en iyi yardımcısı ve dostu olan adam'm, önemini kavrayamadığı için Maude'u azarlıyordu. Maude, Lev Nikolayeviç'in Çertkov'a nasıl da yüksek bir değer biçtiğinin tamamen farkında. Onun çalışması bu konuları açıkça kayda geçirecek. Aslında Maude'un yazacakları Çertkov'u çok korkutuyor.

Dün gece, Sofya alışıldık dansını yaptı yine, kocası günlükleri hemen vermiyor diye yarı çıplak evden dışarı fırladı. Ama artık bu çılgın gösterilere aldırış eden yok. İçimden, canı cehenneme, demek geldi. Gölde boğulacaksa boğulsun. O zaman burada hayat daha kolaylaşır. Ama yine de ona öyle acıyorum ki. Hayatı, kendisinin elinde olmayan koşullar yüzünden berbat bir halde.

Aradan zaman geçip de Sofya Andreyevna görünmeyince Lev Nikolayeviç kitap okumakta olduğum oturma odasına geldi, gidip karısını aramamı rica etti. Oğlu Lev, bana eşlik edeceğini söyleyerek babasının da bizimle gelmesinde ısrar etti. "Senin inatçılığın yüzünden deliren karın ormanda dolanırken senin sıcacık yatağında yatmaya hakkın var mı?" diye sordu.

"Tamam," dedi Lev Nikolayeviç, bıkkın bir sesle. "Ben de geliyorum sizinle."

Meyve bahçesinden geçmek üzere ben onlardan ayrıldım, onlar tarlalara doğru zahmetli bir yürüyüş tutturdular. Sofya Andreyevna'yı bir derenin kıyısında buldular, kendinden

geçmişti, alıp eve getirdiler. Artık bildik bir sahne bu, üzerinde pek konuşulmadı. Ama ben Yasnaya Polyana'da olanların bir sonuca ulaşmak üzere olduğunu anlıyordum.

Bütün bunların Lev Nikolayeviç'i nasıl etkilediğini üzülerek ama açıkça görüyoruz. Sık sık dili dolanıyor, odadan odaya bastonla dolaşıyor. Yazısı önce karalamaya dönüştü, sonra tamamen durdu. Çertkov paniğe kapıldı. Tanya çağrıldı. Onun varlığı Tolstoyların evini sakinleştiriyor. Lev Nikolayeviç onu çok seviyor, Tanya'nın geleceğini söyleyince görünür şekilde canlandı. "Harika bir haber," dedi. "Çok sevindim. Teşekkür ederim, çok teşekkür ederim."

Bana teşekkür etmesi çok garipti.

"Çok fazla şey istemiyorum, değil mi? Bütün istediğin Çertkov'un günlükleri bana geri vermesi," dedi Sofya Andreyevna kızı Tanya'ya. Tanya gelişinin ertesi günü, sabahtan, bütün aileyi babasının çalışma odasına toplamıştı. "Kopyasını almak istiyorsa, alsın. Ama orijinalleri bende kalmalı."

"Bunda ters olan bir şey var mı, baba?" diye sordu Tanya,

Artık bu konu tiksindiriyordu Lev Nikolayeviç'i. "Canın ne isterse onu yap. Al günlükleri. Evimde huzur istiyorum. Bütün istediğim bu. Huzur..."

Kocasının böyle çabuk pes etmesine memnun olan Sofya Andreyevna bir droşkiye binip Telyatinki'ye doğru yola çıktı. Kendisine eşlik etmemi istemişti, Sergeyenko ile Çertkov'un benim varlığımı bir ittifak olarak göreceklerinin farkındaydı, ama ben artık insanları yatıştırma umudumu kaybetmiştim.

Hava çok sıcaktı, Sofya Andreyevna bir imparatoriçe gibiydi, beyaz giysisinin kıvrımları güneşi yansıtıyordu. O her şeyi hesaplı kitaplı yapar, bugün de ışıldamaya kararlıydı. Çertkov'un annesi –evdeyken Telyatinki'nin kraliçesidir o– bizi resmi bir havayla karşıladı, özel uşağından semaveri getirmesini istedi. Mobilyasız oturma odasına alındık, içerisi yer cilası ve yanmış

mum kokuyordu. Sofya Andreyevna yerde yığılı kitaplara ve elyazmalarına gözucuyla baktı. Çertkov telaşla girdi odaya, eğilip selam veriyor, kedi gibi mırlıyordu. Kontes Tolstoy'un bizzat kalkıp gelmesinin sadece dert anlamına geleceğini biliyordu.

Beni Sergeyenko'nun çalışma odasına alırlarken Sofya Andreyevna Çertkov'un annesiyle baş başa kaldı. Vladimir Grigoreviç, Sergeyenko'nun arkasında dimdik duruyordu, alay komutanının omzunun üstünden bakan bir general gibiydi.

"Oturun Valentin Fedoroviç," dedi, başıyla dik arkalıklı bir iskemleyi işaret ederek.

"İkinizi de görmek büyük zevk," dedim.

Sergeyenko kaşlarını çattı. "Neler oluyor?" diye sordu. "Neden geldi o buraya?"

"Bizden hoşlandığı söylenemez," diye ekledi Çertkov. Gülmemişti.

"Lev Nikolayeviç'in günlüklerinin kendisine ait olduğunu hissediyor ve onları geri istiyor. Ama eğer isterseniz kopyalarını çıkartabileceğinizi söylüyor. Onun istediği orijinaller."

"Günlüklerin burada olduklarını mı söylediniz ona?" diye sordu Çertkov.

"Onların sizin yanınızda olabileceklerini varsaydım," dedin. "Yanlış mı düşündüm?"

Çertkov'un yüzü bir kâğıt parçası gibi buruştu.

"Hanımların yanına gidebilirsiniz, Valentin Fedoroviç," dedi.

"Umarım işleri bozmamışımdır," dedim.

Daha bu cümle ağzımdan çıktığı anda söylediğim için kendime lanet ettim. Bu işkence boyunca olabildiğince dürüst davranmaya çalışmıştım. Doğaları gereği kuşkucu olan insanlarla görüşürken sadece kesinkes doğru şeyleri söylemeye dikkat etmelisiniz. Spekülatif laflar başka fantezilere yol açarlar.

"Yan tarafa geç de çay iç," dedi Çertkov. Bu laf öfkelendirdi beni. Çocuk muamelesi görmek için kabul etmemiştim bu görevi.

Çertkov'la Sergeyenko oturma odasında yanımıza geldiklerinde Sofya Andreyevna küstahça lafa girdi. "Sadede geleyim, Vladimir Grigoreviç. Kocamın günlüklerinin iade edilmesinde ısrarcıyım. Sizin düşmanınız olmak istemiyorum. Kocamın sizin gibi bir arkadaşı olmasından memnunum, kendisini anlayan, fikirlerini paylaşan biri. Tek istediğim bu küçük iyilik, günlüklerinin iade edilmesi. Bunu yaparsanız emin olun ki arkadaş oluruz sizinle. Siz de söylediniz ya, arkadaş *olmalıyız*, çünkü pek çok ortak çıkarımız var."

Onun soğukkanlılığına hayran oldum.

"Çok naziksiniz Sofya Andreyevna," dedi Çertkov. "Ve sonunda bizi ziyaret etme lütfunda bulunduğunuz için de memnunum. Ama korkarım ki günlükler konusunda size yardımcı olamayacağım. Sadece kocanızın talimatlarına uygun hareket edebilirim."

Bunu duyan Sofya Andreyevna herkese veda etti ve arabasının sürücüsünü çağırttı.

"Benimle geliyor musunuz, Valentin Fedoroviç?" diye sordu.

Çertkov ifadesiz bir yüzle bana baktı.

"Lev Nikolayeviç'in öğleden sonra bana ihtiyacı olacak mı?"

"Siz benden daha iyi bilirsiniz."

Tereddüt etmem büyük bir hataydı.

"Daha sonra gelirim," dedim Sergeyenko'ya. "Akşam yemeğinden sonra.

"Maşa pek sevinecek," diye alay etti.

Sofya Andreyevna bilen gözlerle baktı bana, Çertkov ise gözlerini dikmekle yetindi, gözleri iyice kısılmış, topluiğne başı kadar olmuştu.

Sofya Andreyevna droşkide çekinerek bana döndü. "Benden bir şey mi gizliyorsunuz, Valentin Fedoroviç? Umarım öyle değildir. Biz sizinle yakın arkadaş olduk."

"Yok bir şey," dedim.

"Hayatınızda bir genç kadının olması bir şey değil midir?"

"Maşa sadece iyi bir arkadaşım."

"Sevgili?"

"İyi bir arkadaş."

"Ciddiye benziyor."

Arkadaşlık her zaman ciddidir, diye düşündüm, onun burnunu sokması beni rahatsız etmişti.

"Sizi kızdırmak istememiştim," dedi.

"Kızmadım."

"Benim deneyimli bir okuyucu olduğumu unutuyorsunuz," dedi. "Sizin yüzünüzü okuyabilirim, her bir harfini. Yazılanlar son derece açık."

Yüzüm kızardı mı yoksa bedenimin tepeden tırnağa alev alev yandığını hayal mi ettim? "Maşa ile olan ilişkim biraz acı veriyor, şimdi. Bu konuda konuşmak istemiyorum," dedim.

"Onu seviyor musunuz?"

"Evet."

"Kendinizi üzmeyin, canım!" dedi. "Beyefendiye *söylemem*." Durdu. "Onun geçmişini biliyorsunuzdur. Gençliğinde kadın düşkünüymüş, doymak bilmezmiş. Bu konuda kendini kontrol edemedi pek. Yoksa neden şiddetle itiraz etsin ki? Kendisinin altmış yıldır yaptığı şeyi başkalarının yapmasını istemiyor!"

Ne diyebilirdim? Sofya Andreyevna, Lev Tolstoy'un cinsel geçmişini benden çok daha iyi biliyor, hayatının genel çizgisi herkese malum olsa da. Hayatının ilk yıllarında yaşadıklarını saklamaya hiç kalkışmadı. "Günahkâr bir genç adamdım," dedi bana bir gün. "Cinsel arzuların esiriydim, hayvani bir ihtirasın pençesindeydim. Uzun bir mücadele sonucu kurtuldum bunlardan." Böyle diyor, ama ne zaman genç bir hizmetçi kız odaya girse gözlerinin parladığını fark ettim.

Bugün öğleden sonra Remington Odası'nda saatlerce Saşa ile kalıp mektupları yanıtladım. Lev Nikolayeviç öylesine altüst ki, yanıtlarımızı düzeltmek bir yana imzalamak bile istemiyor. Ara sıra onun adıyla mektupları yanıtlamak tuhaf geliyor bana. Sanki Lev Tolstoy oluyormuşum gibi. Nedense sahte gibi görünmüyor bu mektuplar. Tolstoy olarak yazdığım zaman Tolstoy *oluyorum.* Öteki kadınlarla erkeklerinki gibi, onun ruhu da sadece insan ruhunun bir sınırı, o da daha büyük ruhun, Tanrı-Ruh'un bir sınırı; ölüm olunca sınırlar biter. Emerson'un sözleriyle, Üst-ruh'un bir parçası oluruz. Günlük hayatta da bu Tanrı-Ruh'a dokunuruz, kutlu anlarda, sevgi anlarında, tuhaf içe bakış anlarında, coşkulu açık kalplilik anlarında. Lev Tolstoy'un ruhu engindir, kolayca girebilirsiniz içine. Bu gece Yasnaya Polyana'dan ayrılırken kendimden ziyade Tolstoy'muşum gibi hissediyordum.

Telyatinki'ye yaklaşırken yavaş yavaş Bulgakov'un ruhuna girdim yeniden. Güneş saman tarlalarını yakıyor, karaağaçlarda tutuşuyor, tırıs giden atımın nallarının altındaki kırmızı toprağı daha da kırmızı yapıyordu. Maşa'yı arka bahçede gördüm, tek başınaydı, uzun gölgesi otlara vurmuştu. Daha onun yüzünü görmeden kasıklarım sancımaya, şişmeye başladı.

Hiç konuşmadan, el ele tutuşup evin arkasındaki pelesenk ağaçlarının bulunduğu koruluğa yürüdük. Orman bir ateş topu gibiydi, batan güneş binlerce çam iğnesinden geçerken kırılıyordu. Toprak serin kokuyordu, çam ağaçlarının leylak rengi hasırıyla dolu ama serin.

İki kızılçamın yüksek ve olağanüstü kalın gövdeleri arasında durup birbirimize uzun uzun baktık, hiç konuşmadık.

Ama ona söylemek istediğim bir şey vardı. Nasıl söyleyeceğimi bilmiyordum. Söylemeye korkuyordum, çünkü bir kez söylendiğinde ona bağlı kalacaktık. Ya gevşemiş bir panjur gibi rüzgârda iki yana çarpacak, canımızı sıkacaktı, ya da kesin ve somut bir şey olacaktı.

"Seni seviyorum, Maşa," dedim.

Sözcükler havada asılı kaldı, bir balon gibi, parlak renkli, ışıldayan bir hava kabarcığı gibi. Uçup gitmesini, yok olmasını bekledim. Korkunç bir an boyu, yüksek sesle konuşmamışım gibi geldi bana, sözcüklerin, bulut gibi kafamın içinde oluşup söylenmeden kaldıklarını sandım.

"Çok sevindim," dedi.

Ama bir uzaklık vardı. Memnun değildi. Tamamen değil.

"Gerçekten mi?"

"Sevinmeseydim, öyle söyler miydim?"

"Bence sen... sen yanıt vermek için söyledin."

"Hiçbir şey yapmam gerekmez."

Birden hafif bir panik duydum. Maşa'nın böyle serinkanlı bir yanı vardır, Şam çeliğinden bir bıçak gibi, yeri gelince ışıldatır onu.

"Valya," dedi, "ne diyeceğimi bilemiyorum. Seni incitmek istemiyorum. Bunu biliyor musun?"

"Hiçbir şey söylemezsen inciniyorum. Ne düşündüğünü bilmemek hoşuma gitmiyor. Seni bulamaz gibi olduğum anları sevmiyorum."

Ağlıyor muydu? Biraz. Akşam güneşini yakaladı gözleri ve kızıllığını içine çekti. Sulanmışlardı, değerli bir taş gibi yüzeyleri çok kesimliydi. Sarı saçları da o tuhaf, muhteşem ışıkta pembeye çaldı. Saçlarına dokunmak istedim. Avuç içimi o sarışın maddenin üzerinde gezdirdim. Uzun buklelerinin altında başının yuvarlağını, sağlam, sukabağını andıran biçimini hissedebiliyordum. Maşa'yı öptüm. Önüme çıkan şeyi soludum, bir başka insanın derinliği pek anlaşılamayan varlığını. İnanılmaz sihirli görünüyordu. Ellerimi dar omuzlarına koyup onu kendime çektim.

"Petersburg'a dönmem gerek," dedi sonunda. "Çok yakında."

"Kalmak üzere mi?"

"Olmayabilir."

"Anlamıyorum Maşa, biz artık..."

"Beni sevdiğini biliyorum Valya."

"Seviyorum."

"Sana karşılık vermem çok zor. Birbirimizi yeni tanımaya başladık."

"Bu doğru, ama..."

"Gözüme genç görünüyorsun."

"Senden daha büyüğüm ben!"

"Önemli olan geçmişlerimiz. Sanki pek çok hayat yaşamışım gibi geliyor bana."

"Maşa, saçmalık bu. Senin hayatın yeni başlıyor."

"Başka koşullar altında... sanırım daha sıcak olabilirdim. Kendi soğukluğumu hissediyorum ve bundan hoşlanmıyorum. Aslında nefret ediyorum. Olmasını istediğim şey bu değil."

Dürüstlüğü sıktı beni. Ve kesin, sabit konuşma tarzı. Onun yanında kendimi dilsiz, aptal, hatta budala hissettim. Ona kendi silahlarıyla karşılık veremezdim. Ona karşı dürüst olamayacağımdan değil. Daha çok, dürüst olacağım bir şeyim olmamasından.

"Seni seviyorum," dedim. "Gidemezsin."

Gülümsedi.

"Belki kısa süreliğine giderim. İstediğim zaman dönerim Telyatinki'ye. Dün akşam Çertkov'la konuştum, bana anlayış gösterdi. Gerçekten nazikti."

Çertkov'u anlayamıyorum.

Maşa ve Lev Nikolayeviç ne düşünürlerse düşünsünler ben Çertkov'a hiç güvenmiyorum.

Maşa saçlarıma dokundu. Doğal ve içten gelen aşkın bir ifadesi olarak görebileceğim ilk hareketiydi bu.

Başını omzuma yasladı.

"Sana ihtiyacım var," dedim.

"Biliyorum," dedi. "Biliyorum."

25
L.N.

Sofya Andreyevna'ya Mektup

Yasnaya Polyana, 14 Haziran 1910

Sevgili Sonya,

1. Şu sıralarda tutmakta olduğum günlüğümü hiç kimseye vermeyeceğime söz veriyorum. Bende kalacak.

2. Bundan önceki günlüklerimi geri vermesini Çertkov'dan isteyeceğim, sonra da onları, herhalde bir bankada saklayacağım.

3. Düşmanlık besleyen biyografi yazarları, gelecekte, çatışmalarımızın ve mücadelelerimizin en sıcak anlarında kaydedilmiş olan o sayfalardan yararlanırlar diye canın sıkılıyorsa, sana önce şunu hatırlatayım ki, hem benim hem de senin günlüklerinde yer alan o geçici duyguların ifadeleri, aramızdaki ilişkinin eksiksiz bir portresini sunuyor olamazlar. Bununla birlikte, eğer canını hâlâ sıkıyorsa, bu fırsattan seve seve yararlanarak, günlüğümde ya da bu mektupta, seninle aramdaki ilişkinin gerçekte nasıl olduğunu ve senin hayatının, benim gördüğüm açıdan, nasıl geçtiğini söyleyeceğim.

Benim seninle olan ilişkilerim ve hayatına bakışım şöyledir: Gençliğinde seni sevdiğim gibi, birbirimizden soğumamız için aramızda var olan pek çok nedene rağmen seni sevmekten asla vazgeçmedim. Ve sevmeye devam ediyorum. Artık mevcut olmayan (bu husus aşk ifademizin içtenliğini katmerleyen bir olgudur) cinsel ilişkimiz konusunu bir yana bırakırsak, bu nedenler şunlardı: Birincisi, toplumdan uzaklaşma ihtiyacımın gitgide artması; sen bu fikrimde benim peşimden gelmezdin de

gelemezdin de, çünkü beni bu düşünceye götüren ilkelerim senin ilkelerinle temelde zıttı. Bu bana çok doğal görünüyor, seni bu konuda suçlayamam. Ayrıca, son yıllarda, sen gitgide çabuk öfkelenir oldun, hatta despotça ve kontrol dışı davrandın. Benim açımdan duygularımı göstermemi engelledi bu durum, hatta onları köreltti. Bu da ikinci nokta. Üçüncü ve en can alıcı, en temel neden, ikimizin de masum olduğu bir durum. Hayatın önemi ve amacı hakkında birbirine taban tabana zıt görüşte olmamız. Benim için mülk günahtır, senin içinse zorunlu bir durum. Kendimi senden ayırmak durumunda kalmayayım diye, üzücü bulduğum koşulları kabullenmeye zorladım kendimi. Ama sen benim bu kabulümü, senin görüş açını kabulüm olarak gördün, bu da yanlış anlamamızı artırmaya yaradı.

Senin hayatınla ilgili görüşüm ise şu:

Doğuştan sefahat düşkünü ve cinsel iştahı azgın olan ben, gençliğimi arkada bıraktığım bir sırada seninle evlendim, ruhen temiz, iyi ve zeki olan on sekizindeki bir kızla. Korkunç geçmişime rağmen sen, elli yıla yakın yanımda kaldın, beni sevdin, dertlerle, endişelerle dolu bir hayat yaşadın, çocuklar doğurdun, onları büyüttün, ilgilendin, bana baktın, güzel, güvenilir ve sağlıklı bir kadının her zaman karşılaşabileceği kışkırtmalara kapılmadın; gerçekten de, öyle bir hayat sürdürdün ki seni eleştireceğim hiçbir yanı yok. Senin ahlaki gelişimin benimkine, ki benzeri yoktur benimkinin, paralel gitmedi diye suçlayamam seni, çünkü herkesin içsel yaşamı kendisiyle Tanrı arasında sırdır ve hiç kimse o insandan hesap vermesini isteyemez. Sana hoşgörüsüz davrandım. Hatalıydım ve hatalı olduğumu itiraf ediyorum.

4. Şu sıralarda Çertkov'la aramdaki ilişki seni çok rahatsız ediyorsa, ondan vazgeçmeye hazırım, ama şunu da belirtmeliyim ki öyle yapmak daha da nahoş olur hatta acı verir, benden çok ona. Ama benden bunu talep edersen, isteğine uyarım.

5. Sakin ve düzgün bir hayat için bu koşulları kabul etmezsen, seni terk etmeyeceğime dair verdiğim sözü geri alacağım.

Çekip gideceğim, Çertkov'un yanına değil, için rahat olsun! Aslında, peşimden gelip yakınıma yerleşmemesini itirazsız bir koşul olarak ileri süreceğim. Ama gideceğim kesin, çünkü böyle yaşamaya devam edemem. Senin çektiğin acılara etkilenmeden bakabilseydim, bu hayatı pekâlâ da sürdürebilirdim, ama elimden gelmez bu.

Güvercinim, yalnızca etrafındakilere değil kendine de işkence etmekten vazgeç, çünkü sen onlardan yüz kat daha fazla acı çekiyorsun. İşte bu kadar.

26
Çertkov

Dr. Nikitin, Sofya Andreyevna'yı muayene etsin diye o rezil Rossolimo'yu Moskova'dan alıp getirdi. Sofya Andreyevna'nın intihara kalkışması evdekileri altüst etti, Lev Nikolayeviç, Makovitski'nin dediklerinin dinlenmesinde ısrarlı. Makovitski bu kafa doktorlarına çok önem veriyor, Rossolimo da en iyilerindenmiş; Rusya'daki bütün düklerin ve düşeslerin zihinlerinde gezinmiş. Annemin yakın arkadaşı olan Dowegar İmparatoriçesi Maria Fyodorovna bile gördüğü tuhaf rüyalar için ona danışmış. Rossolimo neyse o: Bir İtalyan ve bir şarlatan. Uçları kıvrık yapışkan bıyıkları olan ya da Roma'daki bir aşevinin şef garsonu gibi giyinen adamlara hiç güvenmem.

Rossolimo, Sofya Andreyevna'yı iki saat muayene etti, sekstant gibi aletlerle gözlerinin içine baktı, küçük tahta bir çekiçle eklem yerlerine vurdu, ona garip sorular sordu. Lev Nikolayeviç de huşu içinde seyretti onu. Ara sıra doktorlara, benim aşırı bulduğum bir güven duyduğunu söylemiştir, ama Rossolimo sınırdı. Lev Nikolayeviç beni bir kenara çekti. "Bu Rossolimo insanı şaşırtacak kadar budala," dedi, "bütün bilimadamları gibi." O odada dolaşıp dururken bütün dikkatimle dinledim söylediklerini ama yorumda bulunmadım. Bugünlerde sözümü sakınıyorum. "Duşan'ın onu buraya neden getirdiğini bilmiyorum."

"Belki eski arkadaştırlar," dedim.

Çaydan önce Rossolimo, Lev Nikolayeviç'le konuştu. "Onun ruh hastalığının nedenlerini buldum," dedi. "Kontesin iki tür rahatsızlığı var: Paranoya ve histeri, ağırlıklı olarak ilki." Hastanın sorununun ekonomik, kültürel, fizyolojik ve biyolojik kaynaklarını sıralamaya devam ederken Lev Nikolayeviç de parmaklarıyla masanın üzerinde tempo tutuyor, uzun uzun esniyordu.

"Ya inanç eksikliği? Bunun da durumu üzerinde etkisi vardır kuşkusuz."

"Gerçekten de öyle," dedi Rossolimo. "Dayanak noktası eksikliği çoğu zaman dengesizlik kaynağıdır."

"Bir metafor, Doktor!" diye bağırdı Lev Nikolayeviç. "Kendinizle iftihar edin!"

Rossolimo çok mutlu görünüyordu, Rusya'nın en büyük yazarından övgü almıştı. "Gerçekten de dümensiz gemi, gemi değildir, değil mi?"

"Elbette değildir," dedi Lev Nikolayeviç. "Rüzgâr olmayınca yel değirmeni de yel değirmeni değildir."

Lev Nikolayeviç'in bununla ne demek istediğinden emin olamadı Rossolimo, ama rüzgârın bütün yel değirmenleri için gerekli olduğunda hemfikirdi, konuyu değiştirip sıcak hava balonlarına getirdi, bu konu onu ilgilendirse de bizi hiç ilgilendirmiyordu. Karnını tıka basa doyurduktan sonra halinden hoşnut olarak Yasnaya Polyana'dan ayrıldı.

Lev Nikolayeviç yeni vasiyetnamesini imzaladığından beri kendini suçlu hissediyordu, ama hiç değilse kendine geldi. 1881'den önce yayımlanan her şeyin kontrolünün kontesin elinde olması onu üzüyor. Tanrı sevgisiyle yazılan eserlerin karısıyla çocuklarının sürdürmeye alıştıkları lüks hayatı desteklemek için kullanılmasına tahammül edemiyor. Sofya Andreyevna'nın, ailesi adına güttüğü açgözlülüğün yıllar geçtikçe artacağından ve onun ölümünden sonra karısının bütün telif haklarına el koyabileceğinden emin.

Şimdi artık, ölümünden sonra Lev Tolstoy'un bütün eserleri kamu malı olacak, ama ben önce editörlüğünü yapıp yeniden yayımlayacağım onları. Vasiyetnameye Sofya Andreyevna'nın müdahale edememesi için telif hakkını Saşa'ya bıraktı ve yazdıklarına halkın bedava ulaşabilmesi için de kesin talimat verdi. Son aylarda sağlığı pek yerinde olmayan Saşa ölecek olursa, telif hakkı sahibi, aynı koşullarla, Tanya olacak.

Lev Nikolayeviç vasiyetnameyi kendi eliyle değiştirmek üzere Telyatinki'ye geldi, çok can sıkıcı ama hayati bir cümle unutuldu, gelecekte bir mahkeme karşısında vasiyetnameyi geçerli kılacak şu cümle: 'Ben, Lev Tolstoy, aklım başımda ve bilincim yerinde olarak.' Avukatımız bu cümlenin eklenmesinde ısrar etti, biz de elimizdekinin kusurlu bir vasiyetname olmasını istemedik. Böylece Tolstoy'un eliyle temize çekmesi için vasiyetin son taslağı hazırlandı.

Dün Grumond'un dışındaki ormanda buluştuk. Lev Nikolayeviç öğleden sonraları sık sık Delire'ye biniyor, bu yüzden bu buluşma karısının kuşkusunu uyandırmadı. Bulgakov'a planlarımızdan söz etmedim. Zavallı çocuk farkında olmasa da Sofya Andreyevna'nın avucunda. Bana kalsa yeni bir sekreter bulurdum ama Lev Nikolayeviç Bulgakov'a bayılıyor. "Bildiğini okuyor," diyor, "ama bana gençliğimi hatırlatıyor."

Elbette Bulgakov'un genç Maşa'yla olan 'arkadaşlığını' seyretmek pek hoşuma gidiyor. Kedi yavruları gibi mırıl mırıl sıçrıyorlar ortalıkta. Onaylamıyorum, ama taşrada insan olmadık yerlerde eğlence arıyor kendine.

"Bunlar tavşanlar gibi davranmak istiyorlarsa gidip ormanda yaşasınlar," dedi Sergeyenko bana geçen hafta ve Maşa'dan kurtulmamızı istedi. Bir pusula gönderip kızı yanıma çağırttım. Onun Telyatinki'deki geleceği hakkında konuştuk, ona –usulünce– Petersburg'daki yeni grubumuzla biraz zaman geçirmesini önerdim. Elbette canı istediğinde geri gelebilirdi. Bunu açıkça belirttim ona. Birkaç dil bilen zeki bir kız o, çevirmen olarak yararı her gün daha da artacak.

Grumond'a yaptığımız o kısa gezintide yanımda Sergeyenko, Goldenweiser ve Sergeyenko'nun yeni sekreteri Anatol Radinski de vardı, vasiyetnamenin imzasında tanıklık edeceklerdi. Kazanacağım zaferden çok mutluydum. Uzun zamandır bekliyordum onu.

Bizden önce gelen Lev Nikolayeviç, Delire'nin sırtında soy-

lu bir biçimde oturuyordu, başında beyaz bir şapka vardı, mavi gömleğinin üzerinde dalgalanan sakalı ta uzaktan seçilebiliyordu.

Ciddi bir ifadeyle selamlaştık, atlarımızdan indik, bu iş için özel olarak yanımıza alınan bir yazı tahtasının üzerine vasiyetnameyi yaydık. Lev Nikolayeviç vasiyetnameyi bir kez daha okurken oturduğu yerde bacak bacak üstüne attı, elleri titriyor, dudakları kıpırdıyordu. Sayfaları gözlerine iyice yaklaştırmıştı. Her an, bu yapılanın Sofya Andreyevna'yla arasındaki güvenin ihlali olduğunu söyleyebilir diye dehşet içindeydim.

"Rus halkı için çok önemli bir an bu," dedim. "Eserlerinize hak ettikleri şekilde ulaşabilecekler."

Garip bir şekilde baktı bana, sonra kaleminin kapağını açtı, durmadan biblolar ve süs eşyası göndererek yağcılık yapan Aylmer Maude'un yolladığı İngiliz tarzı eski bir dolmakalemdi. Lev Nikolayeviç bir şişe siyah çini mürekkebi getirmeyi unutmamıştı, kullanmadan önce kokladı onu, mürekkep kokusundan ne kadar hoşlandığını söyledi. Sergeyenko ona bir kurutma kâğıdıyla boş sayfaları verdi. Lev Nikolayeviç titizlikle harfleri sıralamaya başladı, o ünlü okunmaz yazısıyla her şeyi temize çekti.

"Kendimi suikastçı gibi hissediyorum," dedi, başını kaldırıp.

Hepimiz güldük ama sahteydi gülüşlerimiz.

Haydi devam et, diye düşündüm.

O ağaçların altı çok serindi, hatta buz gibiydi. Bataklık kokusu taşıyan bir rüzgâr esiyordu ormandan.

Vasiyetnamenin üzerine güneş ışığı süzülürken Delire kişnedi, sırtındaki örtü dalgalandı. Tuhaf bir çığlık duyunca başımızı kaldırıp baktık, kara tepeli bir iskelekuşu bir daldan yıldırım gibi fırladı, mavili turunculu tüyleri pır pır etti.

"Bir işaret," dedi Lev Nikolayeviç.

Uzaktaki bir ağaç dalında bir şahin gördüm, ama kimsenin dikkatini ona çekmedim.

Vasiyetnameyi temize çekmesi bitince Lev Nikolayeviç dudaklarını büzerek altını imzaladı. Gömleğinin etek ucuyla alnını

kuruladı. Sonra hepimiz tanık olarak imza attık.

"Ne biçim bir işkence," dedi. "Umarım bir daha asla tekrarlamak zorunda kalmam böyle bir şeyi."

"Yapılması gerekiyordu," dedim.

Kısaca kucaklaştık; sonra Lev Nikolayeviç Delire'ye atlayıp gitti. Sohbetin sırası değildi.

"Onun mevkiindeki bir adamın böyle içinden çıkılmaz bir duruma getirildiğini görmek çok korkunç," dedim Sergeyenko'ya. "Ama biz ne gerekiyorsa onu yaptık."

Bugün, çay saatine yakın, Yasnaya Polyana'ya gittiğimde az önce Lev Nikolayeviç'in Telyatinki'ye bir pusula gönderdiğini öğrendim, Sofya Andreyevna son derece sinirli ve kuşkulu olduğu için oraya gelmememi istiyordu. Bu not elime geçmiş olsaydı –çok üzülerek– kabul ederdim. Elimden geldiğince yüz yüze gelmemeye çalışıyorum kontesle. Ama buraya gelmiştim, niyetim kısa da olsa Lev Nikolayeviç'i görmekti.

Evin arkasındaki merdiveni kullanarak kontesle karşılaşmadım, koridorda parmaklarımın ucuna basarak Lev Nikolayeviç'in çalışma odasına gittim. Balkon kapısı açıktı, onu selamlamak üzere dışarı çıktım. Makovitski yanında çömelmiş, bir süredir oldukça ağrıyan bacaklarına sargı sarıyordu. Bulgakov da arkasında durmuş, bir ateistin, Tanrı'nın mevcut olmadığında ısrar eden mektubuna karşılık Lev Nikolayeviç adına hazırladığı yanıtı yüksek sesle okuyordu. Mektup şaşırtıcı derecede ikna ediciydi, Lev Nikolayeviç'in üslubuna çok benziyordu. Bulgakov okumayı bitirince, "Size aşkı sorabilir miyim?" dedi. "Belki bu, bu adamı ikna eder."

Bulgakov'la nemli gözlü Petersburglu kızını düşünerek bıyık altından güldüm.

"Dostum, onu sözcüklere dökmeyi pek çok kez denedim. Bir daha deneyeyim," dedi Lev Nikolayeviç, bıkkınlık göstermeden. Onun bu kadar sabırlı, bu kadar mütevazı olması beni hep şaşırtıyor. Bir gün bana Hinduların bir kadını ya da erkeği selamlar-

ken ellerini kavuşturup eğildiklerini söylemişti, her insanda var olan ilahi varlığın kabulü anlamına geliyormuş. Gerçekten de bir odaya giren herkese sanki o kişi kılık değiştirmiş bir Tanrı ya da Tanrıçaymış gibi davranıyor. Çok sinir bozucu.

Makovitski bandajlamayı bitirdi, not defteriyle kalemini çıkardı. O an bir fırsat doğduğunu sezmişti.

Lev Nikolayeviç gırtlağını temizleyip başladı: "Bedenin birbirinden ayırdığı ruhların birleşmesidir aşk. Tanrı'nın dünyadaki varlığının işaretlerinden biridir. Bir başkası da birbirini anlama yeteneğidir. Tanrı'nın pek çok işareti olduğunu tahmin ediyorum ama biz onların farkına varmıyoruz. Tanrı'nın özünü fark edemesek de O'nun varlığını aşk ve anlayış yoluyla idrak ediyoruz. İnsanın kavrayabileceğinin ötesindedir, ama –empatik olmam gerek– ilahi varlığı ancak aşk yoluyla hissederiz."

"Ama bu adam ateist," dedi Bulgakov. "Korkarım ki herhangi bir varlığın sezilebileceğini yadsıyacaktır, ne aşk ne de anlama yoluyla."

"Evet, doğru. Ama *Tanrı* sözcüğünü kullanmamayı yeğlese bile; onun özünü teşhis edecektir. Bu öze *çalılık* diyebilir, ama öz yine de mevcuttur. Tanrı yadsınabilir, ama ondan kaçınılmaz."

Zor bir doktrini yeniden formüle ettiği için kutladım Lev Nikolayeviç'i. Her zamanki gibi en karmaşık konuları en basit sözcüklerle ifade edebiliyor. Büyük bir hüner bu, bu yüzden bütün dünyanın öğretmeni oldu.

Çok geçmeden çay içmek üzere terasta toplandık. Sofya Andreyevna korkunç bir durumdaydı – gözleri kan çanağı gibiydi, saçları taranmamıştı. Olduğundan yaşlı duruyor, pek sarsak görünüyordu. Benim yüzümden acı çektiği için mutsuzdum, ama pes etmemeye kararlıydım. Ahlak, kaprislerin önünde boyun eğmemelidir.

"Konukların geldiğinde ayağa kalk!" diye bağırdı, terasın öteki ucunda bir sallanan koltuğa çökmüş olan kocasına. Lev Nikolayeviç mahcup olmuş gibiydi, zorlukla ayağa kalktı.

Makovitski kalkmasına yardım ederken Sofya Andreyevna'ya kaşlarını çatıp baktı. O da bu bakışlara aynen karşılık verdi. En azından beni görmezden geldiği için Sofya Andreyevna'ya müteşekkir olmalıydım.

"Deli bu kadın," diye fısıldadım yanımda duran Bulgakov'a.

Terasın ortasında, üzerine beyaz keten örtü serili kaba kesimli bir masa duruyordu. Alaaddin'in lambası gibi pırıl pırıl parlayan, ikindi güneşi üzerinde yansıyan semaver neşeli neşeli fokurduyordu. Işıltılı rengiyle bir kâse ahududu, masa örtüsüyle tam bir tezat oluşturuyordu. Böyle bir ortamın tadını rahatça çıkarabilirim ama Sofya Andreyevna günümüzü karartmıştı. Sessizce oturduk.

Bununla birlikte kasvetli çay, günümü tamamen mahvetmedi. Telyatinki'ye at sırtında dönerken içim iyimserlikle ve şen duygularla doluydu. Son zamanlarda her şey çok yolunda gitmişti. Yine Lev Nikolayeviç'in yakınında yaşıyorum, vasiyetname de imzalandı. Tek sorun kontes, ona karşı olabildiğince tarafsız kalmalıyım. Umarım onun da niyeti benimki gibidir.

27
Bulgakov

Bu sabah kahvaltı için yemek odasına girdiğimde Sofya Andreyevna ile göz göze geldik. Odada yalnızdı, bir parça siyah ekmeği kemiriyordu, bir elinde de dumanları tüten bir bardak çay vardı. Masanın ortasında bir tabak keçi peyniri duruyordu.

"Günaydın, Sofya Andreyevna. İyi uyudunuz mu?" Sahnedeymiş gibi hissettim.

"Beni kandırdınız," dedi, sözcüklerinin içeriğiyle kıyaslanınca fazla sakindi. "Vladimir Grigoreviç'le birlikte komplo kurdunuz. Onun bana ve aileme karşı çevirdiği dolapların içyüzünü biliyorsunuz, yine de dostummuşsunuz gibi numara yapıyorsunuz."

"Hayır," dedim, ama itiraz etmenin bir yararı olmadığını da görebiliyordum.

"Hizmetkârlarla konuştum. Söylentiler duymuşlar. Sizi de ormanda *görmüşler*, dedikodu yapıyor, planlar kuruyor, arkamdan bana gülüyormuşsunuz. Benim de casuslarım olmadığını sanmayın."

Öylesine gülünçtü ki söyledikleri, başımı sallamakla yetindim.

"En kötüsü, Valentin Fedoroviç, size dostluğumu sundum, öğütlerimi, hatta sevgimi, hepsi de karşılıksızdı. Karşılığında bir şey beklemiyordum."

"Size karşı komplo kurmadım," dedim. "Ama bana inanmayacağınızı görebiliyorum."

"Sizden iğreniyorum," oldu yanıtı, beni masada tek başıma bırakıp odadan çıktı.

Kendimi İmparatoriçe II. Katerina'nın başbakanı Prens Potemkin'e dair ünlü hikâyedeki küçük memur Şuvalkin gibi

hissettim. İmparatoriçe, korkunç melankolik depresyon nöbetleri geçiren Potemkin'e taparmış. Prens rahatsız olduğunda gazabı öyle korkunçmuş ki onu evde tek başına bırakırlar, odasına kilitleyip bütün panjurları da kapatırlarmış. İnsanların arasına yeniden karışmaya hazır olduğunda hiçbir şey olmamış gibi odasından çıkarmış. Ve bu konuda tek söz edilmezmiş.

Bu nöbetlerden biri aylarca sürmüş ve sarayda önemli sorunlar çıkmasına neden olmuş. Başbakanın imzasını gerektiren evrak yığılıyormuş, imparatoriçe de kaygılanıyormuş. Bir gün sarayın üst dereceli danışmanları toplanmış, konuyu tartışırlarken odaya tesadüfen küçük memur Şuvalkin girmiş.

"Özür dilerim Ekselansları," demiş. "Neden hepinizin böyle suratı asık? Belki de size yardımcı olabilirim."

Şuvalkin herkesin mutlu olmasını istermiş, özellikle de rütbece kendinden yukarıda olanların.

Odadakiler kıkır kıkır gülmüşler. Sonra içlerinden biri Şuvalkin'in cehaletine acıyıp ona durumu açıklamış.

Birden çılgınca bir hırs bürümüş Şuvalkin'in gözünü, "Ama Ekselansları," demiş, "evrakı bana verirseniz ben durumun icabına bakarım. Ben Prens Potemkin'den hiçbir zaman korkmadım."

Pervasız bir yalanmış bu, ama ona inanmışlar. İmzalanmamış belgeleri verip 'Tanrı yardımcın olsun' diyerek Potemkin'in evine göndermişler.

Cephesi uçuk pembe renkte granitten yapılma görkemli başbakanlık konutuna varmış, prensi resmi bir iş için görmek istediğini söylemiş. Uşak Şuvalkin'e hayretle bakmış ve "Prensi rahatsız etmenizi hiç önermem," demiş.

"Beni İmparatoriçe Katerina resmi bir görevle gönderdi," demiş, hafifçe abartarak.

Uşak gözlerinde hayvansı bir korkuyla Potemkin'in çalışma odasına giden yolu göstermiş eliyle.

Kalın Şark yolluklarıyla kaplı koridorlardan, galerilerden ve

müzik salonlarından geçen Şuvalkin kötü şöhretli çalışma odasına yaklaşmış. Kapı kapalıymış. Şuvalkin kapıyı tıklatıp beklemiş. Yanıt gelmemiş. Bir kitapta, şansın kapımızı iki kez çalmayacağını okuduğunu hatırlayan Şuvalkin belki de acele bir kararla, içeri dalmaya karar vermiş. Pirinç kapı tokmağını usulca çevirmiş. Kapının kilitli olmadığını görünce şaşırmış.

Potemkin, geniş, kasvetli odanın karşı tarafındaki masasında oturuyormuş, panjurlar kapalı, oda iyice loşmuş. Üzerinde geceliğiyle, tıraşsız oturuyormuş, kıpırdamıyormuş da. Onca ufak tefek işini gördüğü büyük prensin böyle berbat görünmesi küçük Şuvalkin'e inanılır gibi gelmemiş. Zamanının kısıtlı olduğunun bilincindeymiş, bu yüzden evrak yığınını Potemkin'in burnunun dibine sürmüş.

Masadan aldığı çelik uçlu bir kalemi bir mürekkep şişesine daldırıp Potemkin'e vermiş, o da kalemi güdük parmaklarıyla tutmuş, ancak Şuvalkin'in odadaki varlığından tümüyle habersiz görünüyormuş.

"Lütfen imzalayın belgeleri, Ekselansları. İmparatoriçenin bunlara acil ihtiyacı var."

Potemkin, elinde kalem karşıya bakmakla yetinmiş.

"Bu belgeler çok önemli Ekselansları. İmparatoriçenin hatırına..." Durum umutsuz görünüyormuş, Şuvalkin tam oradan sıvışmak üzereymiş ki prens yüzü taş gibi, sistematik bir biçimde belgeleri imzalamaya başlamış. Sayfaları birer birer çevirmiş, imzalamış ve imzasını kurutma kâğıdıyla kurutmuş. Çok geçmeden koca yığın bitmiş.

Şuvalkin çok sevinmiş. Mesleğinde yükselecekmiş. Kentteki parkların müdürlüğüne ya da arşiv müdürlüğüne ya da belki de bizzat Potemkin'in idari danışmanlığına terfi edeceğini hayal etmiş. Kalbi yerinden fırlayacakmış, belgeleri kucağında toparlarken prensi öpmemek için kendini güç tutuyormuş. İki yana sallanarak yere diz çökmüş, "Teşekkür ederim, Ekselansları," demiş. "Çok teşekkür ederim, Ekselansları." Eğilip mırıldanmaya

devam ederek Potemkin'in odasının kapısını kapamış ve sokağa fırlamış.

Saraya dönünce danışmanların toplantısının hâlâ sürdüğü ön odaya girmiş. Belgeleri uzatırken gözlerinde zafer pırıltısı varmış. "Hepsi imzalandı," demiş. "Her biri imzalandı."

Başdanışman şaşkınlıkla almış belgeleri. Geniş bir sehpaya yaymışlar onları, etrafında toplanmışlar. Solukları kesilerek eğilip bakmışlar.

Adamların hepsi donup kalmış. Başdanışman suratını asıp Şuvalkin'e dönmüş.

"Ters bir şey mi var?" diye sormuş Şuvalkin, sehpaya yaklaşıp. İşte o zaman büyük Potemkin'in kâğıtları gerçekten imzaladığını ama hepsini, göz alıcı bir yazıyla Şuvalkin... Şuvalkin... Şuvalkin diye imzaladığını görmüş.

Bugün ben Şuvalkin'dim. Sadakatle davrandım, Lev Nikolayeviç'le, Vladimir Grigoreviç'le, Sofya Andreyevna'yla samimi konuştum. Ama şimdi herkes beni sahtekâr sanıyor. Bütün kötü belgelerde benim adımı görüyorlar, ama onu oraya ben yazmadım. Yine de Lev Tolstoy'u suçlamamalıyım. O benim Potemkin'im değil. Benim Potemkin'im Tanrı, beni kızdırıyor, beni bu evdekiler ya da Telyatinki'dekiler nezdinde en kötü duruma sokabilecek bir oyun oynuyor.

St. Petersburg'dan bir mektup aldım.

Sevgili Valya,

Buraya döndüğümden beri Tolstoycularla bağlantı kurdum, onlar beni içtenlikle karşıladılar. Bizim hakkımızda neler bildiklerini duysan şaşardın! Telyatinki büyülüyor onları, hepsi de orayı ziyaret etmek istiyor. Yasnaya Polyana ise onların gözünde Mekke.

Senin hakkında da çok şey biliyorlar. Söylentiler kanatlı! Lev Nikolayeviç'in sana hayran olduğunu biliyorlar, seninle onun

Zasyeka Ormanı'nda felsefe konuşarak uzun öğle sonraları geçirdiğiniz anlatılıyor. Ben bütün bunların abartıldığını söylüyorum onlara...

Beni düşünüyor musun? (Düşündüğüne eminim.) Ben seni düşünüyorum. Ama bu ayrılık döneminden çok memnunum. Seni çok yoğun hissetmek canımı acıtıyordu. Beni rahatsız ediyor, canımın istediği şekilde sana karşılık verme yeteneğime zarar veriyordu.

Mektuplaşalım, çok mektup yazalım birbirimize. Mektup yazarken kendimi sana çok yakın hissediyorum. Çam ormanında birbirimize dokunduğumuz o günden daha yakın. Bu mümkün olabilir mi?

Ne düşündüğünü, ne hissettiğini anlat bana. Yasnaya Polyana'da neler olduğunu da. L.N.'nin neredeyse otuz yıl önce yazmış olduğu O Halde Ne Yapmalıyız'*ı okuyorum. Sen son zamanlarda okudun mu onu? Bir kez daha, dünyada adalet olması için çalışmaya itiyor beni.*

Zenginle yoksul arasındaki eşitsizlikler olabildiğince düzeltilmeli. Bu konularda benimle samimiyetle aynı görüşte olduğunu biliyorum.

Acaba bir daha ne zaman ve nasıl karşılaşacağız seninle? Ben Tula'ya dönecek miyim? Belki. O arada lütfen arkadaşlığımıza değer verdiğimi ve senden sık sık haber beklediğimi bil.

Soluk almam güçleşti. Yanımda Maşa olmadan yaşamam mümkün müydü? O gittiğinden beri onu daha da çok seviyor, özlüyor, hayal ediyordum. Evlilik yatağımızda onun yanında yattığımı, çocuklarımızın yandaki odada uyuduklarını hayal ediyordum. Kendimizi, *Anna Karenina*'daki Kitty ile Levin gibi, tarlaları sürerken, toprağı işlerken, aile ocağının tadını çıkarırken gözümün önüne getiriyordum.

Onsuz yalnız, uzun yıllar geçirme olasılığı, korkusu önümde uzanıyor, kendimi soyutlanmış ve tuhaf bir şekilde boş

hissediyorum. Tanrı ve Lev Nikolayeviç'le çalışmak bana destek olmaya yetmeli. Ama nedense, Maşa olmadan, hayatım değersiz görünüyor bana. Tek başıma, saatlerce oturdum, gözlerimi buğulandıran yaşlarla, mektubu defalarca okudum.

Oysa, Yasnaya Polyana'daki karı-koca arasında her gün tanık olduğum mücadele, kapıldığım evlilik fikrine destek olmuyor. Dün akşam, gölün üzerini pus kaplarken sessizce oturuyor, ok gibi atılıp zikzaklar çizerek minik gagalarıyla ateşböceklerini kapan kır kırlangıçlarını seyrediyorduk. Ağustos akşamı nemli ve dolgundu. Güneş uzaktaki ormanların gerisinde az önce batmış, ufuk çizgisini kızıla boyamıştı.

Yemekten hemen sonra, Lev Nikolayeviç ve Dr. Makovitski ile oturmakta olduğum terasa geldi Sofya Andreyevna. Elinde bir defter vardı. Kocası onu görünce kaskatı kesildi.

"Sanırım arkadaşların, senin erkekleri kadınlara yeğlediğini biliyorlardır," dedi, kocasını kışkırtmaya çalışarak; Duşan Makovitski öyle utandı ki dayanamayacağını düşündüm.

"Tanrı aşkına Sonya," dedi Lev Nikolayeviç. Öfkeden çok bıkkınlık okunuyordu tavrında.

Ama Sofya Andreyevna huzur vermek niyetinde değildi. "Senin eski günlüklerini tekrar okuyorum," dedi. "Arkadaşlarına bir şey okuyabilir miyim? Büyük Tolstoy'un söylediği ya da yazdığı her şey büyüler onları – ya da büyülenmiş gibi yaparlar."

Böyle konuşmalara tanık olmaktan nefret ediyordum, ama nereye gidebilirdim? Lev Nikolayeviç'in her zaman anlamlı olan yüzü donuklaştı. Gözlerini karısından çevirdi.

"Şunu dinleyin arkadaşlar," diye devam etti Sofya Andreyevna. Sesindeki küstah ton beni dehşete düşürmüştü. "Bunu 29 Kasım 1851 tarihli günlüğünden kopya ettim. Çok açıklayıcı: 'Asla bir kadına âşık olmadım... Ama pek çok kez bir erkeğe âşık oldum'." Bu pasajın ağırlığı zihnimize çöksün diye bekledi. "İnanabiliyor musunuz? Şimdi de şunu dinleyin: 'Benim açımdan aşkın ana belirtisi sevdiğini incitme, onu hoşnut

edememe korkusudur, ya da korkunun kendisidir... İbneliğin ne olduğunu bilmeden önce bir erkeğe âşık oldum ben; ne olduğunu öğrendikten sonra bile bu olasılık hiç aklımdan geçmedi'."

"Tamam öyleyse!" diye bağırdı Dr. Makovitski. "Kendini açıklamış. Daha fazlasını dinlemek istemiyoruz Sofya Andreyevna." Konuşurken kel kafası seğiriyor, alnındaki hafif göçük öfkeden morarıyordu.

"Devam edeceğim Duşan Petroviç. Bunlar çok merak uyandırıcı," dedi Sofya Andreyevna. "'Güzellik, beni insanlara çeken önemli bir öğe olmuştur hep... Örneğin Dyakov. Pragovo'dan birlikte ayrıldığımız geceyi nasıl unutabilirim, battaniyeme sarınmıştık, onu öpücüklere boğabilirmişim ve sevincimden ağlayabilirmişim gibi hissediyordum. Şehvet de eksik değildi, ama şehvetin duygularımdaki rolünün ne olduğunu tam olarak söylemem mümkün değil, çünkü zihnim beni asla baştan çıkarıcı görüntülerle tahrik etmedi'."

Bezgin görünen Lev Nikolayeviç ayağa kalktı, izin isteyip gitti. Rahatlamıştım.

"Ne yaptığınızı görüyor musunuz Sofya Andreyevna? Kendi terasında oturamadı," dedi Dr. Makovitski.

"Gerçeğe parmak bastığımın farkında. Yoksa neden okul çocukları gibi Vladimir Grigoreviç'in peşinde dolaşsın ki? O adama şehvet duyuyor. Yatakta onunla alt alta üst üste yuvarlanmak, onu öpücüklere boğmak, göğsünde ağlamak istiyor. Neden itiraf etmiyor? Neden *yapmıyor* bunu?"

Gülümsememi bastırdım. Sofya Andreyevna sitemli gözlerle baktı bana, sonra çıkıp gitti. Onun yüreğinde tuhaf bir tutku yanıyor, ama son elli yıldır Sofya Andreyevna ile kocası arasında neler olup bittiğini pek az bildiğimin farkındayım.

Dr. Makovitski yanında kalmamı istedi. "Biliyorsundur, son zamanlarda Zasyeka'da, ormanda, kocasını takip ediyor. Herkesi –köylü çocuklarını bile– durdurup kocasını Çertkov'la görüp görmediklerini soruyor. Bir eş böyle davranmamalı."

Duşan Makovitski tek başına koltuğuna gömülüp otururken küçülmüş ve incinmiş görünüyordu. Çok fazla maya katılıp karıştırılan, şişip doğal ölçülerini aşan, sonra da çöküp sönen bir somun ekmeğe benziyordu. Onun için üzüldüm ve (ilk kez) hoşlandım ondan. Son derece saf ve iyi niyetli biri, ama çok gülünç. Her insanın sevilecek bir yanı vardır.

Duşan Makovitski'ye Sofya Andreyevna'nın okuduğu bölümler hakkında ne düşündüğünü sormak istedim, ama cesaret edemedim. Lev Nikolayeviç'i bir erkekle yatarken düşünmek çok rahatsız ediciydi. Kendimin de erkekleri, rahatlıkla yanlış yorumlanabilecek bir biçimde çekici bulduğumu fark ettim. Tarlada gömleklerini çıkararak çalışan ya da Voronka'da çırılçıplak yüzen delikanlıları seyretmek hoşuma gidiyor; Telyatinki'de atlara bakan çocuğa, yüreğimde şehvete benzer bir duyguyla gözlerimi dikmekten kendimi alamıyorum. Lev Nikolayeviç'in günlüklerinde ne demek istediğini eksiksiz anladım ben ve –bir kez daha– dobralığı ve dürüstlüğü şaşırttı beni. Ben böyle cüretkâr duyguları sözcüklere dökme riskine asla giremezdim.

Dr. Makovitski'ye iyi geceler dileyip oradan ayrılmadan önce benden bir isteği olup olmadığını sormak üzere Lev Nikolayeviç'in yanına gittim.

"Ne yapacağım ben?" diye sordu. "Benim durumumda hiç kıpırdamamak, kötünün iyisi. Hiçbir şey yapmamalı, hiçbir şeye kalkışmamalıyım. Her kışkırtmaya, bolca hak ettiği sessizlikle karşılık vermeliyim. Bildiğin gibi sessizlik güçlü bir silahtır." Bunu söyledikten sonra sözlerini yeniden düşünür göründü. "Yo, benden nefret edenleri bile seveceğim bir konuma gelmeyi amaç edinmeliyim."

"Karınızla sizin aranızdaki bu sorun belki bir sınama olarak görülebilir," dedim. "Ruhsal duyularınızı artırıp sizi Tanrı'ya pekâlâ daha da yaklaştırabilir."

Başını doğrularcasına salladı. "Evet," dedi, "ama çok ileri gidiyor o, çok ileri gidiyor."

Ona bir bardak çay getirmeyi önerdim, teklifimi kabul etti. Geri döndüğümde koltuğunda oturuyordu, botlarını çıkarmıştı. Yüzü, yüzündeki ifade yumuşamıştı.

"Sofya Andreyevna'nın hiç iyi olmadığını anlamalısınız," dedi. "Keşke kötü olduğunda, azarlanmış bir çocuk gibi sarsılarak ağladığında Vladimir Grigoreviç onu görebilse. Ona acımamak elde değil... ona çok sert davranmamızdan korkuyorum. Burada boğuluyor... soluk alamıyor..." Sesi zayıfladı.

Omzunu tuttuğumda yanağından yuvarlanan iri gözyaşı damlasını gördüm.

"Çok üzgünüm Lev Nikolayeviç, ben..."

"Bunu söylemen iyi oldu, yavrum," dedi. "Uzun zamandır biriken bir sorun bu, denizde dalganın oluşması gibi. Başımın üzerinde çatlayacak. Ona dayanmak için güç versin diye Tanrı'ya yakarıyorum."

Birbirimizi öpüp iyi geceler diledik.

Odama dönünce Lev Nikolayeviç'in çalışma odasından ödünç aldığım *O Halde Ne Yapmalıyız*'ı buldum. Gitgide artan bir merakla okudum onu, gece yansına doğru üstümü çıkarmadan uyuyakaldım.

28
L.N.

O Halde Ne Yapmalıyız'dan

Hayatım kent dışında geçmişti, 1881 yılında Moskova'ya yerleşmek üzere geldiğimde kentteki yoksulluk ağzımı açık bıraktı.

Taşradaki yoksulluğu biliyordum, ama kentteki yoksulluk benim için yeni ve anlaşılmaz bir şeydi. Moskova'da dilencilere rastlamadan sokaktan geçmek mümkün değil, hem bunlar taşradakilere hiç benzemiyorlar. 'Ellerinde çuvalla İsa aşkına dilendiklerini' söylemekten hoşlanan taşra dilencileri gibi değiller. Çuval taşımıyorlar, dilenmiyorlar da. Onlarla karşılaştığınızda sadece sizinle göz göze gelmeye çalışıyorlar; sizin vereceğiniz karşılığa bağlı olarak ya bir şey istiyorlar ya da istemiyorlar. Aydın sınıftan bildiğim bir dilenci var. Yaşlı adam ağır ağır yürüyor, her adımda tökezliyor. Sizinle karşılaştığında tek ayağının üzerinde durup eğilerek selam verir gibi yapıyor. Eğer siz durmazsanız, yürüyüşü böyleymiş gibi yapıp yoluna devam ediyor. Durursanız, kenarı kıvrık şapkasını çıkarıyor, tekrar eğilip selam veriyor ve dileniyor.

Moskova'da rastlanan, eğitimli türden bir dilenci o.

İlk başta, neden isteyeceklerini doğrudan istemiyorlar diye merak ettim. Sonraları bu durum hakkında bir şeyler öğrendim ama yine de anlayabilmiş değildim.

Görünüşe bakılırsa Moskova'da dilencilerin (her sokakta birkaç tane var bunlardan, ayin sırasında her kilisenin önünde sıra sıra diziliyorlar, özellikle de cenaze varsa) dilenmesi yasayla engellenmiş.

Ancak neden bazılarının yakalanıp hapse atıldığını, bazılarınınsa serbestçe dolaştığını hiç öğrenemedim. Ya yasal ve

yasadışı dilenciler var, ya da sayıları öyle çok ki bunların hepsini yakalamak mümkün değil; belki de birileri yakalanır yakalanmaz başkaları ortaya çıkıyordur.

Moskova'da her türden dilenci görebilirsiniz. Bununla geçinenler var; başkaları, yani 'sahici' dilenciler de var, bunlar bir nedenle kente gelmişler ve sahiden yoksullar.

Bu sonuncuların arasında kadınlı erkekli pek çok basit mujik var, mujik kıyafeti giyiyorlar. Sık sık rastlıyorum onlara. Kimi burada hastalanmış ve hastaneden çıkarılmış; ne geçinebiliyorlar burada, ne de Moskova'dan ayrılabiliyorlar. Kimileri hasta değil ama varlarını yoklarını bir yangında kaybetmişler, ya da yaşlılar, ya da çocuklu kadınlar. Sağlıklı olup çalışabilecek durumda olanlar da var. Bu sağlıklı olup dilenenler özellikle ilgimi çekti. Çünkü Moskova'ya geldiğimden beri, idman olsun diye Serçe Tepeleri'nde iki mujikle birlikte odun kesmeyi alışkanlık edindim.

Bu iki adam tıpkı sokaklarda rastladıklarım gibiydiler. Biri, adı Peter olanı, Kalugalı bir askerdi; öteki, Simon, Vladimirli bir mujik. Sırtlarındaki elbiselerden ve kendi ellerinden başka bir şeyleri yoktu. O ellerle gündelik olarak az bir miktar para kazanıyorlardı, bunun bir kısmını biriktirmişlerdi; Peter kendine koyun derisinden bir palto alacaktı, Simon da köyüne dönmek için yol parası yapacaktı. Onlarla konuşmayı özellikle istiyordum.

Neden başkaları dilenirken bu adamlar çalışıyorlardı?

Böyle bir adama rastladığımda genellikle bu duruma nasıl düştüğünü sorarak başlardım söze. Bir keresinde sakalı ağarmakta olan sağlıklı bir mujikle tanıştım. Dileniyordu. Kim olduğunu sordum ona, iş aramak üzere Kaluga'dan geldiğini söyledi. İlk başta iş bulmuştu, sobalarda yakılmak üzere kütük kesiyordu. Arkadaşıyla birlikte bir noktadaki bütün odunları kesmişler. Sonra başka iş aramış ama bulamamış. Arkadaşı onu terk etmiş, şimdi iki haftadır orada burada dolaşıyormuş elindekini avucundakini tüketmiş, testere ya da balta alacak parası kalmamış.

Ona testere alması için para verdim, nerede iş bulabileceğini de söyledim. (Daha önce Peter ve Simon'la konuşmuş, bir başka işçi daha almalarını ayarlamıştım.)

"Evet, dostum, kendine güven ve git. Orada sana bol iş var," dedim.

"Giderim," dedi. "Neden olmasın? Dilenmek hoşuma mı gidiyor sanıyorsun? Çalışabilirim ben."

Gideceğine söz verdi, onun ciddi konuştuğunu ve gideceğini hissettim.

Ertesi gün arkadaşlarım Peter ile Simon'un yanma gittim, adamın gelip gelmediğini sordum. Gelmemişti. Söylediklerine göre, onun gibi davranan başkaları da olmuştu. Sadece evlerine dönmek için tren bileti alacak paraya ihtiyaçları olduğunu söyleyen adamlar tarafından da dolandırıldım, bir hafta sonra aynı adamlara sokakta rastlıyordum. Bunların birkaçını tanıdım, onlar da beni tanıdılar; ama bazen, beni hatırlamayıp aynı hikâyeyi yine anlatıyorlardı. Bazıları da beni görünce arkalarını döndüler. Böylece bu sınıf içinde de pek çok sahtekâr olduğunu öğrenmiş oldum; ama bu sahtekârlar beni son derece üzdü. Yarı çıplak, zayıf, yoksul, hasta yüzlü bir gruptu bunlar; gazetelerde sık sık okuduğumuz gibi soğuktan donarak ölen ya da kendilerini asan türden insanlar.

Moskovalılara kentlerindeki bu yoksulluğu sorduğumda genellikle şu yanıtı alıyordum: "Bu gördüğünüz hiçbir şey değil! Hitrof Çarşısı'na gidip ucuz pansiyonlara girin hele. Gerçek 'Altın Bölüğü'nü orada görürsünüz." Biri bana orasının artık bir bölük değil, bir Altın Alay olduğunu söyledi, buruk bir sesle, öyle çokmuş ki sayıları. Adam haklıydı, ama Moskova'daki bu adamların artık ne bölük ne alay, ama koca bir ordu olduklarını söyleseydi daha da doğru söylemiş olurdu, bu ordunun sayısı da, bana söylendiğine göre elli binmiş. Moskova'nın eski sakinleri, kentteki yoksulluktan söz ederken, hep zevkle söz

etmişlerdir, sanki bunu bilmekten gurur duyuyorlarmış gibi. Ben Londra'dayken insanların Londra'daki yoksullukla övündüklerini de hatırlıyorum: "Burası ne halde, bir bakın!" diyorlardı.

Bana anlatılmış olan bu yoksulluğu görmek istiyordum; birkaç kez Hitrof Çarşısı'na doğru yola çıktım ama her seferinde kendimi rahatsız hissettim, utandım. 'Yardımın dokunmayacak insanların çektiği acıları neden seyredesin?' dedi içimden bir ses. 'Burada yaşıyorsan ve kentteki yaşamın bütün cazip yanlarını görüyorsan, git onu da gör,' dedi bir başka ses. Ve böylece, 1881 yılının Aralık ayının buz gibi soğuk, rüzgârlı bir gününde kentteki yoksulluğun merkezine gittim, Hitrof Çarşısı'na. Hafta içi bir gündü, öğleden sonra saat neredeyse dörttü. Solyanka Sokağı'nda üstlerine uymayan tuhaf giysiler içinde insanlar görmeye başlamıştım, ayakkabıları daha da tuhaftı, tenleri garip ve sağlıksız, hepsinde aynı hava, kayıtsız bir hava olan insanlar. Gelişigüzel yürümekte olan bir adam çarptı gözüme, üzerinde garip, inanılmaz giysiler vardı, belli ki başkalarına nasıl göründüğü hiç umurunda değildi. Hepsi de aynı yöne gidiyorlardı. Yolu sormaksızın (ki bilmiyordum) onlarla birlikte yürüdüm, sonunda Hitrof Çarşısı'na vardım. Aynı tipte kadınlar da vardı, her türden şapkalar, pelerinler, ceketler, botlar ve galoşlar giymişlerdi, kılıklarının korkunçluğuna rağmen onlar da görünüşlerine hiç aldırmıyorlardı. Yaşlısı genci ellerindekini değiş tokuş ederek, birbirlerine sokulup dönerek, küfür ederek ve herkesi azarlayarak oturuyorlardı orada. Pazarda pek az insan vardı. Belli ki kapanmıştı, çoğunluk yokuş yukarı yürüyor, pazarın içinden ya da yanından geçiyor, hep aynı yöne gidiyorlardı. Onları izledim, oradan uzaklaştıkça insanlar çoğaldı sanki, hepsi aynı tarafa gidiyorlardı, pazardan geçip yokuş yukarı çıkarken iki kadının yanından geçtim: Biri yaşlı, öteki gençti. Her ikisinin giysileri de eprimiş ve koyu griydi. İkisi de ayıktı. Ama kafalarını meşgul eden bir şey vardı, onlarla karşılaşanlar da, arkalarındaki ya da önlerindeki adamlar da onların konuşma tarzına hiç önem

vermiyorlardı, oysa benim kulağıma tuhaf geliyordu konuşmaları. İnsanların burada hep böyle konuştuğu belliydi.

Sol tarafımda özel ucuz pansiyonlar vardı, kimi oralara girdi, kimisi de yoluna devam etti. Tepeyi tırmanınca köşede karşımıza büyük bir bina çıktı. Birlikte yürüdüğüm insanların çoğu burada durdu. Kaldırım ve karla kaplı sokak boyunca birbirine benzer insanlar duruyor ya da yerde oturuyordu. Giriş kapısının sağında kadınlar, solunda erkekler yer alıyordu. Kadınların da erkeklerin de yanından geçtim (yüzlerceydiler), kuyruğun bittiği yerde durdum. Önünde bekledikleri bina, Lyapinski Ücretsiz Pansiyonu'ydu. O kalabalık, içeri girmeyi bekleyen pansiyonerlerdi. Kapılar akşamın beşinde açılıyor ve insanlar içeri alınıyordu. Yanlarından geçtiğim insanların neredeyse hepsi buraya geliyorlardı.

Kuyruğun bittiği yerde durduğumda en yakınımdakiler gözlerini bana diktiler, beni bakışlarıyla yanlarına çektiler. Bedenlerini örten çaputlar birbirinden çok farklıydı, ama hepsinin gözlerinde aynı bakış vardı, sanki 'Başka bir dünyadan gelen sen, neden aramızda durdun?' der gibiydiler, 'Kimsin sen? Kendinden hoşnut, bizim sefilliğimizle eğlenen, zaman öldürmek, bize işkence etmek isteyen zengin bir adam mısın –ya da var olması pek mümkün olmayan şey misin, bize acıyan biri?' Bu soru bütün yüzlerde okunuyordu. Bakıyorlar, benimle göz göze geliyorlar, sonra da başlarını çeviriyorlardı. Onlardan birkaçıyla konuşmak istedim ama ne yapacağıma karar veremedim. Bununla birlikte hayat bizi ne kadar ayırmış olsa da onlarla bakıştıktan sonra birbirimize benzediğimizi hissettim, birbirimizden artık korkmadığımızı.

Yanımda kızıl sakallı, şiş suratlı bir adam duruyordu, sırtında yırtık bir palto, çıplak ayaklarında da eski galoşlar vardı. (Ve ısı sıfırın altındaydı!) Üç-dört kez göz göze geldik, adamı o kadar yakınımda hissettim ki, onunla konuşmaktan utanmak yerine hiçbir şey söylememekten utanmalıydım. Böylece nereli

olduğunu sordum ona. Hemen yanıtladı beni, konuşmaya başladı, ötekiler de yanımıza yaklaştılar. Smolenskliydi, iş aramaya gelmişti, umudu mısır satın alabilmek ve vergilerini ödeyebilmekti. "Alabileceğim bir iş yok," dedi. "Bütün işleri askerler almışlar. Ben de orada burada dolaşıyorum, Tanrı bilir ya, iki gündür tek lokma yemedim." Çekinerek konuşuyor, gülümsemeye çalışıyordu. Yakınımızda (ballı-baharatlı) sıcak içecek satan biri duruyordu. Çağırdım, bir bardağa içecekten doldurdu. Yanımdaki adam bardağı ellerinin arasına aldı, iki eliyle kavradığı bardağın sıcaklığını korumaya çalıştı. Bir yandan da bana serüvenlerini anlatıyordu (bu adamların anlattığı serüvenler ya da hikâyeler neredeyse birbirinin aynıydı). Küçük bir iş bulabilmişti, ama iş bitmişti; sonra içinde pasaportunun ve üç-beş kuruşunun bulunduğu cüzdanı çalınmıştı, hem de burada, Lyapinski Binası'nda. Şimdi de Moskova'dan ayrılamıyordu. Gündüzleri meyhanelerde ısındığını anlattı, ara sıra verilen ekmek artıklarını yiyordu; ama çoğunlukla kovalıyorlardı onu. Geceleri burada bedava kalıyordu. Pasaportu olmadığı için polisin kendisini tutuklamasını, hapse atmasını ya da yayan olarak, yanında bir nöbetçiyle doğduğu kente geri göndermesini bekliyordu. "Perşembe günü polis arama yapacakmış diyorlar," dedi. Hapis ya da birinin eşliğinde evine gönderilmek onun için Vaat Edilen Ülke'ye gitmek gibiydi.

O konuşurken kalabalığın arasından iki-üç kişi daha onun sözlerini doğruladı, kendilerinin de aynı durumda olduğunu söylediler. Soluk benizli, uzun burunlu, (omuzu yırtık) gömleğinin üzerinde bir şey olmayan, yassı bir bere takmış sıska bir çocuk kalabalığı yan yan yararak yanıma geldi. Sapır sapır titriyor, ama dilencinin sözlerine nefret dolu bir ifadeyle gülümsemeye çabalıyordu, bir yandan da dikkatimi çekmek istiyordu. Gözlerimin içine baktı, ona da bir bardak sıcak içecek ısmarladım. Bardağı alınca o da onu elleriyle kavrayıp ısınmaya çalıştı, tam konuşmaya başlamıştı ki, baskılı kumaştan gömlek ve yelek

giymiş, şapkasız, Roma burunlu, iri, kara bir adam onu yana itti. Roma burunlu adam da sıcak içkiden istedi, arkasından da uzun boylu, sivri sakallı, belini iple sıktığı bir pardösü ve hasır lifinden ayakkabılar giymiş bir sarhoş geldi. Sonra da tombul yanaklı, sulu gözlü, üzerinde kahverengi pamuklu kumaştan ceket olan cüce gibi bir adam; yazlık pantolonunun deliklerinden görünen çıplak dizleri birbirine vuruyordu. Öyle titriyordu ki bardağını güçlükle tutuyordu, içindekini olduğu gibi üzerine döktü. Kalabalık ona küfür etmeye başladı ama onun yüzünde acınası bir gülümseme belirdi, titredi. Sonra paçavralar içinde çarpık, eğri büğrü bir adam geldi, çıplak ayaklarına keten bezler sarmıştı; sonra subaya benzeyen biri, sonra papaza benzeyen biri, sonra tuhaf ve burunsuz biri; hepsi de açtı, donuyorlardı, ısrarcıydılar ve mütevekkildiler, çevremde dolaşıyor, sıcak içecek satan adamın yanma yaklaşıyorlardı, adam bütün malı bitene kadar herkese dağıttı içeceği.

Adamlardan biri para istedi, ben de verdim. Bir başkası da istedi, sonra bir üçüncüsü, çok geçmeden kalabalığın tamamı beni ablukaya aldı. Peşinden, karmaşa ve itişip kakışma başladı. Yandaki binanın kapıcısı kalabalığa kaldırımdan uzaklaşmalarını söyledi, onlar da uysalca dinlediler bu talimatı. Kalabalığın arasından örgütleyiciler çıktı ve beni koruma altına aldılar. Beni kalabalıktan çıkarmayı umuyorlardı ama ilk başta kaldırım boyunca sıralanan insanlar çevremde halka oluşturmuştu. Bakışlarıyla yalvarıyorlardı bana. Her bir surat bir öncekinden daha acınası, daha bitkin, daha rezildi. Yanımdaki bütün parayı verdim, ki miktarı fazla değildi, sonra kalabalığın peşinden pansiyona girdim.

Devasa bir binaydı, dört katlıydı. En üst katta erkekler kalıyordu, alt katlarda da kadınlar. Önce kadınların bölümüne girdim: Ranzalarla dolu kocaman bir odaydı, ranzalar ikişerliydi, üst ve alt. Yaşlı ve genç kadınlar –garip kılıklı, paçavralar içinde, üzerlerinde dış giyim olmayan– içeri girip ranzalarını peylediler.

Yaşlılardan bazıları istavroz çıkarıp bu sığınağı kuran kişi için dua etti. Kimileriyse gülüp sövdü.

Yukarıya, erkeklerin kaldığı kata çıktım. Az önce para verdiğim adamlardan birini gördüm orada. Onu görünce birden utandım, hem de müthiş, ve uzaklaştım oradan. Sanki bir suç işlemişim gibi hissediyordum, binadan çıkıp eve döndüm. Evimin halı serili, zarif holüne girdim. Kürk paltomu çıkardım, beş çeşit yemek yemek üzere sofraya oturdum. Beyaz kravatlı, beyaz eldivenli beş uşak servis yaptılar.

Otuz yıl önce Paris'te, binlerce kişinin önünde bir adamın başının giyotinle kesildiğini görmüştüm. O adamın korkunç bir cani olduğunu biliyordum, böyle bir eylemi savunmak için yazılmış bütün argümanları da biliyordum. Adamın suçu bilerek ve isteyerek işlediğini de biliyordum. Ama başın bedenden ayrıldığı an, baş sepete düşerken, soluğum kesildi ve aklımla değil yüreğimle ve bütün ruhumla idam cezasını savunan hiçbir argümanın bir anlamı olmadığını, birini öldürmek için kaç kişi bir araya gelirse gelsin –cürümlerin en kötüsü– ve o kişiler kendilerini nasıl adlandırırlarsa adlandırsınlar, cinayetin cinayet olduğunu fark ettim. Gözlerimin önünde bir cürüm işlendiğini biliyordum, orada bulunmak ve müdahale etmemekle o suçu onaylamış ve ona katılmış olduğumu da biliyordum.

Aynı şekilde şimdi de soğuğu, açlığı ve binlerce insanın sefaletini görünce, sadece aklımla değil yüreğimle de –ben ve binlerce kişi biftekleri ve balıkları tıkınırken, atlarımızı ve evimizin tabanlarını kumaşlarla ya da halılarla kaplarken Moskova'da bu durumda on binlerce insanın bulunmasının–, bunun zorunluluğu hakkında dünyadaki bütün bilge adamlar ne derlerse desinler, bir cürüm olduğunu anladım, hem de bir kez değil, sürekli işlenen bir cürüm. İçinde yaşadığım lüksle ben de bu suçun sorumluluğunu bütünüyle paylaşıyorum.

29
Saşa

Babam günlüklerinin üzerinde uyuyakaldı, ben de uyandırmayı göze alamadım. Yazdıklarına göz attım: "Bir mektup bırakarak gitmem gerektiğini hissediyorum, bunun Sonya'nın da yararına olacağını tahmin etsem bile onun için endişeleniyorum."

Elim titriyordu. Sayfayı çevirdim ve okudum: "Yardım et bana Tanrım, evrensel ruh, hayatın kaynağı ve anlamı, yardım et bana, hiç olmazsa yeryüzündeki bu son günlerimde ve saatlerimde, sana hizmet etmeme, bir tek senin için yaşamama yardım et."

Annem görmesin diye günlüğü kapadım. Bir isteri krizine daha katlanacak durumda değildim.

Öte yandan babam isterik değildir, kardeşlerim Andrey ile Lev ise, son derece keder verici bir tarzda, babamın aklının yerinde olmadığını söyleyecek bir doktor bulmaktan söz ediyorlar. Onlar gizli vasiyetten korkuyorlar elbette. Babamın elyazmalarının ve günlüklerinin ortaya çıkması akıllarını kurcalıyor. Öyle paragözler ki! Yaptıkları her şey, taptıkları lüksü sürdürmeye göre hesaplanıyor.

Bütün bunların sıkıntısı çöktü üstüme, ben de Varvara'nın odasına gittim. O beni kollarına aldı, "Biri ya da öteki yakında ölür. Bundan emin olabilirsin. Zaman burada işe yarıyor," dedi.

Haklı elbette. Annemle babamın mücadelesinin bedensel etkilerinin herkes farkında. Annemin nabzı deli gibi atıyor, babamsa bazı günler odada yürüyemiyor bile. Solgun, ayaklarının üzerinde duramıyor, aklı çoğu kez karışık. Nasıl oluyorsa öğleden sonraları Delire'ye binmeye devam ediyor. Gerginlik öldürmezse o at öldürecek babamı.

Bir gün babam bana ihtiyar bir adamdan söz etti, yaşamaktan bıkmış bu adam, ailesi de ondan bıkmış. Adam hiçbir şey

söylemeden atını eyerlemiş, şafakta sisli ormana dalmış, bir daha da onu gören olmamış.

"Baba, sen asla..."

"Ne yapacağımı ya da yapmayacağımı söyleyemem," diye yanıt verdi.

Bu konuşmanın ardından duyduğum, dehşetten çok huşuydu. Annemle arasına ne girerse girsin babamın makul davranacağından emindim, herkes ona deli dese de.

Mübarek kardeşim Tanya, annemlerin evliliğindeki bu son yangını duyup bizi ziyarete karar verdi. Nerede yangın var diye dolaşan bir kova suya benziyor. Ama onun genellikle iyiliksever oluşu evdekilerin üzerinde olumlu etki yapıyor. Tanya buradayken babam rahatlayabiliyor.

"Kız kardeşin öyle nefis bir budala ki," dedi Varvara Mihailovna bana bu sabah kahvaltıda. "Herkesin kendisini zeki hissetmesini sağlıyor. Bu yüzden bu kadar seviliyor."

Yasnaya Polyana'da hüküm süren kuşatma hali kız kardeşimi öyle sarstı ki kendisiyle birlikte hepimizin Koçeti'ye dönmesi için ısrar etti. Oranın atmosferi hep sağaltıcıdır, Sukotin'in neşeli debdebesi, Tanya'nın hizmetleri, çocukların çın çın öten sesleri, mükemmel bakılan arazisi ve Fransız mutfağıyla. Koçeti'nin ayrıca şimdi Çertkov'un uzağında olması avantajı da var, bu da annemin kendini daha keyifli hissetmesini sağlıyor olmalı.

Küçük bir fikir alışverişinden sonra herkes gitmeye karar verdi. Yasnaya Polyana duyguların işkence çektiği bir yer haline geldi.

Ağustos ortasında Koçeti'ye gitmek üzere iki arabayla yola çıktık, puslu bir gündü. Tırıs giden dört atm çektiği sıkışık bir arabada Varvara Mihailovna ve Duşan Makovitski'yle birlikteydim. Annemle babam öteki arabada Tanya ve birkaç hizmetkârla birlikte yolculuk ediyorlardı. Üç gün her şey çok güzel gitti, annemi aylardır bu kadar rahat görmemiştim. Babamla arasında tek bir düşmanca sözcük bile geçmedi. Sonra, ağustosun

on sekizinde yerel gazetede yayımlanan bir makalede içişleri bakanının Çertkov'a Tula'da sürekli ikamet izni verdiği açıklandı.

Annem oturma odasına geldiğinde elindeki gazeteyi hayvan boğazlar gibi sıkmıştı. "Çertkov'un öldürülmesini istiyorum. Ya o ölecek ya da ben. İkisinden biri."

Babamın yüzü bembeyaz oldu. "Neler çektiğimi hepiniz görüyorsunuz," diye bağırdı, "bu... olanaksız!"

Annem dikdik baktı ona, sonra enli tahta döşeli zemine sertçe düştü, başını hızla kenara çarptı. Yeni hizmetçilerden biri çığlık attı. Duşan Makovitski annemin yanma koştu ve hemen nabzını ölçtü.

"Yüz kırk!" dedi. "Ciddi değil." Burnuna tuz koymadan önce annemin yanaklarını hafifçe tokatladı.

Annem gözlerini biraz açtı.

"Sofya!" dedi Duşan, yüksek sesle. "Aç gözlerini!"

"Göğsüm... göğsüm," diye soludu annem, soluğunu düzeltmeye çalışarak. "Korkunç bir ağrım var. Kalbim! Kalbim ağrıyor!" Gözlerini kapayıp arkaya devrildi. Sarah Bernhardt olsa bundan daha iyi oynayamazdı.

"Ölüyor mu?" diye sordu Tanya.

"Düzelecek," dedi Duşan. "Küçük bir şok geçiriyor."

Üniformalı iki uşak annemi odasına taşıdı, iki adamın arasında kocaman bir hamak gibi sallanıyordu. Yatakta oturtuldu, her yanına yastıklar kondu.

Babamla birlikte yatağın yanına oturduk, babam hâlâ içten içe kinleniyor, hiçbir şey söylemiyordu – ne bir kelime, ne de bir iç çekiş. Annem kendine gelince tuhaf bir sükûnete büründü, bir kraliçe gibi ışıldıyordu. Babamdan bir daha Çertkov'un fotoğrafını çekmesine izin vermeyeceğine dair söz istedi.

"Yaşlı bir koket gibisin," dedi. "Onun çektiği resimlerin, Rusya'daki bütün vasat gazetelerde boy gösterince bütün aile rahatsız oluyor. Biraz daha gururlu olmalısın!" Babam kuzu gibi peki dedi ona, Çertkov tarafından fotoğraflarının çekilmesine bir

daha izin vermeyeceğini söyledi. Annem tatmin olmuş göründü, ama babam canı istediği kadar Çertkov'a mektup yazma hakkını saklı tuttuğunu söyleyerek durumu zora soktu.

Bu küçük manevra annemi çileden çıkardı. "Her tartışmada son sözü söylemek için nasıl da ısrar ediyor!" dedi. "Şeytani bir şey bu!"

Ertesi gün annem beni yakaladı, bütün gece uyuyamadığını söyledi. "Babanın mektuplarının," dedi, soluk soluğa, yanakları öfkeden yanarak, "bundan böyle benim hakkımda adil olmayan laflarla dolu olacağından başka bir şey düşünemiyorum, entrikalar ve korkunç yalanlarla dolu olacak – hepsi de Hıristiyan alçakgönüllülüğü kisvesi altında yazılacak. Baban İsa olduğunu sanıyor, Saşa. Bu günahtır. Bu yüzden insan cehennemde yanar."

"Tam tersine," dedim, "babam çok alçakgönüllüdür."

"Egomanyak o! İsa olduğunu sanıyor, Çertkov'un da baş mürit rolü oynamasına göz yumuyor. İğrenç olmasaydı gülünç diyebilirdim bu hale."

Annem Koçeti'de günlerce yataktan çıkmadı, durmadan şeker yedi, çay ve sıcak çikolata içti, sapıklık var mı diye kocasının ilk romanlarını ve hikâyelerini elden geçirdi. *Çocukluk*'ta, Sergey adında bir adamın tanımını buldu. Babamı odasına çağırarak o bölümü ona gür ve gülünç sesiyle okudu.

"Nasıl oluyor da o obez, kel kafalı budalayı tercih ediyor?" diye sordu annem bir sabah, onun giyinme odasında çayımızı içerken.

"Babam seni hâlâ seviyor, anne. Yoksa neden kalsın?"

Sorumdaki imayı anlamazlıktan geldi. "Voronka'da suya girmeye hazırlanırken çırılçıplak ayakta dururdum," dedi. "Baban beni şaşırtır, birden karşıma çıkardı. Beni, yüksek otların arasına yuvarlar, orada ırzıma geçerdi." Konuşurken gözleri yuvalarında dönüyordu. Desdemona'yı öldürmek üzere olan, iri beyaz gözleri, kara, çarpılmış suratında ışıldayan Othello kadar deli görünüyordu.

Bu sözleri duymak hoşuma gitmedi. İnsan kızına böyle şeyler söylemezdi.

Varvara olmasa Koçeti'deki bu gergin günlere dayanamazdım; o, sahtekârlık ve delilik atmosferini kendisine asla dert etmezdi. Tarlanın yanı sıra akan bir dere gibi, köklerimi suluyor. O olmasa kuruyup giderdim.

Bir gün babam bana dikte vermek üzereyken çok tuhaf bir tarzda Varvara hakkında sorguya çekti beni. Bana, onu sevdiğini düşünüyor musun, diye sordu.

"Evet, ondan hoşlanıyorum," dedim.

"Onu *seviyor* musun?"

"Onu seviyorum."

Bunu duyduğuna sevinmiş gibiydi. Arkadaşlığımızın günahkârca olduğunu düşünmediğine eminim. Annemin iddia ettiği gibi sapkın değil babam; erkekleri sevmenin kadınları sevmekle her bakımdan aynı olduğunu biliyor, teknik bir nokta dışında.

Annemin doğum günü ayın yirmi ikisindeydi. Altmış altı yaşındaydı ve yaşını tam gösteriyordu. Babamın doğum günü de altı gün sonraydı, seksen ikinci doğum günü. Büyük bir kutlama yapılmalıydı ama annem eski, sorunlu konuları tekrarlamakta direndi. Birer birer geçtiler üzerlerinden, Tanya da hakem oldu.

Günlerdir hırpalanmış olan babam bu suçlamaları başlattı. Koçeti'deki büyük masanın çevresinde toplanmıştık, babam birden evlenmemenin ve bekâretin Hıristiyanlığın iki temel hedefi olduğunu söyleyiverdi.

"Şuna da bakın!" diye haykırdı annem. "Lev Nikolayeviç, bugün seksen iki yaşma basıyorsun ama hâlâ aptalın tekisin."

Tanya, "Bu mutlu günde böyle konuşmamalısınız," dedi. "Kutsal kitapların söylediği gibi bir aile olmanın mutluluğunu tadalım ve birbirimizi sevelim." Herkese birer parça geyik eti daha verdi, Sukotin de beyaz Mosel şarabı koydu kadehlere.

Ama annem susturulacak gibi değildi.

"On üç çocuğu olan bir adam bekâretin kutsal olduğunu ileri sürüyorsa bize hakaret etmiş olur. Özellikle o adam Tanrı bilir kaç kadının ya da erkeğin koynunda yatmışsa. Utanç verici, Lev Nikolayeviç. Bu şekilde konuşmaktan utanmalısın."

Akşam yemeğinden sonra babamı onun yanından uzaklaştırdım. Parkta kısa bir gezinti yapmak üzere akşamın uzun gölgelerine girerken koluma sıkı sıkı tutundu. Ağaçların tepesine değerek geçen kır kırlangıçları çok hoştu. Ay, çizmesinin topuğunu gökyüzünün karanlık kumlarına bastırırken, uzaklarda güneye doğru uçan bir kaz sürüsünün ötüşü duyuluyordu.

"Gidecekleri yönü tam olarak biliyorlar," dedi babam. "Ve bunu düşünmeleri gerekmiyor. Ne kadar kıskanıyorum onları."

İçi ördek dolu küçük bir gölün yanında durup suya dönük taş bir banka oturduk.

"İşin acı yanı," dedim, "annemin seni sevmesi."

"Annenin bana duyduğu şey aşk değil," dedi. "Aşk gibi sahiplenici ama nefrete daha yakın. O beni mahvetmek istiyor."

Bu böyle olamazdı. Annemden hoşlanmıyorum ama kocasını mahvetmek istediğini sanmıyorum, kendi garip tarzında tapıyor ona.

"Öyle olmayabilir. Ama aşkı günden güne nefrete dönüşüyor." Durup düşündü. "Bak, onca yıl çocukları sayesinde kendi bencilliğinden kurtuldu. Çocuklar onu meşgul etti. Ama geçti artık, şimdi onu kurtaracak hiçbir şey yok."

Annem artık Koçeti'de kalmak istemedi, herkesin kendisine 'şirret kadın' muamelesi (öyle iddia ediyordu) yaptığını söylüyordu. Hayatını bir dram, bir trajedi olarak görmeyi sürdürüyordu, sahnenin ortasında da kendisi vardı. "Annen bir aile istemiyor," dedi Varvara bana. "Onun istediği bir Yunan korosu."

Babam ısrar edince Varvara ile ben annemi Yasnaya Polyana'ya geri götürmeyi kabul ettik. Bereket babam gitmek istemedi. Koçeti'de eğleniyordu, Sukotin'le satranç oynuyor,

parkta yürüyor, her sabah Rousseau ve her gece Pascal okuyordu. Mektuplar dikte ediyor, Çertkov'un gönderdiği taslakları düzeltiyordu. Annemden biraz ayrı kalmak iyi gelecekti ona.

Bu ayrılığın anneme da yararı olacağını sanmıştım, ama eve döner dönmez iyice tahrik oldu. Geldiğimizin ertesi günü çıldırmış gibi babamın çalışma odasına daldı. Duvara Çertkov'un ve benim çektiğimiz yeni fotoğrafların asılmış olduğunu görünce alıp yere fırlattı onları. Yerlerine kendi fotoğraflarını astı, sonra, Çertkov'un odadaki şeytani varlığını kovsun diye bir rahip çağırttı, adam ayinlerde kullandığı teçhizatın alıp geldi.

Holde oturduk, inanmakta güçlük çekerek kulak verdik. Sonra annem kapıdan dışarı başını uzattı, gözleri kapkaraydı. "Babanın ne yaptığı umurumda değil, Saşa. Her şeyi Çertkov'a bırakabilir, eğer istediği buysa. Önemi yok, çünkü vasiyeti bozacağım. Kardeşlerin arkamda duracak, Çar da!" Kesilip çıkarılmış bir tavuk kalbi gibi zonkluyordu.

Varvara, Çertkov böyle fesat planlar yapmıyor diye güvence verdi anneme.

"Bu adamın gözü doymuyor," diye yanıtladı annem onu "Beni mahvetmek istiyor!" Hemen Koçeti'ye dönmeye karar verdi.

Sonraki birkaç gün korkunçtu. Koçeti'ye döndüğümüzde annem katı yiyecekleri reddetti. Sofrada oturup surat asıyor, babamsa uysalca etrafında dolanıp duruyor, bir şeyler atıştırması için anneme yalvarıyordu. "Bir parçacık esmer ekmek, sevgilim," diyordu. Öyle dokunaklıydı ki, genellikle barışçıl biri olan Sukotin çileden çıktı. Kan beynine sıçrayarak ayağa kalktı, masanın başında durup sıktığı yumruklarına abandı. "Tanrı aşkına Sofya Andreyevna!" dedi. "Ne yaptığınızın farkında mısınız siz? Hayatta sadece Lev Tolstoy'un karısı olarak bir öneminiz var, bunu bilmiyor musunuz? Eğer o sizi terk ederse tarih bunun sizin suçunuz olduğunu yazacaktır. Size yemin ederim ki haklı da olacaktır!"

Babamın başı önüne düştü. Durumun tahammül edilmez olduğunun farkındaydı, elini karısının omzuna koyup içini çekti.

Annemin yanaklarında yaşlar vardı, dayanılmaz bir keder birikmekteydi yüzünde.

Eve dönmek üzere o gün ayrıldı oradan, kocasına birkaç gün sonra –merhametli davranmıştı– gelmesini söyledi. Onun eylülün yirmi üçünde, kırk sekizinci evlilik yıldönümlerinde Yasnaya Polyana'da bulunmasını istiyordu ama. Lev Tolstoy kabul etmezlik edemezdi.

Yıldönümü sabahı annem sırtında beyaz ipekten bir elbiseyle odasından çıktı, yüzünde çocuksu bir gülümseme vardı, sanki evlilikleri yarım yüzyıldır süren tarifsiz bir mutluluktu. Göz kamaştırdığını itiraf etmeliyim. Varvara Mihailovna ile ben ona övgüler yağdırdık.

"Babana söyle de temiz bir gömlek giysin," dedi. "Bulgakov'a öndeki çimenlikte resmimizi çekmesini söyleyeceğim."

Babam istemeye istemeye beyaz bir gömlek ve en iyi deri çizmelerini giydi –birkaç yıl önce kendi eliyle yaptığı ve kendi deyimiyle 'resmi durumlar' için sakladığı çizmeleri. Saçlarını ve sakalını dikkatle fırçaladı.

Neredeyse elli yıldır evli olan karı-koca, resim çektirmek üzere dışarı çıkmadan önce birer fincan sıcak çikolata içtiler. Hava eylül sonu için ılık sayılırdı. Henüz öğle olmamasına rağmen güneş neredeyse kızıl bir ışıltıyla yakıyor, günün sıcağı, yeni biçilmiş tarlaların üstünde titreşerek duruyordu – yılın son hasadı. Bulgakov'un bu işte usta olduğu varsayıldığı için fotoğraf çekmek ona bırakılmıştı.

Annem kendisiyle babamın görkemli, heybetli bir fotoğrafının bütün gazetelerde yer almasının, 'evliliğimizde tartışmalar olduğu hakkında süregiden söylentiler' dediği şeye bir son vereceğini düşünüyordu. Her canı istediğinde Çertkov'un fotoğrafını çekmesine izin verdiği için karısının yanında fotoğrafının çekilmesine pek itiraz edemezdi babam. Dünyada Lev Tolstoy'dan

daha fazla fotoğraf çektirmiş adam var mıdır acaba?

Bulgakov'un talimatına uyarak yıldönümünü kutlayan çiftin arkasına bir perde koydum. Bulgakov profesyonelce davranıyordu.

"Perde, güneş ışığını, fotoğrafı çekilen kişilerin üzerine çekecektir," dedi Bulgakov. Varvara Mihailovna ile ben ona göstermeden kıkır kıkır gülerken Duşan Makovitski kaşlarını çattı.

Babam güneşte gözlerini kıstı, sıska ve dalgın görünüyordu.

"Lütfen gülümsemeye çalış, Lev Nikolayeviç," dedi Bulgakov.

Babam zorla yarım yamalak gülümsedi.

Bulgakov başını kameranın siyah örtüsünün altına soktu, lastik pompayı bir yana çekti. "Birazcık sola lütfen, lütfen... Oldu! Şimdi gülümseyin..."

Annem elbette bir tabakta sunulan cennet gibiydi. Kolunu gizlice kocasının beline doladı, başını onun omzuna doğru eğdi. Herkesin 'kusursuz çift'i görmesini istiyordu. Ama hiçbir şey babamın keyfini yerine getiremezdi.

Objektifin kapağı tıkırdadı, ama Bulgakov fotoğrafları tabetmeye çalıştığında yoğun kokulu kâğıtta iki şekilsiz hortlak belirdi. Varvara Mihailovna, "Kamera gerçekte ne olduğunu biliyor," dedi.

Ertesi gün tekrar denediler, bu sefer sonuç daha iyiydi. Sonra babamı bir kenara çektim. "Seni bu fotoğraf çekimi için ikna etmesine izin vermemeliydin," dedim. "Dürüstçe değildi bu."

"Tıpkı annen gibisin," dedi. "Öfke dolusun."

Benimle asla böyle konuşmamalıydı. Ama içinde bulunduğu durumun makul davranmasını olanaksız kıldığını anlıyordum.

Öğle yemeğinden önce bana dikte vermesi için içeri girdim. Kanepede otururken yaşlı bir spanyel köpeğe benziyordu. "İhtiyacım olan steno tutman değil, Saşa. Sevgin."

Yoğun bir sevgi, acıma ve keder duygusu topuklarımdan çıkıp sırtımdan yukarı yükseldi, başımın üstünde iri bir dalga gibi

çatladı. "Sana öyle ihtiyacım var ki baba," dedim, yere çökerken. Dizlerine sarılıp ağladım.

"Ne tatlı bir kızsın," dedi, saçlarımı okşayarak. "Çok tatlısın, seni seviyorum. Çok tatlısın..."

Ertesi gün babam, benim ve Çertkov'un çekmiş olduğu fotoğrafları yeniden çalışma odasının duvarlarına astı. O gün öğleden sonra annem aklını kaçırdı.

Varvara ile ben bir arkadaşımıza davet edilmiştik, birkaç gün orada kalacaktık, kahvaltıdan sonra yola çıktık. Aynı gün öğleden sonra babam Delire'ye binip ormana gitmiş. Döndüğünde annemin elinde bir mantar tabancasıyla çalışma odasına girdiğini ve Çertkov'un fotoğraflarına önce ateş edip sonra da onları yırttığını keşfetmiş – hizmetkârlar bütün bu sefil hikâyeyi her zamanki gibi inceden inceye anlattılar. Annem babamı çalışma odasında görünce aynı tabancayla onun üzerine saldırmış, kafasına birkaç el ateş ettikten sonra koşup odasına kaçmış.

Varvara ile benim derhal geri dönmemiz için uşaklardan biri gönderildi. Döndüğümüzde annem hiçbir şey olmamış gibi davrandı. "Salak kızlar, neden bu kadar çabuk döndünüz? Herhalde ev sahibeniz çok can sıkıcıydı."

Çileden çıktım. "Sen delisin ve hepimizi öldüreceksin."

"Böyle mi düşünüyorsun?" Çektiği acıları sıralamaya başladı, ama Varvara Mihailovna bu kadarına tahammül edemedi.

"Bir kerecik olsun çeneni kapa!" dedi.

Annem arkadaşıma kötü kötü baktı. "Sana uzun zaman, çok uzun zaman katlandım, Varvara Mihailovna," dedi. "Ama artık senden bir daha dönmemek üzere buradan gitmeni istemek zorundayım. Sen ve Saşa küçük çocuklar gibi davranıyorsunuz, birbirinize sokuluyor, koklaşıp cilveleşiyorsunuz. İkinizden de iğreniyorum. Öz kızımın buradaki varlığını kabul etmek zorundayım. Ama sen!" Kıvırıp salladığı parmağını Varvara Mihailovna'ya uzattı. "*Senin* bu evde işin yok!"

Anneme yere çarpmak geliyordu içimden. Bunun yerine kapıyı

vurup çıktım, babamın çalışma odasına gittim, ona olanları anlattım. Annemin sinirleri yatışana kadar birkaç gün Telyatinki'ye gitmemizi önerdi.

Bugün, kahvaltıdan önce, içini fazla doldurmadığım birkaç çanta ve papağanımı alıp Varvara Mihailovna ile birlikte yola çıktım. Artık, bütün hayatı, kendine acımayla karışık upuzun bir nefret muhtırası halindeki bir kadının yanında kalmaktansa Çertkov'un yanında kalmak yeğlenir gibi görünüyordu gözüme.

30
L.N.

Gandi'ye Mektup

Koçeti, 7 Eylül 1910

Gazeteniz *Indian Opinion* geldi, içinde teslimiyetçiler tarafından yazılmış pek çok yazının yer almasına çok sevindim. Bunları okuduktan sonra sizinle düşüncelerimi paylaşmak istedim.

Yaşlandıkça ve ölümün yaklaştığını açıkça hissettikçe beni özel bir açıdan etkileyen şeyleri başkalarına anlatmak istiyorum. Bana son derece önemli görünen şeyler, özellikle teslimiyet denen (ve aslında yanlış yorumlar tarafından kirletilmemiş sevginin öğretilmesinden başka bir şey olmayan) şey hakkında konuşmak istiyorum. İnsan ruhunun birliğe ulaşma çabası ve bu çabanın sonucunda ortaya çıkan eylem olan sevgi, insan ruhunun en ulu yasasıdır, çoğu kişi onu ruhunun derinliklerinde hisseder (en açık biçimini çocuklarda görürüz), yani dünya o insanları sahte öğretilerine çekip alana kadar hisseder. Bütün büyük azizler –Hintli, Çinli, Yahudi, Yunan ve Romalı– bu yasayı duyurmuşlardır. Ama sanırım en inandırıcı biçimde ifade eden İsa'dır, o Musa Yasası'nın ve bütün gerçek kehanetlerin bu tek üstün yasaya dayandığını açıkça belirtmiştir. Bu yasanın çarpıtılabileceğini önceden gören İsa, daha dünyevi çıkarlara uygun yaşayan kişileri tehdit eden tehlikelere işaret etmiştir; özellikle, dünyevi çıkarları güç kullanarak (yani tokada tokatla karşılık vererek, çalıntı mallara el koyarak) savunmanın tehlikesini dile getirmiştir. Her mantıklı insan gibi İsa da güç kullanmanın, sevginin temel kuralıyla uzlaşmadığını ve şiddete bir kez hoşgörü gösterilirse sevgi yasasının yetersizliğinin ortaya çıkacağını ve onu yadsıyacağını biliyordu. Yüzeyde pek parlak görünen Hıristiyan uygarlığı

bu aşikâr, tuhaf, zaman zaman bilinçli ama çoğu kez de bilinçsiz yanlış anlama ve çelişki üzerine kurulmuştur.

Özünde, direnişin sevgiyle yan yana var olmasına bir kez izin verilirse, sevgi artık temel bir yasa olarak süremez. Hayatta kalan tek yasa güç yasasıydı –güçlü olanın güçsüz olan üzerindeki etkinliği. Hıristiyanlar on dokuz yüzyıl bu şekilde yaşamışlardır. İnsanların, her çağda, hayatlarını düzene koymak için çoğunlukla şiddete başvurduklarını kabul ediyorum. Hıristiyan diniyle ötekiler arasındaki tek fark, Hıristiyanlığın bu çelişkiyi açıkça ifade etmiş olmasıdır. Öte yandan, Hıristiyanlar bu yasayı kabul ederlerken, kendi özel hayatlarında ona uymazlar. Bu yüzden Hıristiyanlar bir çelişki içinde yaşarlar, sevgi taslarken hayatlarını şiddet üzerine kurarlar. Hıristiyan dünyası geliştikçe bu çelişki sürdü, son zamanlarda daha büyük boyutlara ulaştı. Şimdi sorun şu: Ya hiçbir dinsel ya da ahlaki öğretiyi benimsemediğimizi ve bize güçlünün gücünün yol gösterdiğini kabul ederiz, ya da bütün vergilerimizin zorla toplandığını ve kurumlarımızm (mahkemelerimizin, polis örgütünün, ama –hepsinden önce– ordumuzun) ortadan kaldırılmaları gerektiğini kabul ederiz.

Geçen ilkbaharda, Moskova'da bir İncil sınavı sırasında, piskopos olan öğretmen, sınavdaki kızlara On Emir'i sordu, özellikle altıncı emri. Doğru yanıt alınca da rutin olarak yeni bir soru sordu: Cinayet İncillerde hep yasaklanmış mıdır? Rehber öğretmenlerinin yanlış yönlendirdiği zavallı kızlar, 'Her zaman değil,' diye yanıt verdiler. Cinayete, savaşta ve canilerin cezalandırılmasında izin verildiğini söylemeleri öğretilmişti onlara. Heyhat, bu zavallı kızlardan biri, (bu gerçek bir hikâyedir, tanık olanlardan biri bana geçenlerde anlattı) yanıtını verdikten sonra sorulan ve cinayetin her zaman mı günah olduğuna dair rutin soruyu, kızarıp bozararak 'Evet, her zaman günahtır,' diye yanıtladı. Sorular derinleşince Eski Ahit'te bile öldürmenin günah olduğuna işaret etti; İsa'nın, Yeni Ahit'te, insanın kendi kardeşine karşı kötülük işlemesini bile men ettiğini ekledi. Güzel konuşmasıyla ünlü olmasına rağmen

piskopos sustu, kız da muzaffer bir edayla kenara çekildi.

Evet, günlüklerimizde havacılıktaki başarılardan söz edebiliriz, karmaşık diplomatik ilişkilerden, kulüplerden, icatlardan, her türlü ittifaktan ya da sanat eseri denen şeylerden; yine de kızın Moskova'da piskoposa söylediği şeyi görmezden geliriz. Ama bunu yapmamalıyız. Hıristiyan dünyasında herkes bilir bunu, az bilir ya da çok bilir, ama bilir. Sosyalizm, komünizm, anarşizm, Selamet Ordusu, suçun artması, işsizlik, varlıklı sınıfların süregiden lüks hayatı ve yoksulların yoksunluğu, hatta intiharların oranı bile – bunların hepsi çözülmesi gereken ve elbette sevgi yasasını kabul etme anlamında çözülmesi gereken bu iç çelişkiyi tescil eder. Sizin Transvaal'deki işiniz, bize dünyanın öteki ucu gibi görünen yerdeki işiniz, şimdi dünyada yapılan işlerin en elzemi ve en önemlisi; sadece Hıristiyanlar değil, kaçınılmaz olarak bütün insanlar katılacaklar ona. Bu işin Rusya'da da, askerlik hizmetini yerine getirmeyi reddetme şeklinde hızla gelişmekte olduğunu duymaktan memnun olacağınızı sanıyorum, bu yönelim her yıl artıyor. Sizin ya da benim halkım arasında teslimiyetçilerin sayısı ne kadar az olursa olsun, hepsi de gözlerini kırpmadan Tanrı'nın onların yanında olduğunu söylüyorlar. Ve Tanrı insandan daha güçlüdür.

Hem bugünkü çarpıtılmış şeklinde bile olsa Hıristiyanlığı tanıyarak ve hem de savaşta bu kadar büyük ölçüde öldürmek için ordulara ve silahlara duyulan ihtiyacı tanıyarak hükümetler öylesine büyük bir çelişki ortaya koyuyorlar ki, er ya da geç, büyük olasılıkla da er, ortaya çıkacak yaptıkları. O zaman da ya Hıristiyanlığa bir son verecekler (güçlerini korumada kendilerine yardımı dokunmuştur), ya da orduların varlığına ve onların desteklediği şiddete. Bütün hükümetler –sizin İngiliz ve bizim Rus hükümetimiz de dahil olmak üzere– bu çelişkiyi derinden hissediyorlar; sonuç olarak, kendilerini koruma duygusuyla, teslimiyetçi olanlara daha da şiddetle saldırıyorlar. Hükümetler düşmanın nerede bulunduğunu biliyorlar ve kendi hayatlarının tehlikede olduğunu bilerek kendi çıkarlarını kolluyorlar.

31
Bulgakov

Burada iki dünya arasında yaşamak hiç de kolay olmadı. Telyatinki'de hâlâ bazı dostlarım var, çoğu da genç uşakların ve sürücülerin arasından, ama Sergeyenko ile Çertkov beni terk ettiler. Çertkov gelip burada yaşamaya başladığından beri durum daha da katlanılmaz oldu. O adam kaba, dalavereci bir ideolog, daha da kötüsü, can sıkıcı. Öte yandan, Yasnaya Polyana'da, kısa bir süre olduğum gibi rahat değilim artık. Sofya Andreyevna amaçlarımdan kuşkulanıyor. En başta Lev Nikolayeviç'e sadık olmam gerektiğini, ona en iyi şekilde yardımcı olmaya çalıştığımı anlamıyor. Bana karşı tutumu abartılı derecelere varıyor: Ya hain muamelesi yapıyor bana, ya da dün, holde yanımdan geçerken yaptığı gibi davranıyor. "Seni buraya Tanrı gönderdi, canım. Farkında mısın bunun?"

"Eğer bu doğruysa, duyduğuma memnun oldum."

"Sen varken daha az usandırıcı oluyor burası. Lev Nikolayeviç bile sen varken daha enerjik oluyor. Üstelik öyle naziksin ki! Yürüyen bir zarafet harikası!"

Bana takılıyor olabileceği geldi aklıma, ama tamamen de yapmacıklı değildi. Sofya Andreyevna'nın sorunu, kendini ifade tarzı hep. Pek çok kişi gibi o da sesinin tonunu kontrol edemiyor. Kafasında sayısız çelişkili duygu çarpışıyor ve ince anlamlar parça parça oluyor. Ne demek istediğini tahmin etmek zorunda kalıyorsunuz.

"Senin anlaşılması zor olduğunu da söylemeliyim," dedi. "Öyle misin?"

"Kendimi dışında bırakarak yanıtlayamam ki bu soruyu."

"Şişşt!" Parmağını dudaklarıma koydu. "Mazeret yok. Sen akıllı birisin. Burada huzuru korumaya çalışıyorsun – tam Hıristiyanlığa yakışır bir şey."

"Beni anlıyorsun, değil mi?"

"Altmış altı yılda bir şeyler öğrenmiş olmayı umuyorum Valentin Fedoroviç. Belki öğrenmediklerim için acınabilir bana." Başka koşullar altında onun nasıl büyük biri olabileceğinin belirtisini görür gibi oldum bu sözünde. Buradaki yaşam koşulları azizeliğe uygun değil, özellikle Sofya Andreyevna'nın konumundaki bir kadın için. Benim gibi o da iki zıt uç arasında kalıyor.

Bütün bunlar yaşanırken, Lev Nikolayeviç beni etkilemeye devam ediyor. Ona dalkavukluk etmek mümkün değil. Birkaç gün önce, Voronka'nın kıyısında yürürken ailenin yaz aylarında kullandığı kulübeye rastladım, kil ve sazdan yapılma küçük, sevimli bir yapı. Dış tarafta alçı kaplı bir duvar var, araziye gelen ziyaretçiler oraya yorumlarını yazmışlar. Bunları defterime not ettim:

1. Ölüm cezası kaldırılsın!

2. L.N.'nin hayatı bir bu kadar daha uzasın.

3. Aslan kadar büyük zekâsı olan Kont Lev Tolstoy'u ziyaretin bir anısı olarak...

4. Mücadele etmekten yorulanlar, gelin. Burada huzur bulacaksınız.

5. Bu kutsanmış toprak yığını, Moskova Yeryüzü Ölçümü Okulu'nun bir öğrencisi tarafından ziyaret edildi.

6. Acemi bir hacı saygılarını sunuyor.

7. Kontun bir hayranı, şimdi ve her zaman!

8. Büyük adam çok yaşasın, çok yaşasın!

9. Hiç kimse, Tolstoy bile gerçeği bilmiyor!

10. Uzun uzun hayalini kurduktan sonra, sonunda insan zihninin dâhisini ziyaret ettik.

11. "Sürünmek için doğanlar uçamazlar." Ne yazabilirim? Senin yanında herkes silik kalıyor.

12. M. Bolsky buradaydı.

Sofya Andreyevna rica edince ona bu yazıların bir kopyasını verdim, o da oturma odasındaki piyanonun üzerine, Lev Nikolayeviç'in görebileceği bir yere koydu. Odaya giren Tolstoy, "Bu da ne?" diye homurdandı.

"Yorumlar hayatım. Çoğu senin hakkında. Bulgakov kulübenin duvarından kopya etti onları."

Lev Nikolayeviç kâğıdı aldı ve yorumları gözden geçirdi. Okurken dudakları kıpırdıyordu.

"Hiç ilginç değil," dedi, kâğıdı piyanonun üzerine bırakırken.

Biryukov ziyarete geldi. Lev Nikolayeviç'in en ateşli yandaşlarından biridir, Tolstoy'un yasaklanmış metinlerinden bazılarını elinde tuttuğu için hükümet tarafından hakkında dava açıldı. Duruşma dört hafta sonra başlayacak, on sekiz aya kadar hapis cezası alabilir. Bu, Lev Nikolayeviç için büyük bir üzüntü kaynağı, kimsenin kendisi yüzünden acı çekmesini istemez.

Bugün öğleden sonra Delire'yle uzun bir gezintiye çıktı, döndüğünde bitkin görünüyordu. Odasına gidip biraz kestireceğini söyledi – pek yaptığı bir şey değildir.

Yemeğe oturmak için onu bekledik, ama saat yedi olup da odasından çıkmayınca o gelmeden oturduk sofraya. Sofya Andreyevna çorbayı servis etti, içinde iri havuçlar yüzen sıcak tavuksuyu çorbaydı, sonra gidip kocasına bakacağını söyleyerek sofradan kalktı. Yemeğe inmezlik etmez Lev Nikolayeviç, dedi. Hiçbirimiz konuşmadık, yemeğimizi yemeyi sürdürdük. Yaşlı bir adamın zamanında gelmemesi sinir bozucudur hep.

Sofya Andreyevna ellerini ovuşturarak geri geldi. Lev Nikolayeviç'in odasına girdiğinde, o yatağının kenarında oturuyormuş. Solgun görünüyormuş, aç olmadığını iddia etmiş, yemek yemeden yatacağını söylemiş. Nabzı biraz hızlı atıyormuş, alnında ter damlaları varmış, yanakları terden parlıyormuş.

"Sence iyi mi?" diye sordu Sergey. Kardeşi Tanya gibi o da birkaç günlüğüne gelmişti, onu eve çeken annesiyle babası

arasındaki krizdi. Hepsi de bir şeyler yapabilmenin mümkün olacağını hayal ediyorlar.

"Gözleri boş bakıyordu," dedi Sofya Andreyevna. "Sanırım kriz geçirmek üzere."

Çorbadan birkaç kaşık aldıktan sonra yeniden ayağa kalktı. "Gidip bakmalıyım."

O gittikten sonra Sergey ile Tanya kızgın gözlerle bakıştılar. Zavallı adamı neden rahat bırakmıyordu?

Anneleri döndüğünde hayalet görmüş gibiydi. "Çabuk gidin Duşan Petroviç! Kendinde değil, anlamsız şeyler söylüyor – Tanrı bilir, nesi var!" Birkaç kez istavroz çıkardı ve yere diz çöktü.

Herkes yerinden fırlayıp, Sofya Andreyevna'nın korkuyla parlayan gözlerini görür görmez odadan dışarı koşmuş olan Duşan Petroviç'in peşinden gitti.

Yatak odası karanlıktı, yatağın yanındaki komodinin üzerinde yanmakta olan mumun alevi sönmek üzereydi. Lev Nikolayeviç yatağa sırtüstü serilmişti, çenesi titriyordu. Tuhaf, anlaşılmaz, zayıf sesler çıkarıyordu. Herkes yatağın yanında donakaldı.

Duşan Makovitski, Lev Nikolayeviç'i soyup üzerine yün bir battaniye örterken hepimiz durup baktık. Yaşlı adamın gözleri kapalıydı, ama alnını kırıştırıp yanaklarını şişirerek konuşmaya çabalıyordu. Lokmasını çiğner gibi çenelerini oynatmaya başladı.

"Herhalde uyur şimdi," dedi Duşan. "Siz gidip yemeğinizi bitirin. Ben yanında kalırım."

"Yo, ben kalırım," dedi Biryukov. Hiç beklenmedik bir şeydi bu. Ama o büyük bir sadakat duyuyor Tolstoy'a; onun uğruna hapse bile girer.

"Bir değişiklik olursa bana haber ver," dedi Duşan. "Her beş dakikada bir de nabzını ölç."

Sessizce yemek odasına indik ve yemeğimize devam ettik. Hemen hemen hiç konuşmadık. Biryukov odaya dalıp Duşan Makovitski'yi çağırdığında sanırım henüz tatlımızı bitirmemiştik.

Bir kez daha üst kata koştuk. Lev Nikolayeviç kasılmalarla kıvranmış, ama biz odasına gidene kadar sakinleşmeye başlamıştı. Yine de bacakları şiddetle seğiriyor, yüzü acıyla geriliyordu; dudaklarının kenarları yüzünü ekşitir gibi yukarı kıvrılmıştı. Parmakları, bir böceğin çeneleri gibi mekanik olarak açılıp kapanıyordu.

Duşan Makovitski ordu komutanı gibi emirler yağdırıyordu: "Acele edin! Aşağı gidip ayakları için sıcak su şişeleri getirin. Baldırlarına hardal yakısı yapıştırmalıyız. Ve kahve! Sıcak kahve getirin!"

Bu telaş içinde Duşan serinkanlı ve sakin kalabiliyordu, tam anlamıyla bir bilimadamıydı. Sofya Andreyevna sırtını duvara dayamıştı, dua ediyordu, gözkapakları kızarıp şişmişti, aralıktılar.

Bir süre sonra yakılara, soğuk sargılara sarılmış Lev Nikolayeviç yardımımızla yatakta doğrulup oturdu. Artık pek berbat görünmüyordu. Konuşmaya çalışıyordu.

"Toplum..." dedi. "Üçle ilgili toplum... üçle ilgili... bunu not edin."

"Sayıklıyor," dedi Duşan Makovitski.

"Okumalıyım!" dedi Lev Nikolayeviç, ansızın. Sonra alçak, balgamın tıkadığı sesiyle: "Bilgelik... bilgelik... bilgelik."

Tanık olduğumuz şey ne kadar keder verici ve anormaldi, pırıl pırıl zekâsı olan bir adam saçmalamaya başlamıştı. Yine de, bu kafa karışıklığı içinde bile, insan olarak taşıdığı temel kaygı beyninin kazanının yüzeyine fışkırıyordu.

Ansızın kasılmalar yeniden başladı, peş peşe gelen nöbetler bütün bedenini sarsıyordu, sanki yıldırım çarpmış gibiydi. Her nöbetten sonra sarsılarak, titreyerek, terleyerek yatıp kalıyordu.

Duşan Makovitski en kötü kasılmalarda onun omuzlarını yatağa bastırırken Biryukov da bacaklarını tutuyordu. Talimatlara uyarak, kıvranması biter bitmez baldırlarına masaj yapıyordum. Peş peşe beş nöbet geçirdi, dördüncüsü özellikle şiddetliydi,

Lev Nikolayeviç'i çaprazlama yatağın üzerine serdi. Onu güçlükle zapt ettik.

Durumu biraz düzelince Sofya Andreyevna yatağın yanında diz çöktü ve Tolstoy'un ayaklarını sıkı sıkı tuttu. "Yüce Tanrım, şimdi değil!" dedi. "Şimdi ölmesin o!"

Tanya bir elini annesinin omzuna koyup yumuşak bir sesle, "Haydi aşağı inelim anne," dedi. "Dinlenmesi gerek."

"Anlamıyorsun," dedi Sofya Andreyevna. "Eğer ölürse sen babanı kaybedeceksin. Ama ben bir adam öldürmüş olacağım."

Sözleri karanlığı deldi.

"Hepiniz aşağı inmelisiniz," dedi Duşan Makovitski "Onun başında ben bekleyeceğim."

Bununla birlikte Lev Nikolayeviç ölmeye hazır değildi. Saat on olduğunda neredeyse kendine gelmişti, ama ayağa kalkmaya çalışmadı. Çayını yudumladı ve Duşan Makovitski'den kendisine İncillerden okumasını istedi.

Ben de sesimi çıkarmadan kapının yanından dinledim.

"*Size yeni buyruk veriyorum. Birbirinizi sevin.*" Bu sözcükler yüreğimde yankılandı, öyle güzel, öyle kusursuz bir sadelikteydiler ki. "*Birbirinize sevginiz olursa, herkes bununla benim öğrencilerim olduğunuzu anlayacaktır.*"

Lev Nikolayeviç, Duşan'm sözcüklerini boğuk, alçak bir sesle yineledi.

Şimdi yatağımda uyanık yatıyor, bir türlü gevşeyemiyorum. Ölümün imzasını o sevgili, kırışık yüzde görmek asabımı bozmuştu. Her zamanki gibi, aklım Petersburg'daki Maşa'ya gitti. Masamdaki mumu yakıp ona mektup yazdım:

Kendimi bir kez daha eski tanımlamalarla boğuşurken buluyorum. Ruh gerçekten ayrı bir varlık mı? Beden bir tekne mi? Bilmiyorum, ama –sevgili Lev Nikolayeviç'i o durumda görünce– hayat gözüme şimdi daha da gizemli görünüyor, çok narin,

uçucu. Ve değerli. Bilinmezden bilinene kısacık bir anda geçiyoruz, dünyadaki günlerimiz bir büyük daldaki çiçek yaprakları gibi.

Seni düşünüyorum Maşa, şimdi bile, gece yarısı bu tahta masada otururken bile. Durup dururken sana gidiyor aklım. Bizim arkadaşlığımız siyah duvardaki bir ışık çizgisi gibi. Sanki her an yanımdasın. Burada da zamanın ve mekânın gizemi beni şaşırtıyor, aklımı karıştırıyor. Senin ruhunun benimkiyle birleştiğini düşünmeye cesaret ediyorum ve aramızdaki uzaklık nedense önemsiz. Hatta var olduğuna bile inanmıyorum. Sen burada yokken bile yanımda olduğuna inanıyorum aslında. Böyle şeyler düşündüğüm için budala mıyım?

Bununla birlikte, zihinle beden, ruhla ten arasındaki, bana işkence eden korkunç uçurumu ancak aşk küçültebilir diye düşünmeye devam ediyorum. Bugün gençliğimin baharında bir delikanlı, yarın yaşlı ve yalnız, bir sonraki gün toprağa karışıp toz olacağımı söylemenin ne demek olduğunu hayal edemiyorum. Dünyada aşk diye bir şey yoksa, insanın içinde kalıcı bir ruh yoksa, ben şimdi bir hiçim, sevgimiz bir hiç, ikimiz de ölsek fark etmez.

Ama bunu yazar yazmaz, Tanrı'ya büyük bir açlık duyuyorum ve Tanrı'nın var olduğunun farkına varıyorum. Tanrı derken Cenabı Hak'kı kastediyorum, Ebedilik düşüncesini, bizi bilgili kılan ve bir anlamda çevremizdeki dünyayı yaratan, çevremizi saran ışığı ya da düşünceyi. Her birimiz birer küçük Tanrıyız, aramızda vücuda getirdiğimiz sevgi, sadece içimizdeki Tanrısallığı artırmaya yarar, paylaşabileceğimiz sevgi çemberini, ruhun soluğunu genişletir.

Bu serzenişlerimi ve felsefe yapmamı bağışlayacağını umuyorum. Saat çok geç oldu, sözcüklerimi toparlayamıyorum. Yorgunum, düşünemiyorum. Yarın tekrar yazarım. Sen de bana yaz. Seni özlüyorum. Seni seviyorum.

32
Sofya Andreyevna

"Anne, kıskanıyorsun onu," dedi Saşa bana dün. "Sorun bu."

Bu kızın aklı nerede? Elbette kıskanıyorum onu! Onu neden serserilerle ve şarlatanlarla, para yiyicilerle ve dalaverecilerle paylaşayım ki? Ama onun sürekli rahatsız olmamasını da sağlamalıyım. Bu gerginlik onu öldürür. Karısı olarak benim görevim, sakin bir atmosferde yaşamasını sağlamak.

Lyovoçka'nın geçirdiği krizin ertesi günü Saşa'ya, Varvara Mihailovna ile birlikte eve dönebileceklerini söyledim. Küçük yabangülünün kendisinden uzaklaştırılması babasını öldürüyordu. Hem gözümün önünde olmazsa o kız Çertkov'la birlikte ne numaralar çevirir kim bilir. Böylece tam bir şov yaptım, Telyatinki'nin tahta basamaklarında durup kızımla arkadaşından özür diledim. Gerçekten şaşkına dönmüş göründüler. Çok hoşuma gitti.

Saşa çok hassas bir kız, kara kurbağaların ölümüne bile ağlar. Beni görür görmez gözyaşlarına boğuldu, uzun zamandır birbirini görmemiş kardeşler gibi kucaklaştık. Ancak taştan bir heykel kadar hassas olan Varvara Mihailovna bile kolayca döktüğü birkaç gözyaşıyla bana sarıldı.

"Bir aile toplantısı!" dedi Çertkov, dilinden zehir akıtarak gölgelerin arasından çıkarken. Pürüzsüz, kel kafası parlıyordu. Mis gibi kokuyordu, onun gibi kadınsı tavırlı bir adama çok da uygun düşen bir süs.

"Sizi görmek ne güzel, Vladimir Grigoreviç."

"Benim için her zaman zevktir."

"Yarın bizi ziyaret etmenizi isterim. Öğle yemeğine gelir misiniz?"

Bana teşekkür ederken her zamanki ironisinden eser yoktu, harika bir performanstı.

Ama teklifimde acele etmiştim. Öyle yapmamalıydım. O, bastığı toprağı pisletir. Hem alışkanlık da edinebilir. Bizi kolayca ziyaret edebileceği fikrine kapılırsa her gün çıkagelir.

Arabasının yaklaştığını duyunca nabzım hızlanmaya başladı: 142! Odamın penceresinden dürbünle baktım. Lyovoçka öndeki basamaklarda durmuş, yandaşını karşılamak üzere sevinçle bekliyordu. O adama sarılmamasını söylemiştim ona. Buna tahammül edemem. Ama yüzündeki sevinci saklayamadı; sevgilisini uzaktan gören genç bir gelin gibiydi. Hizmetkârlar bu iğrenç şeyi görüyorlar!

Nasıl becerdiğimi asla bilemeyeceğim. Var gücümle serinkanlı bir kibarlık sergilemeyi başardım, annesini ve karısını sordum, içimden de o serserinin evimden gideceği ana kadar geçecek dakikaları sayıyordum. Sonunda gittiğinde Lyovoçka'dan o hain adamın varlığına son kez katlanmış olayım diye rica ettim. Hiç beklemediğim halde Çertkov'la karısına bir mektup yazmaya, bu barışma çabasının henüz erken olduğunu söylemeye razı oldu. Bir dahaki ziyaretlerine kadar biraz zaman geçmesi gerekiyordu.

Sanırım hayatımı zorlaştırmak istemiyordu, çünkü kendini suçlu hissediyordu. Birkaç gün önce çizmesinin içinde gizli bir günlük buldum, kaybolduğunun farkına varmış olmalı. Şifreli bir yazıydı ama Çertkov'la onun telif haklarını aileden çalmak üzere bir şer anlaşmasına girdiklerine dair kuşkumu doğruluyor. Bu tam da Rusya'nın en güçlü yayınevlerinden biri olan Prozveşenye'den, Lyovoçka'nın ölümünden sonra bütün eserlerinin yayın haklarını satın alma konusunda bir teklif aldığım sırada oluyor. Üstelik bir milyon ruble önerdiler! Tolstoy Ailesi'ne –otuz beş torun dahil– ömür boyu yeter!

Elimde Prozveşenye'den gelen mektupla Lyovoçka'nın çalışma odasına gittim, ama o beni dinlemedi.

"Bu konulara kafa yorma," dedi. "Hiç önemi yok bunların. Ben yayıncılar için yazmıyorum. Ben halk için yazıyorum."

Tartışacak halde değildi, bu yüzden ekim ayının on dördünde ona ayrıntılı bir mektup yazmak zorunda kaldım:

Her gün, sevecen bir tavırla sağlığını soruyorsun Lyovoçka. Nasıl uyuduğumu sorarken sesinde ilgi okunuyor. Ama her gün kalbime yeni çiviler saplıyor, hayatımı kısaltıyor, dayanılmaz acılara gark oluyorum. Ne yaparsam yapayım acım azalmıyor, bunu biliyor olmalısın. Sayısız çocuğunu telif haklarından mahrum bırakacak bu sapkınlığını, bu kötü işi öğrenmemi kader istedi (şunu da belirteyim ki suç ortağın ailesine aynı şeyi yapmadı)...

Arkadaşlarınla senin, kitaplarınızda iftira atıp eleştirdiğiniz hükümet şimdi vârislerinizin ağızlarından lokmalarını yasal olarak alacak ve Moskova'daki zengin yayıncılara verecek, kendi torunlarınsa senin kibrinin ve günahının sonucu olarak açlıktan ölecek. Ve korunmak üzere Tolstoy'un günlüklerini de –Devlet Bankası rolündeki– hükümet alacak, onları karına vermemek için bir hileden ibaret bu...

Senin mezarından, çocuklarının ve torunlarının anılarından kim bilir hangi kötülüklerin çıkacağını düşününce dehşete düşüyorum, donakalıyorum.

Sabahleyin bu mektubu masasına bıraktım. Öğle yemeğinden hemen önce, ellerim titreyerek çalışma odasının kapısını tıklattım. Onun tepkisini bizzat görmek istiyordum. Bu, şansa bırakılmayacak kadar önemli bir konu.

İçeri girmemi söyledi.

"Lyovoçka," dedim, okul müdürünün odasına giren bir kız öğrenci gibi hissediyordum kendimi. "Mektubumu okudun mu acaba?"

"Okudum."

Yanında bekledim, ellerimi önlüğümün önünde kavuşturmuştum. "Bana söyleyecek bir şeyin var mı?"

Bana baktığında yüzünde o güne kadar hiç görmediğim bir küçümseme vardı. Burun delikleri, bir boğanınkiler gibi gerilmişti.

"Beni rahat bırakman mümkün mü?" diye sordu.

Ailesini düşünmesini, vasiyetini düzenlerken yaptıklarını yeniden gözden geçirmesini, mantıklı olmasını telkin ettim ona. Ama o bana aldırmadan koltuğunda oturdu, çıplak elektrik ışığı gibi odanın içine kasvet yaydı.

"Bitti mi Sofya Andreyevna?"

"Bitti," dedim. Her bakımdan bittiğini görebiliyordum. Aramızdaki aşk ölmüştü artık.

O gün birbirimize tek kelime etmedik. Ertesi sabah, kahvaltıdan önce atla ayrıldı evden. Böyle bir alışkanlığı yoktu. Telyatinki'ye gidecektir diye düşünüp ben de yayan olarak Çertkov'un evine doğru yola çıktım.

Çertkov'un arazisinin girişinde derin olmayan bir çukura gizlendim. Bütün gün orada kalıp dürbünle evi gözledim. Ne Lyovoçka'nın atını gördüm, ne de kendisini. Çertkov iki kez girip çıktı eve, bunun üzerine Lyovoçka'nın gerçekten Telyatinki'ye gitmiş olabileceğini düşündüm. Yanılmış mıydım acaba?

Karanlık çökmeye başladığında, yüreğimde bir ağırlıkla Yasnaya Polyana'ya dönmek üzere kalktım. Oraya vardığımda şakaklarım zonkluyordu. Ayaklarım sızlıyordu. Başım dönüyor, midem bulanıyordu.

Yüksek bir çamın altındaki tahta bir bankta bir-iki saat kadar oturdum. Başımın üstündeki gökte yıldızlar parlıyor, sonsuzluğa bakıyormuşum gibi hissediyordum. İçimden, *Ben seninim, Tanrım*, dedim. *Al beni. Al beni.* Ya Tanrı olsundu, ya da unutulmak. Binlerce yıldızdan biri olmak istiyordum.

Arabacı İvan görmeseydi, orada sonsuza kadar oturabilirdim.

"Kontes? Siz misiniz?"

"İvan," dedim. "Benim."

"İyi misiniz?"

"Hiç iyi değilim, İvan. Yardım et bana."

Elimi tutup eve götürdü beni, ahırına dönen yaşlı bir katır gibiydim.

Lyovoçka uyumamıştı, yatağında oturmuş, mum ışığında

kitap okuyordu. Neden bilmem ama o gün neler yaptığımı anlattım ona, çukurda çılgın gibi, gece olana kadar nasıl beklediğimi. Nasıl ölümü istediğimi, bunun için dua ettiğimi, hatta yalvardığımı.

Dikkatle dinledi beni, sonra, "Sonya," dedi, "senin bu kaprislerinden bıktım, usandım. Ben artık özgür olmak istiyorum. Seksen iki yaşındayım, bana çocuk muamelesi yapmanı kabul edemem. Karımın eteğinin ucuna bağlı olmak istemiyorum."

"Bu da ne demek oluyor?"

"Şu demek oluyor, bundan böyle canım istediğinde Çertkov'a mektup yazacağım, hatta gerekli gördüğümde onunla buluşacağım. Bu oyunu daha fazla sürdüremeyeceğim."

"Bana bunu yapamazsın," dedim.

"Bekle de gör," dedi.

Ertesi gün, Lyovoçka özgürlüğünü kanıtlamakta kararlı göründü. Bahçede oturup Novikov'la çay içti, benim anlayamadığım nedenlerle hayran bu mujike. Novikov burnumun dibinde, "Köyde kadınlarımıza nasıl davrandığımızı bir görsen!" dedi. "Edepsizleşirlerse – pat!" Avucunun içiyle baldırına bir şaplak indirdi. "Kadının sırtından sopayı eksik etmeyeceksin. Onlarla ancak böyle baş edebilirsin."

Şiddet karşıtı bir havari olan Lyovoçka kendini tutamadan gülmeye başladı. "Mujiklerden öğrenecek çok şeyimiz var," dedi. "Harika bir şey bu! Çok hoş!"

O saçma sohbetleriyle baş başa bıraktım onları.

O gün öğleden sonra, Lyovoçka erkekliğini kanıtlamak için jimnastiğe başladı yeniden. Genç bir erkekken çalışma odasında bir çubuktan baş aşağı sallanır, hizmetkârları ürkütürdü, "İnsanın beynine kan geliyor," derdi. Şimdi de çizmelerinin topuklarına uyan demir çengelleri olan gardıropta baş aşağı sallanıyordu. Ama fazla ağır geldi, her şey kafasına geçiverdi.

"Çocuk gibisin," dedim. "Sana hiç güvenilmiyor."

Benden çok kendisine kızmıştı, akşam yemeğine kadar çalışma

odasının kapısını kilitli tuttu. Saat yedide aşağıya indi, yemeğini sessizce yedi.

Neredeyse kasım geldi, çok kederliyim. Hava her gün daha da bozuyor: Rüzgârlı ve soğuk, yağmur dolu gibi yağıyor, bazen de kar üfürüyor. Her sabah ormanda köpeklerimle yürüyorum, Marki ve Belka'yla. Zasyeka Ormanı'nda Lyovoçka'nın öğleden sonraları atla gezerken geçtiği yollardan geçiyoruz. Hâlâ at binmekte ısrar etmesine inanamıyorum. Neyse ki Duşan Makovitski'nin de arkasından gelmesine izin veriyor. Birkaç gün önce kötü düşmüş, eve geldiğinde üstü başı çamur içindeydi. Ama ben bu kaza hakkında konuşmadım. Konuşsaydım rahatsız olurdu.

Dün Bayan Natalya Aleksevna Almedingen geldi. Zarif bir kadın, bir gazetenin editörü, aynı zamanda çocuk kitapları yazıyor. Sessiz sedasız benimle Prozveşenye ile olan anlaşma konusunda konuştu (anlaşılan onların temsilcisi). Lyovoçka'nın telif haklarını almayı çok istiyorlar. Bir belge imzalamaya ikna edebilirsem onu, hatta geçici, suya sabuna dokunmayan bir belge bile olabilir, işe yararmış. Zaman varken Çertkov'u durdurmalıyım.

Her zamanki gibi başka konuklarımız da var. Konuşkan Gastev var, bir sürü dedikoduyla gelir, Lyovoçka da dinlemeye bayılıyor. Tanya yine geldi. Bir de Sergey var, babasıyla günde iki kez satranç oynuyor. Bu kalabalığa nasıl tahammül ediyorum, bilmem.

Kısa bir süredir her şey yolundaydı, bu yüzden Bulgakov'un bu sabah Telyatinki'ye bir mektup götürdüğünü öğrenince üzüldüm. Saşa bunu not etmiş, ben de Remington Odası'nda o notu masasının üzerinde buldum.

"Mektup kimeydi?" diye sordum.

"Galya'ya," dedi.

Kocam neden Çertkov'un karısına mektup yazıyordu? Ona bunu sormak için doğru çalışma odasına gittim.

"Bu sabah Galya Çertkova'ya bir mektup göndermişsin," dedim.

"Göndermişimdir. Seni ilgilendirmez." Masasının üzerine abandı, çalışmaya devam etti.

"Ne konuda?"

"Unutuyorum," dedi, "Yaşlılar unutkan olurlar."

"Lütfen sevgilim. Bana çocukmuşum gibi davranma."

"O mektupta ne yazdığını gerçekten hatırlamıyorum."

"Yalan söylüyorsun."

Koltuğunda kıpırdandı. Elime düşmüştü işte!

"O mektubun kopyasını göster bana," dedim.

"Asla!" Ayağa kalktı, yumruklarından yıldırımlar fışkıran Jüpiter'e benziyordu. Elinden gelse beni çarpar ve öldürürdü.

"Eskiden hiç böyle bağırmazdın," dedim. "Beni sevdiğin günlerde."

Koltuğuna oturup büzüldü. Karşımda yaşlı, hasta bir adam vardı – sevdiğim adamın hayaleti, neredeyse elli yıl boyunca hayattan daha çok sevdiğim adamın. Neden bilmiyor bunu? Aşkımın varlığını neden hissedemiyor?

"Keşke beni yalnız bıraksan," dedi. "Yalnız kalmak istiyorum."

"*Zaten* yalnızsın Lyovoçka. İkimiz de yalnızız. Bir süredir böyleyiz."

"Gitmeliyim."

"Gittin zaten," dedim. "Ben burada yalnız yaşıyorum."

Odadan çıkarken kendime hâkimdim, ama çıkar çıkmaz sırtımı duvara dayayıp güç almam gerekti. Bacaklarım beni zor taşıyordu. *Hayatım* beni zor taşıyordu.

"Lyovoçka," dedim, parmaklarımın arasına mırıldanarak. Her tarafım titriyordu. Eliyle omzuma dokunmasını bekledim. Koca gölgesinin görünmesini, gecenin tarlaları örtmesi gibi beni örtmesini. Beni yatağıma götürmesini, sarılmasını, sevmesini bekledim.

Ama hiç gelmedi.

Bir daha hiç gelmeyecek.

33
Bulgakov

Dün gece Telyatinki'deki küçük odamda yattım, orası bana hep Maşa'yı hatırlatıyor. Onu odadaki her nesnede görüyor, varlığını hissediyorum. Yanımda olmasını, bana dokunmasını arzuluyorum. Mektuplarını tekrar tekrar okuyorum ve kendimi suçlu hissediyorum. Yasnaya Polyana'ya Tolstoy'la çalışmak üzere gelmek ama elimde olmadan hep bir kadınla olan ilişkilerimi düşünmek çok yanlış.

Ne kadar acı verse de, bu ayrılık ona olan ihtiyacımı iyice anlamama yardımcı oldu. Onun gözlerinden bakarak dünyayı daha canlı olarak görüyorum. Başıma gelen her şey, Maşa'nın sayesinde lezzetli bir renk alıyor.

Son zamanlarda Tolstoyculara daha büyük sempati duymaya başladım, bunun nedeni kısmen Sofya Andreyevna ile yakınlığımı korumamın güçlüğü. Her zamankinden de hırçın ve kuşkucu oldu.

Bugünlerde Çertkov havalarda uçuyor, zaferin kokusunu aldı. Yine de Sofya Andreyevna ile arasındaki pamuk ipliğine bağlı ilişki kaygılandırıyor onu, çünkü Lev Nikolayeviç'e kolayca ulaşmasını engelliyor: Durmadan Sofya Andreyevna ile arasını düzeltmekten söz edip duruyor, böylece usta ile ölmeden önce daha fazla zaman geçirebilir.

Sanırım Çertkov, Sofya Andreyevna'nın kendisine karşı olan duygularım küçümsüyor, ondan hoşlanmamakla kalmıyor bu kadın, nefret ediyor.

Bu sabah, kahvaltının ardından, Telyatinki'deki yemek odasına çağrıldım. Yüksek bir tabureye oturmuş olan Çertkov neşe içindeydi. Tıpkı düğüne hazırlanan gelinler gibi. Odanın atmosferi diken gibi batıyordu insana, gergindi.

Gereğinden fazla eğilerek selamladım onu.

"Haberler var," dedi. "Aslında çok şaşırtıcı haberler."

Mide kaslarımın gerildiğini hissettim.

Çertkov istifini bozmadı. "Lev Nikolayeviç evden ayrılmış," dedi. Sanki her bir sözcüğü havadan maşayla tutup alıyor, porselen bir tabağa bırakıyordu. "Bu sabah Duşan'la birlikte ayrılmış. Nereye gittiklerini kimse bilmiyor."

Ailede birisi uzun süren bir hastalıktan sonra ölmüş gibi geldi bana. Bu gibi durumlarda kaybettiğimize üzülür ama aynı zamanda ferahlarız da.

"Sofya Andreyevna'nın yanına gidin," dedi Çertkov bana "Öğrenebildiğinizi öğrenin, akşam olmadan bana rapor verin."

Hemen Yasnaya Polyana'ya doğru yola çıktım, on bir civarında vardım oraya; uykusuz geçirdiği bir gecenin ardından Sofya Andreyevna yeni kalkmıştı. Gözleri şişmiş ve kızarmıştı, yanakları sanki saatlerdir ağlıyormuş gibi puf puftu. Ama panik, canlandırmıştı onu. Sofya Andreyevna, Saşa ve ben, soluğumuz kesilerek ikinci katın sahanlığında toplandık.

"Nerede o, Saşa?" Sofya Andreyevna'nın sesinde az tanık olduğum bir ısrar vardı. "Baban nerede?"

"Evden ayrıldı."

"'Evden ayrıldı' da ne demek? Ne zaman?"

"Dün gece."

"Bu imkânsız Saşa."

"Sana ne olduğunu anlatıyorum, anne. Gitti. Nereye gittiği hakkında hiçbir fikrim yok. Kimsenin yok."

Sofya Andreyevna geriye doğru sendeledi, zihni, karanlık bir ormanda savrulan milyonlarca yaprak gibiydi. "Gitti," diye yineledi, sözcükleri denercesine.

"Evet. Gitti," dedi Saşa.

"Temelli mi gitti?"

"Sanırım öyle."

"Yalnız mı?"

"Duşan'la."

O zaman meraklandı Sofya Andreyevna. "Sevgili Saşa, söyle bana. Baban nereye gitti? Bildiğine eminim. Benimle oyun oynama... şimdi olmaz."

"Nereye gittiği hakkında hiçbir fikrim yok. Belirli bir şey söylemedi. Ama bana bir mektup verdi." Mektubu annesine uzattı.

Ayrılışım seni üzecektir. Bunun için özür dilerim, ama başka türlü davranamayacağımı lütfen anla, buna inan. Bu evdeki konumum dayanılmaz oldu. Başka şeyler de var ama bu lüks koşullar içinde artık yaşayamıyorum da. Benim şimdi yaptığım, yaşlı insanların genellikle yaptığı şey – son günlerini huzur ve yalnızlık içinde geçirmek için dünyevi yaşamı geride bırakmak.

Lütfen bunu anla ve arkamdan gelmeye kalkışma, nerede olduğumu öğrensen bile. Bunu yapman sadece senin ve benim durumumu daha kötüleştirmeye yarar. Kararımı değiştirmem.

Benimle içtenlikle geçirdiğin kırk sekiz yıl için minnettarım sana, sana karşı ne suç işlediysem beni bağışlamanı rica ediyorum, ben de bütün kalbimle senin bana karşı işlediğin bir suç varsa seni bağışlıyorum. Ben ayrıldıktan sonra karşılaşacağın yeni yaşam koşullarına uyum sağlamanı ve bana kin duymamanı salık veririm.

Bana mektup yazmak istersen Saşa'ya söyle. Nerede olduğumu bilecek o ve ihtiyacım olan şeyleri gönderecek; ama nerede olduğumu sana söyleyemez, kimseye söylememesi için söz aldım ondan.

28 Ekim tarihini taşıyan mektubun altında, her zamanki kargacık burgacık imzası vardı.

Sofya Andreyevna'nın yüzü titremeye başladı, yanakları rüzgârda kuruyan, çatlak ve kabarmış kâğıtlar gibiydi. Ensesindeki kaslar, kocaman kafasının dengesini sağlamak istercesine birer yay gibi dışarı fırlamıştı. Omuzları sarsılmaya

başladı. Bir an sonra uzun giysisinin eteklerini topladı, merdivenden aşağı koştu, feryat ederek sokak kapısından dışarı fırladı. Pencereden bakınca, çayırın üzerinden bir yol çizerek geçişini gördük.

"Göle gidiyor!" diye bağırdı Saşa. "Peşinden koş!"

Saşa'nın baktığı tarafı izleyerek gözlerimi kısıp güneşe baktım, iri, gri bir lekeye benzeyen Sofya Andreyevna'nın kayın ağaçlarının arasında gözden kaybolduğunu gördüm. Onun yaşında ve ölçülerinde bir kadından beklemeyeceğim kadar hızlı koşuyordu.

Hizmetkârlardan birkaçı da benimle birlikte geldiler. Aşçı Semen Nikolayeviç'le sıska bacaklarının üzerinde güçlükle koşan şişman uşak Vanya da aralarındaydı. Piç evlat Timoti de dişsiz ağzıyla sırıtarak bir ağaçtan el sallıyordu bize.

O arada Sofya Andreyevna kayın ağaçlarını geride bırakmış, limon ağaçlarının arasından göle yönelmişti. Arkamdan gelen Saşa, "O kadar hızlı koşma!" diye bağırıyordu.

Ama oyalanacak zaman yoktu. Sofya Andreyevna göle yaklaşmıştı. Onu uzaktan görebiliyordum, beyaz baldırları göz alıyordu.

Birden Saşa beni geçti, buharlı tren gibi pofluyor, etekleri güneşte savruluyordu. "Çabuk ol! Çabuk!"

Sofya Andreyevna kadınların suya eğilip çamaşır yıkadıkları kulübenin yanındaki kalasların üzerinde durdu. Döndü, kendisine doğru koştuğumuzu gördü, tahta köprüye fırladı Ama tahtalar kaygandı, sırtüstü devrildi. Kızarmış elleriyle tahtalara tutunmaya çalıştı, beceremedi, yana yuvarlanıp kara sulara düştü.

Saşa benim epeyce önümdeydi, son hızla köprüye yaklaşmaktaydı. Koşarken, kalın yün kazağını sırtından çıkarmayı becermişti. Ama köprünün yosunlu tahtaları onun da devrilmesine neden oldu, o da kayıp sırtüstü düştü yere. Ben köprüye vardığımda ayağa kalkabilmiş ve benden önce suya atlamıştı. Ben de botlarımı çıkarıp onu izledim, buz gibi suya çivileme atladım.

Su, tuhaf bir boyuttur, hareketin geometrisini değiştirir. Mekânın ve zamanın garip bir şekilde mantık dışı görünmesini sağlar. Suya düşüp tropik bir balığın solungaçları gibi kabarmış yanaklarıyla Sofya Andreyevna'yı görmemden sonraki birkaç saniyede binlerce imge ve düşünce geçti zihnimden.

Sofya Andreyevna ile aramda korkunç bir uzaklık var gibiydi, başım dönüyor, tenim karıncalanıyor, soluğum kesiliyordu. Çamurlu su bıçak gibi keskindi, müthiş soğuk geçen birkaç gece iyice soğutmuştu suyu.

Ansızın, on metre kadar uzağımda Sofya Andreyevna susamuru gibi yüzeye çıktı, yüzü yukarıya dönüktü. Ölü gibiydi, açık duran ağzına su giriyordu, sonra yeniden suya gömüldü.

Doğru dürüst yüzemeyen Saşa, yakınımda çırpınıyor, boşuna bir çabayla annesine ulaşmaya çalışıyordu.

"Kenara çık Saşa!" diye bağırdım.

"İmdat!"

Uzanıp elini yakaladım, tahta iskeleye çıkmasına yardım ettim.

"Boğuluyor!"

"Yardıma kalkışma!" dedim, "Ben hallederim!"

Burun burunaydık ama ben bağırıyordum.

İskeleden ayrılıp doğru yön olduğunu düşündüğüm yere hızla daldım ve bitmek bilmeyen bir zaman sonra, herhalde on ya da on beş saniyedir bu, Sofya Andreyevna'nın başına değdi elim. Suyun içinde çözülüp açılmış uzun saçlarına parmaklarımı geçirerek onu kıyıya çektim, iri bedenini gölün kıyısına boylu boyunca yuvarladım. Çamur içindeydi, gözleri kapalıydı, dili dişlerinin arasından sarkıyordu.

"Ölmüş!" diye haykırıyordu Saşa. "Annem ölmüş!"

İriyarı uşak Vanya, Sofya Andreyevna'nın yanına gelmişti, ne yapılması gerektiğini bilir gibiydi. Sofya Andreyevna'yı yüzüstü çevirdi, dizleriyle bastırarak ciğerlerindeki suyu dışarı çıkarttı, üst üste binmiş iki hipopotama benziyorlardı. Sofya Andreyevna

sessizce yattı orada, o kocaman kara bir keresteye benzeyen kadının ıstıraplar içinde olduğunu tahmin ediyordum. Biraz sonra düzenli soluk almaya başladı, gözleri kapalıydı. Hayat, ona bir süre daha eziyet etmek üzere geri dönmüştü.

Ayağa kalkabildiğinde onu eve götürdük, her beş dakikada bir dinlenmek üzere duruyorduk. Bir ara içini çeke çeke ağlayarak yere çöktü, "Bırakın burada öleyim!" dedi. "Bırakın öleyim! Neden hepiniz engelliyorsunuz ölmemi?"

Sonunda Vanya ile ben, otursun diye ellerimizle altın beşik yapıp onu eve kadar taşıdık. Tepeden tırnağa ürperiyordu, dudakları mosmordu. Ama daha biz onu yatağına yatıramadan Vanya'dan hemen istasyona gitmesini ve kocasının hangi trene bindiğini öğrenmesini istedi.

Bir uyuşukluk çöktü üzerine ve bir saat kadar uyudu, ama uyandığında eline taştan bir kâğıt ağırlığı alıp göğsünü dövmeye başladı. Elinden hem kâğıt ağırlığını hem de masasının üzerindeki çakıyı aldık, bir de şifoniyerinin çekmecesindeki afyon şişesini.

Saşa da henüz kendisini toparlayamamıştı. Daha önceki krizlerinde Sofya Andreyevna'ya yardım etmiş olan psikiyatr doktoru çağırması için Tula'ya birini gönderdi. Aynca telgraf çekip Sukotin'i de çağırdı.

Vanya, Lev Nikolayeviç'in hangi trene bindiğinin haberiyle döndüğünde Sofya Andreyevna 9 numaralı trene hitaben bir telgraf yazdı. Telgrafta, 'Babacığım, derhal geri dön, Saşa' yazıyordu. Telgrafı hiç kimseye göstermemesini tembihlemişti Vanya'ya, ama –Tanrıya şükür– Vanya telgrafı Saşa'ya gösterdi (çünkü hizmetkârların çoğu gibi Lev Nikolayeviç'e sadıktır o ve Sofya Andreyevna'dan nefret eder). Saşa telgrafın gitmesine ses çıkarmadı ama kendisi de bir telgraf göndererek babasına, sözde kendisinden gelen ama altında Aleksandra diye imza olmayan hiçbir telgrafı dikkate almamasını yazdı. Saşa bu tür küçük kandırmacalardan hoşlanır. Bu bakımdan annesinden pek farkı yoktur.

Uzun öğle sonrası boyunca Remington Odası'nda Saşa'yla birlikte oturdum. Babasının nereye gittiğini bilmediğini bana dürüstçe söyledi. Aslında babasının annesine yazdığı mektupta söylediği şey Saşa'yı şaşırtmıştı. Saşa da dahil olmak üzere, birkaç kişiye, büyük olasılıkla Kaluga eyaletindeki Şamardino'da rahibe olan kız kardeşini ziyaret edeceğini söylemişti. Dediğine göre burası, 'yolunun üzerindeydi.' Ama Şamardino'yu ziyaret ettikten sonra nereye gideceğini kimse bilemiyordu.

Saşa'yla ve evdeki hizmetkârların birkaçıyla konuştuktan sonra dün gece olanları toparlayabildim.

Gece yarısına doğru, çalışma odasından gelen kâğıt hışırtıları uyandırmıştı Lev Nikolayeviç'i. Yeni bir vasiyetnamenin somut kanıtını arayan Sofya Andreyevna idi odadaki kişi. Bu, bardağı taşıran damla olmuştu. Bundan birkaç saat sonra Lev Nikolayeviç, aynı katta bir odayı paylaşan Saşa ile Varvara Mihailovna'nın kapılarını yavaşça tıklatmıştı.

"Kim o?" diye seslenmişti Saşa.

"Benim."

Saşa kapıyı açınca karşısında elinde bir mumla duran babasını bulmuştu. Babasının gözlerinde mütevekkil bir bakış vardı.

"Hemen ayrılıyorum buradan, dönmemek üzere," demişti. "Ama senin yardımına ihtiyacım var."

Duşan Makovitski çoktan kaldırılmıştı, eşyasını topluyordu. Son yolculuğunda Lev Nikolayeviç'e eşlik edecekti.

Lev Nikolayeviç'in odasına doluşup yanına ne alması gerektiğine karar vermeye çalıştılar.

"Sadece en gerekli olanlar!" deyip duruyordu Lev Nikolayeviç. "Mutlaka gerekli olmayan hiçbir şeyi alamam yanıma."

Gerekli malzeme arasında bir el feneri, bir kürk palto ve bir lavman şırıngası vardı.

Çantası hazır olunca atları bizzat eyerlemek üzere ahıra gitmişti. Karanlıkta oraya giderken çalıların arasına düşmüş ve şapkasını kaybetmişti. Şapkasız olarak geri gelip el fenerini

istemişti. Saşa, onun yolculuk edecek kadar iyi olmadığından kaygılanmaya başlamış, ama bir şey söylememişti. Babası gitme kararını çoktan vermişti.

Duşan Makovitski'nin getirdiği sürücü Adrian Eliseyev, atları droşkiye koşmak üzere efendisiyle birlikte ahıra gitmişti. Yıldızsız ve aysız bir gece olduğundan önlerindeki yolu zor seçiyorlardı, bu yüzden öbür sürücü Filya bir meşale yakıp arabaya öncülük etmek üzere atlardan birine binip öne geçmişti.

"Yola çıkmaya hazırdık," diye anlattı Saşa, "o sırada babam bir dakika yalnız kalmak istedi. Evin önündeki çimenliğe yürüdü ve orada uzunca bir süre durup doğduğu eve baktı. Bir an fikrini değiştirip yatağına döneceğini düşündüm. Birden ıslak çimenlerde diz çöktü, eğilip parmaklarını uzun otlara sürttü. Sonra toprağı öpüp ayağa kalktı. Artık geçmişteki hayatı arkasında kalmıştı."

Saşa ile Varvara Mihailovna gözyaşları içinde vedalaştıktan sonra onun droşkiye binmesine yardım ettiler. Adrian onları alıp Yasenki İstasyonu'na götürdü, orada Lev Nikolayeviç ile Duşan Makovitski güneye giden saat sekiz trenine bindiler.

Bu, Lev Tolstoy'un yeni hayatının başlangıcıydı. Bu kadarından herkes emindi.

Günlük Notu

28 Ekim 1910

Saat on bir buçukta yattım ve üçe kadar uyudum. Sonra, önceki gecelerde olduğu gibi, ayak sesleri ve kapı gıcırtıları duydum. Daha önce kalkıp bakmayı düşünmemiştim ama bu defa kalktım ve çalışma odamın kapısının altından ışık sızdığını gördüm. Kâğıt hışırtıları duydum. Sofya Andreyevna çalışma odamı karıştırıyor, büyük olasılıkla yazdıklarımı okuyordu. Bir gün önce kapımı kilitlemememi istemişti benden, kendi kapısını da açık bırakmıştı, böylece en ufak hareketim bile gözden kaçmayacaktı. Her sözcüğümün, her hareketimin kendisi tarafından anında bilinmesini, kendi kontrolü altında olmasını istiyor. Bu defa kapıyı kapadığını, koridordan geçtiğini duyduğumda içimde büyük bir tiksinti ve öfke kabardı. Nedenini bilmiyorum ama kendimi tutamadım. Uyumaya çalıştım ama artık mümkün değildi. Yatağımda bir oraya bir buraya döndüm, bir mum yaktım, sonra doğrulup oturdum.

Birden odamın kapısı açıldı. Gelen Sofya Andreyevna'ydı, "Nasılsın?" diye sordu. Işık gördüğüne şaşırdığını söyledi. Öfkem arttı. Nabzımı ölçtüm, doksan yediydi.

Artık yatamazdım orada, o anda evden ayrılma konusundaki kararımı verdim. Ona bir mektup yazacağım ve evden ayrılırken gerekli olan şeyleri çantama koyacağım. Önce Duşan'ı sonra da Saşa'yı uyandırdım, bana yardım ettiler. Karımın bizi duyup ne oluyor diye bakmak üzere gelebileceğini düşününce ürperdim. Olay çıkarırdı, isteriye kapılırdı ve –sonra da– ortalık karışmadan gitmem mümkün olmazdı. Saat altıda, bir biçimde her

şeyimizi toplamıştık, atları arabaya koşmalarını söylemek üzere ahıra gittim. (Duşan, Saşa ve Varvara eşyanın geri kalanını topladılar.) Hâlâ geceydi, zifiri karanlıktı. Ahıra giden yolu şaşırdım, tökezleyip çalıların arasına düştüm, şapkamı kaybettim, sonra zorlukla eve döndüm. Ötekiler arkamdan geldiler. Titriyor, izlenmekten korkuyordum. Ama sonunda yola çıktık.

Yasenki İstasyonu'nda bir saat bekledik, karımın her an çıkagelmesinden korkuyordum. Sonunda kompartımanda yerimizi aldık ve tren hareket etti; korkum uçup gitti, Sofya Andreyevna'ya duyduğum acıma doldurdu göğsümü. Yine de yaptığım şey konusunda en ufak bir kuşkum yoktu. Belki de haksızım, davranışımı mazur göstermeye çalışıyorum ama kendimi kurtardığımı düşünüyorum – Lev Nikolayeviç'i değil, ama içimde ara sıra bir kıvılcım olarak beliren şeyi.

Gorkaçev'den sonra Şamardino'ya kadar olan yolculuğu, işçilerle dolu, kalabalık bir üçüncü mevki kompartımanda yaptık. Çok eğiticiydi, ama ben çevremin pek farkında olmadım. Şimdi akşam, Optina'daki manastırdayız.

29 Ekim 1910

Kötü uyudum. Sabahleyin Sergeyenko'yu görmek şaşırttı beni. Bana nasıl bir haber getirdiğini anlamadan neşeyle selamladım onu. Sonra bana korkunç hikâyeyi anlattı. Mektubumu okuyan Sofya Andreyevna bir çığlık atmış, dışarı fırlamış ve kendini göle atmış. Saşa ile Vanya onu sudan çıkarmışlar.

Andrey evdeymiş. Nerede olduğumu hepsi tahmin etmiş, Andrey'in gelip beni eve götürmesi için Sofya Andreyevna ısrar etmiş. Bugün gelmesini bekliyorum. Saşa'dan bir mektup aldım. Çaresizliğe kapılmamamı öğütlüyor. Bir ruh doktoru çağırmış, Sergey ile Tanya da geleceklermiş. Bütün gün çok karamsar ve bitkindim. Dolaşmaya çıktım. Dün, idam cezası üzerine yazdığım konuşmama bir not eklemeyi başardım.

Şamardino'ya gittim arabayla. Kız kardeşim Maşenka ile kızı

Lizanka'yı görmek avuttu beni, mutlu etti. Yolda giderken, Sofya Andreyevna ile benim bu durumdan kurtulmamızın yollarını düşündüm ama aklıma hiçbir şey gelmedi. Ben bütün dikkatimi günahtan kaçınma üzerine toplamalıyım.

35
Mektuplar

SERGEY'DEN L.N.'YE

Babacığım,

Saşa, bizim düşüncemizi öğrenmek istediğini söylediği için yazıyorum sana. Annemin ruh hastası olduğunu düşünüyorum, pek çok bakımdan sorumluluk taşımaktan uzak, senin evden ayrılmanın gerekli olduğuna inanıyorum. Çok daha önce yapmalıydın bunu. Bununla birlikte, bu durum ikiniz için de ıstırap verici. Şunu da düşünüyorum, anneme bir şey olursa –hiçbir şey olmayacağına eminim– sen kendini suçlamamalısın. Senin doğru yolu seçtiğine inanıyorum. Mektubumun açıksözlülüğü için bağışla beni.

İLYA'DAN L.N.'YE

Babacığım,

Bu zor günlerde sana yazmam gerektiğini hissediyorum. Sana gerçeği söylemek istiyorum, benim böyle yapmamı yeğlediğini de biliyorum.

Sen gittikten sonra neler olduğunu Saşa sana anlatır, hepimizin evde nasıl toplandığını, neler tartışıp kararlaştırdığımızı. Yine de onun açıklamalarının tek yanlı olmasından korkuyorum, bu yüzden ben de yazıyorum. Senin eylemlerini yargılamamayı seçtik. Her bir eylem için bin tane neden var, hepsini bilebilseydik bile yine de aralarında bir ilişki kuramazdık.

Hiç kimseyi suçlamayı arzulamadığımızı ve suçlayamayacağımızı söylememe gerek yok. Ama annemi korumak ve sakinleştirmek için elimizden geleni yapmalıyız. Tam iki gündür ağzına

bir şey koymuyor, sadece akşam bir-iki yudum su içti. Yaşaması için bir neden olmadığını söylüyor, öyle acınası bir durumda ki ondan söz ederken ağlamayanımız yok. Her zamanki gibi fazlasıyla etkiliyor bizi, fazlasıyla duygusal, ama aynı zamanda öylesine içten ki hayatı gerçekten de tehlikede. Benim fikrim bu ve gerçeğin adına açıkça söylüyorum bunu. Senin buradaki hayatının güç geçtiğini biliyorum ama sen bu hayatı sırtlaman gereken yükün olarak gördün, tıpkı seni tanıyanların ve sevenlerin yaptığı gibi. Bu haçı sonuna kadar sırtında taşımamayı seçmenden dolayı üzgünüm. Her ikiniz de uzun bir hayat sürdünüz, ölümünüz de yakışır biçimde olmalı.

Sözlerim sana sert geliyorsa beni bağışla. Seni sevdiğime ve pek çok şeyde seni anladığıma inan, arzum sadece yardımcı olmak. Buraya hemen dönmeni istemiyorum senden, bunu yapamayacağını biliyorum. Ama annemin ruh sağlığının hatırına onunla yakın temasını kaybetmemen önemli. Ona mektup yaz. Sinir sistemini güçlendirmesi için fırsat ver ona, sonra bırak Tanrı ne isterse o olsun! Bana yazmak istersen çok sevinirim.

ANDREY'DEN L.N.'YE

Babacığım,

Annemin durumu konusunda düşündüklerimi söylemeye beni iten, son buluşmamızda sözünü ettiğim gibi, sadece halisane duygularım.

Tanya, Sergey, İlya, Mihail ve ben burada toplandık, bu konu üzerinde ne kadar konuşursak konuşalım, annemi kendi kendinden korumak için bir tek yol bulabildik, ancak biz ne yaparsak yapalım onun sonunda kendini öldüreceğini düşünüyorum. Bunu önlemenin tek yolu, onu sürekli gözetim altında tutmak. Elbette asla kabul etmez bunu. Mevcut durum çok olanaksız, çünkü kendi ailelerimizi ve işimizi bırakıp annemizin yanında kalamayız. Senin dönmemeye kararlı olduğunu biliyorum, ama

bu kesin kararınla annemizi öldürmekte olduğun konusunda seni uyarmayı vicdani bir görev sayıyorum.

Son aylarda nasıl bir baskı altında olduğunun farkındayım ama aynı zamanda annemin ruhen hasta olduğunu, bu son yıllarda birlikte yaşamanızın her ikiniz için dayanılmaz olduğunu da biliyorum. Sonsuza kadar değil de, onun sinirlerinin yatışması için dostça ayrılmanız konusunda annemle konuşmak üzere bizi çağırsaydın, şu anda –sen çok uzakta olsan da– ikinizle de paylaştığımız bu korkunç ıstırabı çekmeyebilirdik. Son görüşmemizde bana söylediğin, seni kuşatan lüks konusundaysa; dikkatimi çeken şu oldu: Buna bugüne kadar katlandığına göre, hayatının son yıllarını ailen uğruna feda edebilirdin ve buna bir süre daha dayanabilirdin.

Mektubum öğütlerle dolu gibi görünüyorsa beni bağışla sevgili babacığım, ama yüzüne her baktığımda kedere kapıldığım annemle senin için her şeyin ne kadar acı verici ve üzücü olduğunu hissediyorum.

TANYA'DAN L.N.'YE

Sevgili, çok değerli babacığım,

Sana verilen öğütlerin çilesini çektin hep, bu yüzden daha fazla öğüt vermeyeceğim sana. Herkes gibi sen de elinden gelenin en iyisini ve gerekli gördüğünü yapacaksın. Seni asla kınamayacağım. Annem konusundaysa, onun acınası ve dokunaklı bir halde olduğunu söylemekle yetineceğim. Annem ya korkuya ya da güce ihtiyaç duyuyor. Onu sakinleştirmeye çalışıyoruz, yararı dokunur gibi görünüyor.

Bitkin ve sersem hissediyorum kendimi. Beni bağışla. Hoşça kal dostum.

L.N.'DEN SERGEY VE TANYA'YA

Optina, 31 Ekim 1910, Saat 04.00

Çok sevgili Sergey ve Tanya,

Kederime gösterdiğiniz sempati ve mektuplarınız için size çok teşekkür ederim, sevgili dostlarım, gerçek dostlarım. Senin mektubun Sergey, büyük zevk verdi bana. Kısaydı, özlü, net ve –hepsinden önce– cömertti. Her şeyden korkuyorum elimde olmadan, kendimi bir sorumluluk duygusundan kurtaramıyorum, ama başka türlü davranacak gücüm yoktu. Annene de yazıyorum. Sana mektubumu gösterir. Neler yazabileceğimi iyice düşünüp taşındıktan sonra yazdım ona.

Buradan şimdi ayrılıyoruz, ama nereye gideceğimizi bilmiyoruz. Bana her zaman Çertkov vasıtasıyla ulaşabilirsiniz.

Allahaısmarladık ve teşekkürler, tatlı çocuklarım. Size acı çektirdiğim için bağışlayın beni, özellikle de sen, sevgili Tanya'm. Eh, hepsi bu kadar. En korktuğum şeyden, annenizin beni bulmasından kaçınmak için acele etmeliyim. Onunla buluşmak korkunç olurdu. Öyleyse hoşça kalın.

L.N.'DEN SOFYA ANDREYEVNA'YA

Optina, 31 Ekim 1910

Çok sevgili Sonya,

Seninle buluşmamız, şu anda daha çok geri dönüşüm anlamına geleceği için, olanaksız. Durumum ve bozuk sağlığım, senin heyecanın ve gerginliğin yüzünden olduğundan kötüye gideceği için sana zararı dokunur bu buluşmanın. Sana, olanlarla uzlaşmanı tavsiye ediyorum. Yeni durumuna alışmaya çalış ve hepsinden önce sağlığınla ilgilen.

Eğer sen... beni sev diyemem ama en azından benden nefret etme... benim durumumu bir dereceye kadar anlamaya çalışmalısın. Ve bunu yaparsan, sadece beni mahkûm etmemekle

kalmayacaksın, huzur bulmama, bir tür insanca hayat sürmeme yardımcı olacaksın. Kendini kontrol ederek, şu anda geriye dönmemi istemeyerek bana yardımcı ol.

Şamardino ve Optina'da iki gün geçirdim, şimdi de ayrılıyorum. Bu mektubu yoldan postaya vereceğim. Nereye gittiğimi söylemeyeceğim, çünkü bu ayrılığın ikimiz için de garip olduğunu düşünüyorum. Seni sevmediğim için evi terk ettiğimi sanma. Bütün kalbimle seviyor ve merhamet duyuyorum sana, ama başka türlü davranamam. Mektubun içtenlikle yazılmıştı, bunu biliyorum, ama sen söylediklerini yerine getiremezsin. Önemli olan benim bir arzumun ya da talebimin yerine getirilmesi değil, sadece senin ılımlı ve sakin olman ve hayatla arandaki makul ilişki.

Bunlar eksik oldukça seninle bir hayat geçirmeyi düşünemem. Sen bu durumdayken sana dönmek hayattan vazgeçmek anlamına gelir. Bunu yapma hakkına sahip olduğumu hiç sanmıyorum.

Elveda, sevgili Sonya, Tanrı yardımcın olsun! Hayat bir eğlence değildir, onu canımız istediğinde fırlatıp atma hakkımız yok. Onu, ne kadar zaman süreceğiyle ölçmek de anlamsızdır. Belki de bize kalan aylar, yaşamış olduğumuz yıllardan daha önemlidir ve iyi yaşamalıyızdır o ayları.

36
Saşa

Babamdan iki gün sonra Varvara Mihailovna'yla birlikte Şamardino'ya gittim. Çertkov kendilerini nerede bulacağımı tarif etmişti bana.

Varvara ile ben, trenin her iki yanındaki anızlı tarlaların üzerinde parlayan altın rengi ekim güneşiyle birlikte, ikinci mevki bir kompartımanda güneye doğru yol alırken bütün gün özgür hissettik kendimizi. Gölgelerle dolu derin bir çam ormanına dalıyor, sonra geniş düzlüklere çıkıyorduk. Tepelere tırmanıyor, vadilere iniyor, sonra kayalıkların altından geçiyorduk. Yerlerimizde gerginlik içinde dimdik oturuyor, yaratılışın mucizesine dikiyorduk gözlerimizi.

Dünyanın müthiş güzelliğini düşününce insanlık kederlendiriyor beni. O güzellikle kıyaslanacak hiçbir şeyimiz yok. Ruhlarımız kirli, tamahla, farklılıklara duyduğumuz nefretle kirlenmiş.

Varvara ara sıra oturduğu yerden uzanıp elime dokunuyordu. Bu hareketi gözlerimi yaşlarla dolduruyordu. Aramızda öyle bir sevgi var ki. Parlak dünyayı daha ışıl ışıl yapıyor.

Gelirken yanıma kardeşlerimin, Tanya ile annemin mektuplarını almıştım. Elbette okumamıştım onları ama babama acı vereceklerini biliyordum. Babamın şimdi tek arzusu kurtulmak. Görünüşe göre huzur içinde ölmesine izin vermeyeceğiz.

Hava kararmak üzereyken halamın şimdi yaşadığı Şamardino'daki beyaz duvarlı manastıra vardık. Dinin kurallarına harfi harfine uyan bir Ortodoks Hıristiyan ama babamla arası hiç bozulmadı. Doğruca halamın daracık hücresine gittik. Onu zor tanıdım. Koyu renk bir kıyafet içinde, incir kurusuna benzeyen o kadın ben içeri girince irkildi.

"Aile toplantısı mı?" derken sesinde belli belirsiz bir alay vardı.

Bir rahibe asla ironik olamaz, bunu o da biliyordu.

"Babam nerede?"

"Otur canım," dedi. Kıvırdığı parmağını Varvara Mihailovna'ya uzattı. "Sen de otur. Yanında getirdiğin bu genç kadın kim?"

Halamla arkadaşımı tanıştırdım, Varvara boynu sarı nakışlı köylü elbisesinin içinde taze ve güzel görünüyordu. Siyah saçları mum ışığında parlıyordu.

Kapının eşiğinde donakalan babam, "Aleksandra Lvovna!" diye bağırdı.

"Baba!"

Sımsıkı sarıldık birbirimize, babam ağlıyordu. Beni gördüğüne sevindiğini hemen anladım.

"Ve sen Varvara," dedi, onun çenesini avucuna alarak.

Varvara'yı bronz bir heykelmiş gibi inceledi, sonra bana döndü. "Umarım annen seninle gelmemiştir," dedi.

"Evde o. Ama acı çekiyor."

Babam beceriksizce ayak değiştirdi.

"Senin yapacağın başka bir şey yoktu."

"Biliyorum," dedi. "Yine de onun başına bir şey gelirse çok üzülürüm. Hâlâ karım benim. İnsan bazı şeyler için sorumluluk duygusundan kurtulamıyor..."

"Seni geri istiyor. Bunu bilmelisin."

Yeniden ayak değiştirdi, huzursuzdu. "Kiralık bir oda buldum," dedi, gözlerini yere dikmişti. "Kilise çanlarının sesinin duyulduğu hoş bir küçük kulübe. Son günlerimi geçirmeme çok uygun bir yer, Saşa. Kitap okuyacağım, düşüneceğim ve belki biraz da yazacağım."

"Annem seni bulur. Sürükleyerek eve götürür."

Varvara Mihailovna bileğimi sıktı. Yeter.

"Korkarım ki haklısın,' dedi babam. "Gelip bizi bulmadan önce ayrılmalıyız buradan."

Koridordan bir hizmetçi geçiyordu, halam ona seslenip çay getirmesini istedi. "Oturun," dedi bize. "Bu yararsız gevezelik herkesi rahatsız ediyor."

Babam eğilip kız kardeşini alnından öptü. "Kalmak isterdim, ama kalamam," dedi.

Babama mektupları verdim, istemeyerek aldı onları, okumak üzere odasına gitti.

O gece geç vakit, babamın odasında oturup bir sonraki adımımızı planladık. Taş şöminede yanan ateşten etrafa tatlı bir turba kokusu yayılıyordu.

"Eğer gideceksek," dedi Duşan Makovitski, herkesçe bilinen gerçekleri açıklamaya bayılırdı, "nereye gideceğimizi bilmemiz gerek."

"Harika, Duşan Makovitski," dedi Varvara, ama onun sesindeki alaycı tonu benden başka yakalayan olmadı. "Haydi bir yere gidelim."

Babam olası güzergâhları tartışmaya meraklı görünüyordu. Bulgaristan'ın ya da Türkiye'nin iyi bir hedef olacağı öne sürüldü, orada bizi kimse tanımazdı, iklim de ılımandı. Ama sınırı geçmek için pasaporta ihtiyacımız olmayacak mı diye düşündüm. Kafkasya'ya yerleşsek nasıl olurdu? Orada birkaç tane Tolstoycu koloni vardı, Lev Tolstoy'un son günlerini geçirmek için kendilerini seçmesi gururlarını okşardı.

Kafkasya'nın olumlu ve olumsuz yanlarını bir süredir tartışıyorduk ki babam ansızın öfkeli bir sesle konuşmaya başladı. Böyle konuşmasına alışık değildik. "Hayır! Bu projelere, bu gülünç planlara dayanamıyorum. Haydi gidelim... Neresi olursa olsun. Plana ihtiyacımız yok."

Babam planlardan oldum olası kaçınmıştı, bir kelebek gibi içinden gelerek hareket etmeyi yeğlerdi. İsa'nın da gelecekle ilgili planlar yapmaktan hoşlanmadığını söyler.

"Çok yorgunum," dedi babam.

"Gel seni yatırayım, baba."

Duvarları beyaz badanalı, tavanı kubbeli küçük odadaki portatif yatağına götürdüm onu. Komodininin üzeri tıpkı evdeki gibiydi, bir mum, birkaç kibrit ve uçları sivriltilmiş kurşunkalemler. Gece yarısı aklında bir fikirle uyandığında ya da gördüğü rüyayı yazıya dökmek istediğinde not tutabilmek hoşuna gider.

Yavaşça uzandı yatağa. Öyle bitkindi ki çizmelerini çıkarmamı bile istemedi, ama oda çok soğuktu, üzerine kaba yünden battaniyeyi örttüm. Ben odadan çıkmadan uyuyakaldı, kırışık dudaklarının arasından horluyordu. Soluklarının düzensiz olması kaygılandırdı beni.

Birkaç kadın ve Varvara Mihailovna ile birlikte bir odada yattım. Tuhaf, akıl karıştırıcı bir deneyimdi. Oda balmumu ve dezenfektan kokuyordu. Karyolamın altında uyuyan kirli bir kedi gözlerimin kaşınmasına neden oldu. Yaşlı bir kadın uykusunda yamaçtaki bir keçi gibi öksürüyordu. Soğuktan donuyordum.

Her nasılsa uyumayı başardım. Ama saat dörtte Varvara Mihailovna uyandırdı beni, sert sözleri rüya baloncuğumu deldi.

"Uyan Saşa! Gidiyoruz. Hava aydınlanmadan yola çıkmak istiyor baban. Sofya Andreyevna'nın iyice yaklaştığını düşünüyor."

Sesindeki alaycı tondan hiç hoşlanmadım. "Bu mümkün değil," dedim.

"Dün gece korkuttun onu. Annenin senin peşine düşmeyi planladığını düşünüyor. Aksine ikna etmek mümkün değil."

"Delilik bu. Babam böyle oradan oraya gitmeye dayanamaz."

Duşan Makovitski'yi gördüm, sırtında geceliği, elinde bir mumla kapının eşiğinde dikiliyordu. Bizi uyandırmaya gelmişti, çılgın gibi elini kolunu sallıyordu. Kemikli ayakları çıplaktı.

Kozelsk İstasyonu'na giden yol, tekerlek izleriyle ve derelerle doluydu. Yolun bir kısmını kısa süre önce bir fırtına alıp götürmüştü, bir çiftçinin şalgam tarlasından geçip yolu uzatarak gitmek zorundaydık. İstasyon dokuz mil uzakta olmasına rağmen varmak saatler alacaktı. Rahibelerden ödünç aldığımız droşki

üflesen dağılacak gibiydi. Tekerlekler tümseklerde takırdadıkça babam inliyordu ve ben onun ölmekte olduğunu biliyordum. Gözlerindeki parıltı beni korkutuyordu. Henüz öbür dünyadaki hayata geçmemiş olsa da bu dünyadaki hayattan çoktan ayrılmış görünüyordu. Ağlamak istiyor ama kendimi tutuyordum.

Kozelsk'ten güneye giden ilk trene bindik, Novoçerkask'taki kuzenimin yaşadığı yere gitmeyi geçiriyorduk aklımızdan. Denisenko babamı sever, son zamanlarda yazışıyorlardı da. Oraya varmamız en azından yirmi dört saat sürecek olsa da babam bu planı onaylar göründü.

"Lev Nikolayeviç böyle bir yolculuğa dayanacak güçte mi?" diye sordu Varvara, Duşan'a.

"Durumu fena değil," dedi Duşan.

Duşan Makovitski de benim gibi iyimserdir. Mümkünse hemen, doğruca gitmek istiyorduk Novoçerkask'a. Ama istasyona vardığımızda babam ölü gibi sapsarı kesilmişti, gözleri bulanıyor, elleri titriyordu.

"Yolculuk edebilecek misin baba?"

Yan yan baktı bana, incindim.

"Kendini yeterince iyi hissediyor musun Lev Nikolayeviç?" diye sordu Duşan, nabzını ölçerken. "Sağlığını bozmanın anlamı yok."

"Gitmeliyiz Duşan. Başka seçeneğim yok."

"Nabız yetmiş altı. Mükemmel," dedi Duşan, sanki babamın sağlığı kendisinin icadıymış gibi.

"Bence burada kalmalıyız," dedi Varvara. "Sofya Andreyevna peşimizden gelmez. Tanya yanında."

Ama karar çoktan verilmişti; babam fikrini değiştirmeyecekti.

"Bana gazeteleri al lütfen," dedi. Ne zaman trenle yolculuğa çıksa bütün gazeteleri alır.

Duşan Makovitski gazeteleri aldı, ama yüzünü ekşitmesinden bir terslik olduğunu anladım.

"Başlıkları oku," dedi, gazetelerden birinin baş sayfasını işaret ederek. Şöyle yazıyordu: TOLSTOY EVİNİ TERK ETTİ! NEREDE OLDUĞU BİLİNMİYOR! Bir başka gazetede, YASNAYA POLYANA'NIN BİLGESİ KAÇTI! denilmişti.

Babam gazeteleri karıştırdı, sonra başını salladı, "Her şeyi biliyorlar," dedi, "yararı yok."

Trendeki herkes başlıkları konuşup homurdanıyor, babam utanıyordu. Arkamızda oturan, İngiliz tarzı bir ceket giymiş olan şık bir bey, "Kadını kapıya koymuş," dedi, "iyi de yapmış!" Arkadaşı, yaşça daha büyük bir bey, göz kırpıp, "Kadın ona istediğini vermiyormuş, ha?" dedi. İkisi de oğlan çocukları gibi kıkır kıkır güldüler. Babamın yüzü kalıplanmış teneke gibi hissiz, derinliksiz bir ifade aldı. Yumruklarını sıktı.

"Lev Tolstoy bu! Ta kendisi!" diye bağırdı adamın biri.

Duşan Makovitski adamı susturmak için koştu, ama geç kalmıştı. Vagondaki herkes Lev Tolstoy'un aralarında olduğunu anladı. Fotoğrafını gazetelerde görmüşlerdi. Zaten babam, beyaz sakalı ve vahşi, kar beyazı kaşlarıyla herkese benzemez. Neşeyle Lev Tolstoy'un dedikodusunu yapan adamlara döndüm ve içine düştükleri paniğe bakıp keyiflendim. Özellikle yaşlıca olanı sanki Kışlık Saray'da çıplakken Çar tarafından yakalanmışa benziyordu.

"Günahlarınızın peşinizi bırakmayacağından emin olun," diye fısıldadı Duşan adamlara, onların duyabileceği bir sesle.

Varvara Mihailovna'nın göz kırptığını görünce onu çimdikledim. Duşan da beni gördü ve kızardı. Bir şeyler mırıldandı ama duymazdan geldim. Onu utandırmak hoşuma gidiyor.

Tolstoy'un trende olduğu duyulunca kompartımanın her iki ucundaki geçit yerlerinde insanlar birikti. Meraklılar koridorda önümüzden geçtiler, dünyanın en ünlü Rus'una aptal aptal baktılar. O zaman Lev Tolstoy'un kızı olmaktan tuhaf bir gurur duydum ama aynı zamanda onu korumak da geliyordu içimden. O insanların küstahlıklarından, kirli suratlarından, durmadan yan

yan bakıp gürültü etmelerinden nefret ediyordum. Kim olduklarını sanıyordu bunlar?

Kondüktörden kalabalığı zapt etmesini istedim, yardımcı olacağını söyledi, eğilip beni selamlayarak, "Evet, Ekselansları," dedi. "Ne emrederseniz, Ekselansları."

Oldukça döküntü, ikinci mevki bir tren kompartımanına bu hitap hiç uygun düşmüyordu; zaten ben bu tür kölemsi davranışları kabul etmem, ama adamın hevesi o anda işimize yarıyordu.

Kompartımanın arka tarafındaki bir gazocağında Duşan'la birlikte babama biraz çorba ısıttım, Duşan'ın çenesi iyice düşmüştü. Babamın ünlü biri olması onun hoşuna gidiyor.

"Optima'ya giderken nasıl karıştı ortalık, bir görseydin," dedi. "Trendeki vagonda herkes etrafını aldı babanın, Tanrı hakkında, en uygun hükümet biçimi hakkında, vergiler hakkında sorular sordular. Babanı görmeliydin! Vagonun ortasında durdu, Henry George ve tek vergi kuramı hakkında tam bir saat konuştu. Seksen iki yıllık evini az önce terk etmiş bir adam! Üstelik bir gece önce hiç uyumamıştı. Gözünü bile kırpmamıştı. İlginç biri. İlginç bir adam."

Bu hikâye aklımı karıştırdı, beni biraz da rahatsız etti. Babam, hayatının en gergin döneminde bir vergi kuramına yoğunlaşacak kadar dalgın mıydı, duygusuz muydu? İnsanüstü biri miydi ya da insanlık dışı? Öte yandan, öyle sevimli, öyle düşünceli olabiliyordu ki. Kendisiyle konuşan herkese, ister hizmetkâr olsun, ister devlet başkanı, doğrudan, kibre kapılmadan yanıt verir. O sert bakışlarıyla size baktığında gerçekten düşünmediğiniz bir şeyi söyleyemezsiniz.

Babama çorbayla birlikte Duşan'ın getirdiği bir parça gevrek bisküviyi verdik, müteşekkir göründü. Trenin camından içeri vuran ve kaynağı yokmuşçasına parlak metal zemine yayılan güneşte oturdu. Sonra, vagonun takırdayıp sarsılmasına, rayların inlemesine, makineden çıkan is kokusuna aldırmadan uyuyakaldı. Üzerine bir battaniye örttüm, bir kanepeye tek başına kıvrılıp uyudu.

İstasyonlardan birinde, kötü niyetli görünen iki adam bindi trene. Kompartımanın arka tarafında durdular, bize kaçamak bakışlar attılar, sigara içip birbirleriyle konuşuyormuş gibi yaptılar. Kuşkulandım ve kondüktörü çağırdım.

"Buyurun, Ekselansları?"

"Şu adamlar... görüyor musunuz?"

"Görüyorum, Ekselansları."

"Kim onlar?"

"Polis, Ekselansları. Sizi korumak için."

Ansızın doğrulup oturdu babam, kafası karışmıştı, hastaydı. "Neredeyiz şimdi?" diye sordu, yüksek sesle.

Duşan yanına koştu. "Tamam Lev Nikolayeviç. Her şey yolunda." Babamı tekrar yana döndürüp yatırdı ve ateşini ölçtü. 39'du.

"Duşan!" diye bağırdım.

O da sarsılmış görünüyordu. "İyi olacak. Her şey iyi olacak," dedi. Ama gözlerini kısmasından, söylediklerinin tek kelimesine bile inanmadığını görebiliyordum.

Babam uzanıp elimi tuttu. "Duşan'ı dinle canım. Kendimi şimdi çok daha iyi hissediyorum. Birazcık uyumalıyım." Elimi sıkacak gücü bile yoktu.

Babamın üstüne eğildim, ağlamaya başladım. Kendimi tutamıyordum. Kompartımandaki duman o kadar yoğundu ki, çevremizde de öyle çok yabancı toplanmıştı ki. Korkunçtu. Varvara Mihailovna bile uzak görünüyordu, anlayamadığım bir havaya girmişti. Gün boyunca sinirli, sabırsız, hatta şirretti. Novoçerkask'a kadar nasıl dayanabileceğimizi bilemiyordum.

İki, belki üç saat sonra Duşan, babamın ateşinin yükseldiğini fısıldadı bana. Paniğe kapılmıştı. Bir şey yokmuş gibi davranmanın bir yararı yoktu.

Tren sarsıldı, birbirine sürtünen metalin bildik, gıcırtılı sesleri duyuldu. Küçük, tozlu bir istasyon penceremizde göründü: Astapovo.

"Tamam," dedi, Duşan. "Gerekirse geceyi burada geçirebiliriz. Baban yolculuk edemeyecek kadar hasta. Kesin istirahate ihtiyacı var, belki birkaç gün." Titremekte olan üst dudağını ısırdı. Sanırım o anda, Türkiye, Bulgaristan ya da Kafkasya ile ilgili güzel düşlerinin uçup gittiğini görüyordu.

Birkaç adam yaklaşıp babamın trenden inmesine yardım ettiler, Varvara ve ben de arkalarından gittik.

"Çok üzgünüm Saşa," dedi Varvara, "gerçekten üzgünüm."

"Hangi konuda?"

"Kafam... karıştı. Burada ne işim var, bilemiyorum."

"Birbirimizi seviyoruz, öyle değil mi? Sen benim eski arkadaşımsın. Sana ihtiyacım var."

Bana sarıldı. "Korkunç muyum ben?"

"Evet. Korkunçsun," dedim.

El ele tutuşup babamla Duşan Makovitski'nin arkasından gittik. Babam her adımını iyice düşünerek atıyor, dengesini sağlamak için Duşan'ın koluna yaslanıyordu. Şimdi kucakta taşınsaydı yenilgi anlamına gelirdi bu.

İstasyonun yanındaki tahta bir banka oturdu, bastonunu bacaklarının arasında tutuyordu. Başı göğsüne düştü. Yanakları hafifçe nemliydi.

Duşan evi yakında olan istasyon şefiyle konuşmaya gitti, babamın orada birkaç gün dinlenebileceğini umuyorduk. Parlak teneke damlı küçük bir kulübeydi burası; kil duvarları kırmızıya boyalıydı. Demiryolundan sadece elli adım kadar uzaktaydı –yani gürültülü olmalıydı– ama küçük bir bahçe içinde yer alıyordu.

"Lev Nikolayeviç burada rahat eder," dedi Duşan bize. Yeniden kendine güvenli görünmesi içimi rahatlattı. "İstasyon şefi, ihtiyacımız olduğu sürece konuk odasını kullanabileceğimizi söyledi. Yakınlarda han yok, bu yüzden iyi ki eli açık biri. Geri kalanımız da istasyon binasında uyuyabilir, bekleme odasında. Bize portatif karyola bulacak."

Babamın sendeleyerek kulübeye girişini seyrettim, Yasnaya Polyana'daki alet odalarımızdan daha büyük değildi orası.

Nedenini bilmiyorum ama Varvara Mihailovna elimi sıksa, başımı çekip omzuna yaslasa da elimde olmadan ağladım. Dünyanın sonuna gelmiş gibiydik.

37
Dr. Makovitski

Şamardino'da kalmalıydık hiç kuşkusuz. Projemize duyduğum heves, mesleğimin gerektirdiği kararı almamı engellemiş olmalı. Buna pişmanım.

Lev Nikolayeviç, Ozolin'in evinde hasta yatıyor.

Onun trenden inip gidişini görmek korkutucuydu. Her bir adımı nasıl da yorgundu! Kapıya kadar olan yolda mujikler dizilmişlerdi, muhteşem ve korkunç bir şeyin olduğunun farkındaydılar. Herkes onun Lev Tolstoy olduğunu biliyordu. Şapkalarını çıkarıyorlar ve azizlerin saygı gördüğü Hindistan'daymış gibi önünde eğiliyorlardı.

Lev Nikolayeviç, Yasnaya Polyana'ya döndüğünü sanıyordu. Küçük odada yatağa yatınca "Battaniyem nerede?" diye sordu. Anahtar motifli battaniyesi çocukluğundan beri yatağının üzerindeydi.

Titriyordu şimdi, istasyon şefinin karısının getirdiği kalın yorganları üzerine örttük. Çok geçmeden sakin bir uykuya daldı, başı biçimsizce bir yana düşmüştü.

"Yaşayacak mı, Duşan?" diye sordu kızı.

Ne diyeceğimi bilemedim. "Tanrı isterse."

Saşa yatağın yanındaki bir iskemleye oturdu, ağlayacağını düşündüm. İnsanların ağlamasını görmekten hoşlanmam.

Lev Nikolayeviç'in nabzını ölçtüm. Doksan üçtü. Uykuda olduğu düşünülünce kötüye işaret buldum bunu. Aynı zamanda küçük kasılmalar geçirdiğini gördüm, bu da içten içe kaygılandırdı beni. Zor zamanlar başlıyordu. Ateşi hiç düşmüyordu, ama hiç değilse yükselmiyordu da. Sık sık iltihaplanan sol ciğerinden belli belirsiz bir hırıltı geliyordu. Zatürree başlangıcından korkuyordum.

İstasyon şefinin karısı bize karabuğday ve yulaf getirdi; tatlı, toparlak yüzlü biri, arkaya çekip topuz yaptığı gür saçlarına kır düşmüş. Semaverinden bardak bardak çay içtik. Saygılı, açıksözlü, basit insanlar, Lev Tolstoy'un burada kalmasının önemini anlıyorlar; aslında konuk odalarını kullanacak olmasından dolayı oldukça gururlanmış görünüyorlardı. Hepimiz adına onlara teşekkür edip durdum.

Saşa'nın onlara bizzat teşekkür etmemesi çok kötü oldu. Gerçekten de bir çocuk o, kibarlıktan anlamıyor. Dürüst olmak gerekirse, bencil bir yanı var, bu da babasını hep üzmüştür. Varvara Mihailovna daha da beter. Bu ikisi bir azizi bile çileden çıkarırlar. Geçtiğimiz yıl, onları kıkırdarken, birbirlerini çimdiklerken, el ele tutuşurken görmek tahammül edilir gibi değildi. Onların fiziksel yakınlıkları utanç verici bir hal aldı, kimse bunu ağzına almasa da. İlk ağzına alan da ben olmayacağım.

Lev Nikolayeviç uyandığında Saşa'ya yanına gelmesini işaret etti. Ona dikte vermek istiyordu. Çertkov'a bir telgraf. "Onu görmeyi çok istiyorum," dedi, çağırmayı kabul ettik. "Ama ötekiler gelmesin!" diye ekledi. "Nerede olduğumu başka kimseye söylemeyin!"

"Siz bunları dert etmeyin," dedim. "Bütün önlemler alınacak."

"Size minnettarım, Duşan. Çok minnettarım." Gözleri yaşlıydı, dokunaklı bir görünümü vardı. Başımı çevirdim.

O gece, bir kez daha bulandı düşünceleri, özellikle nerede olduğunu karıştırıyordu. Ama çok geçmeden uykuya daldı, Astapovo'ya geldiğimizden beri ilk derin uykusuydu bu. Sadece birkaç kez kasıldı bedeni.

Ertesi sabah oldukça düzelmişti. Nabzı normaldi, beden ısısı da. Bu krizi gerçekten atlatabileceğe benziyordu ve yakında Kırım'a, Bulgaristan'a ya da Türkiye'ye gidebilirdik – güneşli ve sıcak olan bir yere, Lev Nikolayeviç'in düşünebileceği, çalışabileceği ve rahatsız edilmeden dua edebileceği bir yere.

Yatakta doğrulup oturdu, dikkat çekecek derecede neşeliydi, herkesle gevezelik ediyordu. Devam eden projeler üzerinden konuşmak istedi, bir saat kadar konuştuk. Dünyaya olan ilgisini kaybetmemişti.

Hezeyan halindeyken, her zaman düşündüğünden farklı bir şey idrak etmiştir diyen Saşa, ona Tanrı hakkında soru sordu. İçimden kızdım ona. Ama Lev Nikolayeviç her zamanki gibi kibardı, kızının sorusunu bildiğimiz açıksözlülüğüyle yanıtladı. "Tanrı sonsuz bütündür ve her insan onun minicik bir parçasını temsil eder. Bizler, Tanrı'nın zaman, mekân ve madde içinde görünmesiyiz."

Saşa bunları not etti, ben de ettim.

Lev Nikolayeviç parmağını kaldırdı. "Sana bir fikir daha, Saşa. Tanrı sevgi değildir, ama insanın içindeki sevgi ne kadar çoksa Tanrı o kişinin içinde o kadar çok tezahür eder ve mevcudiyeti daha da gerçekleşir."

"Bu, Tanrı'nın mevcudiyetini keyfi yapmaz mı?" diye sordum.

Başını iki yana salladı. "Hiçbir şey keyfi değildir." Açıklaması için teşekkür ettim ona.

Bir gece önce Çertkov'u çağırttığını hatırlattık, Sergey'le Tanya bu konuda ne düşünürler diye kaygılandı. Saşa'dan şunları yazmasını istedi:

Çertkov'la birlikte sizleri de çağırtmadığım için bana kızmayın. Onun benimle özel bir bağı olduğunu biliyorsunuz, hayatını benim de kırk yılımı verdiğim davamıza vakfetti. Bu dava benim için çok önemlidir, bütün insanlar için de gerekli olduğuna inanıyorum, siz ikiniz de dahil... Elveda. Annenizi avutmaya çalışın, onu çok seviyorum.

"Bu notu onlara ben öldükten sonra verin," dedi ve birden ağlamaya başladı. Ondan beklenmedik bir şeydi.

Ozolin'in üç küçük çocuğu bütün gün yandaki odada oynadılar, şarkı söylediler, ıslık çaldılar ve bağrıştılar. Mutfaktan kaynamakta olan kabakların hoş kokusu geliyor, çanak çömlek birbirine çarpıyor, kahkahalar duyuluyordu. Lev Nikolayeviç rahatsız olur diye kaygılandım ama o bu karmaşadan hoşlandığını söyledi, onlara bir şey söylemememi istedi. "Biz konuğuz," dedi. "Onların aile hayatına saygı göstermeliyiz."

Saat dörtte ürperip titremeye başladı. Yeniden yorganın altına girdi, alnı soğuk soğuk terliyor, çenesi seğiriyordu. Ateşini ölçtüm: 40. Az sonra bir çanağa kanlı balgam tükürmeye başladı.

Yan odada Saşa'yı bir kenara çektim. "Tula'dan Dr. Nikitin'i çağırmamızı öneriyorum. Zatürree hakkında onun bilgisi benimkinden çok daha geniş."

"Sergey'e telgraf çekmeliyim," dedi Saşa. "Nikitin'in buraya çabuk gelmesini sağlar."

Saşa hemen istasyona gitti, yüzünün beyazlığı ürkütücüydü. Zatürreenin yaşlı insanlarda çok kötü olduğu bilinir, ya da iyidir belki de. Yaşlı insanları mevcut sefalet sahnesinden alıp götürdüğü için çoğu kez 'yaşlıların dostu' da denir bu hastalığa.

Bütün gece Lev Nikolayeviç'in başucunda oturdum, belli aralıklarla nabzını ve ateşini ölçtüm. Tam bir işkenceydi. Dindirilemeyen bir susuzluğu vardı, canını alması için kaç kez Tanrı'ya seslendi. Fırtınada ilerlemeye çalışan eski bir gemi gibiydi, borda kaplamaları gevşemiş, yelkenleri yırtılmış, cıvadrası kırılmıştı.

Şafak söküp de Lev Nikolayeviç hayatta kaldığında rahat bir soluk aldım. O sonunda derin bir uykuya dalıp horlarken ben de biraz hava almak üzere dışarı çıktım. Ben de kendimi bitkin hissediyordum, iç organlarım kasılıyordu. Devrilmemek için tırabzana tutundum.

O saatte istasyon bomboştu. Peronda bir başıma otururken sonsuza uzanan gümüşsü rayları inceledim. Bedenin canıyla ruhun canının bu raylar gibi olduğu geldi aklıma, birbirine koşut

olarak, görünen geleceğe uzanıyorlardı. Bir buluşma noktası, dünyevi bedenin semavi bir bedenle birleştiği bir kavşak hayal etmek hoşumuza gidiyor. Ama bu bir yanılsama. Bedenin rayı, bir yerde, zamanın içindeki kesin bir noktada durur. Ruhun rayı ise devam eder, belki de sonsuza kadar. Kim bilir?

Bankta diz çöküp Tolstoy Ailesi için ve kendi ruhum için dua ettim. Ve ta içimde yalnız olmadığımı hissettim.

Bir saat sonra Lev Nikolayeviç uyandığında ateşini kendi ölçtü. 40.5'tu.

"İyiye işaret değil, Duşan," dedi.

"İyileşeceksin," dedim.

"Bana yalan söylemene gerek yok, dostum," dedi. "Ama neler hissettiğini anlıyorum. Meleğim değil, doktorum olduğunu unutma. Ne olursa olsun, senin suçun değil."

Birden bir öksürük krizine tutuldu, şiddetle sarsıldı. Bir bardak su verdim.

"Her şey iyi olacak," dedi. "Çok haklısın."

Yere baktım. Onunla çocukmuş gibi konuşmam saçmaydı.

"İşte böyle," dedi. "Şah mat."

Başımı kaldırıp ona baktım, gülümsüyordu.

38
Çertkov

Lev Nikolayeviç, Sofya Andreyevna'yı terk ettiğinde çok sevindim. Herkes bu ayrılıkta benim parmağım olduğunu düşündü, ama bu doğru değildi. İşin başında Moskova'dan ve Petersburg'dan, Paris'ten ve Londra'dan gazeteciler benimle temasa geçtiler. Ama onlara, ilk başta, gerçeği söyledim: Nereye gittiğini bilmiyordum. Tolstoy'un kaçmak istediğini söyledim. Bu işin ortalığa dökülmesini de istemiyordu.

Ama bu davanın bilinmesi gerekiyor. Hikâyenin, Sofya Andreyevna'nın açısından anlatılan biçimi basında hüküm sürmesin diye Tolstoy'un kaçışının nedenlerini belirten bir açıklama hazırladım. Bu açıklamada, ahlaken tutarlı olabilmek için uzaklaşmaktan başka çare bulamadığı yazılıydı.

Orada bulunmamı isteyen telgraf Astapovo'dan geldiğinde müthiş duygulandım. Soluğum kesildi, tuhaf bir biçimde gururlanmıştım. Çabalarım boşa gitmemişti.

Hemen yola çıktım, Lev Nikolayeviç'in başucuna varmak için sabaha kadar yolculuk ederek salı günü küçük tren istasyonuna vardım. Sergeyenko bana eşlik ediyordu.

Lev Nikolayeviç'i gördüğümde yüreğim ağzıma geldi, bitkin ve çökmüş olsa da yüzü hâlâ güzelliğini koruyordu; battaniyesini çenesine kadar çekmişti. Ateşi vardı, yüzü kızarmıştı, tükenmişti, ama beni gözyaşlarıyla karşıladı, kucakladı. "Sensin!" diyordu durmadan. "Sonunda geldiğine inanamıyorum. Teşekkür ederim Vladimir. Teşekkür ederim."

İstasyon şefi, onun oğlu olup olmadığını sordu.

Lev Nikolayeviç heyecanla başını salladı. "Oğlum o benim," dedi. "Anlayan başka oğlum yok."

Birer bardak çay içtik, evden ayrılışını konuştuk. Sofya

Andreyevna meselesinin çözümü yok. Aklını kaçırdığı için kocasının nerede olduğunu öğrenir öğrenmez üzerimize atlayacaktı. Bundan emindik.

"Ne zaman geleceğini bilmiyorum," dedi Lev Nikolayeviç. "Ama gelecek. Bunu biliyorum."

"Sizi rahatsız etmeyecek," dedim.

Ben bunu söyleyince rahatlar gibi oldu, karısını ondan uzak tutmayı kafama koydum. Kocası ölürken onu perişan edemeyecekti.

Korktuğum gibi, o sefil kadının gelmesi uzun sürmedi. Öğleden sonra Ozolin gelip Saşa ile beni odadan dışarı çağırdı. Lev Nikolayeviç bereket uyukluyordu.

"Tula'dan bir telgraf geldi," dedi. "Kontes Tolstoy özel bir tren kiralamış, birinci mevki bir tren hem de! Akşam yemeğinden sonra Astapovo'ya varacak."

Hemen herkesi istasyonun bekleme odasında topladım: Saşa, Varvara Mihailovna, Duşan, Sergeyenko. Hepsi de Sofya Andreyevna'nın kocasını görmesine izin verilmemesi konusunda hemfikirdi. Bu durumunda, ölümüne neden olurdu bu.

"Annem onu bir fasulye çuvalı gibi sürüye sürüye alıp götürür," dedi Saşa, "ölü ya da diri."

"İstasyon şefinin kulübesinin çevresinde bir koruma halkası oluşturmalıyız," dedim. "Sofya Andreyevna ile o korkunç çocuklarının –iğrenç olanları, İlya ile Andrey'i kastediyorum– hastanın odasını istila etmelerini engellemeliyiz."

Genç Lev Paris'te olduğu için şanslıyız. Yalancının, zorbanın biri o, planlarımı suya düşürmek için Tanrı bilir ne kadar uğraşırdı.

O gece, yemekten önce Sergey geldi. Ama babasının yanına sokulmaması gerektiğini hissediyordum, şimdi olmazdı.

"Babamı göreceğim," diye ısrar etti çocuk, kapıda kabaca dikilerek.

"Soran yok," dedi Saşa. "Yanına girebilir."

Karşı durmamın anlamı yoktu. Razı olmam, daha sonra, ihtiyacım olduğunda, güç sağlayacaktı bana.

Tahmin ettiğim gibi Sergey'in gelişi Lev Nikolayeviç'i tedirgin etmiş, kafasını karıştırmıştı.

"Beni nasıl buldun Sergey?" diye sordu, panik içinde, fısıltıyla.

"Gorkaçev'den geçiyordum," diye yanıtladı Sergey. "Senin yerini bilen bir kondüktöre rastladım. Tamamen tesadüf baba."

Lev Nikolayeviç ortada oynanan bir oyun olduğunu anlar gibiydi ve kendisine düşen rolü üstlenecekti.

Sergey'den, karısıyla Yasnaya Polyana hakkında haber almak istemesi beni şaşırttı. Geçmişteki yaşamını hâlâ özlediğini anladım ve üzüldüm.

Yemekten sona ateşi fırladı, sayıklamalara başladı. Saat ona doğru uyudu.

"Ne düşünüyorsun Duşan?" diye sordum alçak sesle.

"Sona geldi sayılır," dedi. "Başka türlüsünü söylemem dürüstlük olmaz."

Sofya Andreyevna'nın lacivert treni gece yarısı geldi ve yan yola alındı. Birkaç hizmetkâr, bir hastabakıcı, çeşitli çocukları ve onların eşleriyle birlikte konforlu bir vagonda yolculuk etmişti. Gülünç bir manzaraydı, her bakımdan kontese yaraşıyordu.

Duşan Makovitski gidip karşıladı onu, kendisiyle Dr. Nikitin'in, şu şırada kocasını başka kimsenin görmemesi hususunda anlaşmaya varmış olduklarını söyledi. Kararlı yaklaşımı sonuç verdi: Sofya Andreyevna itiraz etmedi, Lev Nikolayeviç güçlenene kadar trende beklemeyi kabul etti.

"Ara sıra," diye fısıldadı Sergeyenko daha sonra, "kuzeyden ılık bir rüzgâr esiyor."

Yatacak başka yer olmadığından özel tren geçici bir otele dönüştürüldü.

Dr. Nikitin ancak ertesi gün geldi, ama Sofya Andreyevna'nın bundan haberi yoktu. Doktor, Lev Nikolayeviç'i muayene etti, kalbinin zayıf, sol ciğerinin gerçekten de iltihaplanmış

olduğunu söyledi. Yine de, ateşinin 38.3'e düşmüş olması ve sabit kalması iyiye işaretti. Zatürree kesin teşhis değil, dedi, Lev Nikolayeviç'in göğsünde hırıltı vardı çünkü. Zatürree olsaydı ciğer –ya da ciğerler– suyla dolu olurdu. Hırıltı yerine, tekinsiz bir sessizlik duyulurdu.

Lev Nikolayeviç canlanmıştı, bu haber çok hoşuna gitmişti; minderli bir koltuğa oturup battaniyeyi omuzlarına aldı, ayaklarını da bir tabureye koydu. Konuşmaya hevesli görünüyordu.

"Size hayat görüşümü anlatayım Doktor Nikitin, anlatırsam karımı neden terk ettiğimi ve böyle bir şey için çok yaşlı olsam da neden bu yolculuğa devam etmem gerektiğini hissettiğimi anlayacaksınız."

Lev Nikolayeviç hayat felsefesi hakkında kısa ve öz, iyi ifade edilmiş küçük bir konferans verirken biz şaşkınlık içinde oturduk orada. Bundan iyisini ben bile yapamazdım.

"İstirahatinizi uzatmanız dışında bir öneride bulunmam düşüncesizlik olur," dedi Dr. Nikitin. "Direnciniz az."

"Ne kadar uzayacak peki? Bir hafta mı?"

"En azından iki hafta. Aslında bir ay desek daha garanti olur."

"İmkânsız! O kadar zamanda karım beni bulur. Böyle bir şey olmamalı." Bana döndü. "Vladimir bunun neden olmaması gerektiğini sen anlıyorsun, değil mi?"

Anladım dedim, ama kaygılanmamasını tembih ettim. Sergey az önce Sofya Andreyevna'nın yeni hayatına uyum sağlamış olduğunu söylememiş miydi?

"Buna inanmamı mı bekliyorsun?"

"Evet," dedim. "Aksine inanmak için bir neden yok."

Etrafına kuşkuyla bakındı, sonra arkasına yaslandı, onu sarıp sarmaladığımız battaniyeye gömdü çenesini. "Çok üşüyorum," dedi. "Bir yerden cereyan yapıyor."

Öğlende, Moskova'dan Goldenweiser geldi, yanında yayıncımız Gorbunov da vardı. Goldenweiser'e iki gün önce telgraf çekmiştim ama Astapovo'ya gelmesini beklemiyordum.

Lev Nikolayeviç gibi ben de onun Moskova'da, Akademi'de önemli bir konseri olduğunu biliyordum. Birkaç hafta önce, konsere giderek ona sürpriz yapma olasılığını konuşmuştuk. Ne kadar ağır hasta olsa da Lev Nikolayeviç konserin tarihini hatırladı ve iptal ettiği için Goldenweiser'i azarladı.

"Başka türlüsü elimden gelmezdi," dedi Goldenweiser. "Sen uzak bir yerde hasta yatarken ben nasıl insanların karşısında piyano çalardım?"

"Saçmalık," dedi Lev Nikolayeviç. "Tarlasını süren bir çiftçi, babası bile ölse tarlasını bırakıp gitmemelidir. Konser de senin tarlandır. Sürerken bırakmamalıydın onu."

Sonra, *Aracı*'nın yeni baskılarını konuşmak üzere Gorbunov'a döndü. Kafkasya'ya ya da başka bir yere yerleştiğinde *Hayat Tarzı* adını verdiği bir kitabı bitireceğini söyledi. Epeyce not tutmuştu bu konuda, bazıları Yasnaya Polyana'da kalmıştı, bizim onları getireceğimizi umuyordu. Hiç merak etme, diye güvence verdim ona. Saşa da beni destekledi, hangi notların söz konusu olduğunu bildiğini ve yardım edeceğini söyledi.

Lev Nikolayeviç arkasına yaslandı, gözlerini kapadı. Konuşmaya devam etti ama sesi gitgide zayıfladı.

Ansızın hasta odasının kapısının küçük kare camını Sofya Andreyevna'nın suratı doldurdu. O tombul, çarpık surat, domatese benzeyen yanaklar ve burun cama yapıştı. Gözleri irileşti.

Saşa oturduğu iskemleden fırlayınca babası ürktü, dışarıdakiler Sofya Andreyevna'yı kapının önünden çekip alana kadar da kadına gözü ilişti.

"Ne!" diye haykırdı. "Kimdi oradaki?"

"İstasyon şefinin karısı," dedi Saşa. "İçeri girmek istiyordu. Uyuduğunu, rahatsız edilemeyeceğini söyledim ona."

"Sofya Andreyevna'ydı o!"

"Hayal görüyorsun," dedi Saşa. "Ozolin'in karısıydı."

"Doğru söylüyor," dedim. "Karın değildi. O evde, Sergey söyledi ya."

"Sofya beni görmek isterse onu geri çeviremem," dedi Lev Nikolayeviç. "Ama beni öldürür bu. Beni öldürür, biliyorum."

"Böyle bir olasılık yok," dedim. "Evinde o."

Bereket tartışamayacak kadar hastaydı. Sözlerimizi kabul etti, ama ben yine acaba gerçeği biliyor mu diye düşündüm. Yeniden rahatsız edilmemek için camı bir battaniyeyle kapattık, Lev Nikolayeviç'e de istasyon şefinin arkadaşlarının meraklı olduklarını, camı kapatmazsak bizi rahatsız etmeyi sürdüreceklerini söyledik.

"Saşa," dedi, sesi titriyordu, güç duyuyorduk. "Bir mektup daha yazdırmak istiyorum."

"Evet, baba." Saşa mektup bloknotunu dizine koydu.

"Bunu İngiltere'ye, Aylmer Maude'a gönder: 'Sevgili Maude – yalnız olacağımı umduğum bir yere giderken hastalandım...'" Devam etmeye çalıştı, ama Saşa onu duyamıyordu; sesi balgamlı öksürükler arasında boğuldu.

"Daha sonra bitirirsin, baba," dedi Saşa. "Uyuduktan sonra."

Lev Nikolayeviç'in yüzünde, insanlarla iletişimin kendisi için her şey demek olduğu bir adamın yaşadığı derin hayal kırıklığını gördüm. Buna güç dayanıyordu.

Saşa, babasının, karısıyla bir araya gelmesinin onu öldüreceği sözüne sıkı sıkı sarıldı. Bana kalırsa oldukça gaddarca davranıp mavi trene koştu, babasının bu duygusunu aktardı. Sofya Andreyevna'nın inandığından emin olmak için ben de Saşa'nın peşinden gittim.

"Kendimi göle atıp neredeyse boğulduğumu anlattın mı ona?" diye sordu annesi.

"Her şeyi biliyor," dedi Saşa.

"Peki ne dedi?"

"Sen kendini öldürseydin allak bullak olurmuş, ama yaptığı şeyden başka bir şey de yapamazmış."

"Bu trenin bana kaça mal olduğunu biliyor musun sen?" Sofya Andreyevna ciyak ciyak bağırıyordu. "Beş yüz ruble!"

Saşa, bu gülünç tren Tolstoyların bütün malına mülküne

de mal olsa umurunda olmadığı yanıtını verdi, bunun üzerine Sofya Andreyevna çılgına döndü, beni, sonra Saşa'yı, arkasından kocasını her türlü hainlikle suçladı. Çığlıkları trenden kulağıma geliyordu: "Yalancı! Yalancı!"

Daha sonra, sakinleşince, Yasnaya Polyana'dan getirdiği, işlemeli, küçük bir yastığı kocasına vermesi için Duşan Makovitski'ye yalvardı. Çok severdi bu yastığı, dedi. Başının altına bu yastığı güzelce yerleştirince çok daha rahat dinlenirdi.

Makovitski bu tür konularda çok duygusaldır, budalalık edip yastığı hastanın odasına getirdi ve yatağın üzerine koydu. Lev Nikolayeviç derhal gördü onu.

"Nereden geldi bu?" diye sordu.

"Kızın Tanya burada. O getirdi," dedi Makovitski.

Geri zekâlı!

"Tanya! Kızımı görmek istiyorum," dedi Lev Nikolayeviç "Tanya nerede?"

Titreyen, gözyaşlarına boğulan Tanya'yı Saşa alıp istasyon şefinin odasına getirdi. Tanya babasına sarıldı, omzunda ağladı.

"Annen nerede, Tanya?" diye sordu Lev Nikolayeviç.

"Evde kaldı."

"Nasıl o? Buraya gelecek mi?"

Tanya'mn gözkapakları titredi. "Sanmıyorum... Bilmiyorum, baba. Bir yolu yok..."

"Neyin?"

Tanya konuşamıyordu. Babası uzanıp elini tuttu, üzülmemesini söyledi, birkaç gün içinde düzelecekti. "Doktor Nikitin'e sor," dedi. "Sadece sol ciğerimde bir hırıltı var. O ciğerim hep sorun olmuştur zaten."

Tanya'nın kişiliği son derece zayıftır. Sevimliliği de bıktırır insanı. Varvara Mihailovna bir zamanlar, onun eskimiş duvar kâğıtları kadar sabırlı olduğunu söylemişti.

Lev Nikolayeviç günlüğünü istedi, titrek bir yazıyla şunları yazdı:

Korkunç bir gece. İki gündür yataktayım, yüksek ateşle. Sofya Andreyevna'nın... Kasımın üçü, Tanya. Sergey dün gece geldi. Ziyareti beni çok duygulandırdı. Bugün, üçünde, Nikitin, Tanya, Goldenweiser, Gorbunov. Ve benim planım... Fais ce que dois adv... Başkalarının iyiliği için, umarım, ama daha çok kendim için.

Artık pek Fransızca kullanmıyordu – sınıfımızdakiler gibi değildi. Ama iyi bir atasözü seçmişti: Ne olursa olsun, yapman gerekeni yap.

Kulübenin dışı sirke dönmüştü. Şamardino'yu ziyaretimizi bir gazeteci öğrenmiş, izimizi sürüp nerede olduğumuzu bulmuştu. Kimsenin tanımadığı Astapovo kasabası ünlü olmuştu. Dedikodudan beslenen, onun sayesinde hayatta kalan basın dünyasında hızla yayılmıştı bu haber. İlk başta azar azar katıldılar gazeteciler aramıza. Çok geçmeden sayıları kabardı, kalabalıklaştılar, bütün dünyada yayınlanmak üzere yanlarında film kameraları taşıyan Pathé'nin habercilerinin gelmesiyle de doruğa ulaştı bu olay. Artık her tren yeni yeni kameramanlar, gazete editörleri, haberciler ve daktilocular taşıyordu buraya. Telgrafhane dolup taşıyordu, Makovitski düzenli basın toplantıları yapıp Tolstoy'un nabzını ve hararetini verir, gelecek birkaç saat içindeki sağlık durumuna dair tahminlerini söyler hale gelmişti.

Hükümetin emriyle atlı polisler geldi, sanırım bir isyan çıkmasından korkuluyordu. Bizi fazla abartıyorlar.

Demiryolu görevlileri, muhabirler için kocaman bir çadır kurmak zorunda hissettiler kendilerini ve sıra sıra kulübeler diktiler. Daktiloların tıkırtısı ve kameraların çıtırtısı olmasa tıpkı bir karargâh gibiydi burası. Ryazan-Ural Demiryolu Şirketi birkaç tane yataklı vagon tahsis etti, bunlar bu sabah ulaştı buraya, öbek öbek gelmeye devam eden ahmak seyirciler, beleşçiler, sözüm ona basın temsilcileri için yarı bitmiş bir depo da hazırlandı. Lev

Nikolayeviç ölmeyecek olursa, bir yerlerde kıyamet kopacak.

Sofya Andreyevna bir kerecik olsun egosuna uygun seyirciler bulmuştu. Kameraların önünde kasılıyor, gazetelere geçecek yalanları peş peşe sıralıyordu. Kendisini ölmekte olan kocasına yaklaştırmadığını anlatıyordu, böylece herkes benim tam bir şeytan olduğumu düşündü. Bunu beklemeliydim, ama yine de yaptığından utanmalıydı.

Bununla birlikte, en azından taşrada tek başınaymış, kendi yaşam biçimine anlayış gösteren birkaç arkadaşıyla çevriliymiş gibi yapan Lev Nikolayeviç'in huzurunu bozmasını günbegün engelleyebildik. Ateşi düşüp de konuşabildiği zamanlarda mutlu görünüyordu, hatta huzurlu.

Perşembe sabahı Saşa'ya, "Sanırım yakında öleceğim," dedi, "ama belki de ölmem. Nasıl bilebiliriz ki bunu?"

"Düşünmemeye çalış baba," dedi Saşa.

Saşa'nın sözü yanlış yerden dürttü onu. "Düşünmemek mümkün mü?" dedi. "Düşünmek *zorundayım*."

Bilinci yerinde olduğu zaman çoğunlukla onun yanında oturuyor, *Her Gün İçin*'den bölümler okuyor, kutsal kitapların, Upanişadların ve Konfüçyüs'ün *Analekt*'inin önemli bölümlerinin üzerinde duruyordum. Onu eski alışkanlığından vazgeçirmeye çalışsam da Lev Nikolayeviç sık sık Rousseau'dan da bir şeyler istiyordu. Bir başka ateist olan Montaigne'de de ısrar ediyordu. Bu arzusunu anlayamasam da itiraz etmiyordum.

O gece Lev Nikolayeviç peş peşe birkaç küçük kasılma geçirdi. Tepeden tırnağa kesik kesik sarsıldı; o süre boyunca sağ eli hayali bir kalemi tutuyor, olmayan bir kâğıt üzerinde yazıyordu.

Varvara Mihailovna odaya gürültüyle dalınca Lev Nikolayeviç ürktü. "Maşa! Maşa!" diye bağırdı, sonra bayıldı. Sevgili kızı Maşa'nın ölümünün etkisinden asla çıkamamıştı. Maşa'nın adını böyle vahşice ve kaybının acısını ortaya koyarak haykırması Saşa'nın duygularını incitiyordu.

Cuma günü ağırlaştı. Ciğer hastalıkları konusunda uzman

olan ünlü Doktor Berkenheim Moskova'dan geldi, görüşünü de gizlemedi.

"Korkarım ki sonu geldi," dedi.

"Olamaz!" dedi Saşa. "Yanılıyorsunuz. Ateşi düştü."

Ama düşmemişti. İki gündür 39.8'di. Öğleden sonraları nabzı inanılmaz derecede hızlanıyor, kalbinin patlayacağını sanıyorduk. Kendini hastasının nabız atışından şahsen sorumlu hisseden Dr. Makovitski çılgına dönmüştü.

Dr. Berkenheim modern tıbbın bütün donanımını yanında getirmişti: Oksijen balonları, dijitalin. Ama modern tıbba ve onun araçlarına güvenmeyen Lev Nikolayeviç tedavi görmeyi reddediyordu.

Durumu her saat değişiyordu. Akşam yemeği sırasında mükemmel bir tutarlılık gösteriyor, bize talimatlar yağdırıyor, *Aracı*'yı tartışıyordu. Saat sekizde sayıklıyor, çoktan ölmüş teyzesi Toinette'e sesleniyordu.

Tanya yeniden görününce Lev Nikolayeviç ona, "Sonya'nın, sevgili Sonya'nın üzerine çok yük bindi. Bunlara dayanamaz o. Ölür," dedi.

"Onu görmek istiyor musun?" diye sordu Tanya. "Çağırayım mı?"

Herkes donup kaldı. Neler düşünüyordu bu Tanya?

Çok şükür ki babası bir şey söylemedi. Şaşkınlıkla bize bakıp yastığına gömüldü. Ağzı, kabarıp çöken mayalı bir somun ekmek gibi dişsiz damağına gömüldü.

Moskova'dan iki doktor daha geldi: Dr. Usov ile Dr. Şurovski. Onları Andrey ile İlya çağırtmışlardı. Yeteneksiz adiler, bir köşeye çekilip hastanın durumunu anlaşılmaz, sahte bilimsel sözcüklerle tartışınca Makovitski'nin kafası iyice karışmış göründü.

Lev Nikolayeviç onları görünce Tanya'ya, "Demek geldi. Sonum geldi. Ve hiçbir şey değil," diye fısıldadı.

Biz onun çevresinde kımıldamadan duruyorduk. Dokuz yıl önce Gaspra'da az daha öldüğü gün geldi aklıma. Lev

Nikolayeviç oraya Kırım güneşinde sağlığını kazanmaya gitmişti. Bir ara kötüleşti ve ölecek gibi göründüğünde Sergey ona yörenin rahibini görmek isteyip istemediğini sordu, rahip 'Kont'la son bir kez konuşmak için yalvarıp duruyordu. Lev Nikolayeviç, "İnsan ölüm döşeğindeyken bile iki kere iki hâlâ dört eder, bunu anlayamıyorlar mı!" diye yanıtladı Sergey'i.

Saşa tepesine dikilmiş yastığını kaldırıyor, kolalı keten çarşafları eliyle düzeltiyor, battaniyesini sıkıştırıyor ya da çekeliyordu.

"Canım," dedi Lev Nikolayeviç. "Hayatı sona ermiş yaşlı bir adam için çok fazla çaba harcıyorsun. Dünyada senin ilgine ihtiyaç duyan öyle çok insan var ki."

"Şişşşt, baba," dedi Saşa.

Sofya Andreyevna, Andrey ve İlya kulübenin dışında, bir nefret halkası halinde duruyorlar, içeri girmek istiyorlardı, ama Duşan Makovitski cesur bir teğmen gibi içeri sokmuyordu onları. Lev Nikolayeviç'in bugün daha iyi olduğunu, ateşinin düştüğünü söylüyordu. Bir biçimde trenlerine dönmeleri için onları ikna etmeyi başardı.

Akşama doğru Lev Nikolayeviç sayıklamaya başladı, Moskovalı doktorlar ona kâfuru iğnesi yapmak için ısrar ettiler, önce kıvrandı, kısa bir süre sonra da gevşedi. Suratına bir oksijen balonu –çok çirkin bir modern alet, bir işkence kutusu– koydular. Başımı çevirmek zorunda kaldım.

Kilise'yle de başımız dertteydi. Lev Nikolayeviç onların iflas etmiş dogmalarına karşı bir meydan okuyuşu simgeliyordu. Kilise, halkı ipnotize etti, sonuç alınamayan savaşlara peş peşe giren Çar'ın ordularını izlemeye zorladı onları. Lev Tolstoy'un ölüm döşeğinde nedamet getirip Kilise'nin kollarında öldüğünün bildirilmesi, kuşkusuz onların yararına olacaktı.

St. Petersburg Metropolitanı'ndan gelen bir telgraf Lev Nikolayeviç'i nedamet getirmeye davet ediyordu. Arkasından da Peder Varsonofi adında baş belası bir rahip kapımıza dikildi.

Siyah sakalına kırlar düşmüş, şarap ve sarmısak kokan, tüylü

bir küçük yaratık. İlk başta Tolstoy'un fikirlerine büyük yakınlık duyuyormuş gibi yaptı, sonra da Lev Nikolayeviç'i görebilmek için bizi kandırmaya çalıştı. "Sadece görmek istiyorum onu!" diye bağırdı. Bunun olanaksız olduğunu söyledik ona, o da Sofya Andreyevna'ya yanaştı, sanki böyle yaparak görüşme şansını artıracaktı. Sonra Ozolin bana bizzat Tula Piskoposu'nun Moskova Başpiskoposu tarafından Astapovo'ya gönderildiğini söyledi. Ne saçmalık.

Saşa, keşişin kendisine yazdığı bir mektubu verdi. Süslü bir elyazısıyla kaleme alınmış çok ilginç bir sahtekârlık:

Kont, ruhunun ebedi huzura kavuşması için kız kardeşine, yani halanıza, Kilise'nin bir temsilcisiyle konuşmak istediğini söylemiştir. Şamardino'dayken bu arzusunun yerine getirilmemesine çok üzülmüştür. Sevgili hanımefendi, Astapovo'da bulunduğumu kendisine bildirmenizi sizden saygılarımla rica ediyorum. Birkaç dakikalığına da olsa kendisini görmek beni mutlu edecektir. Bana günah çıkartmak istemezse derhal Optina'ya döneceğim, Tanrı'nın isteği neyse o olsun.

Keşişin mektubunu ateşe attım, turuncu rengi alevlere dönüşmeden önce katları ağır ağır açıldı.

Lev Nikolayeviç'in 1901'de Gaspra'daki hastalığı sırasında tuttuğu günlükten bir bölüm geldi aklıma: "Ölümün kıyısında gibi olursam, hayatı hâlâ Tanrı'ya doğru sürekli bir ilerleme, sevginin çoğalışı olarak görüp görmediğimin sorulmasını isterim. Konuşacak halim olmazsa ve yanıtım evetse, gözlerimi kapatacağım; yanıtım, heyhat, hayırsa, gözlerimi kaldırıp bakacağım." Ona bu soruyu şimdi sormam gerektiği geldi aklıma, ama bu riske girmeye değmezdi.

Sevgili Lev Nikolayeviç'im, bizi Sonsuzluk'tan ayıran incecik perdenin arkasında ne varsa ona yakın görünüyordu.

Cumartesi gecesi, dudakları kaskatı kesildi. Yanaklarında,

kulaklarında ve ellerinde mavi lekeler oluştu. Soluğu tıkandı, boğuk sesiyle doktorlara, "Soluk alamıyorum!" diye seslendi.

O itiraz etmeye devam etse de biraz daha kâfuru iğnesi yaptılar.

"Budalalık!.. Budalalık!" diye bağırdı, sesi boğuk bir fısıltıydı. "Kesin şu iğneleri... Rahat bırakın beni, Tanrı aşkına!"

Bununla birlikte iğnelerin yararı oldu. Hemen arkasından yine çok daha sakinleşmiş göründü ve yatakta doğrulup oturdu. Sergey'i çağırttı.

"Oğlum," dedi, Sergey yatağının yanında diz çöküp kulağını babasının ağzına yaklaştırdığında. "Gerçek... benim için öyle önemli ki... yolu..." sesi kesildi, gerçeği ifade etme, dilin kırbacına hâkim olma çabası bir kez daha bitkin düşürmüştü onu.

Saat on buçukta uyuyakaldığında oldukça mutlu görünüyordu. Makovitski dışında herkesi odadan çıkardım.

Belki de hayatında ilk kez, Duşan Makovitski ağladı.

39
Sofya Andreyevna

Hiçbir şey yemeyerek, sadece bir parça su içerek geçirdiğim dört günlük bir sessizliğin ardından ona yazdım:

Seni aramaya gelirim diye sakın korkma sevgilim. Öyle zayıfladım ki pek hareket edemiyorum. Seni dönmeye zorlamam, ne olursa olsun. Neyin iyi olduğunu düşünüyorsan öyle yap. Senin gitmen bana bir ders verdi, korkunç bir ders, bunun sonucunda ölmezsem ve sen bana dönersen, hayatı senin için kolaylaştırmak amacıyla elimden gelen her şeyi yapacağım. Ama bir daha asla buluşamayacağımızı ta içimde hissediyorum... Lyovoçka, içindeki aşkı bul ve bil ki benim içimde büyük ölçüde bir aşk uyandı.

Bitirmek için bir cümleye ihtiyacım vardı, bir saniye bile ara vermeyen sevgimi gösterecek bir cümleye: "Seni kucaklıyorum, bir zamanlar beni çok sevmiş olan sevgilim, eski dostum. Tanrı yardımcın olsun, kendine iyi bak."

O gece kötü uyudum, oysa anlatılamayacak kadar yorgundum, Lyovoçka'yı ve birlikte geçirdiğimiz hayatı görüyordum rüyamda. Ertesi sabah şafaktan önce tekrar yazı masama gittim, Lyovoçka ile benim eski bir portremizi mumun alevine tuttum, alevin kadim siluetlerin ürkünç yanaklarına hayat ve renk getirmesini seyrettim.

Onu etkileyecek birkaç cümle kurmaya çalıştım, ama ağzımdan suçlamalar dökülmeye başladı, bunun onu benden daha da uzaklaştıracağını fark ettim. Hiç yararı yoktu.

Ben yazarken hizmetçilerden biri kapıyı vurdu. *Rus Sözü*'nün muhabirlerinden Orlov diye bir adamdan gelen telgrafı getirmişti. "Lev Nikolayeviç Astapovo'da hasta. Ateşi 40."

Ölüyordu!

Görev bilincim kendini hissettirdi. Onun yanına gitmeliydim. Beni görmek isterdi, öyle değil mi? Bunca yıl birlikte yaşamamış mıydık? Dünyaya on üç çocuk getirmemiş miydik? Sonunda beni yanında isteyeceğinden hiç kuşkum yoktu. İtiraflarımı duymak ve kabul etmek isteyecekti, tıpkı benim onunkileri duymak ve kabul etmek istemem gibi. Ne zaman hastalansa çocuk gibi olurdu, ilgi göstereyim diye yanıp tutuşurdu. Ben de gösterirdim, şimdi göstereceğim gibi, o benimle alay etse de, yaklaşık elli yıldır süren evliliğimizi herkesin maskarası yapsa da.

Yanıma bir hemşire, son haftalarda bana bakan bir psikiyatr ve birkaç hizmetkârla birlikte Tanya, İlya, Mihail ve Andrey'i de alarak yola çıktım.

Bu tür yolculuklarda nelerle karşılaşılacağı hiçbir zaman bilinmez, hazırlıklı olmak en iyisi. Tula'daki istasyona giderken birkaç arabaya dağıldık. Sabah trenine yetişmek için acele etmiştik, ama onu kaçırdık, bu yüzden özel bir tren kiralamak zorunda kaldım, bu da bana beş yüz rubleye mal oldu!

Bütün gün, hatta akşam olana kadar güneydoğu yönünde gittik, o gece geç vakit vardık. Kocamın ölüm döşeğinde olduğu istasyona yaklaşırken neredeyse soluk alamaz olmuştum. Moskova'da hıncahınç dolu bir salonda seyircisine veda etmek üzere sahneye çıkacak bir aktris gibi hissediyordum kendimi. Kafamda, Lyovoçka'ya söyleyebileceğim bir düzine cümle kuruyordum. Yaşlı, yumuşak elleriyle bir kez daha saçlarıma dokunacaktı, her zamanki gibi. Ölümün perdesi gözlerine inecekti. Ve ben de ölecektim. Bağrımda bir daha asla sevgi uyanmayacaktı.

Ama Astapovo'ya vardığımda korkunç gerçekle yüz yüze geldim. Lyovoçka'nın etrafını taraftarları, fanatikleri almıştı, beni onun yanına bırakmadılar. Sergey daha erken bir trenle Moskova'dan gelmişti, yanımıza düşman bir ülkenin elçisi gibi geldi, aile üyeleriyle konuşurken şımarık bir küçük prens gibiydi. Öz oğlum ama nefret ettim ondan. Babasının beni görmesinin

onu 'öldüreceğini' söyledi Sergey. Doğru mu duyuyordum?

Çok güçsüzdüm, bu adamlara itaat etmekten başka bir şey gelmedi elimden, her zamanki gibi isteklerini zorla kabul ettirirlerdi nasılsa. Bir kadının şansı olur mu hiç? Beni yaşlı bir inek gibi kullanan Lyovoçka'yla hiç şansım oldu mu?

Ben çoğunlukla uyanık kalırken Lyovoçka günlerce ölüm döşeğinde yattı. Ara sıra, bitkinliğin pençesinde kısacık bir süre kendimden geçiyordum. Ama kalp atışlarımı şakaklarımda, bileklerimde bütün şiddetiyle duyabiliyordum. Hayaller, cehennem görüntüleri zihnime işkence ediyordu.

Bütün bu süre boyunca filmciler acımı kayda aldılar. Bütün dünya kederimi gördü ama asla anlamadı.

"Sağa dönün Kontes," diye bağırdı sefil kameraman Meyer. "Gözlerinizi gösterin bize, Kontes." Hâlâ duyuyorum seslerini, hâlâ görüyorum makinelerini döndürmelerini, benim yılan saçlı canavarlarımın.

Bir seferinde istasyon şefinin kulübesinin önünden geçerken, kapıda nöbetçi olmadığını fark ettim. Cesaretimi takınıp daldım içeri ve onu –ölmekte olan kocamı– daracık yatağında kıvranırken gördüm. Beyaz sakalıyla saçlarını, ağarmış kaşlarını gördüm, beyaz çarşafın üstünde bembeyazdı. Bulanık bir beyazlık, ölümün imgesi. Ölüm ve çürüyüş!

"Lyovoçka!" diye seslendim, ama ben konuşurken biri beni geriye çekiştirdi, Euridike gibi yalnızlığımın cehennemine çekildim.

St. Petersburg Patriği'nden bir telgraf geldi, kocamın nedamet getirmesini istiyordu, ama Çertkov telgrafı kocama göstermeyi bile kabul etmedi. Optina'daki manastırdan gelen Başkeşiş Varsonofi'yi bile sokmadılar yanına.

Pazar günü, Sergey beni gece yarısını biraz geçerken uyandırdı. Rüyamda onlarca yıl önce bir haziran günü, Lyovoçka ile ormanda koştuğumuzu görüyordum. Ağaçsız, aydınlık bir alanda oturduk, çevremizde kır çiçekleri vardı, geyik etiyle ekmek yedik, şarap içtik.

Beni asla terk etmeyeceğini söyledi, hayatı olduğumu, bensiz yaşayamayacağını. Beni düğünçiçeklerinin ve papatyaların içine devirdi; eteğimi kaldırdı, iri elleriyle saldırdı bana. Ve boyun eğmez ruhuyla içime girdi. Aşkın ateşten kılıcını çekti ve beni fethetti. Kendimi onun kaba ve kıvılcımlar saçan ruhuna tamamen teslim ettim.

Şimdi de bu.

"Anne, uyan!" dedi Sergey. Soluğunda tütün kokusu vardı. "Sabaha çıkamayacak. Artık onu görebilirsin."

Geceliğimi çıkarmadan, sarsılarak, iki sıra dizilmiş gazetecilerin arasından, oğlumun peşinden gittim.

"Ölüyor mu, Kontes?" diye bağırdı bir adam, Fransızca.

Hepsini elimle kenara ittim.

Yoluma taştan bir engel gibi dikilen Çertkov'a, "Bırak, göreyim onu!" diye bağırdım. "Seni domuz! Çekil önümden!"

"Sabırlı olmalısınız Sofya Andreyevna."

Ne yapmıştım zaten? Ölüm döşeğindeki kocamın çevresinde onlar parti verirken ben sıkışık bir tren vagonunda beklememiş miydim?

Çertkov'un öne uzattığı kolunun altından eğilip geçtim, beni durdurmaya çalışmadı.

Lyovoçka yatakta yatıyordu, içi boşalmıştı. Loş ışıkta yüzü mavi görünüyordu, burnu iyice sivrilmişti. Alnına dokundum: Nemliydi, ateş gibiydi. Dudaklarını oynatıyor ama ses çıkmıyordu. Bir fısıltı bile.

"Bağışla beni, sevgilim," dedim, yanında diz çökerken. Elini tuttum, öyle cansız ve garipti ki.

İrkildi hafifçe, soluk almaya çalıştı. Alamıyordu.

"Lütfen sevgilim, bağışla beni! Aptalca davrandım. Akıllı bir kadın değilim – bunu biliyorsun... Bencil bir kadınım, evet. Sevgimi sana hiçbir zaman gösteremedim. Bana inanmalısın Lyovoçka! Anlamalısın! Lütfen! Lütfen!" Yüksek sesle konuşuyordum, ama bağırmıyordum.

Sergeyenko beni arkaya çekip odadan çıkardı.

"Kendinize hâkim olun, Kontes." Yandaki odada beni bir koltuğa itip soğuk soğuk baktı bana. Tepemde bir kalabalık birikmişti, akbabalar gibiydiler, etlerimi parçalamak, cesedimden kendilerine ziyafet çekmek için bekliyorlardı.

"Kocamla konuşmak istiyorum," dedim, her bir sözcüğün arasında hıçkırarak.

Arzusu hilafına morfin vermişlerdi ona, bunu çok geçmeden öğrendim. Ayrıca kâfuru iğneleri de yapılmıştı, kalbi için. Bütün bunlar barbarca ve zalimceydi.

Sonra –saatler sonra– yüksek sesle konuşmamam koşuluyla yatağının yanında oturmam için Dr. Usov onları ikna etti.

Şafak sökmesine yakın Duşan Makovitski kocamın yüzüne bir mum tuttu. Lyovoçka yüzünü buruşturup sırtını döndü. Kıvranmaya, inlemeye başladı.

"Bir şey iç, Lev Nikolayeviç. Dudaklarını ıslat," dedi Duşan, kocamın ağzına bir fincan götürerek. Lyovoçka biraz içti ve inleyerek yatağa bıraktı kendini.

"Lyovoçka!" diye bağırdım. Ama beni duyamıyordu.

Soluk alıp vermesi ağırlaştı, sonra kesik kesik oldu.

Bilinci yayıldı, sudaki halkalar gibi, her bir dalgacık merkezden daha da uzaktı.

Dr. Usov hemen, "İlk sekte!" diye bağırdı.

Neyin geleceğini biliyordum, yıllardır bu anın hayalini kurmuş, içimden geçirmiştim. Lyovoçka'nın sağ elini sıkı sıkı yanağıma bastırdım. Sıcaktı eli, kanı hızla dolaşıyordu. Hâlâ hayattaydı, Lyovoçka'm. "İnanmadığını biliyorum, Lyovoçka, ama üzgünüm. Vurdumduymazdım, seni dinlemedim. Acaba sen... sen..." Artık hıçkırıklarıma engel olamıyordum, Sergey elini uzattı, beni avutmaya çalıştı, ama çocuğun suratına elimle vurdum, Sergeyenko iri elleriyle beni yakaladı, geri çekti.

Ona da, Çertkov'a da lanetler okudum. Beni kocama yaklaştırmamışlardı, Tanrı'nın vekili olan başkeşişi yaklaştırmadıkları

gibi, oysa başkeşiş kocamın ruhunun huzura kavuşması için biriki dakikalığına da olsa onunla konuşturalım diye yalvarmıştı bana.

Duşan Makovitski öne çıktı. "Altıya çeyrek var," dedi.

Ne demek istiyordu? Lev Tolstoy'un gözkapaklarını kapadığı, bir daha asla ışığa bakamayacak, ışığı özleyemeyecek, ışığı türetemeyecek gözlerini örttüğü zaman bile anlayamadım.

Lyovoçka'mla vedalaşmama izin vermemişlerdi. İkimize de izin vermemişlerdi. Şimdi de her şey bitmişti.

"Çok üzgünüm, Sofya Andreyevna."

Ses tuhaf ve yumuşak geldi kulağıma. Çertkov'du, tepeme dikilmiş, elini omzuma koymuştu.

Şafak perdelerde, beni kızdırıp alay ederek oynaştığında, bittiğini gördüm – bildiğim dünyanın sonu gelmişti. Bundan sonra olacakların asla hiçbir önemi olamazdı. Asla.

40
L.N.

– *İvan İlyiç'in Ölümü'* nden

Tam üç gün zaman mevcut değildi, o günler boyunca gizli, görünmeyen bir gücün kendisini içine tıkmak istediği kara çuvala girmemek için mücadele etti. Kurtulamayacağını bilmesine rağmen bir idam mahkûmunun celladına direnmesi gibi direndi. Direnmesine rağmen, en korktuğu şeye anbean yaklaştığını biliyordu. O siyah çuval, o kara delik yüzünden ıstırap çekiyordu, ama onun içine kolayca girememesi daha da kötüydü. Onu engelleyen, iyi bir hayat geçirmiş olduğu duygusuydu. Kendini böyle haklı çıkarması onu keyiflendiriyor, ileri gitmekten alıkoyuyor, ıstırabını her şeyden çok bu ateşliyordu.

Birden göğsüne bir şey bastırdı, yandan doğru, sonra soluğunu kesti. Kara deliğin içine kaydı, dibe çarptı ve orasının parladığını gördü. Öne gittiğini sandığınız ama aslında geriye giden ve ansızın durumun farkına vardığınız bir tren vagonunun içinde bulunmak gibiydi olanlar.

"Şimdiye kadar yaşadığım, 'esas şey' değildi. Önemi yok. Ama belki ben 'esas şey' yapabilirim onu, belki. Ama nedir benim istediğim?" diye sordu İvan İlyiç kendine, sonra sustu.

Bu, üçüncü günün sonuna doğru oldu, ölümünden bir saat önce. O anda oğlu usulca odaya süzüldü, yatağına yaklaştı. Ölmekte olan adam bağırmaya ve çırpınmaya devam etti. Ellerinden biri çocuğun başına değdi. Çocuk o eli yakaladı, öptü ve ağlamaya başladı. O anda İvan İlyiç kayıp öbür tarafa geçti, bir ışık gördü, hayatım belki de olması gerektiği gibi geçmemiştir diye düşündü, ancak onarılmaz bir durum yoktu. "Ama esas şey nedir?" diye sordu kendine ve sessizleşip kulak verdi. Sonra birinin elini öptüğünü hissetti. Gözlerini açınca oğlunu gördü. Ona üzüldü. Sonra

karısı girdi odaya ve ona yaklaştı. Karısı şefkatle baktı ona, ağzı açıktı, burnunda, dudaklarında gözyaşları vardı, yüzünde çaresizlik okunuyordu. İvan İlyiç karısına da çok üzüldü.

"Aslında hayatlarını berbat ediyorum," diye düşündü. "Bana acıyorlar, ama ben ölürsem hepsi için daha iyi olacak." Bunları söylemek istedi, ama konuşacak gücü yoktu. "Ama konuşmak niye? Bir şey *yapmalıyım*," diye düşündü. Karısına baktı ve oğullarını götürsün diye işaret etti ona.

"Al götür onu... Üzgünüm... hem senin için, hem de onun."

"Beni bağışla," diye eklemek isterdi, ama bunun yerine, "Unut," çıktı ağzından. Sözünü düzeltemeyecek kadar halsizdi ama dert etmedi, çünkü O anlardı, ne demek istediğini bilmesi gereken kişi.

Ansızın, göğsüne bastıran, gitmek bilmeyen şeyin kalkmakta olduğunu anladı, bir anda kalkıyordu – iki yanından, on yanından, her yerden! Onlar için üzüldü, onları avutmak istedi. Onları ve kendisini bu ıstıraptan kurtarmak istedi. "Ya acı?" diye sordu kendine. "Nerede o? Neredesin, Acı?"

Heyecanla acının geri dönmesini bekledi.

"Ah, hâlâ var. Ne olmuş peki? Varsa var."

"Ya ölüm? Ölüm nedir?"

Ölüm karşısında her zaman duyduğu korkunun yerini saptamak istedi, ama saptayamadı. Neredeydi ölüm? Hangi ölüm? Korkmuyordu, çünkü ölüm yoktu.

Ölüm yerine ışık vardı.

"İşte o!" diye bağırdı. "Ne sevinç!"

Bütün bunlar bir anda oldu, ama önemi sürüyordu. Çevresindekiler için, ıstırabı iki saat daha uzadı. Göğsünde bir takırtı oldu; bitkin bedeni sarsıldı. Sonra takırtı ve hırıltı kesildi.

"Bitti," dedi yanında duran biri.

Bu söyleneni duydu ve ruhunun içinde tekrarladı.

"Ölüm bitti," dedi kendi kendine. "Artık yok ölüm."

Çabucak soluğunu çekti içine, tam ortasında durdu, kasıldı ve öldü.

41
Bulgakov

O ölüm döşeğindeyken, ben günlerimi Telyatinki'de geçiriyordum. Birlikte geçirdiğimiz son günlere dair her şeyi hatırlamaya çalışarak günlük tutuyor ve Tolstoy'un Kafkasya'daki ilk günleriyle ilgili bir yazı üzerinde çalışıyordum. 1854 yılında, Sivastopol'de –Kasım başında Odesa'dan vapurla gelmişti oraya– bir askeri hastanede birkaç gün kalıp yardım etmişti. Birkaç ay önce, Zasyeka Ormanı'nda uzun bir gezintiye çıktığımızda orada geçirdiği günleri anlatmıştı bana.

Bir Kazak kızına âşık olmuştu, 'kara gözlü bir güzel' dermiş ona. "Oğlan çocuklarınki kadar dardı kalçaları, siyah saçları kısaydı, bu da onun özgür olduğuna işaretti. Ötekiler saçlarını Çingeneler gibi uzatmışlardı."

İlya adındaki genç bir piyade subayla birkaç ay boyunca yakın arkadaş olmuştu. Günlerini kumar oynayarak ve at binerek geçiriyorlardı. Geceleri de Çingene kızlarıyla düşüp kalkıyorlardı. Ama Lev Nikolayeviç ile İlya, ikisi birden Kazak kızına tutulmuşlardı. İskambil oynuyor, şaka olsun diye kızın üzerine bahse giriyorlardı. Güya kaybeden o gece ya yalnız yatacaktı, ya da bir başka kadınla.

Her öğleden sonra, savaş alanından gelen at arabaları cesetleri getirirlerdi. Bir gün arabalar geldiğinde Lev Nikolayeviç tesadüfen yakındaydı. "Sonbaharın en güzel günüydü," dedi, her zamanki gibi ayrıntıları hatırlayarak. "Bulutsuz bir gökyüzü. Çınar ağaçları rüzgârda eğiliyordu." Üst rütbeli bir subay Lev Nikolayeviç'e işaret etmişti. "Gel, bir el ver!" Lev Nikolayeviç, sakatlanmış piyade erleriyle birkaç subayın alt alta üst üste yattığı arabanın yanına koşmuştu. Ne yazık ki arabadakilerden biri İlya'ydı.

Boynunun başladığı yere saplanan kurşun girdiği yeri parçalamıştı, ama yüzü sağlamdı – 'hatta güzeldi,' diye hatırlıyordu Lev Nikolayeviç. Kendine güçlükle hâkim olarak İlya'yı arabadan almış ve kollarında morga taşımıştı. Ceketinin kolları öyle kan lekesi olmuştu ki onu ateşe atmıştı.

Bu, neden Lev Nikolayeviç'in değil de İlya'nın başına gelmişti? Hayat temelde mantıksız mıydı? Bu soruları yanıtlayamamıştı.

O gece, Kazak kızın evine gitmişti. İlya'nın başına geleni anlatmamıştı ona. "Büyük olasılıkla şehvet olan güçlü bir duygunun pençesindeydim, ama... aşka benziyordu." Bunun birlikte geçirdikleri son gece olacağına içinden yeminler ederek şafak sökene kadar kızla kaldığını söylemişti. Tanrı'ya karşı günah işliyordu, bunu biliyordu. Ama –Martin Luther'in dediği gibi– cüretkârca günah işliyordu.

"Biliyor musun, hâlâ sık sık düşünürüm o kızı," dedi Lev Nikolayeviç. Bunu söylerken gözlerinde tuhaf bir bakış vardı, özlem, pişmanlık ve hakiki keder karışımı bir şey.

Neden bilmem ama ertesi sabah yapılacak cenaze törenine katılmak üzere St. Petersburg'dan gelmiş olan Maşa'nın yanında otururken o Kazak kızını düşünüyordum. Maşa son trenle geldi Tula'ya. Kendi kullandığım droşkiyle karşıladım onu.

Çakıltaşı döşeli uzun bahçe yoluna hızla saptık. Telyatinki bir kafatası gibi aydınlatılmıştı, pencerelerde mumlar yanıyordu. Hâlâ yapraklarını dökmeyen meşe ağaçları soğuk rüzgârda cıvıldaşıyorlardı. "Evine hoş geldin," deyince pişmanlıkla gülümsedi Maşa.

Ev halkı yastaydı tabii, evde tekinsiz bir hava vardı. Çertkov'la Sergeyenko, çektiği eziyet sırasında Lev Nikolayeviç'in yanındaydılar, haberler ancak ulaşıyordu bize. Cenazeye büyük kalabalıklar katılacaktı. Gerçekten de hem Moskova'dan hem de başka yerlerden gelen trenler bütün gün dolup taşmıştı, yüzlerce kişi de –ki bunların çoğu Tolstoy'la hiç karşılaşmamıştı– çoktan Yasnaya Polyana arazisinde kamp kurmuştu.

"Burada olduğuna inanamıyorum," dedim. "Sanırım bugünkü mektubumu postaya vermem gerekmeyecek." Zarfı ona verirken sırıttı, alıp cebine tıkıştırdı.

Uzanıp elini kısa bir an tuttum. Bana öyle dolu dolu baktı ki neredeyse canım yandı.

Mutfakta birer bardak çay içtik.

"Seni şimdi çok daha iyi tanıdığımı düşünüyorum," dedim, usulca. "Birbirimizle artık yüz yüze konuşamayacağız gibi geliyor bana. Mektup yazmak çok daha kolay. Yazarken çok daha dürüst oluyorum."

"Çok şeyi kendine saklıyorsun, mektuplarında bile."

"İstemiyorum."

"Açık konuşmamamız için hiçbir neden yok," dedi.

Ürperdiğini gördüm.

"Üşüyor musun?"

"İyiyim."

Paltomu çıkarıp Maşa'nm sıska omuzlarına koydum, saçının rayihasını içime çektim, beni rahatsız etmeyen, hafif balmumsu bir parıltısı olan saçları su ve toprak kokuyordu.

"Bütün gün yoldaydın. Bitkin olmalısın."

"Seni görmek öyle güzel ki bitkinlik umurumda değil."

Çayımızı bitirince deri çantasını odasına taşıdım, yatağına temiz çarşaf sermiştim.

"Teşekkür ederim," dedi, çekingen bir tavırla.

Kapıyı arkamızdan kapadım, elimi yüzüne götürdüm, parmaklarımı teninde hafifçe, hafifçe gezdirdim. Gözlerini kapadı.

"Seni öpebilir miyim, Maşa?"

Bir şey demedi. Sadece gözlerini açtı. Derin ve ıslaktılar, mum ışığında mavi-yeşil ve buzağı gözü kadar iri görünüyorlardı.

Çekingenliğimin silinip gittiğini hissettim, yılanların derisini atması gibi sıyrılıyordu üzerimden. Cesaretlenmiştim, dudaklarımı onunkilere bastırdım. Ellerimle kalçalarını sıkı sıkı tuttum.

Kollarını boynuma doladığında her şeyin iyi gideceğini anladım.

"Seni seviyorum, Valya," dedi.

"Çok mutluyum."

O gece seviştik – umduğum gibi çılgınca bir sevişme olmadı, yumuşak, neredeyse törensel bir birleşmeydi. Bir daha asla eskisi gibi olmayacağımı anladım.

Saatlerce çocuklar gibi birbirimize sokularak yattık. Maşa derin bir uykuya dalmış gibiydi, ama ben uyanık yattım, olanların tümü beni şaşkına çevirmişti. Hatta uyumak bile istemiyordum. Her şeyi hissetmek istiyordum, buruşmuş çarşafları, yanımda boylu boyunca yatan Maşa'nın bedenini, kalçalarını ve arkasını ve kollarını ve omuzlarını. Havada süzülüyordum şimdi, geçirgendim, tamamıyla insandım – deri, saç ve kemiklerden oluşan bir canlıydım.

Şafak sökmesine yakın Maşa'nın uyandığını gördüm, şefkatle alnından öptüm onu. "Keşke aşkın ne olduğunu anlayabilseydim," dedim.

"Onu anlaman gerekmez," dedi Maşa, "çözümlenmeye ihtiyaç duyan bir şey değil o."

İnsanlar koridorun ucunda konuşuyorlardı şimdi, Lev Nikolayeviç'in bedenini toprağa verileceği evine getiren treni Zasyeka İstasyonu'nda karşılayacaksak kalkma vakti geldi diye düşündüm.

"İşte geldi!" diye bağırdı mujiklerden biri.

Bir saat geç gelen tren hızla girdi istasyona. Buz gibi soğuk bir sabahtı, demiryolunun avlusunda kuru bir kar örtüsü vardı; kuzu otu ve sığırkuyruğu otu, yaz mevsiminin kalıntıları, beyaz örtünün altından başlarını çıkarmışlardı. Birkaç yerde kuru toprak görünüyordu, hep sevdiğim kara Rus toprağı. Şapelin kulesinde çalan sekiz çanın sesini duydum.

Hava ışıl ışıldı, soluklarımız önümüzde beyaz bir buğu oluşturuyordu. Her taraf polis kaynıyordu. Çar'ın bir ayaklanmadan

korktuğunu söylediler. Rusya'nın her yerinde polis ve milisler güçlerini ikiye katlamışlardı, bütün gazetelere sansür uygulanıyordu.

Ama Rus halkının duygularını sindirmek mümkün değildi. İnsanlar sokaklarda açıkça ağlıyorlardı. Moskova ve St. Petersburg'daki tiyatrolar kapanmışlardı, üniversitelerde profesörler ders vermeyi reddediyorlardı. Maşa ile ben Moskovalı öğrencileri temsilen gelen bir heyetin arkasında duruyorduk.

Lev Tolstoy'un, entelektüel açıdan Rus halkı için çok önemli olduğunu biliyordum. Ama onun hayatının önemini her nasılsa anlamamıştım, tam olarak anlamamıştım. Oluşturduğu örneğin önemini.

Sofya Andreyevna trenden indi, vakur ve sakin görünüyordu. O da kocası gibi hep bitsin istemişti. Onu görenler 'Ebedi Anı'yı söylemeye başladılar, Lev Nikolayeviç'in çok sevdiği bilinen eski bir marştı bu. Bütün istasyon katıldı şarkıya. Trenlerin kondüktörleri bile vagonların içinden şarkıyı söylediler.

Sonunda tabut göründü. Koyu renkli çam ağacından yapılma basit bir tabuttu, uzun ve dardı; Lev Nikolayeviç'in dört güçlü oğlu tabutu vagondan alıp beklemekte olan bir at arabasına kadar omuzlarında taşıdılar. Mujikler yollarına çiçekler attılar, yüksek sesle şarkı söylerken ağlıyorlardı.

Bir grup köylünün taşıdığı afişte, 'Sevgili Lev Nikolayeviç: İyiliğini hatırlıyoruz. Asla ölmeyecek,' yazılıydı. Altındaki imza da, 'Yasnaya Polyana'nın yetim mujikleri' idi.

Tolstoy arazisine doğru ağır ağır ilerleyen bir kafile oluşturduk, donmuş yolda ayaklarımızı sürte sürte yürüyor, karın içinden güçlükle geçiyorduk, Yasnaya Polyana'nın girişindeki görkemli beyaz sütunların arasından başları önde geçen iki ya da üç bin kişilik uzun bir kuyruk vardı. Saat on buçukta, tabut Lev Nikolayeviç'in halkın ortak belleğine kazınan sözcükleri yazdığı çalışma odasının kapısına varmıştı.

O günün sorumluluğunu üstlenen Sergey tabutu açtı, Lev

Tolstoy'dan ne kaldıysa göründü. Ve uzun, hüzünlü geçit başladı.

Lev Nikolayeviç kendine benzemiyordu. Şaşılacak kadar zayıftı, burnunun uç kısmı şiş, yanları basıktı. Yanakları içine göçmüştü. Biri saçlarını ters tarafa taramıştı, sakalı da ham pamuk gibi kabarmıştı. Çenesi düşmesin diye dudakları birbirine dikilmişti. Yüzünün derisi, eski bir tabak gibi çentiklenip milyonlarca parçaya bölünmüştü, fiziksel sağlamlıktan çok alışkanlıktan dağılmıyor gibiydi.

Tabutun yanında durma sırası bana geldiğinde onun soğuk parmaklarına dokundum. "Tanrım, evladın Lev Nikolayeviç'i ebedi kucağına al," diye dua ettim. O gün ilk kez herkesin içinde ağladım.

Maşa elimi tuttu.

Lev Nikolayeviç, Zasyeka Ormanı'nda bir vadinin kıyısına yakın gömülmeyi istemişti. Ağabeyi Nikolenka'nın bir zamanlar, 'Ebedi aşkın sırrı yeşil bir değneğe kazınmış olarak burada gömülü' dediği yerdi orası. Saşa tam yerini gösterdi ve cenaze töreni, öğleden sonra orada yapıldı –Lev Nikolayeviç'in genellikle Delire'nin sırtında o ormanda gezindiği saatte. Daha bir ay önce onunla birlikte tam oradan atla geçmemiş miydim? İnanılmaz geliyordu bana...

Nereye baksam yere diz çöküp ya da başları öne eğik durup 'Ebedi Anı'yı söyleyen, yas tutan insanları görüyordum. Sert ağaç gövdeleri de o marşla birlikte çınlıyor, marş büyük bir dalga gibi yükselip ağaçların arasına akıyordu. Fotoğrafçılar bin değişik açıdan fotoğraf çekiyor, filmciler tuhaf, modern makinelerini hareket ettiriyorlardı. Sert bir rüzgâr herkesi birbirine iyice sokulmaya zorluyordu.

Sofya Andreyevna mezarın başında konuşma yapılmamasını ısrarla istemişti. Geleneksel sözleri söyleyen rahip de olmayacaktı. Tören de yapılmayacaktı. Lev Nikolayeviç, ölümünde bile yeni bir dünyaya götüren yolu işaret ediyordu – sahte övgüler,

anlamsız törenler, budalaca kılık değiştirmeler olmayan bir dünyaya. Resmi mercilerin lütfuna ihtiyacı yoktu onun.

Ama yaşlı bir adam, bir mujik, bir ağaç kütüğünün üzerine çıkıp 'hayatlarını değiştiren aziz adam' hakkında kısa bir vaaz verdi. Herkes huşu içinde dinledi. 'Eğitimsiz' bir adamın konuşması olsa da akıcı ve yalındı. Bir köylünün –Lev Tolstoy'un yazdıklarında onca onurlandırdığı Rus mujiklerinden birinin– onun adına son sözleri söylemesi çok yerinde göründü bize.

Bir ara siyah atlara binmiş birkaç polis kalabalığın arasından geçti. Korkunç rahatsızlık verdiler, ama mujikler hemen onların etrafını sardı, atlarından inip diz çökmeye zorladılar. Neyse ki polisler itiraz etmediler.

Birden kar başladı. Önce sadece lapa lapaydı, ama sonra yoğunlaştı, mezar kazıcılar telaşlandılar. Sergey işaret edince tabutun üzerine toprak atmaya başladılar, 'Ebedi Anı'yı söyleyen kalabalıklar da dağılmaya başladılar.

"Kendimi o kadar boş hissediyorum ki," dedim Maşa'ya.

Koluma girdi. "Haydi, içeri girelim, Valya. Çayla yiyecek bir şeyler var. Donuyorum!"

"Seninle geleceğim, Maşa," dedim, itiraz kabul etmeyecek biçimde. "Tamam mı?"

"Nereye?"

"Petersburg'a?"

Tuhaf, neşeli bir sevimlilikle baktı bana. "Çok isterim," dedi. "Ama gel şimdi."

Kalabalığın arasında Yasnaya Polyana'ya doğru yürürken nereye ya da neden ya da ne zaman gideceğimizi artık konuşmadık. Onlara katılıp yürüdük, şarkı söyleyen binlerce ses neşelendirdi bizi, Tolstoy'u bizim kadar seven kadınlar ve erkeklerdi onlar, tıpkı Lev Tolstoy gibi, ölümün sadece hayatın pek çok muhteşem şekil değişiminden biri olduğunu ve dünyada aşk dışında hiçbir şeyin önemi bulunmadığını anlayan insanlardı.

42
J.P.

AĞIT

Kapla onun üstünü, yonca.
Ot, sen uzun saçlı, hırıltılı örtü,
bastır üstüne.

Senin köklerini yolan,
karanlıktan tekrar tekrar işaret eden
o toz, insandı.

O adam her ikimizdi,
benim kibar okurum.

İyi biriydi, diyorlar.
Yatağını düzeltmeden, doldurmadan bırakan
senden daha kötü değildi.

Dünyanın başka yerlerinde ekmek bayatken
taze ekmek yiyen
benden daha kötü değil.

Ne daha kötü ne daha iyi,
oysa düzeltmeyi denedi.

Konuş, Rus rüzgârı.
Bozkırlardan doğru sertçe es
ve molozları temizle.

Uzun ağaçları yar, ıslık çalan,
yaprakları kopmuş keresteye döndür.

Eski dünya çıplak kışın, biz ayrılırken.

Sonsöz

Son İstasyon, her ne kadar edebiyat ilminin kimi süslemelerini ve öğelerini içerse de kurmacadır. Beş yıl kadar önce, Napoli'deki ikinci el kitaplar satan bir kitabevinde, Valentin Bulgakov'un, Lev Tolstoy'un son yılına dair günlüğü geçti elime. Çok geçmeden, Tolstoy'un, 1910 yılında artık dikkat çekecek ölçüde genişlemiş olan yakın çevresinden kişilerin tuttuğu başka günlüklerin varlığını da keşfettim. Vladimir Çertkov'un, Sofya Andreyevna Tolstoy'un, İlya ve Lev'in, Sergey'in, Tanya'nın ve Aleksandra (Saşa) Tolstoy'un, Duşan Makovitski ve başkalarının anılarını ve günlüklerini defalarca okudum. Onları peş peşe okumak, sabit bir imgeye bir çiçek dürbününden bakmak gibiydi. Gözümün önünde beliren, hayatın sürekli değişen simetrik biçimlerine çok geçmeden âşık oldum.

Bir roman, bir deniz yolculuğu gibidir, yabancı sulara açılırsınız, ama ben Tolstoy'un hayatının son yılını oluşturan gerçek olayların sahiline olabildiğince yaklaştım. Bu romanda Tolstoy'un konuştuğu kısımlarda doğrudan kendi sözlerinden alıntı yaptım, ya da daha seyrek olarak, ikinci ağızdan iletilen konuşmalara dayanarak diyaloglar kurdum. Bunun dışında neler olabileceğini, olmuş olabileceğini ya da olması gerektiğini hayal ederek yazdım.

Sözünü ettiğim günlüklere ek olarak, kronoloji ve çevresel ayrıntılar için Aylmer Maude, Edward A. Steiner, Ernest J. Simmons, Henri Troyat ve A.N. Wilson'un hazırladıkları Tolstoy biyografilerinden yararlandım. Anne Edward'ın, Sofya Andreyevna'nın hayatını anlatan kitabı da yararlı oldu. İlgilenen okurlara, bibliyografik bilgiler için başvurduğum kitabı önereceğim: *Lev Tolstoy: An Annotated Bibliography of English-Language*

Sources to 1978, David R.Egan ve Melinda A.Egan (Metuchen, N.J. ve Londra, 1979).

Tolstoy'un metinlerinden yaptığım bütün alıntılar –mektupları ve günlükleri dahil– daha önceki çevirileri esas alınarak tarafımdan 'İngilizceleştirilmiştir'. Bu yolla onun sesinin –ahenk ve ifade açısından–, benim yarattığım Tolstoy'la uyumlu olmasını sağladım.

İskoçya'daki St. Andrews Üniversitesi'nden Profesör R.F. Christian'a şükran borcum var. Kendisi yüzyılımızın, Tolstoy üzerine araştırma yapan ilim adamlarının önde gelenlerindendir. Nezaket gösterip romanımın müsveddesini okudu, ayrıntılı önerilerde bulundu, düzeltiler yaptı. Romanımı yazarken beni yüreklendiren, dostluğunu esirgemeyen, yol gösteren Gore Vidal'e de müteşekkirim. Her zamanki gibi, eşim Devon Jersild, en samimi okurum oldu.

Anna Karenina, Savaş ve Barış gibi görkemli başyapıtların yazarı Lev Nikolayeviç Tolstoy, hayatının son günlerini huzur içinde geçirmek amacıyla 1910 yılının soğuk bir sonbahar günü, meçhul bir yöne doğru trenle yola çıkar. Evinden, kırk sekiz yıllık karısından, on üç çocuğundan ve gazetecilerden kaçarken yanına sadece en sevdiklerini almıştır. Bu zorlu ve sıkıntılı yolculuk Astapovo İstasyonu'ndan son bulur. *Son İstasyon*, Tolstoy'un karısı Sofya Andreyevna'nın, doktorunun, çocuklarının, can yoldaşı Çertkov'un ve sekreteri Bulgakov'un günlüklerinden ve mektuplarından yararlanılarak, tarihi gerçeklere dayandırılarak yazıldı. Kendisini hüzünlü bir son bekleyen ünlü yazarın hayatının son yılına, başarılı bir kurguyla, bu kişilerin gözünden bakan roman, Tolstoy'un dünya görüşünün, ideallerinin, aşklarının ve hayal kırıklıklarının derinine iniyor. Yalnız 'yazar Tolstoy'u değil, 'insan Tolstoy'u da acıklı ama gerçekçi biçimde tanıtıyor. *Son İstasyon*, başrollerini Christopher Plummer ile Helen Mirren'ın paylaştıkları iddialı bir prodüksiyonla beyazperdeye de aktarıldı.

"İncelikli bir başyapıt."
Times Literary Supplement

KIRMIZIKEDİ
www.kirmizikedikitap.com
THG 0324598 BGE
ISBN 978-605-4764-78-5
₺ 19
9 786054 764785